

Naročnina Ljudskega tednika se plačuje:

za STO in Italijo pri upravi v Trstu ul. R. Manna 29. za cono B pri Centru tiska v Kopru.

za Jugoslavijo pri ADIT-u v Ljubljani ali na čekovni račun pri Komunalni banki.

Cena listu: lir 20, — din 15. — v Jugoslaviji in din 12 v cono B.

LJUDSKI TEDNIK

CENA 20 lir.

Poština plačana v gotovini.

TRST 29. dec. 1949

LETO ČETRTO • številka 196 - 197

Spedizione in abb. post. II. gruppo

Uredništvo Ljudskega tednika:

Trst, ul. Montecchi 6-II. Rokopise pošiljati na naslov uredništva. Po uporabi se rokopisi, razen na izrecno željo, ne vračajo. Vse ostale dopise administrativnega značaja je treba pošiljati na Upravo Istov založništva tržiškega tiska v Trstu, ul. R. Manna.

1950

*Srečno in uspehov polno
novo leto želi svojim čitateljem*

LJUDSKI TEDNIK

KRONIKA

Francov zunanji minister Arta je obiskal Rim, da vzpostavi sporazum med De Gasperi jevo Italijo in Francovo Spanjo.

Zveza italijanskih partizanov zahteva, naj italijanska republika ne uvaja odnosov s Francovo Spanjo. Skupina italijanskih senatorjev in poslancev je podpisala protest proti dogovoru in poziva španske garibaldiince in vse pristaje odporne gibanja na protestno akcijo proti vsakemu dogovoru. Pred Francovim poslanstvom v Rimu so bile demonstracije, metali so kamenje v okna in razbili več šip.

Znamenja suverenosti bodo izročena 27. decembra otegaciji Združenih držav Indonezije. Indonezijski parlament je podpisal sporazum in tako bo v Bataviji podpisana ustava ZD Indonezije. Ta formalni prenos suverenosti od Nizozemske na indonezijsko vladu ni nič drugega, kakor prehod Indonezije iz kolonialne oblasti Nizozemske v Ameriško.

«Dejstvo je, da imajo komunisti popolno kontrolo nad Kitajsko, je izjavil ameriški senator Thomas. Tudi Bevin je izjavil, da je politični položaj v Aziji tak, da ne kaže drugače, kakor priznati Maoceftungovo Kitajsko, Britanska vlada je baje sklenila, da jo prizna že ob koncu januarja, verjetno bodo pa tudi ZDA priznale Novo Kitajsko.

Novo omejitve svobode tiska v Italiji bodo stopile v veljavo v začetku leta 1950. Po novem zakonskem predlogu bodo morali biti dostavljeni v preventivno cenzuro vsi časopisi in revije 24 ur pred tiskom. Tudi predvajanje najboljših naprednih filmov je cenzura prepovedala.

V zadnjih 2 mesecih so v Rima likvidirali 4 kovinarska podjetja, češ da so proizvodni stroški previsoki in ne morejo vzdržati konkurence na domačem trgu po ukinitvi carinskih omejitev za predmete, ki se uvažajo v Italijo za račun Marshallovega načrta. Delavci največje kovinarske tovarne «OMI» so 21. t. m. zasedli tovarno in začeli z delom. Interventirala je policija. V znak protesta so delavci vseh rimskih tvornic proglasili stavko. Tudi v drugih italijanskih mestih so delavci proglasili enourne stavke, ker so mnogo tovarn zaprli in odpustili delavstvo.

Med Belgijo, Francijo, Luksemburgom, Nizozemsko in Anglijo je bil podpisan večstranski dogovor, ki določa statut oboroženih sil držav podpisnic bruselskega pakta.

Vojaško poveljstvo v Atenah je mobiliziralo vse železničarje, ki so stopili v 24 urno stavko.

Velika Britanija, ZDA in Kanada so sklenile sporazum za standardizacijo orožja. Opazovalci vseh treh držav bodo to standardizacijo postopoma uvedli. Rezultat tega dogovora bo odvisnost Velike Britanije od ameriške produkcije orožja.

V Avstriji je danes 102.113 brezposelnih. V decembru je število brezposelnih naraslo za 21.691.

Italijanski delavci so prepročili voditelju desnih socialistov Saragatu, da govori v Veroni. Saragatu je na agitacijskem potovanju po Italiji in v svojih govorih povečuje Atlantski pakt. Po tem neuspehu v Veroni je Saragatu odpovedal zborovanje v Benetkah.

Francoski delavci v Tonleumu so stavkali zaradi nadaljevanja vojae v Vietnamu. V raznih francoskih pristaniških so delavci odklonili razkladanje vojaškega materiala.

150.183.000 prebivalcev so imele Združene države Amerike 1. novembra 1949. Od leta 1940 se je število prebivalcev v ZDA povečalo za 18.514.000.

Poljsko-norveški in švedsko-madžarski trgovinski sporazum sta zaključena. Prvi bo v letu 1950 znašal okrog 135 milijonov norveških kron.

Iz krize v krizo: usoda maršalizirane Francije

Medtem ko je politična komisija Evropskega sveta izdelala izjavo, v kateri je predlagala zunanjim ministrom Sveta, naj sestavijo evropsko vlado, je današnja kriza v Franciji pokazala, kako na trilih nogah stoji evropske vlade, ki zaradi Marshallovega plana prihajajo iz ene notranje krize v drugo.

V sredo se je pričela v francoskem parlamentu debata o državnem proračunu. Počaj je bil naslednji. Vlada je predložila proračuna, ki predvideva izdatke v vrednosti 2.300 milijard frankov, ki jih je pozneje zmanjšala na 2.275 milijard. Parlamentarna finančna komisija pa je zahtevala nadaljnje zmanjšanje izdatkov za najmanj 100 milijard frankov, tako da bi bilo ustvarjeno približno ravnotežje s pre-

BIDAULT
predsednik francoske vlade (vsaj za enkrat še)

jemlji (23 milijard deficit). Bidault pa ni hotel sprejeti tega znižanja in je zahteval zaupnico vlade.

O zaupnici so glasovali poslanci v petek ponoči. Za to glasovanje se je Bidault pripravil s tem, da je objavil osnutek zakona o amnestiji sodelavcev Vichyja in nacistov. Osnutek bi oprostil kazni ljudi, ki so obogateli med vojno s sodelovanjem z okupatorjem. S tem bi ugodil radikalom in neodvisnim, ki imajo v svojih vodnih vrstah številne take ljudi. Z druge strani pa ne predvideva osnutek novega zakona nobenega znižanja kazni za Petaina in druge vidnejše kolaboracioniste. S tem je hotel Bidault zadovoljiti asocialiste.

Debata, na kateri bi moral Bidault dobiti zaupnico, se je pričela v soboto ob 24. uri. Bilanca, o kateri se je moral odločiti francoski parlament, je prav za prav nekakšen pravilnik, ki samo predvideva izdatke. Izdatki pa so praktično vsako leto višji, kot jih je zakon predvideval. Dejstvo je, da Francija kot ostale zahodne vlade ne morejo postaviti trdnih bilanc, ker so danes gospodarsko popolnoma odvisne od ZDA. Ker pa imajo ZDA tudi svoje potrebe, je popolnoma jasno, da vlade teh potreb ne morejo predvidevati. Kot smo videli, so ZDA v letošnjem letu večkrat zelo močno pritisnile na vlade, ki so odvisne od njenega sistema. Spomnimo se samo na zvišanje

dolarja in druge omejitve raznih epomoč. Vse to je odjeknilo v življenju posameznih držav. Kam je privedla Marshallova epomoč Francijo, pa najbolje vidimo v sedanji krizi, ko išče vlada za zaupnico parlamenta sodegovornost strank, ki zastopajo francosko ljudstvo pri njenih odločitvah.

To je povedal tudi Bidault po zaključeni debati tik pred glasovanjem, ko je dejal, da želi voditi, če je parlament voljan slediti njegovim politikam. Na glasovanju je dobil Bidault 6 glasov večine. Vsega skupaj je glasovalo 600 poslancev, od teh 303 »za« in 297 »proti«.

Kakor pravijo opazovalci, je Bidault pričakoval večjo večino. Izkazalo se je, da so glasovali proti tudi poslanci, za katere je Bidault mislil, da se bodo vzdržali.

Po zaupnici vladi bo sledila ta teden želez debata o bilanci. Pregledali bodo vsakega izmed 30 členov in Bidault bo moral z vso svojo gospodarsko sposobnostjo braniti vsak posamezen izdelek v skupni vrednosti 2.275 milijard frankov. To so največji izdatki v vsej zgodovini Francije.

Kot vse kaže, bo debata zelo vroča in se bo moral Bidault poslužiti novih zaupnic, še preden bo prišla debata do konca. Kljub dosedanjim zaupnici v soboto je Bidaultova vlada zelo v težkem položaju. Če jo bo stala bilanca tudi življenja, pa bo mo videli v prihodnjih dneh.

BERNARD SHAW prerokuje atomski bombi usodo strupenih plinov

V razpravo o atomski energiji, ki je dosegla svoj višek po znanem priznanju Trumanu, da je v ZSSR eksplodirala atomska bomba, je sedaj posegel tudi znan pisatelj Bernard Shaw. Napisal je članek, v katerem pravi med drugim: «Zgodovina strupenih plinov, ki niso bili uporabljeni med vojno 1939-45, kaže, da tudi atomske bombe ne bodo uporabljene. Strupeni plini bi bili nevarni za obe vojski, ujoči se stranki. Če bo uporabljena atomska bomba, bo končane naših diskusij in tudi našega življenja. Dosti bolj življenjsko bi bilo, razpravljati o tem, kako bi uporabili atomsko energijo, da bi služila človeštvu.»

V nadaljevanju članka pravi Shaw, da bi atomska energija z majhnimi stroški lahko nadomestila pomankanje vode na svetu, ki bi jo lahko pridobivali z destilacijo morja. Pije, da si ne čela nobenih izbij, da ga bo kdo poskušal, in nadaljuje: «Toda moj nemir, duh, ki brodi po ruševinah imperijev bo vsaj z revnim zadovoljstvom mo-

gel izjaviti: «Jaz sem vam to že povedal.»

«Atomski škandal», ki je nastal v ZDA po znanem poročilu letalskega oficirja Smitha, je-kot vse kaže za nekaj časa zaključen. Kot je znano, je Smith obtožil bivše sodelavce Roosevelta, da so dali med vojno Sovjetski zvezi podatke o atomski energiji. Ta naj bi se kasneje okoristila s temi podatki in izdelala z njih pomočjo isto atomsko bombo, ki je nedavno eksplodirala, in tudi s tem dokazala, da se je končalo prvenstvo ZDA v proizvodnji atomske energije. Smith je obtožil tudi voditelja napredne stranke Wallacea, češ da je tudi on zvezoval pokojnemu Rooseveltu, naj dajo ZDA Sovjetski zvezi podatke o proizvodnji atomskih bomb.

Sedaj je izdala komisija za atomsko energijo poročilo, da so na podlagi predloženih listin dognali, da je dobila Sovjetska zveza od ZDA na podlagi tajne klavzule zakona o nakupu in posojilu podatke, ki so bili po svoji vrednosti zelo skromni in da so bili ti znani sovjetskimi znanstvenikom že najmanj leta 1940.

Po gonji, ki so jo uprizarili po izjavah Smitha, se je jasno pokazalo, čemu naj bi ta gonja služila. Izjave Smitha so pograbilih republikanci in si z njimi kovati kapital za delne volitve v prihodnjem letu in delno tudi za bodočo predsedniške volitve leta 1952. Republikanci so obdolževali demokrate izdaje, ker so dali ZSSR tako važne podatke in obenem tudi Wallacea in njegovo napredno stranko, češ da so imeli tudi oni svoje prste vmes. Kot vse kaže, se republikanci temu svojemu orožju ne bodo kar tako odrekli in da pripravljajo nova odkritja.

Japonci

so pripravljali bakteriološko vojno

V zavezniskem svetu za Japonko se je prejšnji teden dogodil resen incident. V pričetku zasedanja tega sveta je zahteval sovjetski delegat general Kuzma Derevijanko, naj vpišejo na dnevni red debate tudi protisindikalne ukrepe, ki so jih po vojni podvzeli na Japonskem. Ameriški delegat se je temu upri, češ da to ne zanima Zavezniskega sveta, v kolikor ni potrebno razpravljati o odlokih, ki jih je podvzel Mac Arthur. Sovjetski delegat je potem vprašal, zakaj hočejo razpravljati o japonskih vojnih ujetnikih v Sovjetski zvezi, ko je znano, da to debato v zavezniskem svetu podpira zlasti general Mac Arthur. Ker je ameriški delegat Sebald kar pričel debato o japonskih ujetnikih v ZSSR, je sovjetska delegacija na čelu z generalom Derevijankom zapustila dvorano.

Kot pravijo opazovalci na Japonskem, ta incident še ne pomeni preloma v zavezniskem svetu. Kakor poročajo, je Derevijanko poslal generalu Mar Arthurju pismo, v katerem je obsodil vlado Jošide, ki jo podpirajo ameriške okupacijske sile in njene ukrepe proti sindikalnim organizacijam.

Iz Moskve pa poročajo, da se je pred kratkim pričel proces proti 12 japonskim vojnim zločincem. Ti so delali na japonskem vojaškem bakteriološkem inštitutu, ki je imel svoje podružnice v Mandčuriji ter osrednji in južni Kitajski. Izdelali so velikanske količine bakterijskega in drugih boleznih, ki bi, uporabljene, v vojni, povzročile velikanske epidemije. Poleg laboratorijev so imeli celice z ujetniki, na katerih so preizkušali učinek. Pred sodiščem so general Jemaša Otasa, poveljnik bivše kvantunske armade, general Siao Šiandi, vodja oddelka za bakteriološko vojno v osrednji Kitajski in drugi.

Zadnji dohodki na Bližnjem vzhodu

Organizacija združenim narodov je na zasedanju sprejela sklep, da se Juruzalem internacionalizira ter da se postavi pod varštveno svet za upravljanje mesta. Sklep določa, naj varštveni svet izdela tudi statut mesta in določi meje. Jugoslovanska delegacija se je postavila proti tem sklepom ter zahtevala, da mora biti vprašanje rešeno sporazumno med Arabci in Judi.

Sklep OZN je naletel na odpor tudi med Judi in Arabci. Izraelska vlada je proglasila Jeruzalem za svojo prestolnico, ne oziraje se na OZN.

Tranzjordanija, ki meji na Izrael pa je odgovorila na ta ukrep sirijske vlade tako, da je ustanovila novo državo Hašimitski Jordan. Združili je arabske dele Palestine s Transjordanijo. V državi, ki obsega tako dve coni, bo takoj po volitvah sklican nov parlament, v katerem bo po 20 predstavnikov obeh delov Hašimitskega Jordana. Glavno mesto je Amman, ki leži severovzhodno od Jeruzalema. Nova država obsega 53.000 kv.m in ima okrog 1 milijon 135 tisoč prebivalcev.

V Siriji, ki leži severno od Hašimitskega Jordana pa je v letošnjem

letu izveden že tretji udar. V marcu je polkovnik Husni el Zaim organiziral vojaški prevrat, razpustil parlament in uvedel fašistični režim. Husni el Zaim je že čez pet mesecev vrgel polkovnika Hinavi, se oklical za poglavarja države in dal svojega prednika ustreliti. V mesecu decembru pa je izvedel tretji vojaški prevrat. Sišakli, zasedel sedež vlade in glavnega štaba ter glavno mesto Damask. Sišakli je objavil po radiu manifest, v katerem pravi, da je prevzelo vojsstvo v svoje roke položaj, da prepreči zaroto, ki jo je koval Hinavi proti vojski in republikanskemu režimu.

Sirija ima važen strateški položaj, meri 197.000 kv.m in ima 3.800.000 prebivalcev. Po mnenju diplomatskih krogov, je Sišakli pristal umornjenega Zaima, ki je hotel povezati Sirijo z Egiptom in Saudsko Arabijo ter vzpostaviti prijateljske odnose s Francijo. Sirija je najvažnejši faktor v načrtih za ustanovitev «Vešice Sirije», v katero bi bili vključeni tudi Transjordanija in arabski del Palestine, torej polkrajini, ki sta se združili v novo državo, Hašimitski Jordan.

Položaj na Bližnjem vzhodu je dobil z zadnjimi spremembami novo lice.

Ali bo Hong-Kong še dolgo kolonija?

Leta 1841 je Velika Britanija kupila majhen, pust otok, na katerem so se zatekali do tedaj je tihočapci. Takrat je malokdo slutil, kakaj je angleška kraljica Viktorija na nasvet svojih ministrov kupila ta 18 km dolg in 8 km širok del puste zemlje na morju. Toda ti so predvidevali pomen tega otoka tako v gospodarskem kot v vojaškem pogledu. Na tem skrajnem otoku je v dobi, ko je bil angleški imperalizem v največjem poletu, bilo zgrajeno mesto za dva tisoč prebivalcev in eno izmed največjih pristanišč sveta. Hong-Kong naj bi postal najno ena najvažnejših točk v spopadu na Daljnem vzhodu.

Kraljica Viktorija se ni zmotila. Dvig Hong-Konga je bil presenetljiv. Velike angleške in ameriške banke so tam ustanovljale svoje podružnice, trgovska podjetja so postavljala svoje trazične trgovine, kolonialni administrativni aparat je imel v Hong-Kongu enega svojih centrov cesarstva.

Dva tisoč Kitajcev, ki so jim obljubili delo in lepše življenje, se je preselilo tja. Toda zanje se je v Hong-Kongu začelo strahotno izkoriščanje...

Da bi angleški imperij obdržal kontrolo nad Kitajsko, je po več razgovorih s cesarjem Kitajske dobil ev najema za 99 let polotok Kowloon.

Po vojni so postali gospodarji Hong-Konga Japonci. Trgovina je v teh letih silno nazadovala. Toda po končni vojni je takoj zauzela prejšnji položaj. V let 1948 je bil izvoz iz Hong-Konga enak celotnemu francoskemu izvozu v tem letu.

Slikovito, na skali zidano mesto Hong-Kong predstavlja najrazličnejša nasprotja: na ulicah srečaš svetle ameriške limuzine, rikše, boze, lačne in bedne Kitajce. Na glavnem trgu stoji mogočen kip kraljice Viktorije, tam so stavbe največjih imperialističnih bank in trgovskih podjetij. Ob morju pa srečaš na ducate črnobezizjancev z vsega sveta, ki trgujejo z zlatom, valčami, mamili. Policija jih ne ovira v njihovem delu. To je vorna slika imperialističnega sveta.

Dogodek za mesto je prihod kakke ladje iz Kitajske. Poleg diplomatov in novinarjev vzi ta ladja tudi izdajalec Kitajskega naroda, ki kaže pred zmagočito narodnosvojbilno armado,

Toda kakršno koli je sedaj stanje - zgodovina gre svojo pot. Za angleški imperij doživlja to prislanje svoje zadnje lepe dni. Kitajci, naseljeni v Hong-Kongu so nestrjni sovražniki angleškega imperija. 99% jih navdušeno spremlja zmagočito pot ljudske armade na celine. Vključeni so v organizacije in se na svojem majhnem otoku bore za neodvisnost proti imperilizmu in bežeči kitajski buržoaziji.

Komanda mesta je še vedno optimistična, vendar pa le misli na sedanji položaj. Nekateri, in jih malo, to še tudi odkrito priznavajo. Toda vse to jih ne ovira, da bi ne vodili ostre borbe z ameriškim imperilizmom, da bi ostali glavni dobavitelji za kitajski trg, ki pa je zdaj pod kontrolo kitajskega ljudstva.

Toda kljub svojim načrtom in medsebojni borbi si imperialisti ne delajo nikakršnih utvar. Š čeri nad Hong-Kongom vidijo majhen kos blaga, ki jih spominja stvarnosti. To je rdeča zastava, ki pljupca na zmagovitih lačih kitajskega ljudstva, ki pogumno glavejo proti Kowloonu.

POLOŽAJ V SVETU OB KONČU LETA 1949

Leto 1949, ki bo čez nekaj dni za nami, je bilo bogato z dogodki, ki se res morda ne vrtijo okrog kakšnega srednjega, glavnega dogodka, kot v nekaterih preteklih letih in ga pripravljajo ali pojasnjujejo. Vendar je tudi v tej navidezni zmedbi obilice najrazličnejših vesti mogoče najti neko skupno linijo, ki nakazuje bodoči politični razvoj.

Na prvi pogled ni ta skupna linija nič kaj razveseljiva: vse bolj se ustvarjata v svetu dva velika, geografsko razmejena bloka — ameriški in sovjetski; v borbi med njima in v notranjem dogajanju vsakega izmed njih so odločilni izkjučno državni interesi vodilne velesile, zakriti, se razume, z lepimi besedami in ob obeh straneh. Razvoj pa tej poti nam kapdane more obetati nič kaj dobrega. Toda zgodovina se ne ustvarja kot rezultat dogodkov bežnega razdobja nekaj let; zgodovinski razvoj je rezultat borbe med stari in novimi. Če pri tem dolgem, dostikrat zapletenem procesu dogajanja večini zaide na stran — pot, če se to, kar je novo, dolgo časa ne more znebiti stare navlake, je to kaj razumljivo, čeprav ni vedno neizbežno. V takem položaju smo danes. Zaradi tega in pa zato, ker že vidimo sile, ki so zdrave in ki bodo razvoj poglavitno naprej na pravo pot in ki bodo prej ali slej zmagale, smo kljub vsemu upravičeno lahko optimisti.

Ne smemo pa si zakrivati oči pred sedanjostjo; in tu vidimo — kot že rečeno — v borbi dva bloka pod vodstvom dveh najmočnejših (če bi hoteli biti enostavni, bi rekli: edinih) — velesil današnjega sveta.

Razvoj in problemi ameriškega imperialističnega tabora

Združene države Amerike, vodilna sila zahodnega sveta in v njem vladajočega kapitalističnega sistema, so skozi vse leto 1949 vztrajno nadaljevale svoje poskuse, da si oni del sveta, ki po nekaterih tihih razdelitvah pripada njim, čim bolj podreduje. Organizacija Marshallovega načrta (ERP), ki je sicer še stvar preteklega leta, se je letos šele prav razmaknila in pokazala tudi dvomljivcem svoje prave lice: organizirati Zahodno Evropo tako, da bo čim bolj odgovarjala interesom ameriškega kapitala in tržnim potrebam ameriške industrije. Pokazale so se tudi njene prve škodljive posledice za gospodarstvo posameznih evropskih dežel in v njih slučaj, da je bilo mogoče premagati razne krize v evropskem posvetovalnem svetu (OECE), ki bi naj dal ERP-u demokratično, humanitarno lice, le z energičnim posegom ZDA. To je dokaz, da Marshallov načrt ni odpravil konkurenčnih nasprotij med evropskimi državami, niti ni tem državam odprl zadovoljivih gospodarskih perspektiv. Angleški novinar Taylor je v listu «New Statesman and Nation» zapisal, da žive prebivalci maršaliziranih dežel kot ameriški penzionisti in v tem mu lahko samo pritrdimo.

Naporom za gospodarsko organizacijo zahodne Evrope — to je, za njeno popolno gospodarsko podrejevanje ekonomski velesili ZDA — se je to leto pridružil tudi načrt za njeno vojaško organizacijo, načrt, ki dejansko jemlje zahodno-evropskim vojskam vsako samostojnost in jih spreminja v predstraže ameriškega vojaškega stroja. Načrt za vojaško pomoč, ki ga je Truman poleti predložil kongresu, nalaga evropskim državam nova bremena: Na eni strani v obliki dolgov za ameriške dobave orožja, na drugi strani v obliki povečanih vojnih izdatkov, ki niso v nobenem sorazmerju niti z normalnimi izdatki za vojaške sile, še manj pa z majavnim gospodarskim stanjem v večini maršaliziranih dežel.

Če temu dodamo še gospodarski

pritisk, ki je na primer privedel do razvrednotenja funta šterlinga, imamo približno sliko ameriške politike svetovne nadvlade, ki se skriva za lepimi besedami iz Washingtona, ki govore o miru, svobodi, demokraciji in blagostanju.

Nezdrave razmere v sovjetskem taboru

Toda razlike med besedami in dejanji ni bilo opaziti le na Zahodu. Sovjetski voditelji, ki imajo prav tako polna usta miroljubnih in demokratičnih fraz, ki se predstavljajo svetu kot borci za svobodo in pravice malih narodov, se v svoji politični praksi prav tako ne strajajo vseh, onih sredstev, ki jih v svojih govorih tako ogorčeno obsojajo.

Diplomatske kupčije

Če so taka in podobna dejanja kaj daleč od lepih besed o enakopravnosti narodov in nevmešavanju v notranje zadeve druge države (teh načel seneedennedrugitabor ne posluhuje več za drugo kot za propagando), so še resnejša zadeva tajne in javne kupčije med obema blokoma. Obe velesili nastopata pri tem kot absolutna gospodarja svojih področij in vplivnih odmočil, meneč se samo za svoje trenutne interese. Letos je prišel na dan tajni anglo-sovjetski sporazum o razdelitvi vplivnih sfer na Balkanu, ki je pojasnil marsikaj, kar se je doslej zdelo nerazumljivo ali zagonetno, med drugim tudi čudno zadržanje Sovjetske zveze ob Aleksandrovem ultimatu glede Trsta v juniju 1945. Sramotni kupčiji s Slovensko Koroško za 150 milijonov dolarjev, ki je potrdila tisočletno suženjstvo dežele, ki je bila zibelka slovenstva, je sledila morda še sramotnejša izdaja revolucije v Grčiji za kdove kakšne kompenzacije, morda tudi samo za slabo napravljen račun v zvezi z jugoslovansko kandidacijo v Varnostni svet.

Če je stvar s Koroško popolnoma jasna in poznamo tako «daj» kot tudi «dam» in poznamo v Grčiji vsaj predmet kupčije, neznamna pa nam je protiverdnost; je še mnogo stvari, o katerih sicer malo točnega vemo, lahko pa upravičeno sklepamo, da so ali pa utegnajo postati predlog kupčije. Zato ne bi bilo nič čudnega, ko bi lepega dne zapazili med «diplomatskim drobižem» politike velesil tudi Trst.

Gospodarske stiske ameriških satelitov

Da so pri tej politiki blokov, ko gre prav za prav le za interese dveh velesil, male države tiste, ki morajo plačati račun, je več kot jasno. Ogledimo si le nekoliko ameriške satelite na zahodu: Francija gre iz ene vladne krize v drugo, njeno notranje življenje pretresa številne gospodarske in socialne težave. Gospodarsko upadanje kljub navideznemu blagostanju v izloženih okoliščinah se kaže v velikem številu brezposelnih in v slabih življenjskih pogojih delovnega ljudstva, kmetov in delavcev, ki so pa prav zaradi tega prisiljeni stopati iz stavke v stavko. Podobno je v Italiji. Stavkam se pridružuje tu še množično gibanje kmetov, kolonov in drinarjev z zahtevami po zemlji, ki jo bogati veleposelniki puščajo neobdelano. Številna industrijska podjetja so prenehala delati, zmanjšano proizvodnjo pa nadomešča Marshallova pomoč, ki predvsem pomaga ameriški industriji do danes polnega izkoriščanja lastne proizvodne kapacitete.

V obeh deželah, v Franciji in Italiji, pa tudi drugod v Zahodni Evropi napredna gibanja, predvsem pa komunistične partije, ki morajo služiti bolj državnim interesom ZSSR kot pa splošni stvari

Pri tem ne mislimo samo na nezasišano kampanjo proti Jugoslaviji — o tem bo govora kasneje — temveč tudi na metode, ki jih uporabljajo sovjetski voditelji za utrjevanje svojega neomejenega vpliva v deželah ljudske demokracije, ki jih skušajo organizirati v prav tak, gospodarsko in vojaško enoten (pravilneje absolutno podrejen) tabor, kot to delajo Amerikanci na zapadu. To lahko opazujemo predvsem na gospodarskem pa tudi na političnem področju: sovjetski maršal Rokosovski, ki bo odslej komandiral Poljakom, je primer skrajnega sredstva podrejanja manjše državne velesile (kar je pri tem najbolj žalostno je to, da gre za državo ljudske demokracije in za socialistično državo — velesilo). Podoben primer je tudi v Bolgariji: sovjetski general Genev načeljuje bolgarski vojski.

demokracije, niso znaša usmeriti vsega upravičenega ljudskega nezadovoljstva v borbo proti povzročiteljem tega zla ameriškemu imperializmu, temveč zaradi raznih napak celo izgubljajo na terenu. Letos se je, bolj kot kdaj koli v prejšnjih letih, pojavilo važno vprašanje Nemčije, tega velikega, močno obljudenega in nekoč gospodarsko močnega kompleksa v srcu Evrope. Dve nasprotujoči si državni tvorbi v Nemčiji — bonnska republika na Zahodu in demokratična nemška republika na Vzhodu, sta vprašanje le še zaostrili.

Socialistični odnosi med socialističnimi državami odpravljani

Velike gospodarske težave, ki jih trenutno preživlja Bolgarija, dokazujejo, da tudi z gospodarstvi malih držav pod sovjetskim vplivom ni vse v redu. Neizpolnjevanje plana v Bolgariji, zlasti plana kapitalne izgradnje (nove tovarne, hidrocentrale itd.) je izraz težnjaj sovjetske gospodarske politike, spremeniti svoje satelite v običajen privesek sovjetskega gospodarstva, v bazo za surovine in poljedelske produkte (poleg proizvodov že obstoječe industrije ali nekaterih novih panog lahke industrije in rudarstva) in pa odjemalca sovjetskih industrijskih proizvodov. Zato je sovjetska gospodarska pomoč tem državam omejena le na tiste gospodarske panoge, ki odgovarjajo splošnemu sovjetskemu načrtu — le prečesto v opreki z interesi posameznih dežel in njihovega prebivalstva.

Donavska konferenca v Galacu je pokazala, kako daleč gre pri tem sovjetska politika in kako daleč je že prišla podrejenost držav ljudske demokracije: glasovale so za sovjetski predlog, ki praktično izključuje donavske države od vsake kontrole nad plovo po Donavi in jo izroča diktatorskim polnomeščem sovjetskega sekretarja, ki je nasledoval vlogo zahodnih kapitalistov v tej organizaciji v času med obema vojnama.

Sramotni procesi

Vzporedno z izgubljanjem gospodarske samostojnosti, gre izgubljanje politične neodvisnosti posameznih držav ljudske demokracije. Omenili smo že primer Rokosovskega in Geneva; ni izključeno, da se bo kaj podobnega zgodilo tudi v kakšni drugi državi Vzhodne Evrope. Državna oblast v teh deželah prehaja vse bolj iz rok domačih izvoljenih organov oblasti v roke sovjetske obveščevalne službe, ki si pri tem podreja in po svoje prikrojuje vse oblike državnega življenja, med njimi tudi pravosodje.

S tem smo prišli do žalostnega poglavja «procesov» insceniranih za opravičevanje nezasišane, do sledi v mednarodnih področjih ne-

običajne gonje proti Jugoslaviji, ki jo izvaja sovjetska vlada in njej podrejene vlade ljudskih demokracij. Proces proti Kostovu se od budimpeštanske komedije z Rajkom razlikuje le v toliko, da je prav glavna oseba odpovedala in da je zaradi tega doživel popoln neuspeh — nele v očeh mednarodne javnosti, ki je tudi v Rajkovem procesu spoznalo mračno komedijo, temveč tudi v spoznavanju njegovih organizatorjev, da — izrojen porod, kot je — ni mogoče s pridom uporabiti niti v neizbirni neskrupulozni in celo nesprenni, čeprav vztrajni informbirojevski gonji. Zato tudi danes prav tako skromno molčijo o procesu, kot so ga večeraj neskrupulozno in hrupno oznanjali.

Kominformistična gonja proti Jugoslaviji

Kominformistična kampanja, ki se je začela lani 28. junija z objavo zloglasne resolucije, se je letos še stopnjevala — in to v takem obsegu in do uporabe takšnih sredstev, da se lahko samo vprašamo: kaj bodo naredili, in po čem bodo posegli, ko bodo spoznali, da so njihova dosežanja sredstva doživela polom? Ekonomska blokada, ki jo spremlja premišljena sabotaža izgradnje jugoslovanskega gospodarstva, diplomatski pritisk ob spremljavi premikanja in koncentracij vojaštva, posredne in neposredne grožnje, laži, klevete in žalitve — vse to je na eni strani samo utrđilo enotnost jugoslovanskih narodov in povečalo njihov delovni zagon, na drugi strani pa vse bolj kompromitira ljudi, ki mislijo, da je v imenu avtoritete Sovjetske zveze vse dovoljeno.

Zadnje resolucije Informbiroja, ki se je v novembru zbral na Madžarskem, to indirektno potrjujejo. Poziv na borbo proti «Titovi klikki», ki naj bi bila med prvimi naglami komunističnih partij v svetu, ne pomeni toliko poziv na borbo proti Jugoslaviji (ta traja že 18 mesecev), temveč na borbo proti vsem onim v svetu, ki simpatizirajo z Jugoslavijo in njeno borbo za resnico in za pravilne odnose v mednarodnem demokratičnem taboru. To pa spet pomeni, da je informbirojevsko delo rodilo prav nasprotno rezultate: namesto da bi «oblatilo» Jugoslavijo pred svetovnim demokratičnim gibanjem, je le pospešilo proces opredeljevanja za resnico in pravico proti laži in krivici, za načela, proti nasilju, za enakopravnost proti hegemoniji.

Naraščajoči ugled Jugoslavije v svetu je potrdila tudi njena izvolitev v Varnostni svet OZN, kljub vsem spletkam in grožnjam s sovjetske strani in tudi kljub slavo-spevom sovjetskega zunanega ministra Višinskega argentinskemu «demokratu» Peronu. Rastoči ugled Jugoslavije in vse večji uspeh njene borbe pa kaže še cela vrsta drugih znakov: številni javni delavci in politiki po vsem svetu so se opredelili zanj, številne skupine delavcev in posamezne osebnosti prihajajo v Jugoslavijo in odhajajo z jasnimi pojmi v domovino.

Sile resničnega napredka bodo končno zmagale

Junaška borba narodov Jugoslavije in njihovih voditeljev in vse večje število naprednih ljudi, ki se zavedajo sedanjih nezdravih, škodljivih razmer v mednarodnem demokratičnem gibanju, nenehno rastoči odpor demokratičnih ljudskih množic po vsem svetu kjer koli trpijo izkoriščanje in teror propadajočega kapitalističnega sveta, velika in za nadaljnji razvoj v svetu velepomembna zmaga klasičnih ljudskih množic, ki je pojačala demokratični tabor za nad 400 milijonov ljudi; vse to so tisti temelji, na katere lahko gradimo naj optimizem za prihodnje leta.

MAO TSE TUNG
realizator tisočletnih stremiljenj kitajskega ljudstva

ACHESON
ameriški zunanji minister, diplomatski realizator načrtov ameriškega imperializma

PECH
francoski finančni minister, predstavniki države, ki je po drugi svetovni vojni postala morda največja zritev ameriškega imperializma

ADENAUER
predsednik zapadno nemške republike, ki v senci ameriške pomoči snuje velikomemške načrte po Hitlerjevem vzoru

ZAPADNA NEMCIJA
se miselno in praktično vzgaja v mračnem duhu

KRONIKA

Smrtno se je ponesrečil 7. decembra v Tovarni strojev delavec Scherl Avgust, ko se mu je spuščalo in je padel po stopnicah v tovarni.

Glavni odbor OF je imel 8. decembra važno sejo. Na njej so obravnavali politične, gospodarske in kulturne probleme slovenskega življa v Trstu in okolici. Politično poročilo je podal tov. Franc Stoka, organ. za. in. A. B. in G. na vojo, o gospodarskih vprašanjih je govoril tov. Dekleva, o kulturnih pa Drago Pahor. V diskusiji je imel tov. Babič važen govor o politični liniji OF glede tržaškega vprašanja.

TKlarski delavci so od nedelje 11. decembra do torka 20. decembra stavkali. Zaradi tega niso vsa čas izhajali tržaški časopisi.

Kominformisti Bidovec je na seji občinskega sveta 9. t. m. opravičeval tudi vlogo denucianta, ko je govoril o otroškem vitcu na Kolonkovcu. Dejal je, šovinističnim italijanskim svetnikom: «Slovenski sarsarji ne bodo zaupali vitvoje svojih otrok ekspozicijom Titojeve klike, ki ima okrvavljene roke». Bidovec bi namreč raje izročil te otroke italijanskim fašistom, da bi jih potujčevali. Internacionalizem pa tak!

V občinskem svetu so razpravljali tudi o deficitu občinskega podjetja ACEGATA. Občinski odbor je predlagal, da se dvignejo cene potrošnih elektrike in plina, kar je demokratska večina sprejela. Za povišanje so glasovali tudi trije sindikalisti Delavske zbornice Geppi, Pinguentini in Rinaldini. Ker so delavci, včlanjeni v tej zbornici, proti poviškom protestirali, so morali omenjeni trije občinski svetniki podati ostavko na svoja tajniška mesta v Delavski zbornici.

V četrtek 15. decembra so tudi v Trstu stavkali vsi državni namestniki razen železnih čarjev.

Po dolgem času so sklenili, da se bo 1. marca 1950. pričel proces zaradi znane afere s sladkorjem Lege Nazionale. V proces je vpletenih 22 ljudi.

V nedeljo 18. decembra so našli ob železnici cesti razmesarjeni trupli Franca Verziera in njegove žene, ki ju je povozil neki avto. Stari mož in žena sta se pravkar vračala z obiska prisilno in vnuku, ki stanujeta v mestu. Kasneje so vojske oblasti aretirale nekoga angleškega vojaka, ki ga sumijo, da je moža in ženo povozil.

Sodišče je oprostilo bivše člane Narodne zaščite De Carljija, Korena, Vatto in Rotarja, ki jih je neki trgovec, b. v. fašist, tožil, da so pri preiskavi na njegovem domu meseca maja izvršili rop.

Huda prometna nesreča se je 21. decembra pripetila v Nabrežini. Avtobus podjetja «Carsica», ki ga je vodil 19-letni šofer Emil Feriuga s Konkonele, je od strani zadel v kamion Angela Caharije. Leva stran ogrodja kamiona se je zapela v ogodje avtobusa in ga takorekoč prerežala. Pri tem so bili smrtno ranjeni potniki; ki so sedeli na onaj strani. Najprej je zaradi poškodbe umrla 23-letna učiteljica Marija Batežnik, kmalu nato 35-letni avtobusni sprevodnik Gulio Mazzucchi. Kasneje sta umrla še 37-letni agent civilne policije Stefani Tuillo in 31-letna Skrk Kristina iz Trnovce. Istega dne je s svojim avtom do smrti povozil 8-letnega Fatta Maria z Lojerske ceste Balbi Stanislav. Otrok je namreč nenaodoma stekel čez cesto in šofer je zaman zavrnil avto.

Tržaška občina je sklenila z zavodom za ljudske hiše IACP pogodbo, po kateri bo ta zavod upravljal vse hiše, ki jih je zgradila občina z denarjem VU. Pogodba bo veljala 10 let. O pogodbi so na dolgo razpravljali v občinskem svetu.

Celokupni železniški in pomorski promet preko Splošnih skladišč je znašal v prvih 11 mesecih t. l. 4.161.074 ton. Promet z zalednimi državami je narasel, z Italijo pa precej padel.

LETO PREČIŠČEVANJA IN UTRJEVANJA demokratičnih sil na Tržaškem ozemlju

Leto 1949. je bilo tudi v političnem življenju Tržaškega ozemlja zelo bogato z dogodki. Prva polovica leta je potekala v znamenju volivnih priprav, volivne propagande in volitev samih. V drugi polovici pa smo videli, kako se je vedno bolj oživljalo politično in kulturno delo v našem naprednem gibanju, ki je ostalo zvesto tradicijam narodno osvobodilne borbe in resničnemu marksizmu-leninizmu. Najvišje potrdilo te pozitivne je bil drugi kongres Komunistične partije STO v Izoli, sledila je konferenca za obnovo razrednih sindikatov cona A, konferenca SIAU, okrajni skupščini OF v Nabrežini in na Opčinah.

Po drugi strani je za to leto značilno, zlasti pred volitvami, veliko število procesov proti partizanom in članom Narodne zaščite, ki so jih postavili na zatožno klopi pod zloglasno obtožbo «esequesiro di personas». Značilna je tudi ofenziva proti slovenskemu jeziku v tržaškem občinskem svetu, podpora, ki jo je dajala vojska uprava italijanskim šovinistom v njihovi gonji proti Slovincem, ofenziva proti Slovincem, ofenziva proti slovenskim šolam in dejanska enotna fronta italijanskih šovinistov in kominformistov proti enakopravnosti slovenskega jezika, kar se je pokazalo zlasti v miljskem občinskem svetu.

Pa začnimo od kraja in dotaknimo se na kratko najbolj važnih dogodkov.

V začetku januarja je dal občinski upravni odbor na vpogled volivne imenike samo za borih 10 dni. Seznam volivnih upravičencev je tako, pokazal, s kakšnim namenom so pripravili volitve. Tedaj je postalo jasno, da so hoteli odvzeti volivno pravico čim večjemu številu demokratov in jo dati desetstosečem ljudem, ki sploh ne bi imeli tu pravice voliti. Namen vsega tega je bil, da zmagajo reakcionarne stranke, da se potrdi irendentistična politika dotedanjega imenovanega občinskega odbora, da se da videz demokratičnosti raznim krivičnim ukazom in ukrepom ter da se potrdijo poročila generala Aireya, ki že toliko časa ponavlja svojo ognjeno pešem o potrebi vrnitve Trsta k Italiji. Na pripravo volitev in na volitve same moramo zato gledati ravno s tega vidika, pa nam postane vse jasno.

Važen dogodek v demokratičnem gibanju je bila tudi proslava Prvega maja, ko je kljub slabemu vremenu nastopilo na stadionu «Prvega maja» veliko število telovadcev, ki jih je prihitelo gledat na tisoče ljudi.

Maja in junija smo bili v Trstu priča številnim volivnim zborovanjem. Na teh zborovanjih so šovinisti in fašisti razpihovali šovinistična čustva tržaške buržoazije in hoteli iz teh volitev napraviti nekak plebiscit za italijanstvo Trsta. Zaradi strankarskih nasprotij sicer niso ustanovili skupnega bloka, toda v šovinizmu ni bilo pri njih bistvenih razlik. Da bi čim bolj poživeli šovinistična čustva svojih pristašev in jim vili novega upanja, so povabili v Trst na volivne shode razne ministre in poslance ter celo samega predsednika italijanske vlade De Gasperi. Vsi ti veliki kalibri so posegli v volivno borbo in še bolj razplamteli italijanski šovinizem. De Gasperi je na Velikem trgu zahteval, da se uresniči trojni predlog o priključitvi Trsta k Italiji. —Po drugi strani po so tudi kominformisti dali volitvam italijanski značaj in povabili na svoja volivna zborovanja razne župane, ki so hoteli dokazati, da se lahko doseže ljudska oblast že z samimi občinskimi volitvami ter so v namen peli slavo o svojem upravljanju občin, kjer so dobili večino. Kominformisti so se v tej predvolivni dobi odlikovali tudi s svojim terorjem proti pristašem Ljudske fronte.

Ljudska fronta je šla na volitve s svojim naprednim programom. Pogoj za njo pa niso bili ugodni, ker so kominformisti delovne množice s svojo politiko preslepili, z druge strani pa se je poznal pritisk vsega imperialističnega upravnega aparata. Značilno za kominformiste je bilo tudi, da so šli na volitve pod znakom komunistične partije v Trstu, v podeželskih občinah pa jim je bila v ta namen še dobra SIAU. Volivni rezultat, ki so ga dosegli v Trstu, je bil po njihovem mnenju zmagata. Če pa pomislimo, da je šela SIAU svojčas 80.000 pristašev, tedaj ni to nobena zmagata.

V odgovor na De Gasperijeve nacionalistične zahteve pa je bilo v Kopru veliko ljudsko zborovanje, na katerem je predsednik vlade LR Slovenije M. Marinko jasno povedal, da

Jugoslavija ne more pristati na nič takega, kar bi predstavljalo nove žrtve in suženjstvo za kateri koli del slovenske zemlje.

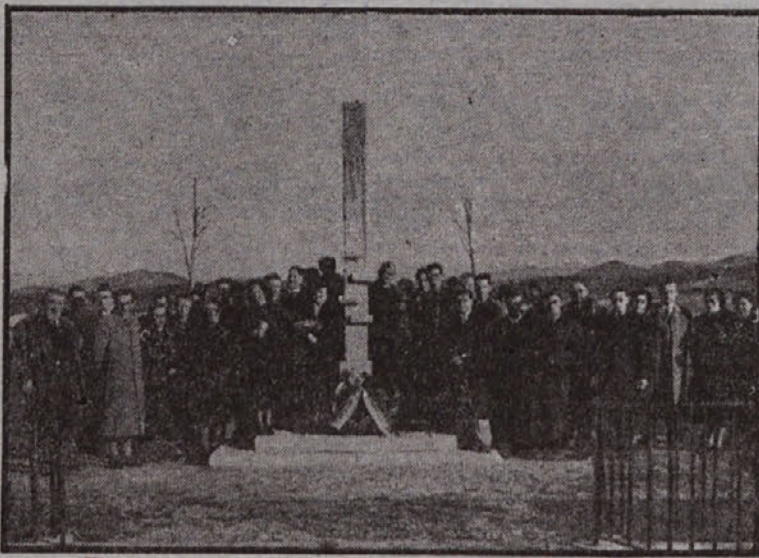
Julija meseca se je sestal na svoj prvi seji tržaški občinski svet. Ta seja je pokazala, kako strupeni šovinisti so razni demokristjani, socialisti, republikanci itd. Tovariš Dekleva, zastopnik Ljudske fronte, je spregovoril tedaj v mestnem svetu komaj sedem slovenskih besed, pa je s tem povzročil silen izbruh šovinističnega žolca. Ze na tej prvi seji se je pokazal ves oportunizem kominformističnih svetnikov, zlasti pa teh svetnikov slovenske narodnosti, ki si niso upali spregovoriti v svojem materinem jeziku. Ta oportunizem se je nato vlekel kot rdeča nit na vseh sejah občinskega sveta, zlasti pa v pogledu ukaza VU št. 183, ki je milostno dopuščal, da se lahko v čisto slovenskih občinah uporablja slovensčina.

Po volitvah so vidaljevci v svojem navdušenju kričali, da so «babčevci» popolnoma mrtvi, da so le še smeti in gnoj, da so za vedno pokopani. Toda kmalu se je pokazalo, da se teh mrtevcev boje, da ti mrtvci živijo in

Ali si za novo leto že prispeval svoj delež za obdaritev revnih otrok?

Koroški bratje so nas obiskali

Slovinci, ki so zaradi imperialističnih spletk ostali izven meja svoje domovine imajo kljub različnemu okolju, v katerem živijo mnogo skupnih vprašanj. Vsi so odtrgani od matičnega naroda, vsi se morajo boriti za svoj jezik in narodni obstoj. Tega se zamejni Slovinci dobro zavedajo in zato navezujejo med seboj vedno bolj tesne stike.

Prvič so se zamejni Slovinci zbrali v velikem številu na ljudskem taboru Goriške prosvetne zveze v Sovodnjah. Takrat se je tam zbralo nad 8.000 ljudi. Izmed Korošcev je prišel pevski zbor iz Pilberka in tamburaški zbor iz Skofič ob Vrškem jezuru. Takrat so se vsi zamejni Slo-

vinci zavedli, da morajo poglobiti vezi med seboj in se čim večkrat sestati.

Pretekli teden pa so prišli naši bratje Korošci k nam v Trst. Tržaški Slovinci so jih prav pristrčno sprejeli in jim pokazali vso ljubezen, ki jo goje do njih. To se je pokazalo zlasti na koncertu v dvorani na stadionu «Prvi maj» pri Sv. Ivanu.

Koroški gostje so prišli iz raznih krajev svoje lepe domovine. Prišli so v imenu Prosvetne zveze za Koroško in raznih pevskih društev. Na večerji jih je prvi dan pozdravil v imenu SHPZ dr. Budal. Poudaril je med drugim, da spadamo vsi k matičnemu narodu, čeprav nam to pravico kra-

tijo. Tov. Tonči Slaper, zastopnik koroških prosvetnih društev, je dejal, da zamejni Slovinci v vsakem svidenju poudarjajo svojo enotnost z matičnim narodom.

Koroški gostje so se šli tudi poklonit bazoviškemu junakom, Pina Tomažiču in tovarišim in talcem na Opčinah. Obiskali so naše kraške vasi in občudovali pri Stivanu našo morje. Porazgovorili so se tudi s predstavniki SHPZ o našem prosvetnem delovanju in povedali, kako se razvija kulturno delo pri njih. Tudi s teh razgovorov je bilo razvidno, kako je nujno, da se navežemo med zamejnimi Slovinci vedno ožji stiki.

Tov. Korošci so si ogledali tudi tiskarno Tržaškega tiskarskega zavoda in so z grada Sv. Justa občudovali Trst. Goste je pozdravil na sedežu OF tudi njen predsednik tov. Branko Babič.

Najlejši dogodek obiska naših koroških bratov pa je bil, kakor smo že dejali, koncertni večer pri Sv. Ivanu. Tu se je pokazalo, kako nas vse veže predvsem slovenska pesem, ki smo jo skozi stoletje gojili in jo ohranili. Dvorana je bila prenatrpana, ker so prihiteli ljudje od vsepovsod, da pozdravijo goste. Takega navdušenja že dolgo ni bilo. Mehkoba koroške pesmi je ganila in navdušila vse navzoče. Ko so Korošci zapeli pesem «N'mav čez izarso, ni bilo ploskanja ne konca ne kraja. Tudi pesmi «Sem se rajtovo ženiti» in pa «Dober večer, ljubo dekle» so ljudem silno ugajale. Nato so zapeli naši pevski zbori in tudi njih pesmi so žele viharno odobravanje. Končno so Koroški gostje zapeli še tri pesmi. Pesem «Juhe, pojmo v Skufiče» so morali navdušenemu občinstvu ponoviti.

Obisk Koroških Slovencev je po kazal, kako globoko so vezi med tržaškimi in koroškimi Slovinci, čeprav smo razdeljeni na dve državi. Pokazal je pa tudi, kako vsi občutimo krivično kupčijo z našimi koroškimi brati. Zato upamo, da se bodo podobni obiski bolj čisto ponavljali in da bomo kmalu tudi ni obisk vrnili in ponesli našo pesem v lepo koroško deželo.

vedno močnejše dihaajo. 21. avgusta se je ob proslavi 50 letnice obstoja pevskega društva «Lipa» v Bazovici zbralo veliko število ljudi, ki so prihiteli od vsepovsod. To je bil dokaz, da se tržaški Slovinci ne bodo dali odtrgati od kulture matičnega naroda in da bodo kljub vsem spletkam nadaljevali in krepili svoje prosvetno delo. Nato se je zbrala velika množica ljudstva ob žalni proslavi bazoviških junakov.

Najlepši dokaz pozitivne političnega delovanja naprednih delovnih množic in njih življenjske sile je bil drugi kongres Komunistične partije STO v Izoli od 8. do 11. oktobra. Ta kongres je analiziral vso dotedanje borbo, razkrinjal oportunistično in izdajstvo informbirojevcev, dokazal, da je mogoče voditi borbo samo na načelih marksizma-leninizma in nakazal smernice za to borbo na vseh toriških udejstvanja v obeh conah Tržaškega ozemlja. Oboroženi z zaključki in nauki tega kongresa, ki je tudi pokazal, kako veliko število demokratov je ostalo zvesto pravi liniji, so šli naši aktivisti na delo.

In sadovi tega dela so se kmalu pokazali. 6. novembra je bil III. redni občni zbor Slovensko-hrvatske prosvetne zveze, na katerem so analizirali vse dotedanje prosvetno delo in sprejeli važne sklepe za njegovo pozitivno. 13. novembra je bila konferenca za obnovo razrednih sindikatov cona A, ki je zelo dobro uspela, in o kateri govorimo na drugem mestu. 27. novembra pa je bila konferenca SIAU. Tudi te konference se je udeležilo veliko število delegatov. Kakor na kongresu KP STO, tako so tudi na tej konferenci sprejeli resolucijo, ki obsoja resolucijo in metode informbirojevcev in ki v pogledu tržaškega vprašanja zahteva neposreden sporazum med prizadetimi narodi s sodelovanjem tržaškega delovnega ljudstva, da se prepreči vsako barantanje velesil. Konferenca je tudi potrdila, da je slovensko-italijansko bratstvo edini pogoj za uspešno borbo za pravice delovnega ljudstva in tudi za narodnostne pravice Slovincem samih. Na konferenci so tudi razširili izvršilni odbor z novimi tovariši.

Glavno jedro SIAU je seveda krepka OF. Ravno OF je vse leto živo delovala in tudi to njeno delovanje se je vedno bolj krepilo ter zavzelo vsa torišča. OF je bila ob volitvah gonilna sila Ljudske fronte, njen glavni in izvršilni odbor sta se večkrat sestala, sadovi njenega dela so se poznali povsod. Kako se je OF okrepila tudi na deželi, kazeta okrajni skupščini, ki sta bili 4. decembra na Opčinah in v Nabrežini.

Zelo živahno in plodno je bilo tudi delo ASIZZ. Zne so imele najprej svojo konferenco, proslavile so 8. marec, s. d. da se pripravljajo na svoj II. kongres. Ni bilo nobene akcije, kjer ne bi bile udeležene tudi žene. Poleg vsega drugega so vse leto skrbele za politične pripornike, na koncu leta pa so izvedle zelo uspešno akcijo za novoletno jelko, da se obdarijo vsi naši potrebni malčki. Tudi ženska organizacija se silno krepi. Plodno je bilo tudi delo Zveze partizanov STO.

Manifestacija naše moči je bila tudi žalna proslava 18. decembra na openškem stališču v spomin 8. obletnice smrti Pina Tomažiča in njegovih tovarišev. Na to svečanost je prišlo veliko število demokratov, ki so na tem kraju objubili, da bodo nadaljevali borbo za ideale Pina Tomažiča.

Ob tem kratkem pr-gledu najvažnejših političnih dogodkov na Tržaškem ozemlju moramo torej ugotoviti, da je napredno demokratično gibanje prebolelo težave, ki jih je vanj prinesla zloglasna resolucija, da se vedno več ljudi odteguje lažni informbirojevski propagandi, da zapeljanci odpirajo oči in v vedno večjem številu vidijo, katera je prava pot. Informbirojevci v Trstu zgubljujejo svoje položaje, naše napredno gibanje pa se vedno bolj krepi, ker je bilo vedno dosledno, ker se je borilo za resnico in ker je ostalo zvesto tradicijam in načelom narodno osvobodilne borbe. Zvesti tem načelom se bomo borili dalje tudi v novem letu in končni uspeh, ne bo mogel izostati.

Ali ste že naročeni na

LJUDSKI TEDNIK

Slovensko šolstvo

na Tržaškem ozemlju v 1. 1949

Ko pogledamo ob zatonu letošnjega leta nazaj na vsa dogajanja, ki so se razvijala v tem času na področju slovenskega šolstva, bi mogli to borbo karakterizirati na kratko z dvema besedama: likvidacijska ofenziva. Slovensko šolstvo na Tržaškem živi sicer v neprestani obrambi proti bolj ali manj ostrim napadom že od svoje onooe 1945. leta naprej. Toda v prejšnjih letih smo v trdi borbi le napredovali v organizaciji našega šolstva, bodisi da smo si pridobili novo srednjo ali strokovno šolo, odprli ali priznali so kak vrtec ali smo dosegli kakšno drugo izboljšanje. V tem letu, od katerega se pravkar poslavljamo, pa ne moremo beležiti nikakega napredka, temveč ravno nasprotno, cela nekoliko izgub.

Najhujši branik naših šolskih pravic, enotno demokratično gibanje italijanskih delovnih množic in slovenskega ljudstva, je zapadlo v globoko krizo, ki je že sama po sebi ošibila borbo za naše narodnostne probleme. Da, zgodilo se je še več: pod vplivom šovinistično razpoloženega kominformističnega vodstva, je del tržaških demokratičnih množic prestopil iz fronte obrambe narodnostne enakopravnosti v fronto onih, ki slabo zamaskirani s praznimi frazami služijo nacionalističnim, asimilatorskim težnjam italijanske buržoazne reakcije.

Razkol v demokratičnem taboru ni prizanesel niti voditeljskim svetom, ki so bili v preteklosti glavni nosilci vse naše borbe za slovensko šolstvo. Roditeljski sveti so se razbili ali pasivizirali, kar je bil tudi očitni namen kominformističnih voditeljev. Četudi so italijanske delovne množice v zadnjih letih z dejansko akcijo v obrambo slovenskega tiska, slovenskega jezika in celo slovenskega gledališča dale dokaz pravičnega poimovanja narodnostnega vprašanja in dolžnosti, ki jih ima revolucionarni proletarijat do neke zatirane narodnosti, je v zadnjem letu pod arogantnim vetrom kominformizma visoko pogoltno plevel socialdemokrat-

skega «internacionalizma», ki po meni v konkretnem tržaškem primeru pot, ki vodi preko narodnostne indiferentnosti v — italijansko slovenskega življa. Tako je nekaj kominformističnih staršev hotelo dokazati svoj «internacionalizem» s tem, da so prepisali svoje otroke iz slovenske v italijansko šolo. Tega dejstva ne more demantirati niti edemantia tako imenovane Centralnega komiteja Vidaličeve komunistične partije, ki si pere roke da niso pozvali svojih slovenskih pristašev k takemu dejanju.

Toda ni ostalo samo pri posledicah take ideološke izgradnje, temveč je tržaški kominformizem dejansko posegel v tem letu na ta ali na drugi način aktivno v likvidiranje slovenskega šolstva. Zadeva s slovenskim zasebnim vrtcem v Skorklji (Vicolo Ospedale Militare) je itak vsem dobro znana. Po dolgi in premišljeni ofenzivi se je vidalčevskim likvidatorjem posre-

čilo uničiti ta vrtec. Ko so letos spomladi odprli tudi zasebni vrtec na Koloukocvu, so bili spet kominformisti, ki so prigovarjali slovenskim staršem, naj ne vpišejo svojih otrok v ta vrtec in Vidali in Gombacchi sta brez sramu pozivala na javnem sestanku starše, naj sledijo tej direktivi. Prav v istem šolskem okolju, pri Sv. Ani, je kominformist Košuta Justo ohromil borbo slovenskih staršev za pravilno porazdelitev šolskih prostorov v novi šolski zgradbi na osnovi načela enakopravnosti in tako omogočil, da se je diskriminacija slovenskega šolstva pri Sv. Ani potencirala.

Ce dodamo k vsemu temu še dezinteresiranost «zaščitnikov» Biddouca nad usodo slovenske osnovne šole, ker on «odgovarja le za otroške vrce» in junaško «zaščito» Berničiča, ki «ščiti» slovensko šolo z uničevanjem protestnih resolucij proti likvidaciji slovenskega šolstva, se pač ne smemo in ne moremo čuditi, da se je šovinistična reakcija opogumila in preko prof. Andrija in prof. Sciolisa ob popolnem soglasju in podpori angloameriške okupacijske oblasti pričela z likvidacijo in diskriminacijo slovenskega šolstva. Prvo dejanje je bila preselitev (reči: maskirana likvidacija) slovenskega otroškega vrta iz Rojana na Greto; drugo dejanje pa ukinitev 19 vzporednic in treh razredov na slovenskih šolah. Tako se ne moremo niti čuditi, da so ostale v takih pogojih brez uspeha akcije za ustanovitev vrtecev v Skorklji, pri šol. v ul. Donadoni in pri Sv. Ani, kakor tudi; ni našla odmeva naša zahteva, da prevzame oblast vzdrževanje zasebnih vrtecev v Rocciu in na Koloukocvu. Tudi slovensko gospodarstvo združenje je na svojo ponovno intervencijo za ustanovitev dvorazredne trgovske šole dobilo od angloameriških oblasti negativen odgovor.

Slovensko ljudstvo, ki se odločno otresa posledic kominformistične krize, je zlasti ob začetku šolskega leta 1945-50 postalo pozorno na likvidatorsko akcijo združenih sovražnikov slovenskega šolstva. Posebno ukinitev 22 razredov in paralel je globoko odjeknila med našim ljudstvom, ki se je združilo v odločnih protestih in zahtevi, da se z likvidiranjem slovenskega šolstva preneha. Temu odločnemu nastopu ljudstva, ki ga je vodila naša Osvobodilna fronta, se je pridružilo učiteljstvo, ki je v enodnevni protestni stavki z enotnim nastopom izpovedalo svo-

jo voljo, da brani naše narodnostne pravice. Ta enotni, borbeni nastop je gotovo iznenadil tudi gospode na šolski upravi, ki so pohiteli s poizkusom, da izbijejo učinkovito orožje borbene enotnosti iz rok našega učiteljstva s tem, da vzpostavijo oni neko dirigirano «enotnost», ki naj bi ohromila vsako odločno akcijo. Učiteljstvo, organizirano z zvezi ES, je na svojem občnem zboru jasno karakteriziralo akcijo didaktičnih ravnateljev in jo obsodilo. Slovenski šolniki bodo sami, brez blagoslova in taktiranja od zgoraj znali najti onk obliko svoje enotnosti v konkretni borbi za slovensko šolo, ki najbolj ustreza sedanji situaciji tu pri nas.

Zadnji navadi na slovensko šolo so pa vzpodbudili slovensko ljudstvo, da je začelo obnavljati in aktivizirati svoje roditeljske svete, ker se zaveda, da bodo slovenski starši ohranili svojim otrokom dobro slovensko šolo le v enotni, organizirani obrambi naše osnovne narodne pravice — slovenske šole.

DRAGO PAHOR

„Sindikat šolskih nadzornikov“ ali prisilni jopič za učiteljstvo

Enotni nastop slovenskega učiteljstva v stavki za obrambo slovenskega šolstva ni bil po godu vojaški upravi in vsem onim, ki jim je slovenska šola trn v peti. Ob ukinitvi 19 vzporednic in združitvi treh razredov slovenskih osnovnih šol so namreč poleg učiteljev, organiziranih v Zvezi prosvetnih delavcev ES, zahtevali stavko tudi učitelji drugih dveh organizacij. To pa je bilo nekaterim gospodom že kar preveč. Oni nočejo skupnega nastopa vseh učiteljev v obrambo njihovih interesov in slovenske šole.

Zato so v zadnjih dneh začeli didaktični ravnatelji razdeljevati učiteljem tudi na konferencah pristopnice za neko novo organizacijo, ki naj bi se imenovala Zveza slovenskih šolnikov in ki naj bi bila uspolitčena in anadstrankarska. Seveda utemeljujejo ta korak s potrebo po enotnosti. Dolej je bilo tako delo na konferencah prepovedano. Če so torej didaktični ravnatelji delili pristopnice na konferencah, potem to pomeni, da so to delali s podporo vojaške uprave. Ta uprava pa je delodajalec in si zato lahko mislmo, kako bi nova Zveza šolnikov branila interese svojih članov pred delodajalcem.

Tudi pesem o apolitičnosti in nadstrankarstvu je že prestara, da bi lahko učitelje z njo varali. Takšnih metod se je vladajoča buržoazija vedno posluževala za razbijanje sindikalnih gibanj in se pri tem posluževala najbolj zaostalih delavcev. Zato pa ne bo tej novi iniciativi nasedel noben zaveden učitelj. S tako zvezo ne bo mogoče braniti ne slovenske šole ne interese učiteljev, ampak bo kvečjemu vzgajala svoje člane v tem, da bodo čim bolj upogibali hrbet pred imperalistično oblastjo ter se vedno tresli v strahu, da izgubijo svoje službeno mesto. To potrjuje tudi dejstvo, da hočejo ustanoviti ti novo organizacijo kar od zgoraj navzdol, to je preko didaktičnih ravnateljev, kar nima na sebi prav nič sindikalnega.

Jasno je, da se za vsem tem nadstrankarstvom in apolitičnostjo dejansko skriva politika, ki je sovražna slovenskemu šolstvu sploh in interesom učiteljstva posebej. Učitelji bodo lahko šteli svoje stanovske interese le z močno in borbeno organizacijo, ki bo znala ob vseh prilikah odločno nastopiti. Ta organizacija pa že obstaja in je Zveza prosvetnih delavcev ES. Okoli nje se morajo zbrati vsi zavedni učitelji in jo še bolj okrepiiti.

O vsem tem so razpravljali učitelji na občnem zboru Zveze prosvetnih delavcev ES v nedeljo 18. decembra, izvolili nov upravni odbor in sprejeli resolucijo. V tej resoluciji so pozdravili tudi ustanovitev akcijskega odbora za obnovo razrednih sindikatov in izjavili, da bodo ta odbor podprli.

DVA GLASOVA ALI OD SANTINA DO VIDALIJA

L'Unità, glasilo KPI, je 24. decembra napisala: «Nocoj so iz Beograda sporočili, da so bili obsojeni na smrt trije mladi Jugoslovani, otla in da to, razdelili nekaj izvodov protititskega časopisa. Imena teh treh mladeničev nad katerimi je sodišče izreklo grozno obsodbo, so: Toros, Perin in Oblubek. Zadnja dva sta bila obsojena v odsotnosti in menijo, da sta se zatekla v inozemstvo».

List dolarske zveze «Demokracija» pa piše 23. decembra 1949 o tem med drugim: «V petek 9. t.m. je v Solkanu zasedal poseben odsek okrožnega sodišča iz Postojne in sodil mlade briške sile, hrepenoče po svobodi, po življenju v soncu... itd... Po poročilih komunističnega vira, ki jih že imamo na razpolago so mladi briški fantje in dekleta zamegli v Brdih duh odpora proti komunističnemu terorizmu s tem da so širili tisk «Matjažev vojске» to je «Matjažev glas» in na «Demokracijo» prvobitno lico za sonce zoper temo in za pravo življenja zoper krutost in krutost komunistično strahovlado. Na smrt so bili obsojeni: Hlubi Perin, Mirko Oblubek in Darko Teroša».

ostavko. Torej le drži še vedno pogovor, da je nevhvaležnost plačilo sveta!

DEMOKRACIJA

Takole je «Demokracija» branila slovenstvo v Gorici, ko so prepovedali sinovom slovenskih optantov obiskovati slovenske šole. Njena brzojavka De Gasperiju se glasi: «Slovenska demokratska zveza v Gorici prosi za krščansko upoštevanje manjšinske zaščite in zahteva preklje ukrepa, s katerim so bili sinovi optantov izključeni iz slovenskih šol».

SDZ torej še vedno veruje v akrcšanstvo demokratičnanov in aprosis. SDZ v Trstu pa v svoji brzojavki De Gasperiju svetuje takojšen preklje ukrepa itd. Torej so v Trstu dolarski oprode le bolj napredni. Morda pa zato, ker so videli, da iz akrcšanskega upoštevanja tržaški demokratičnjani, zlasti pa župan Bartoli, kar divjajo in se penijo, ko čujejo eno samcato slovensko besedo v mestnem svetu. Toda bog obvari, da bi slovenski edemokratje zahtevali svoje pravice. Ne, to ni v Agnelettovem ali Silligojevem stilu. Pa kaj naj bi še pričakovali od njih, ko je njihov občinski svetnik v Zgoniku odkrito povedal, da «mimo le moledovati, ker smo aprosjakla».

LAVORATORE

Babičeva tolpa je dosledna. Ker je šla na pot podlosti, jo hoče prehoditi do kraja. Sedaj organizira «pristen kongres Enotnih sindikatov». Tako beremo na ogromnih lepakih, prilepljenih na mestnih vogalih.

Ti cepci zahtevajo celo izvolitev vodstva Zveze enotnih sindikatov STO in hočejo izdati nove sindikalne izkaznice. Kongres — in tu se še bolj jasno vidi ukana — bo moral biti sestavljen iz delegatov, ki jih bodo izvolili vsi delavci obeh con STO.

Ta tolpa izdajalcev bi nas rada prepričala, da so sindikati sedaj na tleh, ker niso več v rokah raznih Vojmirjev in Lux.

Takih umetnikov, ki bi znali tako postavljati na glavo vsa dejstva, še ni videl svet. Sicer pa bi bila zanje boljše beseda glumači. Najprej začnejo kampanjo za stesseramentos, nato napovedo kongres. Ko delavci zahtevajo naj bo to resničen kongres obeh con, naj bodo na njem predstavljeni delavce svobodno izvoljeni delegati in naj šele novizvoljeno vodstvo ES izda nove sindikalne izkaznice, si ti gospodje izmislijo, da hočejo «babičevci, izdajalci itd. sklicati svoj sindikalni kongres ter pripisujejo pozivu akcijskega sindikalnega odbora popolnoma nasprotno namene, kot jih ima. Ali so res svoje pristaše že tako zmešali, da ne znajo več niti brati plakatov?

CVETKE
iz tržaških listov

SEVENNAE LAVORATORI

Bonetti, Geppi in Rinaldini nas zapuščajo.

To so trije možje, ki so dajali 4 leta od sebe vse z razumnostjo, navdušenjem, pogumom in poštrevolnostjo za stvar delavcev.

Tako pravi o teh sedelcih II Lavoro, glasilo Delavske zbornice. Potem še dodaja, da je prevečalo vse delavce do teh ljudi globoko čustvo hvaležnosti za njih delo.

In glej, tako so se ti gospodje zavzemali za stvar delavcev, da so v mestnem svetu glasovali za povznanje tarif ACEGAT-a in kot odborniki to povznanje celo predlagali. Delavci delavske zbornice pa so sprevideli, da so ti sindikalisti delali le za stvar delodajalcev in zato v svoji hvaležnosti upravičeno zahtevali, da podajo ti trije sindikalisti

VAZNEJSI domači DOGODKI V PRETEKLEM LETU

IZDAJSTVO IN OPORTUNIZEM ES nista mogla uničiti borbenosti zavednega delavstva

Ce pregledamo ob koncu leta delo Enotnih sindikatov v letu, ki je za nami, tedaj nam to delo nudi kaj klavna obračun.

Prva ugotovitev, ki nam jo nudi pregled delovanja Enotnih sindikatov v letu 1949, je skoraj popolno mrtvilo na vseh sindikalnih tloriščih v coni A. Edina izjema v tem so spontane iniciative in akcije delavcev, ki so jih nato vzele v svoje roke Enotni sindikati ali Delavska zbornica. Toda namesto da bi te akcije potem privedli do zmagovitega konca, so jih zaključili s jalovnimi kompromisi v škodo delavstva.

To ugotovitev lahko podpremo s številnimi primeri. Ob začetku leta so izdali Enotni sindikati proglas, v katerem so poudarili, da bo treba do konca leta rešiti med drugimi tudi vprašanje zvišanja mezd in izboljšanje podpore brezposelnim. Ob koncu leta moramo na žalost ugotoviti, da se mezde in podpore brezposelnim niso nič izboljšale. Enotni sindikati so že prve dni januarja postavili zahtevo, da se osnovne mezde zvišajo za 15 odstotkov, da se izravnajo z mezdami v Italiji. Februarja meseca so začeli delavci v posameznih tovarnah stavkati, da bi dosegli izboljšanje mezd. Toda delodajalci niso popustili. Tedaj je Radich na nekem zborovanju izjavil: «Ni možno pričakovati rešitve spora med kovinarji in industriji v bližnji bodočnosti».

Neuspele stavke

Kovinarji so 1. marca napovedali splošno stavko. Odgovor industrijcev pa je bil: odpust 250 kovinarjev. Stavka se je nadaljevala, toda ne več za zvišanje mezd, marveč samo zato, da se prepričajo odpusti, končno pa za to, da dode odpuščenim delavci primerno odškodnino. Rezultat stavke je bil, da delodajalci niso zvišali mezd, odpustili so 250 delavcev, v fond za odškodnino tem delavcem pa so morali prispevati tudi zaposleni delavci sami.

Stavka nameščencev krajevnih ustanov tudi ni uspela, ker je niso znali Enotni sindikati sami organizirati in so bili na repu Delavske zbornice. To je bil najboljši dokaz, kako je zgrešena politika enotnosti za vsako ceno z Delavsko zbornico. Stavka v železarni ILVA tudi ni imela zaželenih sadov.

Pri vseh teh stavkah so pokazali delavci veliko borbenost in odločnost, vodstvo Enotnih sindikatov pa jih je s svojo politiko le zaviralo. Zato so te stavke propadle.

Zaradi vseh teh neuspehov so izgubili delavci zaupanje v sindikate. Vedno bolj se je širilo med njimi prepričanje, da Enotni sindikati sploh ne morejo več reševati njihovih razrednih in gospodarskih vprašanj. Posledica tega je bila vedno večja pasivizacija delavcev.

Ofenziva proti lovarniškemu odmorom

Industriji so se tega odpora zavedali. Začeli so postopoma zopet obnovljati vse svoje privilegije in jemati delavcem pravice, ki so si jih pridobili v vztrajno borbo. V tovarnah so začeli biti zopet predzorni, prepovedali so steno in zborovanja. V Tovarni strojev so odpustili dva delavca, ki sta branila pravico do steno. Delavci montažnega oddelka tovarne so zato 36 dni stavkali, a zastonj. Avgusta meseca je Zveza industrijcev poslala Enotnim sindikatom pismo, s katerim je odpovedala dogovor o tovarniških odborih z dne 11. avgusta 1948. Ti odbori pa so že itak izgubili vsako revolucionarno razredno vsebino in so se dejansko spremenili v notranje komisije, ki sodelujejo z delodajalci. S tem so odvzeli delavcem eno največjih sindikalnih in političnih pridobitev v tovarnah. Kljub temu pa niso Enotni sindikati nič storili, da bi branili to važno pridobitev.

Vodstvo Enotnih sindikatov se je dobro zavedalo svoje šibkosti, toda ni nič storilo, da bi sindikate okrepijo. Skrbelo je raje, da se Vidalijskega lujja priključitve k Italiji razvija tudi v sindikatih in je zato sklenilo z Italijansko splošno zvezo dela pogodbo o prijateljstvu in sodelovanju, ki je pomenila konec neodvisnosti Enotnih sindikatov in popolno povezavo z Italijo. Razredno strokovno zvezo so se nato nepo-

sredno zvezale z enakimi strokovnimi zvezami v Italiji. Tako da so sedaj razne stroke stavkale, ko so stavkale iste stroke tudi v Italiji. To smo videli pri pomorščakih, kasneje pri tiskarjih, kemijskih delavcih itd. Prva taka stavka, ki naj bi potrdila nove vezi oziroma popolno podrejenost Splošni zvezi dela v Italiji, je bila 12. julija 24-urna splošna stavka kovinarjev, ki je bila istega dne v Italiji in v Trstu.

Organizacijska kriza ES

Vsi ti dogodki so bili zelo pomembni. Položaj se je slabšal in informbirojevska politika v sindikatih je vedno bolj kazala svoje pogubne posledice. Sam Radich je moral to priznati. Dejal je, da je v enem letu in pol samo 30.000 delavcev dvignilo sindikalne izkaznice, sindikalne prispevke pa je plačalo komaj 30 odstotkov vseh teh članov. Slabi politični položaj je torej pogubno vplival na vso organizacijo. V tovarni ILVA so na primer nabrali prej po 40.000 lir prispevkov na mesec, sedaj jih zberejo komaj za 10.000 lir. V ljudjedelnici Sv. Marka plačuje komaj 40 odst. članov ES. Opogumljena ob vseh teh dogodkih je tudi Delavska zbornica nastopila popolnoma odkrito. Prekinila je vse vezi z Italijansko splošno zvezo dela in navezala stike s tako imenovanimi svobodnimi sindikati. Nato je šla na kongres rumenih sindikatov v Zenevo, kasneje je v London. Zaradi tega pa je nastala kriza tudi v sami Delavski zbornici. Vsi delavci namreč niso zadovoljni s to njeno linijo in naloga resničnih razrednih sindikatov bi bila, da te delavce pridobijo.

Politika popolne podreditve Enotnih sindikatov Splošni italijanski zvezi dela pa se je najbolj jasno in nazorno pokazala prav ob zadnji stavki tiskarjev. Ta stavka je pokazala, da Enotni sindikati dejansko niti ne obstajajo, temveč da so le navadna podružnica omenjene zveze. Po mnogih dneh stavke je namreč prišel iz Rima glavni tajnik Zveze tiskarskih delavcev in na

zborovanju stavkajočih tržaških tiskarjev predlagal, naj se spor reši v nacionalnem merilu, to je da ga reši Italijanska strokovna zveza tiskarskih delavcev skupno z italijanskimi tiskarskimi industriji. Le-ti naj določijo, kako naj se raztegne na Trst splošna delovna pogodba italijanskih tiskarjev. Pri tem je še povedal, da se je sporazumel s predsednikom cone, ki ga je on imenoval prefektas. Konec te stavke je torej popolnoma odpljivo dokazal, da v Trstu sploh ni več avtonomnih strokovnih zvez, temveč da so popolnoma odvisne od italijanskih.

K temu pregledu sindikalnega delovanja Enotnih sindikatov v letu 1949, lahko dodamo še dva podviga, ki delata res veliko čast informbirojevskemu vodstvu: kongres Kmetijske strokovne zveze 18. marca v ul. Conti, kjer niso pustili v dvorano 300 redno izvoljenih delegatov iz cone B in so poklicali policijo, da jih je razgnala, in izključitev Strokovne zveze prosvetnih delavcev ES iz pokrajinske zveze ES. Vodstvo Enotnih sindikatov je šlo pri tem celo tako daleč, da je v nasprotju z vsemi pravili to zvezo razpustilo.

Tudi „kongres“ jih ne bo resil

Ker so informbirojevci videli, da doživlja vsa ta njih politika vedno večji polom, so začeli reševati svojo barko. Zato so napovedali kampanjo za razdeljevanje sindikalnih izkaznic in neke vrste kongres, ki naj bi bil konec januarja 1950. Vse to so na hitro napovedali, ker so tudi opazili, da se je začelo delavstvo prebujati iz svoje pasivnosti in iskati vzroke za vrsto neuspehov.

Sindikalisti, ki so ostali zvesti razredni liniji, so že na tako imenovanem kongresu ES decembra 1948. kritizirali delo informbirojevcev ter pokazali na likvidatorsko politiko sindikalnega vodstva. S svojo konstruktivno kritiko so pokazali, da ta politika ruši sindikate in vsi dogodki, ki so sledili, so le potrdili

njih pravilno oceno položaja.

Posebno važen v tem pogledu je bil II. kongres KP STO v Izoli, ki je podal točno analizo sindikalnega položaja v Trstu in nakazal pot za resnično razredno borbo tržaškega proletariata. Kongres je tudi poudaril, da je treba predvsem izolirati oportunistično, revizionistično in razbijaško vodstvo ES.

Prvi konkretni korak na osnovi te linije je bila sindikalna konferenca 13. novembra, ki se je udeležilo veliko število delavcev iz vseh tovarn in krajev z dežele. Na tej konferenci je bil izvoljen sindikalni akcijski odbor za obnovo razrednih sindikatov, katerega naloga je poživiti vso sindikalno dejavnost in odpravljati pasivnost iz delavskih vrst.

Poživitev razredne zavesti med delavstvom

Vsi delegati so na tej konferenci jasno povedali, da Enotni sindikati ne smejo biti podružnica tržaških informbirojevcev, da morajo predstavljati vse razredno zavedne delavce ne glede na njih nazore. Strokam se mora vrneti avtonomija, sindikat mora sloneti na proletarski demokraciji.

Sindikalni akcijski odbor je izdal nato na delavce proglas, ki zahteva tudi naslednje: Sindikalni kongres, na katerem bodo sodelovali delegati, ki jih bo volilo vse delavstvo obeh delov Tržaškega ozemlja. Izvolitev vodstva Zveze ES vsega Tržaškega ozemlja. Novoizvoljeno vodstvo naj izda novo sindikalno izkaznico Zveze ES STO. Teritorialni kongres naj se prapravi in organizira z iskreno težnjo vseh, da se ozdravi kriza sindikatov Tržaškega ozemlja, da se obnovijo sindikalne sile cone A in obnovi zaupanje delavcev v sindikate.

Delo za obnovo sindikatov je težko, toda prvi sadovi se že kažejo. V raznih tovarnah in po vaseh so se ustanovili sindikalni akcijski odbori, malj kmetje se pripravljajo na ustanovitev oziroma obnovo svoje zveze, upoštevajoč posebnosti svojega položaja, prosvetni delavci so izvolili nov upravni odbor itd. Vse to kaže, da stopamo v novo leto z dobrimi perspektivami za obnovo resničnih razrednih sindikatov, ki bodo odpravljali pogubne posledice informbirojevske politike na sindikalnem tlorišču.

Kmetje ustanavljajo svojo strokovno organizacijo

Likvidatorska politika vodstva Enotnih sindikatov je pokazala pogubne posledice tudi v Kmetijski strokovni zvezi. Ta obstaja od marca, to je od vsega kongresa, le še po imenu. Drugače tudi ni moglo biti, saj se še vsi dobro spominjajo, na kakšen način so tedaj izbrali vodstvo Kmetijske strokovne zveze izmed samih Vidalijskih pristašev. Na enem kongresu so ustanovili tudi Zvezo malih kmetovalcev, ki bi morala delovati v okviru Kmetijske strokovne zveze ES. Od takrat pa do danes nismo o tej zvezi ničesar več čuli, ker je ostala le na papirju. Vemo le toliko, da je vodstvo te zveze večkrat zaprosilo vojaško upravo, da bi jo priznala, in da so bile vse prošnje zaman.

Medtem pa čaka rešitve nešteto kmečkih vprašanj, kakor na pr.: povrnitev vojne škode, davki, konkurenca italijanskih vin, nakup kmečkega orodja in umetnih gnojil, socialno zavarovanje, bolniško zavarovanje, kmečke strokovne šole itd. Vsa ta vprašanja se kopičijo in nihče jih ne rešuje. Zato so kmetje izgubili vsako zaupanje v sindikat, ki ne predstavlja nobene sile.

Vsakomur je jasno, da je vsega tega kriva sektaška politika, ki jo vodijo Enotni sindikati. Če bi bil kongres marca meseca res kongres vseh kmetov, če bi res predstavljal interese vseh, tedaj bi tudi novoustanovljena Zveza malih kmetovalcev prav gotovo dosegla, da bi jo morala vojaška uprava priznati. Ker pa je ostalo vodstvo te zveze ločeno od kmečkih množic, ker ga te množice niso podprle, je vojaška uprava lahko to dejstvo izkoristila, oporekala Zvezi malih kmetovalcev pravico do obstoja in ji oredala svoje priznanje.

Kmetje se vsega tega zavedajo in so sklenili, da bodo napravili temu

nevzdržnemu stanju konec. Ze na prvi konferenci za obnovo razrednih sindikatov so zastopniki kmetov diskutirali o svojem težkem položaju in pokazali odločno voljo, da mu odpomorejo. Ta konferenca, ki je jasno pokazala, katera je pravilna pot, da se sindikalna organizacija okrepi, je dala s svojo točno analizo položaja tudi kmetom pobudo, da začnejo delovati. Vzpodbujeni po tej konferenci, so šli kmetje na delo.

Kmetje so začeli po vaseh razpravljati o potrebi ustanovitve zveze malih kmetovalcev. Pretekli četrtek popoldne pa se je zbralo v Trstu okrog 30 kmetov iz vseh vasi naše cone. Tu so se pogovorili o številnih svojih vprašanjih in o tem, kaj je treba ukreniti, da se reši naše kmetijstvo pred propadanjem.

Kmetje so sklenili, da začnejo priprave za ustanovitev močne strokovne organizacije, ki jih bo zastopala, zaščitila njih interese in skrbela za napredek kmetijstva. Ta organizacija bo samostojna in bo družila vse kmete ne glede na njihovo politično prepričanje.

V iniciativnem odboru, ki je dal pobudo za ustanovitev kmečke zveze, je 30 kmetov, ki zaradi svoje sposobnosti poštenosti in demokratičnega prepričanja uživajo velik ugled in spoštovanje po vseh naših vaseh. V tem odboru so tudi vse vasi in vsa bližnja tržaška okolica zastopane. Na seji so razpravljali tudi o namenu in pravih zvez ter izvolili delovni odbor. Ta bo sestavil statut in pripravil vse potrebno, da se skliče ustanovni občni zbor zveze najkasneje v teku enega meseca. Izvolili so tudi pripravljalni odbor, v katerem so tovariši: Cok Gašper, Godina Silvester, Gregorij Anton, Hreščak Andrej, Milič Ivan, Slamič Alojz, Slavec Ivan in Stubej Milan.

Poučna skupščina pekovskih delavcev

Kam je zavozila oportunistična politika Enotne sindikate, nam zelo nazorno kaže strokovna zveza pekov ES. Ta zveza je bila nekoč med najbolj borbenimi in je štela okoli 400 pekovskih delavcev z visoko razvito sindikalno zavestjo. Njene skupščine so bile vedno zelo živahne in najbolj številne sorazmerno z njenim članstvom. Tudi sta bila samo dva pekovska delavca vpisana v Delavski zbornici. Sedaj pa je položaj čisto drugačen.

Veliko število pekov se sploh ne zanima za sindikalno delovanje, razni pekovski delavci so se vpisali v Delavsko zbornico, na skupščine prihaja vedno manj pekov. To je pokazala tudi zadnja skupščina, oziroma kongres te stroke. Na skupščino je bilo povabljenih 373 pekovskih delavcev, prišlo pa jih je samo 88. Na dnevnem redu so bile tudi volitve novega odbora. Informbirojevski voditelji stroke so hoteli voliti novi odbor kar z dviganjem rok in predložiti samo one kandidate, ki so jim bili po godu. Ker se je mnogo članov sindikata temu uprlo, so se dan pred skličenjem skupščine domenili, da bodo volitve tajne. Na to je pristal tudi predsednik volivne komisije Pregarc.

Na dan skupščine pa se je pokazalo, da je Pregarc prejel drugačne ukaze. Predložil je listo 23 pekov, dejal pa je da naj volijo kar prvih 11. Med temi so bili tudi sami člani in predsednik volivne komisije!

Tajnik stroke Costovich je v svojem poročilu govoril zelo malo o problemih stroke, na dolgo pa je govoril o političnem položaju. Navzoč je bil tudi Juraga, ki opravlja sedaj posle predsednika Zveze ES, in je sam priznal, da je položaj zelo slab. Dejal je: «Če je ta skupščina tako bedna, kakšne bodo šele druge!» Na skupščini so tudi ugotovili, da plačuje članarino samo 145 pekovskih delavcev, torej niti polovica! Zanimivo je tudi, da je skupščina trajala manj kot dve uri in so naredili vse kar na hitro. Torej je bila ta skupščina res verna slika sedanjega mrtvila v ES.

NAŠI NARODNI HEROJI

PONOS NAŠE NARODNOOSVOBODILNE BORBE

Pino Tomazič

Narodni heroj Pino Tomazič se je rodil leta 1915. Kot otrok je hodil v slovensko osnovno šolo pri Sv. Jakobu. Ze zelo majhen je silno čutil narodno zatiranje in bil globoko socialen. Ko je imel 14 let, je našel stike s Ferdon Bidovcem in njegovo skupino. Obsodba teh junakov ga je silno pretresla. Se zelo mladega, ko je šel hodil v trgovsko šolo, ga je policija prvič aretirala. Ze takrat je mnogo bral ruske pisatelje, zlasti Tolstoj in Gorko in mnogo znanstvene revolucionarne literature. Družil se je zlasti z naprednimi študenti. Prvega maja 1932. so ga drugi aretirali in postavili za dve leti pod policijsko nadzorstvo, katerega pa je bil oproščen zaradi amnestije. Imel je vedno več stikov z mladino ter hodil z njo na izlete na Kras in v naše gore. V Skrbini in drugih vaseh po Krasu so ga mnogi ljudje poznali in ljubili. Ko je izbruhnila vojna z Avstrijo, je odšel nadaljevati svoje univerzitetne študije v Zagreb. Tu je spoznal kako je bila tedanja Jugoslavija trhla. Navezal je stike z delavstvom in se večkrat vozil v Maribor, kjer je bilo mnogo beguncev s Primorske. Tam so ga aretirali pa so ga zaradi pomanjkanja dokazov izpustili. Skupaj z nekaterimi drugimi tovariši se je odločil da zapusti Jugoslavijo. Namenili so se v Španijo, toda ni jim uspelo priti tja.

Na Brennerju se je zato predal italijanskim oblastem. Vtaknil si je vojaško suknjo kot navadnega vojaka, čeprav bi bil imel pravico iti v šolo za rezervne oficirje. Tudi med vojaki ni nehaj svojega propagandnega dela. Ko se je vrnil od vojakov, je okrepil svoje delovanje med delavci, med kineti na deželi, zlasti pa med mladino v Trstu. Sodeloval je v ilegalnih listih «Iskra» in «Pamet» in jim dajal s svojimi članki razne vsebine. Ko se je bližala druga svetovna vojna, se je takoj zavelel, da bo odločilna za naš narod in za vse slovenstvo. Kot komunist je začel še bolj intenzivno organizirati partijo in antifašiste in jih pripravljati na oborožen upor. V ta namen je začela organizacija na njegovo pridu in na pobudo njegovega tovariša Duja zbirati orožje, ki ga je hranil Ivan Vadal, katerega so fašisti kasneje ustrelili v hrbet skupno s Pinom Tomazičem.

Pino Tomazič je posebej širil svoje napredne marksistične ideje in že pred vojno pravilno postavil naše nacionalno vprašanje. Rešitev vprašanja je videl v odcipitvi Trsta in vse Julijske krajine od fašistične Italije ter združitve s slovensko republiko. Ze takrat se je tudi zavelel velike važnosti slovensko-italijanskega bratstva in je zagovarjal združitve vseh napred-

Slovensko Primorje je z ukazom Prezidja Ljudske skupščine FLRJ dobilo tri nove narodne heroje: Darko Marušič-Blaža, Jožeta Tomaziča-Pina in Antona Šibelja-Stjenka. Tako šteje sedaj Slovensko Primorje skupno z Janko Premrlom-Vojkom 4 narodne heroje.

Visoko odlikovanje tega junaka je priznanje vsemu primorskemu ljudstvu in njegovi vztrajni borbi. Ti heroji so njegovi najboljši sinovi, ki so poleg nešteti drugih junakov prelili kri za svobodo in boljše življenje svojega ljudstva. Ti heroji so se porodili iz dolgoletne težnje primorskega ljudstva, da si pribori svobodo in boljše življenje.

Primorsko ljudstvo je že od vsega početka tuje okupacije gojilo v sebi iskro odpora in svobodoljubne težnje, ki so se še bolj pojačale, ko so začeli fašisti požigati naše domove, vasi in ubijati naše ljudi. Primorsko ljudstvo je napovedalo tedaj fašizmu hrobo na življenje in smrt. Ta borba je našla raznolike oblike in je dolga leta tiela kot žerjavica pod

pepelom. Tu pa lam se je na površju začutil ta odpor; Gortan v Istri in bazoviški junaki so bili dokaz, da naše ljudstvo neče umreti.

Procesi, zapiranje ljudi in internacije niso mogli zatreti odpora. Nove žrtve in prelita kri je še bolj podžigala slovensko ljudstvo. Iskra je tiela naprej, dokler ni iz nje zbruhnil velik plamen, ki je za časa narodno-osvobodilne vojne zagorel po vsej deželi. Dolgoletne antifašistične tradicije, dolgoletne narodno-osvobodilne težnje so bile seme, ki je dalo bogato žetev. Tradicije po narodni osvoboditvi so sprice socialnega zatiranja dobivale tudi vedno bolj družbeno revolucionarni značaj, zlasti med delavstvom.

Tako je na Primorskem zadobila narodno-osvobodilna borba takoj nacionalen in socialen značaj, ki se med seboj nista izključevala, marveč izpopolnjevala. O tem pričča tudi življenje teh treh novih narodnih herojev, ki so znali že zgodaj družiti globoko domovinsko ljubezen z vsečloveškimi težnjami za socialno pravičnost in odpravo kapitalističnega izkoriščanja. Ti heroji izražajo to, kar je v primorskem ljudstvu najbolj plemenitega. Zato je njih odlikovanje v ponos nam vsem, saj je to najlepše priznanje naši dolgoletni borbi proti fašizmu, posebno pa še velikim žrtvam primorskega ljudstva v narodno-osvobodilni vojni. Ta odlikovanja so tudi vsem Primorcem vzpodbuda, da se bodo borili za uresničenje idej in ciljev teh herojev.

Darko Marušič - Blaž

Narodni heroj Darko Marušič-Blaž se je rodil 6. decembra 1919 v Ljubljanski porodnišnici. Njegovi starši so bili doma iz Opatjega sela, toda prva svetovna vojna jih je pognala z rodne grude in so do leta 1921. živeli na Lukovici pri Brezovici. Tega leta se je mala družina vrnila v rodno vas, kjer jim pa ni bilo obstanka. Zato se je družina izselila v Brazilijo v San Paulo, kjer je živel Darkov stric. Po daljšem času sta našla oče in mati zaposlitev u tekstilni tovarni, kjer sta si le z veliko muko toliko zaslužila, da se je družina lahko prebijala skozi težke pogoje življenja. Mali Darko je hodil tedaj v otroški vrtec delavske kolonije, ki pa je bil italijanski. Toda to okolje ga ni varovalo vase, ker se je vedno zavedal, da je Slovenec in je doma govoril vedno slovensko. Leta 1925. se je vrnil Darko s svojo materjo v Opatje selo, kamor se je kasneje vrnil tudi njegov oče. Tu je začel obiskovati ljudsko šolo in učitelj so ga hoteli pridobiti za fašistične organizacije in ga poštaljančiti, ker je bil zelo nadarjen. Medtem je njegov oče na skrivaj pobegnul v Jugoslavijo in so družino zato zlostavljali. Leta 1931. se je mati z Darkom preselila v Jugoslavijo v Ljubljano. Tam je Darko obiskoval meščansko šolo in bil zelo priden učenec. Kasneje se je izučil strojnega ključavnarstva in delal v tovarni «Unitas» v Šiški. Tu je kmalu postal član SKOJ-a ter njegov zelo aktiven propagandist.

Med prvimi sabotažami in akcijami, ki so jih mladinci izvrševali v Ljubljani in okolici, je Darkova skupina porazela telefonske in brozjavne žice ob železniški progi. Njegovo glavno delo v poletju in jeseni 1941. je bilo organiziranje mladine. Mladinci so se sestajali z njima v kleti domačega stanovanja. Zato je tudi materi zaupal, da je bila ustanovljena mladinska Osvobodilna fronta in da dela v nji. Mati mu je odgovorila: «Kjer so moji otroci, tam sem tudi jaz». Od onega dne

sta bila mati in sin zvesta in vdana borca na skupni fronti.

V oktobru 1941. je vodstvo OF poslalo Darka na Primorsko in v Trst, da organizira mladino. Od tu se je večkrat vračal v Ljubljano, dokler ni 15. februarja 1942. odšel za stalno v Trst. Tam sta že leta 1941. delovala brata Oskar in Lev Kovačič, toda decembra 1941. ju je policija zaradi izdajstva aretirala. Na njuno mesto sta stopila mladince Darko Marušič-Blaž in Albin Cotar-Karl. Obnovila sta razbito delo, pridobila nove pripadnike OF v vseh rajonih Trsta in v Škedenju ustanovila prvi delavski krožek, ki je postal žarišče tovarniških odborov. Delo je bilo težko, vendar je gibanje toliko naraslo, da se je novembra ustanovil okrožni odbor OF za Trst. Darko so poverili reorganizacijo mladine. Ustanovil je prve odbore ZSM v raznih mestnih okrajih. V tem času se je tudi ustanovila kot množična delavska organizacija Delavska enotnost.

Fašistična policija je po svojih ovadnih izvedeh, kaj se dogaja v Trstu. Sredi decembra 1942. je prišlo do novih racij vendar organizacije v celoti niso zadele. Februarja 1943. se je boj policije zaostрил in fašisti so napeli vse sile da bi polovili vodilne kadre. Drago Marušič se je rešil s tem, da je neposredno pred aretacijo skočil iz drvečega tramvaja. Takrat je bila cela vrsta pristašev OF odpeljana v zapore. Pri zasliševanju je policija predvsem iskala sledi za Darkom Marušičem. Takrat je on po navodilih Pokrajinskega odbora zapustil Trst. Tedaj je bil Kras področje njegovega dela, kjer se ni udeleževal samo v mladinski organizaciji, temveč je kot član Pokrajinskega komiteja izvrševal tudi važne funkcije v organizaciji partije ter je, junija 1943. organiziral Južnoprimorski komite. Ob razsulu Italije v septembru 1943. je postal Darko Marušič kot sekretar Pokrajinskega iniciativnega odbora ZSM tudi član novoustavljenega najvišjega oblastnega organa primorskih Slovencev, Narodno osvobodilnega sveta za Slov. Primorje. Oktobra 1943. je bil imenovan za pomočnika komisarja v štabu primorske cone. V tej funkciji je bil poslan v Furlanijo in je bil 6. oktobra imenovan za komisarja novoustanovljene «Tržaške divizije». Kljub temu pa je obdržal še svoj položaj v mladinski organizaciji. 5. novembra 1943. je bil imenovan za politikemisarja v XXVII «Goriški diviziji». 17. novembra 1943. je s svojim kurirjem in še nekimi tovarišem prekorachil Sočo in se zglasil v Srednjem Lokovcu v hiši, ki se ji pravi «Pod hribom». Tedaj so Nemci obkolili vas in Darko je planil iz hiše s kurirjem, da bi prebela nemški obroč. Tu sta padla oba. Gospodarja hiše pa so Nemci ustrelili ob ograji.

Ob njegovi smrti je tov. Aleš Bebler, takratni tajnik NOS za Primorje, napisal v «Primorskem» poročevalcu: «Nihče, kdor je Blaža spoznal, ga ne bo mogel pozabiti. Ostal bo v naših srcih za vedno kot najbolj svetli primer srčne primorske mladine, ki se je posvetila osvoboditvi svoje lepe zemlje in njeni srečni in slavni bodočnosti».

Anton Šibelj - Stjenka

Anton Šibelj-Stjenka se je rodil leta 1914. v Tomaševcu na Krasu.

Se mlad je kot mehanik v Trstu začel sodelovati s tržaškimi proletariati v protifašističnem gibanju. Ko je fašizem hotel z usmrčitvijo bazoviških junakov zatreti gibanje primorskih in tržaških revolucionarjev, je bil Anton Šibelj med vnetimi izpovedalci njihove oporoke. V letih 1938-1940 je bil večkrat preganjan in zaprt. Leta 1940. se je umaknil v Jugoslavijo, pa se je kmalu vrnil v Trst in so ga tu zopet zaprli. Ostal je v zaporu do junija 1941, nato so ga postavili za dve leti pod fašistično nadzorstvo. Vrnil se je v domačo vas ter začel organizirati mladino in vaščane za odkrit spopad s fašizmom. Organiziral in vodil je sestanke, zbiral orožje in hrano za partizane ter pripravil in tudi sam vršil razne sabotažne akcije.

Spomladi 1942. l. je šel v partizane. Kmalu je postal komandant «Letede čete», ki je italijanom prizadejala veliko skrbi in neprijetnih presenečenj. Med borec je bil zaradi junaštva in tovarišva zelo spoštovan in priljubljen. Z izrednimi in tveganimi akcijami, sabotažami in drznimi spopadi s fašisti je postal strah fašistične soldateske na

Krasu. V vsakem spopadu je izmaknil sovražniku čim več orožja in z njim oboroževal nove borec, ki so prihajali v partizanske vrste.

Ob razsulu Italije je postal komandant bataljona in je vodil več močnih spopadov na Goriški fronti. Zaradi velikih uspehov in izrednih vojaških sposobnosti je bil imenovan za komandanta Južno-primorskega odreda. Novembra 1943. je vodil veliko akcijo v Pliskovici na Krasu, kjer je razorožil okoli 200 orožnikov. Druga februarja 1944. je vodil veliko akcijo med Komonom in Rihemberkom, kjer je padlo 36 nacistov. Poklican je bil v Belo Krajino, kjer je na tečaju izpolnil svoje praktične izkušnje. Ko se je spet vrnil na Primorsko, je bil nekaj časa komandant brigade «Srečka Kosoveca». V nekem spopadu je bil ranjen in je moral ostati nekaj časa v bolnišnici na Vrati pri Cepovanu. Štab IX. korpusa mu je dal čin kapetana. Ko je okreval, je ponovno prevzel poveljstvo v Južnoprimorskem odredu ter ostal tam, dokler se odred ni združil s XXX. divizijo. Nato je bil dodeljen Dolomitskemu odredu za komandanta. Ko je bil Dolomitski odred razpuščen, je bil tov. Stjenka vodja vseh delavnic in orožarn IX. korpusa. V tem času je napredoval v majorja. Sam je izumil preprosto, a učinkovito orožje «Partopa», ki je večkrat prizadelo sovražniku težke izgube. Tov. Stjenka je tudi sestavil iz italijanske, ruske in nemške brzostrelke posebno brzostrelko, katere rafali so bili bolj nagli, tako da je vsak partizan vedel, kdaj je Stjenka streljal.

V velikih bojih s fašisti in četniki, ki so zgodaj leta 1945. skušali uničiti partizanstvo v Slovenskem Primorju, je bil tov. Stjenka med najbolj hrabrih borec. Aprila 1945. je padel v boju. Stjenkova smrt je hudo prizdela vse, ki so ga poznali, predvsem pa tiste, ki jih je tolikokrat zmagovito vodil v boju. Njegovo junaštvo je bilo velika pobuda primorskim borecem, da so v boju vztrajali in zmagali. Danes nosijo primorske delovne brigade z velikim ponosom ime velikega borca in heroja Antona Šibelja-Stjenke.

Zdravstvena zaščita delovnega ljudstva v coni B

Kakor so prirodni zemeljski zakladi, več ali manj razvita industrija, gospodarstvo in bilanca izmenjave dobrin z drugimi deželami merilo bogastva neke države, tako je merilo naprednosti in civilizacije države njena kulturna in socialna raven v prvi vrsti pa organizacija zdravstvene zaščite njenega ljudstva. Kar velja v velikem za velike države, to velja v malem za male samostojne teritorije in eden takih teritorijev je Jugoslovanska cona tržaškega ozemlja.

Ce govorimo konkretno o zdravstveni zaščiti ljudstva te cone, to je o organizaciji zdravstva v tej coni, lahko trdimo, da je ljudska oblast za javno zdravstvo v coni B storila v letu 1949 toliko, da lahko stopi pred ljudstvo v polni zavesti, da je izvršila v tem važnem in delikatnem sektorju svojo nalogo častno in da je storila vse, kar se je v danih razmerah v kratki dobi enega leta dalo storiti.

Ce hočemo pravilno oceniti uspehe oblasti na področju javnega zdravstva v coni B, moramo stopiti korak nazaj in seznaniti se s položajem, v katerem je ljudska oblast našla to ozemlje neposredno po osvoboditvi oziroma ob ustanovitvi STO-ja dne 16. septembra 1947 leta.

Zdravstveno upravno je spadalo to ozemlje deloma pod Trst, deloma pod Pulj. Centralistična ureditev javnega zdravstva, koncentracija vseh, tudi manj važnih zdravstvenih institucij v obeh središčih Trstu in Pulju je imela za posledico dejstvo, da ravno na tem teritoriju ni bilo niti ene same institucije, enega zdravstvenega zavoda ali bolnice, ki bi kakor koli nudila ljudstvu, zlasti podeželskemu ljud-

stvom, občutek varnosti in hitro dosegljivo pomoč v bolezni v bližini domačega kraja, tudi za manjše zdravstvene posege. Za najmanjša obolenja je moral naš kmet iz notranjosti Istre v razmeroma oddaljena središča Trst in Pulj. Velika sanatorija v Valdoltri in Ankaranu nista namenjena domačemu prebivalstvu. V njih so se zdravili bolniki za jetiko iz Trsta in še bolj oddaljenih krajev.

Dr. R. Hlavaty

Bolnici v Piranu in Kopru nista bili bolnici v pravem pomenu besede. Bili sta hiralnici z majhnim številom postelj bolj za bolne hiralce kot pa za druge akutne bolnike. Saj sta se tudi imenovali «Case di ricovero». Tu-

di «Ospedale San Nazario» v Kopru ni bil drugo kot hiša, kjer so starčki in starke preživljali jesenska leta svojega življenja.

Tako stanje je naša ljudska oblast ob ustanovitvi STO-ja v coni B. Skrb, ki jo je posvečalo Poverjenstvo v Ajdovščini v prvih povojnih letih tem ustanovam, ni bistveno spremenilo položaja, ker je pač bilo veliko odprtih in perečih problemov, ki jih je narekovala tedanja mednarodna situacija in zaradi katerih ni bilo niti mogoče pristopiti k dokončni, načrtni rešitvi tega, za Istrsko ljudstvo sicer tako važnega problema.

To nalogo si je nadela ljudska oblast po letu 1947 in jo v dobri meri tudi uspešno rešila, kljub temu da organizacijska faza javnega zdravstva v coni B še ni zaključena.

Problemi javnega zdravstva v 36 tako majhnem teritoriju, celo v enem samem mestu so tako veliki, da zahtevajo vselej velika sredstva, kadre in material. Za to so uspehi, ki jih je ljudska oblast dosegla v razmeroma kratkem času in ob velikih težavah s kadri in materialom, veliki in pomembni.

Problemi javnega zdravstva v Jugoslovanski coni STO-ja so težki in najrazličnejši. Ne samo zaradi prejšnjih okoliščin, temveč še bolj zaradi položaja, v katerem se je ta cona znašla sprito novih meja, sprito različnih valut v obeh conah in končno sprito pomanjkanja kadrov in materiala in v kolikor je bilo treba hitro rešiti zdravstveno zaščito ljudstva v novi situaciji, v novi samostojni coni B.

Problemi, pred katere je bila postavljena ljudska oblast v coni B, so bili v glavnem: upravna reorganizacija zdravstva, zagotovitev zdravstvene zaščite ljudstva v vseh vejah profilaktične in kurativne medicine in s tem združena ustanovitev in obnova zdraviljenja v zdravstvenih zavodih ter rešitev vprašanja zdraviljenja bolnikov iz cone B v bolnicah v Trstu in drugih velikih bolnicah izven cone B.

Upravna reorganizacija je sledila naravno politično administrativni in je bila rešena tako, da je poverjenstvo za zdravstvo z zdravstvenim oddelkom pri Istrskem okrožnem ljudskem odboru prevzelo direktivne naloge, medtem ko sta oba zdravstvena odseki pri dveh okrajih v Kopru in Bujah prevzela terensko delo in vodila zdravstveno službo po zdravstvenih referenčnih in načelnih odsekih ter mestnih, oziroma krajevnih zdravstvenih referenčnih.

Težja je bila zagotovitev zdravstvene zaščite prebivalstva. V tem smislu je bilo storjeno v letu 1949 toliko, da lahko rečemo, da je bilo v glavnem rešeno vprašanje zdraviljenja domačih bolnikov v bolnicah v sami coni B kakor tudi v velikih bolnicah ali na klinikah izven cone B.

Ljudska oblast v coni B je z velikimi krediti v proračunskem letu 1949, ki segajo v mnoge desetine milijonov, omogočila preadaptacijo stavbe bivše otroške obmorske kolonije v Izoli v moderno bolnico z internim, kirurškim in rentgenološkim oddelkom, obnovo bolnice v Kopru, ki je v delu in v kateri je interni in porodniški oddelki, obnovo bolnice z manjšo kapaciteto v Bujah, zgraditev paviljona za infekcijske bolezni v Piranu in končno obnovo sanatori-

(Nadaljevanje na 9. strani)

Nova moderna bolnica v Izoli.

Enakopravnost narodov v coni B se odraža v njihovem kulturnem življenju

Vzporedno z gospodarskim napredkom v coni B vaste tudi kultura, kajti ljudska oblast ve, da je kultura prav tako kot gospodarstvo temelj napredka vsake dežele ter da gospodarski razvoj ni mogoče brez kulturne rasti ljudstva, tako kakor se kulturna raven ljudstva dviga lahko le v ugodnih gospodarskih pogojih.

Zato polaga ljudska oblast največjo skrb prosveti, med ljudstvom, zahteva od kulturnega človeka, da bo znal graditi svojo lastno deželo in tudi pravilno izkoristiti njene dobrine.

Ljudska prosveta predstavlja v coni B širok pojem. Ne zajema samo delovanja prosvetnih društev, pevskih zborov, dramskih družin itd., temveč predvsem vse šolstvo, ki se je moralo po osvoboditvi za Slovence in Hrvatse popolnoma na novo organizirati.

V coni B je danes 10 otroških vrtcev, ki pa imajo že obliko domov igre in dela Ustanovljeni so predvsem v krajih, kjer so žene vključene v produkcijo in tam, kjer so obdelovalne zadruge. Otroci so v vrtcih, ki so opremljeni in preskrbljeni z učili, po ves dan, dobivajo hrano in so pod nadzorstvom vrtnaric, ki otroke vzgajajo. Da bodo lahko odprli nove vrtce, ker je to koristna in nujna ustanova na ozemlju, ki se gospodarsko in zadržno razvija, bo ljudska oblast organizirala tečaj za vrtnarice, da reši problem vzgojnega kadra.

Uspeh osnovnih šol se je v zadnjem času, posebno v letošnjem letu, visoko dvignil. Učiteljstvo v coni B se trudi, da bi dvignilo šolo na tisto stopnjo, kot jo dose-

zajo šole v Sloveniji. V prvih povojnih letih so bile velike težave zaradi jezika, danes pa je ta ovira že skoro odstranjena. Uspeh osnovnih šol se čuti posebno v letošnjem prvem razredu gimnazije.

Sole delajo po letnih načrtih, ki ne obsegajo le učnega programa, temveč opredeljujejo delovanje učiteljstva v šoli in izven nje. V vsem vzgojnem delu je težišče na dvigu idejnosti, ki naj temelji ves čas — že v osnovni šoli — na znanstveni podlagi in odvaža mladino od mysticizma in mračnjaštva. In prav v tem je izraz napredne šole.

Da učiteljstvo pravilno tolmači v poučevanju to napredno miselnost, prireja v okviru sindikata študijske, pedagoške ure, predavanja, hospitacije, tečaje, itd.

Delo učiteljstva v coni B pa se ne konča v razredu, temveč so prav oni težišče prosvetnega dela v kraju, kjer službujejo. Vključeni so v borbo proti analfabetizmu, vodijo večerne tečaje, sodelujejo pri organizaciji prosvetnega dela po vaseh in obalnih mestih, prav tako pa pomagajo pri gospodarski obnovi cone B. Tako se je letos v šolskih počitnicah brigada prosvetnih delavcev udeležila gradnje ceste Smarje-Nova vas.

Učiteljstvo gradi prosvetno delo med ljudstvom, hkrati pa je tudi svetovalec ljudski oblasti v vseh prosvetnih vprašanjih. Ljudska oblast pravilno ceni njihovo delo in zanje tudi materialno dobro skrbi, kakor skrbi za materialne potrebe vsega prosvetnega delovanja. V letu 1949 je ljudska oblast izdala v te svrhe 111.700.000 dinarjev, kar znaša skoro 15 vseh izdatkov.

V letošnjem letu so dogradili nove osnovne šole kot v Smarjah, Izoli, vidno pa raste nova velika osnovna šola v Kopru, ki bo le a 1950 dokončana. V njej bo prostora za 1000 slovenskih in italijanskih otrok.

Mnoge šole — slovenske kot italijanske — so na novo opremljene. V krajih, kjer je elektrika, imajo za dvig pouka radio, dalje knjižnice, ki se stalno izpopolnjujejo, nova učila.

V tej borbi za kulturni dvig našega Istrana so se posebno odlikovali v letošnjem letu učitelji šole.

Nada Mrakovčič

Vardjanova s Tinjana, Skočir iz Čežarjev, Zidanik iz Baredov, Batič iz Pomjana, Grahor iz Ankarana, Velikonja in mnogi drugi. Mnogo šol je imelo v letošnjem letu kulturne prireditve, nastopalo po Istri pa tudi izven nje. Čežarski šolarji so bili v letošnjem letu najuspešnejši.

Za plodno delo je ljudska oblast najpožrtvovalnejše učiteljstvo tudi nagradila.

V vsej coni B je danes 33 slovenskih, 25 italijanskih in 36 hrvaških osnovnih šol. Poleg teh pa imamo tam tudi nove srednje šole. Od 1909. leta, ko je bilo preseljeno koprsko slovensko učiteljsko v Gorico, ni bilo v tem predelu nobene slovenske še manj hrvaške srednje šole vse do osvoboditve. Ze junija 1945 pa je bila ustanovljena slovenska gimnazija v Ko-

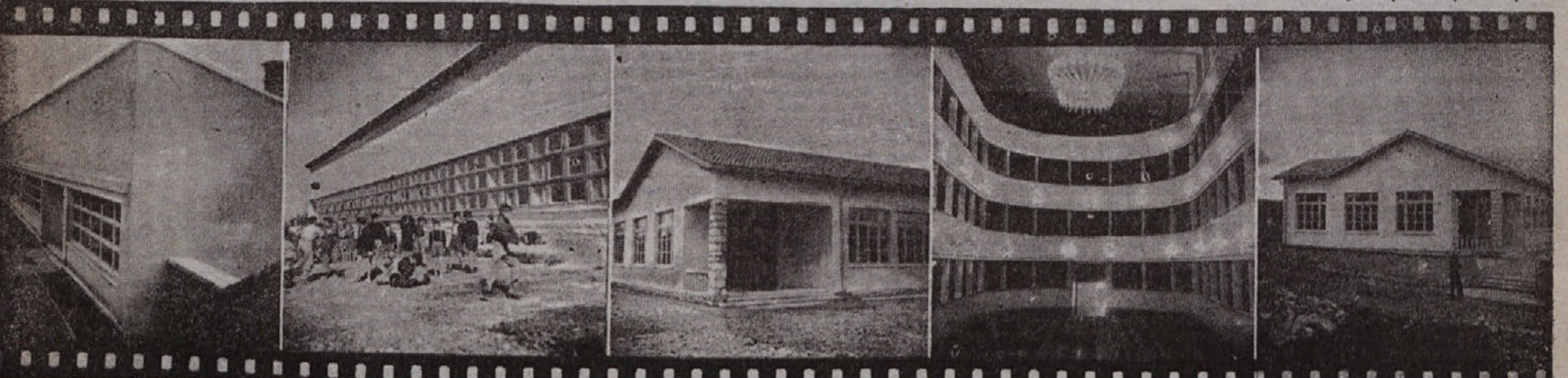
pru, v kateri je bilo 113 dijakov. Letos obiskuje gimnazijo, ki ima že 6 razredov 646 dijakov. Poleg slovenske gimnazije je tudi popolna italijanska v Kopru in Piranu. V Bujah pa imajo nižjo gimnazijo. V Portorožah bo letos zaključilo na učiteljsko redno šolanje 10 novih učiteljev. Pomorski tehnikum v Piranu pa bo dal nov kader pomorščakov. Poleg teh srednjih šol ima cona B kmetijsko šolo na Skocijani, kjer dosega dijak, poleg učiteljskih, najboljše uspehe pri gospodarski šoli. Ustanovljena je bila letos tudi glasbena šola v Kopru.

Večina slovenskih dijakov stane v dijaških domovih, poleg tega pa sprejemajo tudi štipendije, tako da imajo možnost študirati prav vsi, ki so sposobni in imajo voljo do učenja. Ljudska oblast je v letošnjem letu izdala za štipendije 5,5 milijona dinarjev. Podpore dobivajo tudi tisti dijaki, ki študirajo v inozemstvu, v Jugoslaviji ni Italiji. Jasno je, da je vse šolanje brez vsakršnih taks, kar dokazuje popolno demokratizacijo šolstva.

Med srednješolsko mladino je večina otrok naših kmetov in delavcev, ostali pa so otroci srednjih kmetov, obrtnikov in nameščencev.

Poleg rednega šolstva je bilo letos v coni B 22 različnih tečajev s 432 učenci; zadržni, za trgovske pomočnike, za administratorje, za ženske obrt itd. Ti tečaji so trajali po 2, 3 ali celo po 4 mesece. V Kopru sta tudi 2 večerni gimnaziji.

Uspehi osnovnih in srednjih šol pa bi ne bili tako visoki, če bi ljudstvo samo ne občutilo velikega pomena teh ustanov. Dovolj je pretrpelo pod raznimi veleposestniki, dovolj pod šovinističnim terorjem! Spoznalo je, da je izobrazba eden izmed pogojev, da ohrani svojo gospodarsko in nacionalno neodvisnost in prav zaradi tega podpira ljudstvo svojo ljudsko oblast, ki mu edina z dejanji zagotavlja to neodvisnost.

Kot prizori na filmskem traku se vrstijo po jugoslovanski coni Trsta nova šolska poslopja in druge zgradbe za prosvetno izboljšanje vseh treh narodnosti.

USPEHI LJUDSKE OBLASTI

in o nekaterih gospodarskih vprašanjih Istrskega okrožja

OB KONCU LETA 1949. JE SLIKA IO ZE PRECEJ DRUGACNA, KAKOR JE BILA V ZACETKU TEGA LETA. KDOR PRIHAJA V IO OPAZA TO NA VSAKEM KORAKU, SE BOLJ PA OPAZAJO TISTI, KI SE NA TEM PODROCJU TRUDIJO, DA BI SEBI IZVOJEVALI BOLJSE ZIV. LJENJE. V VSAKEM NOVM OBJEKTU JE TRUD DELOVNEGA CLOVEKA. TA GRADI S SVOJIMI LASTNIMI SILAMI, KI SO JIH FASIZEM TER PRED NJIM SE MNOGI DRUGI IZKORISCEVALCI PRITISKALI OB TLA. V IO RASTE DANES NOVO ZIVLENJE, KI JE SICER OB SVOJI ZACETNI RASTI SKROMNO, IMA PA VSE PREDPOGOJE, DA SE BUJNO RAZRASTE TER POLAGOMA PRIVEDE DO POPOLNE PREOBRAZBE DRUŽBE.

Brigadni sistem močno sredstvo za povečanje proizvodnje

Dobro se že spominjamo, da so v IO nekateri oportunisti, ki so pozneje postali kominformisti, izjavljali: «Kako je to, da tu še ni vsega v izobilju, ko imamo vendar ljudsko oblast?» Če bi tedaj tudi oni sami krepko zagrabil za delo, prav gotovo ne bi bili prišli do takega puhlega besedičenja. Spoznali bi, kaj delovno ljudstvo v določenem času lahko zmore in kaj ne. Ljudsko oblast sestavljajo delavci, kmetje ter poštenji intelektualci, ki gradijo in se učijo, ki prav dobro vedo, da graditev novega gospodarstva ni lahka. Da bi lahko povečali proizvodnjo, moramo usposobiti sebe in proizvajalna sredstva. Tega pa seveda ni mogoče doseči v hipu. Iz strahu pred napori, so jo kominformisti enostavno popihali, pridružili so se dejansko tistim, ki si močno želijo povratek v ducejeve čase. Kljub temu da v IO resnično še ni vsega v izobilju, ne bi noben pameten delavec, zamenjal delavki, ga tu opravlja, z načinom življenja v kapitalističnih državah. Delavec se je že prepričal, da se tisti časi, ko je tudi razsajala brezposelnost, ne bodo več povrnili opaža nadalje, da je proizvodov, ki jih potrebuje, vedno več. Cesar niso videli kominformistični politikanti, to vidi preprost delavec, vidi tudi naš delovni kmet.

Blagostanje je odvisno od visoke proizvodnje ter pravilne distribucije proizvodov. Kar velja za industrijo, velja v polni meri tudi za poljedelstvo ter obrt. Če bomo dvigali proizvodnjo, bomo bolj krili naše domače potrebe, lahko bomo viške proizvodov izvajali ter kupovali izven IO to, kar sami ne moremo proizvajati. Z dviganjem proizvodnje je proizvodnja poceni cene padajo. Ta načela gospodarske politike ljudske oblasti kažejo,

da ljudski oblasti ni vseeno, kako ljudje živijo.

Na poziv ljudske oblasti, da je treba proizvodnjo čim bolj povečati, so delavci v opekarni NARDONE uvedli sistem. Značilno za ta sistem dela je, da se posamezni oddelki v tovarni mnogo tesneje med seboj povežejo. Ves proces dela teče nepretrgano. Vsak oddelk proizvaja toliko, kolikor drugi oddelk lahko uporabi. Brigadni sistem dela takoj odkrije, kje hote

Velik polet v trgovini

Za časa fašizma in še pred njim se je blago prodajalo na temelju ponudbe ter povpraševanja. Blago je tedaj lahko kupil le, kdor je imel denar. Da bi si kapitalisti našli čim več kupcev za svoje blago, so se med seboj spuščali v hudo konkurenčno borbo. Ta konkurenčna borba je odločala, kakšna naj bo proizvodnja. Kapitalistično načelo je bilo: proizvajati čim več, izkoriščati proletarijat čim bolj, da bo proizvodnja čim bolj poceni. Toda čeprav so cene blaga tudi padale, so bile za delovnega človeka vendarle visoke. Kdor ni imel denarja, ta je za kapitaliste prenehal biti koristen bitje, ta naj bi po njegovem mišljenju enostavno izpadel iz družbe.

Sedaj je v IO vse drugače. Čeprav imamo na nekaterih važnih sektorjih še vedno zasebno lastništvo nad proizvajalnimi sredstvi, se taka kapitalistična anarhija vendarle ne more več pojavljati. Tudi njej je ožvnilo za vedno. Ljudska oblast posveča veliko pozornost trgovini, vodi ter kontrolira vso gospodarsko dejavnost in prav tako tudi oskrbo delovnega ljudstva. Ljudska oblast skrbno proučuje, kaj vse potrebuje delovni človek in mu daje vse to v ved-

ali nehoti zastajajo. Z uvedbo brigadnega sistema dela, je opekarna NARDONE že povežala proizvodnjo ter prihranila več milijonov dinarjev. Z brigadnim sistemom dela porastejo delovne norme, storilnost dela je zdaj mnogo večja. Uvajanje brigadnega sistema v opekarni NARDONE vzbuja pri delavcih vedno večje zanimanje. V tovarni ARRIGONI bodo morali že v kratkem času preiti prav tako na brigadni sistem dela.

Plan proizvodnje za leto 1950, je znatno višji kakor v letošnjem letu. Ljudska oblast je za poskrbela, da bodo drugega leta vse potrebne surovine dotekale pravočasno ter v mnogo večjih količinah. S polno paro bodo proizvajale vse obstoječe tovarne, razširjene z novimi investicijami ter s temi otvarjale še nove vrste proizvodnje.

Sindikalni tečaj, ki se je s prav dobrim uspehom zaključil pred nekaj dnevi, kaže, da posveča ES vedno večjo pozornost študiju gospodarskih problemov. Delavci se vedno bolj zavedajo, da se je treba odločno otresti nekaterih zastarelih metod ter dvigati proizvodnjo na temelju novih izkustev.

no večji meri na razpolago preko svojega trgovinskega aparata. Važno sredstvo za pravilno distribucijo so zlasti kupo - prodajne zadruge. Teh je vedno več, ima jih že skoro sleherno naselje. Preko zadržnega aparata dobro organizirana trgovina zadaja močne udarce posameznim spekulantom ter nudi ceno proizvodnjo tuči kmetu (oskrbo, nadalje potrebno poljedelsko orodje, semena itd.). Tako zdrava trgovina postaja važen faktor v borbi za povečanje proizvodnje, ta trgovina dobavlja tvornicam vse potrebne surovine, vzdržuje obrt ter vse poljedelske proizvodnje! Kakor so kominformisti bežali od borbe za povečanje niso razumeli niti važnosti borbe za izboljšanje distribucije!

Velike spremembe na vasi

Pred leti so našega delovnega kmeta strahovali fašistični plačanci, oderuhi, trgovci, spekulanti ter drugi podobni ljudje. Po osvoboditvi se je položaj temeljito spremenil. Ljudem se je sama po sebi vsiljevala misel, da je treba ustanoviti zadruge, ki naj bi nadomestile trgovino posameznih spekulantskih trgovcev, ki so se vdinjali fašizmu. K temu so jih silila tudi izkustva, ki so jih imeli s trgovskimi spekulanti v obalnih mestecih. Marsikdo od teh spekulantov, ki je prodajal delovnim ljudem blago po pretirano nizkih cenah, je prav tako izginil, ker se je bal, da bo moral polagati račune. Močan polet v zadrugištvu smo imeli še posebno v letošnjem letu. Naši delovni kmetje so se najprej poprijeli kupo - prodajne zadruge. Te odkupuje njih proizvođe in jih oskrbuje z vsem potrebnim za njih proizvodnjo. Na temelju zglede, ki so ga dali zadrugiški iz Puč (obdelovalna zadruga), pa so mnogi delovni kmetje spoznali, da je združitev vseh proizvajalnih sredstev v kolektivno (skupno) imovino eno izmed najuspešnejših sredstev za dviganje proizvodnje. Tako je letos število obdelovalnih zadrug naraslo že na 20.

Na vezane cene so imeli letos delovni kmetje zelo bogato izbiro proizvodov. To blago seveda ni dostopno tistim, ki ničesar ne proizvajajo in nič ne delajo (med te spada tudi kak logaški obveščevalac tržaških vidalijevcev). Kljub uspehom pa bi bilo napačno, če bi mislili, da teče vse gladko. Delovno ljudstvo, ki si je zgradilo svojo ljudsko oblast, se mora še v marsičem usposabljanju za delo, ki zahteva strokovne priprave. Zdaj ima tudi delovni kmet vse možnosti, da dviga samega sebe. Čim bolj se nekdo sam usposablja, tem bolj se dviga tudi njegovo gospodarstvo. Da bi se poljedelska proizvodnja čim bolj dvignila, so ustanovili kmečke komisije. Naloga kmečke komisije je, da preuči proizvodne sposobnosti vsakega posameznega kmeta ter se z njim sporazume glede tega, kar bo proizvajal. Na ta način si vsaka vas izdela svoj proizvodni načrt. Za ljudsko oblast pa ni vseeno, kaj delovni kmet proizvaja. Upoštevati je treba vrsto zemlje ter položaj na tržišču (možnosti prodaje). Na temelju teh vaških proizvodnih načrtov je lahko ugotoviti celokupne potrebe delovnega kmeta

ter mu zagotoviti vse potrebno, da bo svojo proizvodnjo lahko dvigal. Trgovina (distribucija) se pojavlja tako kot izredno važen faktor za dviganje proizvodnje. Sestavljanje proizvodnega načrta v okviru obdelovalne zadruge pa je mnogo lažje in zaradi tega tudi samo oskrbovanje. Ljudska oblast posveča vso svojo pažnjo ne le obdelovalni zadruzi, temveč tudi vsakemu posameznemu delovnemu kmetu. Od celotnih investicij za leto 1950, je zato določila celih 40% ha za dvig poljedelstva. Nobeni drugi proizvodjalni panogi ni bila dodeljena tako visoka kvota.

Proizvodne naloge obrtnikov

Vprašanje proizvodnje se tu postavlja prav tako kakor pri delovnem kmetu. Čim več bo proizvajal, tem bolj se bo tudi dvignil njegov življenjski standard. Na temelju proizvodnega načrta, se bo točno vedelo, kaj vse potrebuje, da bo lahko izpolnil svoje naloge.

Kominformistična zagata

Iz Trsta sem skušajo svetovati našemu delavcu, naj stavka (samo zaradi stavke?), a kmetu naj čim bolj zmanjša svoj pridelek, naj da čim manj oljk, naj ne plačuje davkov. To svoje zločinstvo imenujejo kominformisti borbo za uresničenje revolucionarne ideje, internacionalizem, borbo za pravico. Zaradi laži, ki si jih izmišljajo, jih postaja vedno bolj strah pred samimi seboj. Laži ne morejo ostati dolgo prikrite! Za svoje sramotne laži bodo morali vendarle odgovarjati! Če bi bili ti kominformisti resnični internacionalisti, bi nam v naši težki borbi priskočili na pomoč, pomagali bi vsaj z nasveti, proučevali bi položaj v IO itd. Ne, kominformisti tega nočejo! Ljudstvo v Jo je zaradi tega zadovoljno, da jih ne vidi kajti brez njih bo najlepše opravilo svoje naloge!

VILHAR SRECKO

Zdravstvena zaščita v coni B

(Nadaljevanje z 8. strani)

ja za pljučno tuberkulozo v Ankaru.

Če upoštevamo, da znaša kapaciteta (število postelj) teh bolnic s tremi internimi, enim kirurškim, enim porodniškim in enim rentgenoškim oddelkom 300 postelj in da se bo dvignila v letu 1950 na 420 postelj, potem lahko sklepamo, da so to stvarni uspehi ljudske oblasti, ki ni štedila s sredstvi ne z delom, zato da zagotovi ljudstvu cone B ono zdravstveno zaščito, ki mu jo prejšnji režimi niso znali dati.

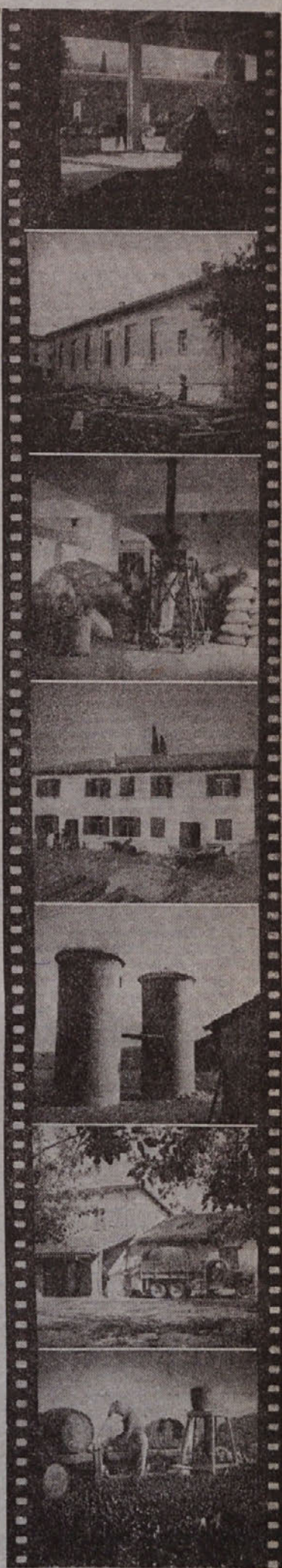
Kakor pri zdravljenju v bolnicah, tako beležimo uspehe v letu 1949 tudi pri zvišanju kadrov. Od leta 1947 do danes je naraslo število strokovnih kadrov od 20 na 90.

Oprema bolnic je zahtevala velika sredstva. V samem letu 1949 so bolnice zlasti pa kirurški oddelki v Izoli prejele najmodernejšo švicarsko ter jugoslovansko aparaturo v vrednosti desetih milijonov. V letu 1947 so imeli le en rentgenski aparat v letu 1949 pa že štiri.

V letu 1949 so bili ustvarjeni 3 antitbe dispanzeriji in 3 dečje in materske posvetovalnice.

Poleg tega znatnega dela pri organizaciji javnega zdravstva je ljudska oblast pristopila k delom, ki so za obalna mesta te cone velikega zdravstvenega pomena in ki predstavljajo pomembne spremembe v javnozdravstvenih, higijenskih in profilaktičnih prilikah. Stoletja zapuščena in zanemarjena, nehigijenska kanalizacija doživlja temeljito izboljšanje v asanačijskih delih s polaganjem novih kanalizacijskih cev in naprav v obalnih mestih Kopru, Izoli in Piranu.

Modernizacija klorizacijskega postopka v dezinfekciji vode rižanskega vodovoda s klorovim plinom zagotavlja ljudstvu zdravo vodo v tej nalezljivim obolenjem izpostavljeni coni. Ena zadnjih prepotrebni institucij je organizacija zdravstvene specialistične službe, ki so jo uvedli s poštretvovalnim sodelovanjem zdravnikov specialistov iz Slovenije. Z rednim prihodom zdravnikov specialistov, ki ordinirajo v bolnicah cone B, je prihranjeno bolnikom cone B ve-

Ljudska oblast v Jugoslovanski coni Trsta posveča največjo skrb gospodarskemu razvoju področja, ki je bilo zaradi izkoriščanja tujih velikašev dokaj zanemarjeno. Na filmskem traku je vrsta novih gospodarskih postopij, ki so bila zgrajena v preteklem letu.

liko časa za potovanje na pregled v Trst in tudi denarja, kajti zdravniška pomoč v coni B ni zdaleka tako draga kot v Trstu.

Zdravstvena zaščita ljudstva cone B daje ljudstvu občutek varnosti v bolezni in nesreči. Skrb za zdravstveno zaščito šolske mladine, mater in otrok in postopno izboljšanje zdravljenja v bolnicah in v okrajnih ambulantah, hitri prevoz bolnikov z avtoambulantami, rešilne postaje istrskega okrožja in smotrna preskrba cone s zadostno količino zdravil je dokaz, da je ljudska oblast tudi na tem sektorju splošne socialne in kulturne dejavnosti v letu 1949 izvršila svojo dolžnost do delovnega ljudstva istrskega okrožja.

Novoletni pozdrav iz Ricmanj

KRONIKA

Na seji vlade FLRJ sta bila sprejeta predloga zakona o splošnem državnem proračunu za leto 1950 in zakona o splošnem zaključnem računu za leto 1948. Na seji je podal poročilo o delu jugoslovanske delegacije na zasedanju OZN zunanji minister Edvard Kardelj. Vlada je tudi odobrila nagrade zaslužnim delavcem na področju znanosti in kulture.

V Zagorju in na Zeleni trati pri Zagorju je zveza borcev odkrila spominske plošče padlim borcem in aktivistom narodnoosvobodilne vojne.

Jugoslovanski politiki so imeli na prošajo vseučilišč v ZDA predavanja. Dr. Vilfan je predaval na univerzi v Bostonu «Razvoju združenih narodov», v Filadelfiji pa «Združeni narodi v očeh Jugoslovanov». Marija Vilfanova pa je predavala o aktivnosti jugoslovanskih žena.

Novi stalni delegat FLRJ pri OZN dr. Aleš Bebler je odpotoval v New York.

Ameriški znanstvenik Edvard Corsy je na slovesnosti ob obletnici ustanovitve Nobelove nagrade za mir v New Yorku v svojem govoru dejal, da je na svojem potovanju po Jugoslaviji videl, da grade jugoslovanski narodi z nadčloveškimi napori močno gospodarstvo svoje države. Na prošnjo prirediteljev je govoril tudi jugoslovanski veleposlanik v ZDA, 2000 ameriških znanstvenikov, umetnikov, vseučiliških profesorjev in javnih delavcev, med katerimi so bili tudi nobelovi nagradenci, je govor jugoslovanskega ministra toplo pozdravilo.

V Renčah pri Gorici so slovesno odkrili spomenik padlim borcem in talcem. Spomenik so izklesali zidarji iz Renč, vasi ki je bila ena najaktivnejših na Primorskem v času narodnoosvobodilne vojne. Svečanosti se je udeležil tudi minister Ivan Regent.

Jože Zavrtanik, ameriški izseljenec, ki je bil letos v Jugoslaviji, je na svojem potovanju posnel nekaj krajših barvnih filmov, ki jih je zdaj predvajal na kulturno prosvetni prireditvi, ki je bila v New Yorku. Predvajanje filmov je spremljal Zavrtanik s predavanjem o Jugoslaviji.

Dopisnika Tanjuga niso pustili na zasedanju britanskega kongresa za mir. Sindikalni svet v New Castu je sprejel protestno resolucijo in jo poslal britanskemu odboru za mir zaradi diskriminacijskega postopka proti jugoslovanskemu novinarju.

Organizacije Zveze borcev bodo napravile popis vseh državljancev, ki so od 6. aprila 1941 pa do 10. maja 1945 padli ali bili ubiti od domačih izdajalcev. Registrirali bodo tudi civilno prebivalstvo, kakor tudi vse tiste državljane, ki so umrli ali izginili brez sledu v ujetniških taboriščih v pregnanstvu ali na prisilnem delu. Ko bodo zbrani vsi podatki, bodo natisnili knjigo o žrtvah narodnoosvobodilne vojne vsakega mesta in vasi v državi.

Uredništvo «Novega lista» v New Yorku dobiva stalno pisma, v katerih jugoslovanski izseljenci pozdravljajo list in obsojajo kominformistično gonjo držav proti socialistični Jugoslaviji.

Z redom narodnega heroja je odlikoval Prezidijski Ljudske skupščine FRLJ 22 borcev, ki so se odlikovali v narodnoosvobodilni vojni s posebnim junastvom.

Conny Zilliacus, neodvisni laboristični poslanec, je govoril v «Društvu študentov - prijateljev Jugoslavije» na gospodarski fakulteti londonske univerze o sporu med FLRJ in ZSSR. Po njegovem mnenju koristi sovjetska napadalna politika proti Jugoslaviji Angloameričanom.

Predsednik Republike Španije je odlikoval državne in vojaške voditelje Jugoslavije. Izredni poslanik Republike Španije v Beogradu je ob izročitvi odklonjanj izjavil, da so jugoslovanski borci dali vso podporo španski republiki v njeni borbi med revolucijo kakor tudi Jugoslavija danes na mednarodnem področju za nesovoboditev Španije izpod fašizma. Odlikovanja so prejeli: Osvoboditve Španije I. reda Edvard Kardelj in Stanoje Simić, za diplomatsko pomoč španski republiki, dr. Blagoje Nešković, Karlo Mrazović in Božidar Mastarić za zasluge v borbi španskega ljudstva. Z istim redom II. stopnje pa so bili odlikovani Ivan Gošnjak, Aleš Bebler, Kočo Popović, Peko Gošnjak, Vladimir Popović, dr. Dančević, Kosta Nagy in Srečko Manola.

Petletka naša teče...

Jugoslavija — ni prazno ime. Nedvomno precej pomeni tudi širšemu svetu, ne le nam. Ko bo svet govoril o socializmu, se ne bo mogel več izogniti tudi imenu Jugoslavije. Napredno človeštvo ima program; pred seboj ima smoter. Ali ni program naprednega človeštva socializem? Tudi Jugoslavija ima program. Toda ne le, da ga ima, temveč ga tudi uresničuje. Jugoslavija gradi socializem. Morda se zdi Jugoslavija komu majhna dežela. Kaj pa pomeni na svetu petnajst milijonov ljudi? Toda vsa Jugoslavija je velikansko stavbišče. To pa precej pomeni tudi v svetovnem merilu.

Bela lisa na zemljevidu

Kaj je pomenila predvojna Jugoslavija svetu? Svet je komaj vedel, da je tudi neka majhna in zelo zaostala dežela, ki se imenuje Jugoslavija. Seveda so zanjo vedeli številni kapitalisti, lastniki jugoslovanskih zakladov — rudnikov, elektrarn... Toda svet je govoril o Jugoslaviji kakor o slabo znani, manj pomembni afriški koloniji. Predvojna Jugoslavija je bila še bela lisa na svetovnih zemljevidih. To je bila tako imenovana kmetijska dežela z najbolj zaostalim kmetijstvom v Evropi, z najrevnejšim prebivalstvom, z najslabše razvito industrijo. Bila je najmanj elektrificirana. Številne pokrajine so bile skoraj brez cest. Železniško omrežje je bilo še zelo redko razpredeno proge pa so bile ozkotirne.

Kaj se godi v Jugoslaviji?

Morda še kdo ne ve ali vsaj neče vedeti, kaj se godi v novi Jugoslaviji. Toda kdor tega ne ve, bi ne smel govoriti o nji. Stara in nova Jugoslavija sta v resnici dve deželi — dva popolnoma različna sveta. V stari Jugoslaviji se je čas ustavil, v novi pa se vse silno naglo spreminja: vse rase, kipi in se krepi. Kdor tega ne ve ali neče videti, neve, da je Jugoslavija druga beseda za pojem — graditev socializma. Kaj se godi v Jugoslaviji?

Njeno bujno življenje bi bilo treba sproti posnemati na filmu po vsej deželi. Z besedo ne ujames vsega. Tudi številke ne zajamejo marsičesa. Navadno govorijo, da Jugoslavija izpolnjuje svoj plan industrializacije in elektrifikacije; izpolnjuje petletke. Petletka pa pomeni za Jugoslavijo skok iz zaostalosti v socialistično dobo.

Jugoslavije ni...

V nekaterih deželah so se posnehovali jugoslovanskemu gospodarskemu planu. Govorili so, da takšnega plana Jugoslavija ne bo mogla nikdar izpolniti. To pa so tudi od nje malodane zahtevali — naj bi ostala kmetijska dežela. Govorili so, da nima pogojev za industrijski razvoj. Jugoslovansko delovno ljudstvo pa se med narodnoosvobodilno borbo ni borilo zato, da bi kdor koli pljunil na njegovo s tolikšnimi žrtvami izvojevano svobodo. Zato je nadaljevalo boj — za gospodarsko osamosvojitve; zato da postane lastnik velikih zakladov svoje dežele; da te zaklade dvigne; da doseže socializem po svoji poti in da ostane zvesto načelom marksizma-leninizma. Jugoslavija izpolnjuje svoje plane — zmagovito. Uresničuje petletko kljub vsem preokvam, češ da petletke prav za prav ni in je ne bo mogoče uresničiti. Jugoslavija je izpolnila v treh letih petine petletke. Toda nasprotniki nove Jugoslavije bi radi prisilili svet, da bi tega ne vedel. Zato bi hoteli dokazati, da Jugoslavije sploh ni. Drugače zares ni več mogoče skriti njenih zmag.

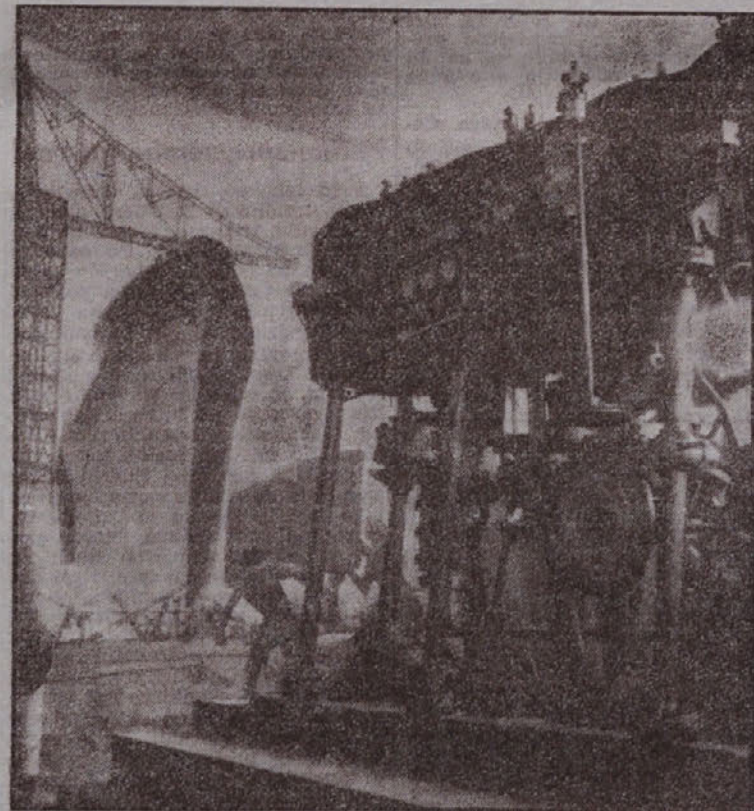
Na tehničarje zgodovine so zdaj dejanja nove Jugoslavije in besede njenih nasprotnikov. Nihče ne bo zatajil pred svetom, da se jezicek na tehničarje nagiblje na jugoslovansko stran. Jugoslavija je doslej proizvedla naloge, ki so določene po petletnem planu, presegla za okrog 15%. Približno za 5% več investicij je že naložila, kakor bi morala. To pomeni, da se je nekaj zgodilo v tej

France Slekau

deželi in da se dan za dnem dogaja nekaj velikega. Ali je brez pomena, da je letos proizvodnja premoga v Jugoslaviji dvakrat večja kakor leta 1939? Brez pomena pa tudi ni, da je že zdaj proizvodnja električne energije za dva in polkrat večja kakor pred vojno čeprav bodo največje elektrarne začele žele ob koncu petletke obratovati. V novi Jugoslaviji narašča od dne do dne število vrtecev nafte; že v dveh letih in pol petletke je proizvodnja in predelava nafte dosegla 75,9% Jugoslaviji niso hoteli dati vrtilnih naprav. Začela si jih je sama izdelovati. V prvi polovici petletke je Jugoslavija dosegla v železarstvu 82,2% proizvodnje petletnega plana, v metalurgiji pisanih kovin pa celo 110%. Tekstilna industrija je dosegla že 83% proizvodnje petletnega plana. V Jugoslaviji je že nešteto posameznih delavcev in delavk, ki so tako presegali delovne norme, da so v tretjem letu petletke izpolnili svoje petletne naloge. Jugoslavija ne izpolnjuje le petletnega plana, temveč ga tudi presega.

Industrijska dežela

Jugoslavija je že zdaj industrijska dežela. Pred petletko je bila skoraj brez industrije. Po osvoboditvi je bila vsa dežela več ali manj opustošena. Sredi letošnjega leta je jugoslovanska industrija izdelovala že okrog pet sto vrst novih izdelkov, kakršne je stara Jugoslavija uvažala. V stari Jugoslaviji niso izdelovali naprav za kemično in cementno industrijo. Niso imeli prave industrije

Velika železarna v Sisku je 9. novembra dala prve tone železa. Vse konstrukcije zanjo je izdelala ladjedelnica «Prvi maja» na Reki.

elektrotehničnega materiala in naprav. Uvažali so kupolne peči. Niso imeli avtomobilske industrije. Leta 1939 so izdelali komaj 40 ton orodnih strojev, medtem ko jih je industrija nove Jugoslavije letos dala že 2.400 ton. Nova Jugoslavija ima že močno strojno industrijo. Ima tovarno motorjev. Izdeluje avtomobile, traktorje, generatorje, transformatorje, merilne instrumente, kinematografske projektorje, turbine, parne bagre, rotacijske kopače, naprave za globinsko vrtnanje, ladje, plavže...

Česa Jugoslavija nima?

Vprašanje se ne glasi več: Kaj pa ima Jugoslavija? Zdaj se je treba vprašati: Česa pa Jugoslavija nima? Jugoslavija ima veliko večino tako imenovanih strateških surovin. Težko bi našli tako majhno deželo, ki bi imela toliko zemeljskih zakladov in vseh surovin. Jugoslavija ima dovolj nafte, premoga, vodnih sil, vseh kovin, boksita, bakra, azbesta, molibdena, kroma,

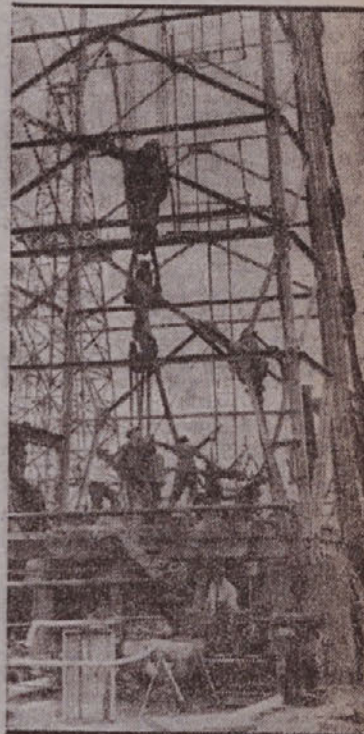
zlata, svinca, železa, živega srebra, laporina za cement, kremenčevega peska za steklo, mangana, soli, zemeljske smole, oljnih škripljcev, velikanske gozdove... Jugoslovansko podnebje omogoča pridelovanje hmelja in bombaža, riža, južnega sadja in žita, sladkorne pese in tobaka... Tekstilna industrija, ki bo mogla že prihodnje leto izpolniti petletni plan, krije že zdaj 15% svojih potreb z domačim bombažem.

Kalifornija

in Westfalija hkrati...

Jugoslavija je dežela, ki je hkrati Kalifornija in Westfalija po svojih naravnih zakladih in podnebnih razlikah. Toda posamezne pokrajine so še bogatejše. Bosna in Hercegovina postaja močna industrijska dežela. Njena industrijska proizvodnja je že letos pet in polkrat večja kakor leta 1946. V nji gradijo močno hidrocentralo v Jablanici, največjo med 21 velikimi elektrarnami, ki jih bo Jugoslavija zgradila med petletko. Ustvarili bodo umetno jezero na Neretvi, ki bo vsebovalo 300 milijonov kubičnih metrov vode in bo 40 km dolgo. Jez bo visok kakor dvajsetnadstropna hiša. V Bosni se še vedno razvija železarstvo in jeklarstvo. Tam so velikanska ležišča premoga.

In Makedonija... Iz zanemarljive balkanske pokrajine se naglo razvija v moderno industrijsko deželo. Po osvoboditvi so izročili v obrat že dvajset večjih tovarn. Ustvarjajo veliko umetno jezero na Mavrovem. Proizvodnja električne energije se je pa že letos povečala za 4,6 krat v primeru z letom 1939. Jezero na Mavrovem bo desetkrat večje od

Vrtilni stolpi za nafto so proizvod domače industrije.

To je revolucija

Jugoslavija doživlja veliko revolucijo na vseh področjih. To pa pomeni z drugimi besedami, da nova Jugoslavija zaposluje že letos dva in polkrat več industrijskih delavcev kakor leta 1939. Število delavcev narašča od dne do dne. Naraščata proizvodnja in storilnost. Nova Jugoslavija ima na tisoče in tisoče udarnikov in racionalizatorjev. Od dne do dne izdeluje več vrst novih izdelkov. Od meseca do meseca ima več tovarn in rudnikov. Njena mladina je v dveh letih zgradila 392 km dolgo avtomobilsko cesto Beograd-Zagreb. Na dan republike, 29. novembra so izročili v obrat Siemens-Martinovo peč v Zenici, tedaj je začela obratovati popolnoma mehanizirana valilarna na Jesenicah; istega dne so prižgali nov plavž v železarskem kombinatu v Capragu pri Sisku; zgradili so livarno gradbenih strojev (v Nišu), tovarno montažnih, zložljivih hiš (v Bosni), tovarno kmetijskih strojev v Tuzli; v Prijedoru (Bosna) bo prihodnje tedne začela obratovati velika tovarna celuloze in papirnica, v Kaštelu Sušurcu je začela obratovati tovarna plastičnih mas kot peta v Evropi...

To pa je le majhen izrez iz velikega dogajanja v novi Jugoslaviji. Treba bi bilo še pogledati, kaj se dogaja v Novem Beogradu, kjer mladina med drugim gradi 40 petnadstropnih stanovanjskih hiš za 2.800 družin. Toda v Jugoslaviji še nastajajo številna nova naselja v nešteti krajih, ki jih še ni na zemljevidu. Kakor je bila Jugoslavija poprej bela lisa na zemljevidu v primeru s svetom, tako bi bilo treba zdaj zanjo risati dan za dnem nove zemljevide. Vsak dan se njeno lice spreminja.

Kdo spreminja

lice Jugoslavije

Jugoslavije ne pozna, kdor ne ve, kakšni so njeni ljudje. Novo Jugoslavijo gradijo — novi ljudje. To so zavedni ustvarjalci, borci, ki imajo jasen smoter pred seboj. Dobro vedo, kakaj je treba plane čim boljše in čim hitreje izpolnjevati. Samo v Sloveniji je letos že pred 29. novembrom 150 delovnih kolektivov izpolnilo letne proizvodne plane. Nešteti delovni ljudje so že izpolnili svoje petletne naloge. Do srede decembra so ugotovili samo v Sloveniji 50 takšnih junakov. Kdo pa prešteje vse jugoslovanske borce za večjo storilnost, vse udarnike, novatorje in racionalizatorje? Velika večina jugoslovanskega delovnega ljudstva zavedno in borbeno sodeluje v velikem boju za zgraditev socializma ter se zaveda, da s tem prispeva tudi pomemben delež za napredek vsega človeštva.

ZNANOST SLUŽI LJUDSTVU in njegovi srečnejši bodočnosti

KRONIKA

Vzporedno s socialističnim razvojem jugoslovanskih narodov se razvija v državi tudi znanost, kajti vsakdanja praksa postavlja vedno nova vprašanja, ki jih mora znanost reševati, da lahko služi ljudstvu in njegovemu napredku.

Poleg že starih univerz v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani sta bili v zadnjem času ustanovljeni tudi univerzi v Skoplju in sedaj v Sarajevu, ki sta se razvili iz prvih fakultet, ki so začele delovati že po letu 1945.

Ti dve novi univerzi predstavljata veliko pridobitev narodnoosvobodilne in revolucionarne borbe jugoslovanskih narodov. Makedonija ter Bosna in Hercegovina so bile zaneemarjene pokrajine; reakcionarni režimi prejšnje Jugoslavije so v teh deželah ovirali in onemogočali vsak razvoj prav zato, da so jih laže izkoriščali. Niti osnovnih šol ni bilo dovolj, in še te so bile v Makedoniji v srbskem jeziku in ne v makedonščini, o srednjih in visokih šolah pa sploh ni bilo govora. Nekaj višjih šol je bilo v Bosni, a te so bile le verske.

Prav zaradi take neenake kulturne ravni posameznih jugoslovanskih narodov je Jugoslavija posvetila posebno pozornost kulturnemu razvoju Makedonije, Bosne in Hercegovine ter Crne gore.

Rezultata te borbe in dela sta prav nova univerzi, ki postajata središči znanstvenega dela v teh repu-

Tvorci nove socialistične Jugoslavije, ki vodijo njene narode v borbi za samostojnost, maršal Tito, Edvard Kardelj, Moša Pijade, Milovan Djilas, Franc Leskošek.

blikah. Nove visoke šole in znanstvene ustanove bodo vzgajale strokovne kadre za socialistično izgradnjo, vzgajale bodo znanstvene delavce, ki bodo razvijali znanost dalje in se borili za njeno čistost, vzgajale bodo ljudsko socialistično inteligenco. V prvi vrsti bodo ti novi kadri služili razvoju Bosne in Hercegovine ter Makedonije. Toda te nove šole nimajo le republiškega pomena. Njihov pomen je širši jugoslovanski in kadri, ki se danes vzgajajo na teh novih znanstvenih zavodih, bodo s svojim znanjem in sposobnostmi sodelovali tudi pri skupni izgradnji socialistične domovine. Kljub temu

pa ohranja vsaka univerza posebno-sti republike, v kateri se nahaja. Tako n. pr. bo gozdarska fakulteta v Sarajevu vzgajala strokovnjake za visokoplaninsko gospodarjenje, medtem ko bo skopska dala agronome, specialiste za subtropske rastline. Vseh pet velikih univerz pa med se bo sodelujejo in se izpopolnjujejo.

Obenem z ustanovitvijo novih univerz pa so se po vojni tudi ostale izpopolnile in razširile. Tudi pri tem delu, kakor pri gospodarski izgradnji, so jugoslovanski narodi naleteli na mnoge težave in ovire. Pri obnavljanju in ustanavljanju univerz so pred resolucijo IU obljubili pomoč

voditelji Sovjetske zveze in drugih držav ljudskih demokracij. Za razne znanstvene institute in knjižnice je bilo potrebna mnogo aparatov, knjig itd. Za pred resolucijo niso vzhodne države izpolnjevale svojih obveznosti, po resoluciji pa n. pr. Sovjetska zveza niti najnavadnejših knjig in priborov ni dajala več.

Kljub vsemu pa so tri stare univerze razširjene in ustanovljeni dve novi. Makedonski narod in narod Bosne in Hercegovine doživljajo novo stopnjo v svojem razvoju. Njihov dvig pa pomeni tudi celoten dvig znanstvenega in inteligenčnega kadra vse Jugoslavije.

Jugoslovanski komunisti v borbi za čistost historično-materialistične vede

skom prakse v SZ porajajo razne antidialektične in antiznanstvene tendence, med katerimi je najnevarnejša uporabljanje konstruiranih dogem za vsakdanje fiktivne politične potrebe. Marksistično-leninistične postavke morajo biti po Marxsu navodila za delovanje, a ne dogma. Avtorji antidialektičnih koncepcij pa konstruirajo prav take dogme, šablone in recepte in z njimi opravčujejo tudi najbolj umazane politične mahinacije, kar smo dobro videli na primeru kominformovske kampanje proti Jugoslaviji. V takih pogoltnih znanost ni več orodje, ki naj v praksi pomaga najti pravo pot, temveč po-

staja breznačelen lakaj praktične birokracije. Branilci teh koncepcij govore, da se v takem položaju znanosti izraža tako imenovana spartijnost in znanost. Medtem ko lahko govorimo o spartijnosti in znanosti samo v smislu družbene in razredne determiniranosti človeškega spoznanja, pa avtorji pragmatične koncepcije spartijnosti znanosti proglašajo za resnico vse, kar smatrajo, da koristi določeni politični taktiki in socialni ekonomski praksi pri čemer so svoje želje in potrebe zamenjali za objektivno resnico. V zvezi s temi reakcionarnimi in

revizionističnimi koncepcijami se pojavljajo druga škodljiva pojmovanja. Po tem so n. pr. teoretske postavke sovjetskega političnega vodstva edino pravilne in brez diskusije obvezne za znanost vsega sveta, država pa se s svojim vodilnim aparatom pojavlja kot nezmotljiv tolmáč absolutne resnice. Take teorije lahko prikrivajo vse mogoče antidemokratske tendence znotraj socialističnih držav, predstavljajo izredno močno oviro za razvoj družbene znanosti itd.

Taka antidialektična teorija, ki je z ostalimi povezana, je tudi teorija o vodilni vlogi sovjetske znanosti, predvsem družbene. Res je sovjetska družbena veda dolgo časa imela vodilno vlogo ter jo ima v nekaterih panogah še danes, vendar je nemarksistično utemeljevati vodilno vlogo sovjetske znanosti z nekakšno naslediveno pravico, ne pa s konkretnimi rezultati in trditvami, da lahko le vodilni faktorji SZ lahko dajejo za ves svet končne definitivne opredelitve posameznih družbenih pojavov.

Tako se celokupna sovjetska družbena veda ni lotila raziskovanja objektivnih dejstev, temveč nasprotno, sholastično je zbirala dokazane, da v Jugoslaviji ni socializma.

Iz takih teorij izhajajo dalje trditve, da se izven ZSSR ne more zgoditi nič novega v razvoju socializma in socialistične misli. Socialistični razvoj v posameznih deželah pa je neenakomeren, kajti različni so že pogoji, v katerih nastaja. Tako tudi razvoj socialistične družbene vede ne more biti enakomeren.

Vse te razne revizionistične teorije predstavljajo veliko nevarnost za napredek socialistične misli. Znanost je občeloška, a vodilno vlogo ima v določenem času samo tista znanost, ki v tem času največ prispeva občeloškemu napredku, k nadaljnemu napredku socializma in socialistične demokracije.

In prav zato, ker mora služiti znanost resnici in napredku, se v njej ne smejo uveljaviti razne tendence, ki bi omejevale svobodo znanstvenega ustvarjanja. Brez znanstvene diskusije, kritike, preverjanja teoretičnih postavk v praksi ni napredka znanosti in tudi ne uspešne borbe proti reakcionarnim koncepcijam in dogmatizmu v znanosti.

Jugoslovanska znanost se razvija in raste v deželi, kjer ji živa vsakdanja praksa postavlja neprestano nova vprašanja. Prav zato bo lahko obogatila občeloško kulturo in doprinesla velik delež razvoju socializma in napredka človeštva sploh.

Slovenska akademija znanosti in umetnosti je dala priznanje slovenskim znanstvenikom in umetnikom in na svoji svečani seji razglasila izvolitev drugega častnega člana SAZU Edvarda Kardelja, za rednega člana razreda za zgodovinske in družbene vede Borisa Kidriča, za dopisnega člana v tem razredu pa je bil imenovan Boris Zihertl. V razred za jezik in umetnost je bil izvoljen Josip Vidmar. V razred za matematične, fizikalne in tehnične vede so bili izvoljeni kot redni člani dr. Maks Samec, dr. Anton Peterlin, dr. Anton Kuhelj in ing. Feliks Lobe. V razred za prirodoslovne in medicinske vede so bili imenovani dr. Fran Rakovec, dr. Božidar Lavrič, dr. Bogdan Brecej, dr. Igor Tavčar. Za dopisnega člana tega razreda pa je bil izvoljen dr. Srečko Brodar.

V razred za umetnost pa so bili izvoljeni slikarji Božidar Jakac in Anton Gobjmir Kos ter skladatelj Lucijan Marija Škrjanc.

Svečani seji je prisostvoval tudi prvi častni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti maršal Tito.

Ko je predsednik SAZU dr. Franc Kidrič utemeljil izvolitev novih članov, je govoril tov. Edvard Kardelj in se zahvalil za visoko čast, ki mu je bila dodeljena z izvolitvijo za častnega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Smatra pa, da je ta izvolitev priznanje vsem tistim slovenskim ljudem, ki so se skupno z vsemi jugoslovanskimi narodi z brezprimernim heroizmom in izredno spoštnostjo borili za svoj obstanek, nosili odgovornost za uspehe in neuspehe osvobodilnega boja proti tujim osvajalcem. Ta izvolitev pa je tudi priznanje vsem, ki po zmagoviti vojni in revoluciji doprinajajo danes k socialistični, gospodarski, državni in kulturni graditvi slovenskega ljudstva in vseh narodov Jugoslavije.

Znanost jugoslovanskih narodov kakor tudi kulturno delo ima velike naloge, posebno še zdaj, ko je razvoj socialističnih oblik v FLRJ podvržen vsem mogočim izpadom in klevetam. Posebno velja to za historično-materialistično vedo.

V tej znanosti se danes pod prii-

Kulturna rast makedonskega ljudstva

Po vsej Makedoniji se razvija kulturno prosvetno delo med ljudstvom. Samo v Skopski oblasti deluje danes 166 kulturno-prosvetnih društev s preko 17.500 aktivnimi člani. Vse kmetijske obdelovalne zadruge imajo svoja prosvetna društva. Narodne manjštine, siptarske in turške pa imajo 38 društev, delujejo pa tudi skupno z Makedonci.

V letošnjem letu so prosvetna društva izvedla po različnih podjetjih, za drugih in gradbiščih vrsto prireditv.

Zaključna beseda o sarajevskem procesu

Proces v Sarajevu je zaključen. Belogardisti, kontrarevolucionarji in saboterji, agenti sovjetske obveščevalne službe, ki so po drugi svetovni vojni dobili sovjetsko državljanstvo, so bili zaradi svojih zločinov proti Jugoslaviji v času narodnoosvobodilne vojne in po njej kaznovani na prisilno delo od 3 do 20 let.

Zaključno besedo na procesu je imel javni tožilec, ki je izrazil ogorčenje vseh jugoslovanskih narodov, ker predstavniki Sovjetske zveze organizirajo svojo vohunsko službo prav v FLRJ, katere narodi so se v najusodnejših dneh brezkompromisno borili ob strani SZ. Vohunsko delovanje je sestavni del gonje, ki jo vodijo sovjetski voditelji proti Jugoslaviji in njenemu vodstvu s končnim smotrom, da bi Jugoslavijo pokorili in podredili ZSSR.

Ta proces nam kaže, da se je vodstvo Sovjetske zveze v svoji borbi za podreditve narodov Jugoslavije posluževalo belogardističnih elementov in izkoriščalo njihov bedni položaj, položaj ljudi brez domovine. Sovjetska obveščevalna služba je za svoje podtalno delo izrabila kontrarevolucionarje, vohune in gestapovske agente. Ti so dajali med drugim protidržavnim delovanjem lažna poročila o preganjanju sovjetskih državljanov v FLRJ, kar je povzročilo, da se je Sovjetska zveza poskušala vmešavati v notranje zadeve FLRJ z izgovorom, da ščiti sovjetske državljane pred diskriminacijskimi ravnanji jugoslovanskih oblasti.

Vohuni, sovražniki vsega naprednega, ljudje, ki so se za časa Oktobrske revolucije borili proti revoluciji, ki

sodelovali v kontrarevolucionarnih formacijah proti porajajoči se Sovjetski zvezi, so dobili za nadaljevanje svojega vohunskega dela v Jugoslaviji in za zločine, ki so jih zgrešili med narodnoosvobodilno vojno nad jugoslovanskimi narodi zasluženo kazen.

Proces je dokazal njihovo krivdo, dokazal je njihovo hlapčevstvo sovjetski obveščevalni službi, dokazal pa je tudi protirevolucionarno delovanje sovjetske obveščevalne službe proti FLRJ, proti svobodi in neodvisnosti jugoslovanskih narodov.

«Unitas», glasilo KPI pa piše o procesu naslednje:

«Javno mnenje, ki ga izražajo celo zapadni novinarji, je, da je ta proces le lažno napihovanje. Tako so bili obtoženci obsojeni samo zaradi zločina, ker niso na isti politični liniji kot Tito in ker so ostali zvesti svoji domovini. Tako njima ta obsodba nobene pravne veljave in je zopet nov dokaz Titove nečloveške (tranije).»

Italijanski komunisti so po zgledu svojih gospodarjev verjetno pozabili, da je obtožencev na sarajevskem procesu Aleksander Rastnikov pred Oktobrsko revolucijo zasledoval Lenina na Finskem z namenom, da ga umori in da so skoro vsi ostali obtoženci bili oficirji in propagandisti v protirevolucionarnih odredih. Takrat so bili zvesti ruskemu imperializmu in carizmu in kot hlapci premaganega ruskega imperializma tudi zbežali iz Sovjetske zveze. Danes piše «Unitas», da so ti izdajalci ostali zvesti svoji domovini in bili prav zaradi te svoje zvestobe tudi krivično obsojeni.

23 kulturnoumetniških društev ima danes Ljubljana s skoraj vsemi sekcijami, ki jih zajema ljudsko prosvetno delo. V teh društvih je 3463 aktivnih članov ter 5545 podpornih. V to število ni všteta mladina, ki ima svoje kulturne krožke na šolah.

«Glasbene srede» je letos uvedla Slovenska filharmonija. To naj bi bil nekaj glasbeni kolegij, kjer bi laiki, ljubitelji glasbe razširili svoje obzorje. Prva dva večera sta izredno dobro uspela. Občinstvo je pokazalo veliko zanimanje; brez dvoma bodo te «Glasbene srede» razširile krog koncertnega poslušalstva.

Razstava iz narodnoosvobodilne borbe na področju mariborske oblasti je bila odprta ob dnevu Jugoslovanske armade. Na častnem mestu je razstava Lackovega partizanskega odreda iz leta 1941.

Drugi kongres književnikov Jugoslavije prične 26. decembra v Zagrebu. Na kongresu bodo imeli referate znani književniki in kritiki Ivo Andrić, Cedomir Minderović, Bogdanović, Franičević in drugi.

Plesni par Pia Pino Mlakar je s hčerko gostoval v Svici in Nemčiji. Svicarski in nemški časopisi so pisali o umetniških večerih jugoslovanskih umetnikov zelo pohvalne ocene.

Slovenska kulturno umetniška društva tekmujejo med seboj. Najboljši v posameznih oblasteh se udeležijo nato republiškega tekmovanja. Med dramskimi družinami v Mariboru je odnesel prvo mesto SKUD «Jože Lacko», v Ljubljani pa je dosegel največ točk SKUD «Janko Premri-Vojko».

Vedri večer je imel v Ljubljani Bojan Adamič. Nastopil je s svojim orkestrom. Publika, večinoma mladina, je zabavni spored sprejela z navdušenjem.

136 gledaliških delavcev je odlikoval Prezidič Ljudske skupščine FLRJ. Med slovenskimi odlikovanci so prejel red dela I stopnje Kozak Juš, Levar Ivan, Marija Vera in Stane Sever. Z redom dela II stopnje so bili odlikovani: Levar Ančka, Gjunjenac Zlata, Janko Vekoslav, Vida Juvanova, Lupaš Friderik, Mlakar Pia, Mlakar Pino, Nablocka Marija, Mira Danilova, Pliberšek Antonija, Potokar Lojze, Simonič Rado, Škrbinšek, Milan Škrbinšek Vladimir, Franc Rudolf, Hubad Samo, Heybal Valerija in Cesar Janez. Dalje so dobili gledališki red dela III stopnje in medaljo dela.

Pred II. kongresom Ljudske prosvete je glavni odbor zveze sindikatov Slovenije organiziral tekmovanje sindikalnih pevskih zborov, godb, orkestrrov, dramskih in folklornih skupin. Prva tekmovanja so bila že izvedena in kažejo uspešno kulturno umetniško dejavnost članstva sindikatov.

Plenum Ljudske prosvete za gorisko oblast je bil v Postojni. Plenum je sprejel sklep, da bo v poletju 1950 oblastni festival.

Razstava ljudske jugoslovanske umetnosti je žela v Zgriču velik uspeh. Razstava bo v kratkem odprta v Londonu. Po uspehih, ki jih je žela v Svici, so mnoge evropske države izrazile željo, da se tudi pri njih prikaže jugoslovanska ljudska umetnost.

Eno največjih koncertnih dvoran v Jugoslaviji so odprli v Zagrebu. Reprezentativna dvorana ima oder v obliki školjke, na katerem je prostora za največji orkester. Dvorana ima 1200 sedežev in je zelo akustična.

Pesniku Miranu Jarcu, ki je padel v roški ofenzivi na Pugledu, so odkrili spominsko ploščo na njegovi rojstni hiši v Crnomlju. Ob odkritju društva slovenskih književnikov je govoril Anton Vodnik ter slikar Božidar Jakac, prijatelj in sošolec pokojnega pesnika.

Prvi slovenski film je navdušil vsakogar, kdor ga je videl, tako po vsebini kakor tudi po posnetkih. Pisatelj scenarija, Ciril Kosmač, je telet nekoliko predelal in posamezne prizore trdno povezal med seboj. Slovenski knjižni zavod pa je scenarij izdal v obliki knjige.

Ob priitki stoletnice hrvatske železnice je odprta z Zagrebu razstava, ki prikazuje podrobno razvoj železnice. Posebno pozornost zbuja na razstavi maketa električnega železniškega omrežja — bodočnost jugoslovanskega železniškega prometa.

KRONIKA

Ob reki Kolubari v Srbiji, vzdolžno od Beograda se bo razvil največji premogovni bazem v Jugoslaviji. Ugotovili so, da so slonji premoga debeli do 40 m in bodo dali poldrugo milijardo ton premoga. Proizvodnja kolubarskih rudnikov bo večja kakor vsa proizvodnja premoga predvojnne Jugoslavije.

V Titogradu, mestu v Crni gori, ki je bilo med vojno popolnoma porušeno, so zgradili 64 novih poslopij, več mostov ter nove tovarne. Prej majhno in zapuščenno mesto se razvija v popolnoma novo središče Crne gore.

Zelezniški promet je po osvoboditvi zelo narasel. To lahko ugotovi vsakdo, ki se le enkrat vozi po jugoslovanskih železnicah, kjer dobi komaj mesto, da stoji. Pred vojno je potovalo letno 60 milijonov potnikov, v letošnjem letu pa kar 190 milijonov. Tovarne potniških vagonov hite s produkcijo, da bodo železnica sredstva lahko zadostila potrebi prebivalstva.

V enem tednu so ustanovili kar 4 kmetijske obdelovalne zadruge na Kobarškem. Prva je bila v Drežnici, za kmeti iz Drežnice pa so ustanovili zadruge še napredni kmetje iz Kreda, Kobarida in Pivke.

145 udarnikov so proglasili v rudniku Zagorje. Večkratni udarniki delajo že za jesen 1950. Trije hrastniški rudarji pa že za drugo četrtletje druge petletke.

Nova velika žaga je začela obratovati v Banjaluki v Bosni. Ob njej bodo postavili tovarno pohišstva.

Velika ležišča boksita, rjavega premoga, barita in mangana so odkrili v Crni gori. Na Mojkovcu v Crni gori so tudi ležišča bakra, srebra, cinka, svinca in zlata.

Prva hidrocentrala v Makedoniji bo kmalu začela obratovati. Generator in turbine so izdelale tovarne «Litorstroji» in «Rade Končar». Hidrocentrala je zgrajena na divjem hudourniku Zrnovki, Jez, ki so ga zgradili več sto metrov visoko nad dolino, je vzdrž. Žal silen pritisk hudournika. Ob jezu drži do elektrarniške dvorane 3167 m dolg predor, ki so ga izvrtali v živo skalo.

V kurilnici Divača tekmujejo po Sirotanovičevem načinu, 18 delavcev, strojevodja in kurjač so opravili delo, ki je bilo predvideno za 266 ur v 36,50 ure in presegli normo za 622 odst.

9 trboveljskih rudarjev je izpolnilo prvo petletko ter začelo z delom za drugo petletko. Trboveljski rudar Anton Zagoršek je bil odlikovan z redom dela prve stopnje.

V reški luki so do sedaj obnovili že 3600 m obale. V pristanišču lahko pristane hkrati 20 okeanskih ladij. Luka lahko sprejme in odpošlje na dan preko 700 vagonov blaga.

Nad 52 tisoč kmetijskih gospodarstev je na Hrvaškem vključenih v obdelovalne zadruge.

V Tovarni avtomobilov v Mariboru so zgradili moderno, trinadstropno industrijsko kovinarsko šolo. V šoli je prostora za 1400 učencev. Soljanje traja tri leta. Šolskemu poslojpu, so priključene tudi velike delavnice kjer se učenci praktično usposabljaajo.

Za veliko tovarno aluminija v Strnišču izdelujejo vse strojne in prave domače tovarne. Informburovske države niti tu niso mogle s svojimi sabotazami trgovskih pogodb zaustaviti dela in dopolnitve te velike tvornice.

Celotna republiška industrija LR Hrvatske je do 14. dec. izpolnila letni plan. Delovni kolektivi so sprejeli obvezo, da bodo do konca leta plan presegli za 6 odst. V hrvaški republiški industriji je bilo letos proglašanih 2000 uarnikov in 76 racionalizatorjev in novatorjev.

V zagrebški tovarni parnih kotlov se je celotni obseg proizvodnje v primeru z predlanskim letom povečal kar 32 krat. Danes izdelujejo v tovarni parne kotle do 98 odst. iz domačega materiala, pa tudi ostala 2 odst. uvoženega bodo kmalu nadomestili z domačim.

Nad milijon prebivalcev v Jugoslaviji se bavi s pridelovanjem tobaka ali s predelovanjem v tobačne izdelke. S tobakom je zasajena skoraj desetina površine, zasejanje z industrijskimi rastlinami. Prvenstveno se bavi s pridelovanjem tobaka Makedonija in Hercegovina.

Vsa lesna industrija Slovenije je izpolnila letni plan.

Jugoslovanska armada čuvar socialistične graditve

Po vsej Jugoslaviji so 22. decembra proslavljali dan Jugoslovanske armade. Na ta dan je bila pred osmimi leti ustanovljena prva proletarska brigada. V času težke borbe proti silno močnemu sovražniku je prva vojaška edinica rasla in se razrasla v mogočno armado. Od 150 tisoč borcev v letu 1941 se je razširila na 266.000 v letu 1942, naslednje leto je štela že 300.000 borcev, v letu 1944 pa 500.000. Mogočna armada 800.000 vojakov je v zadnjem letu vojne zlomila fašistične osvajalce na svojih tleh.

Jugoslavija je pokazala svetu, da lahko mala država ustvari svojo ljudsko armado, ki lahko vodi uspešno borbo proti zavojalcem ter istočasno s to borbo izvede tudi ljudsko socialistično revolucijo. Jugoslovanska armada pa je to lahko dosegla, ker je od prvoga dne svojega obstanka vedela, za kaj se bori, ker jo je vodila komunistična partija.

Jugoslovanski borci so se v vojni izkazali kot hrabri in izredno samoiniciativni, saj je znano, da niti ena vojaška edinica do odreda ni bila ujeta.

Po vojni pa je bila izvršena reorganizacija armade na temelju izkustev iz osvobodilne vojne in po vzoru modernih armad, predvsem sovjetske. Danes vstopajo v armado mladi ljudje, ki imajo za seboj že eno leto predvojaške vzgoje. Borci, ki so v vojni dosegli oficirski ali podoficirski čin, večinoma niso imeli nobenih strokovnih vojniš šol, niti gimnazije. Danes so vsi ti oficirji končali ali dokončujejo gimnazijo in lahko naprej študirajo na visokih vojniških akademijah, pomorski in sanitetski akademiji ter na vseh fakultetah. Armada izdaja 11 strokovnih časopisov in 8 vojaških listov.

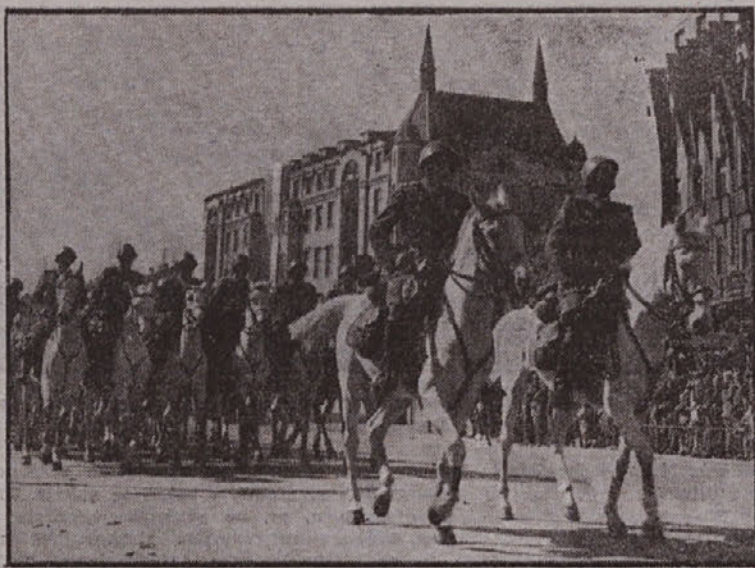
Nekateri odgovorni voditelji Sovjetske zveze so jugoslovanskemu vodstvu odsvetovali, da uredi moderno armado, ker bi v slučaju težke situacije prišla na pomoč zavezniška vojska. Toda Jugoslavija ni hotela tega sprejeti: močna, dobro opremljena armada je jamstvo državne neodvisnosti. Zato je zgradila svojo lastno vojno industrijo, obnavlja ladjedelnice, razvija letalsko industrijo. Že leta 1947 je vojna industrija presegla predvojno, vrednost proizvodnje samo enega vojnega industrijskega podjetja bo v letu 1950 znašala okrog milijarde dinarjev.

Zivljenje Jugoslovanske armade je tesno povezano z borbo za socializacijo domovine. Armada aktivno sodeluje pri izgradnji socializma. V edinicah je močno razgibano politično in ideološko delo. Vsako leto imajo borci preko 700.000 političnih predavanj, voditelji armade pa so imeli samo v času pred kongresom KPJ preko 26.000 predavanj v različnih masovnih organizacijah.

Armada sodeluje pri obnovi države. Njene edince so popravile preko 2.300 km cest in preko 700 mostov. Sodelovale so pri gradnji železniških prog Samac-Sarajevo, Brčko-Banovići, Sabac-Koviljača-Zvornik, okrog 80.000 borcev je doprineslo veliki delež na enem izmed največjih objektov petletke - na avtocesti Zagreb-Beograd.

Kulturno delo v armadi samj je plansko. Borci imajo svoje knjižnice, šahovske krožnike, predavanja za splošno izobrazbo - poleg političnih, posebno pazljivo pa posvečajo odpravi nepismenosti med vojaki. Od 1945 leta do danes se je 230.000 vojakov naučilo pisati in čitati.

Vse to so rezultati štiriletne bor-

Parada jugoslovanske konjenice

be Jugoslovanske armade v izgradnji novega človeka in nove domovine.

Jugoslovanska armada gre dalje svojo zmagovito pot kljub temu, da so nekateri voditelji CK VKP (b) in vlade Sovjetske zveze hoteli vsiliti Jugoslaviji in njeni armadi podrejeno vlogo. Toda Jugoslovanska armada, ki ima častno nalogo, da brani suverenost in neodvisnost svoje države, se je kompaktno postavila v obrambo svoje domovine.

Nobena izzivanja sovjetskih vojaških in političnih voditeljev niso mogla omajati pripadnikov Jugoslovanske armade - razen nekaterih maloštevilnih karieristov. Nobeno snubljenje ni privabilo med agente sovjetske obveščevalne službe jugoslovanskih oficirjev, kajti to je slonelo na nemoralnosti, na psihičnem in političnem pritisku, na lažeh in klevetah in bi pomenilo izdajstvo svoje lastne države.

Incidenti in provokacije na mejah Jugoslavije s strani držav ljudskih demokratij so tudi plod sovjetske kominformistične politike. Nesocialistične metode vodstva Sovjetske zveze pa niso oslabile Jugoslovanske armade. Ona je danes še bolj enoča, bolj močna. Po resoluciji je postalo novih 18.000 borcev članov partije, kandidatov pa 38.000; v organizacijo ljudske mladine je vstopilo 80.000 vojakov. Preko 8.000 pa jih je zaprosilo, da ostanejo v redni vojski.

Ogromni uspehi, ki so bili v zadnjih letih doseženi v armadi, so rezultati družbeno-ekonomske ureditve dežele, socialističnega gospodarstva in industrializacije. Vsaka zmaga delovnih ljudi v borbi za uresničenje petletke krepi material-

no tehnično stran armade in obenem obrambno moč države.

Ti uspehi so bili doseženi lahko zaradi tega, ker se rešujejo vsi problemi in vse naloge na res demokratski način, marksistično, dialektično. Ti uspehi v armadi so bili doseženi tudi zato, ker ima v maršalu Titu in njegovih sodelavcih najzposobnejše vodstvo.

To vodstvo, ki stoji danes na čelu armade, je to armado usvarilo, jo vodilo skozi težke borbe. To vodstvo se bo tudi borilo, da ohrani armado na taki višini, da bo lahko izpolnila svojo najsvetejšo dolžnost: branila bo suverenost, svobodo in neodvisnost svoje socialistične domovine.

Kominformistična gonja in njen odmev v svetu

Na Češkoslovaškem nadaljujejo z protijugoslovanskimi izzivanji. Policija je vdrila v stanovanje predsednika Ljudske fronte Jugoslovancev na Češkoslovaškem Mitra Dimitrijeviča in ga aretirala kakor tudi podpredsednika fronte Antona Trstenjaka. Iskali so «ilegalno» gradivo, toda zaman. Med preiskavo v prostorih Ljudske fronte so dežurnemu članu Fronte postavljali vprašanja, ki so jih podkrepjevali z raznimi psovkami in žalitvami najvišjih voditeljev FLRJ. Trstenjaka so izpustili, medtem ko drže Dimitrijeviča še vedno v zaporu, prostore Ljudske fronte pa so zapečatili.

Uslužbencem jugoslovanskega poslanstva in konzulata v Pragi pa policijske oblasti ne izročajo pisem, ra-

Maršal Tito borcem ob dnevu armade

Na proslavi dneva armade je maršal Tito, vrhovni komandant Jugoslovanske vojske, poslal preko gardistov na vse borce JA svoje čestitke. Dejal je, da je armada rasla in vzrasla prav iz srca ljudstva v pravem pomenu besede. Vanjo niso prihajali le vojaki bivše jugoslovanske armade, temveč tudi tisti, ki niso imeli nikdar puške v roki: mladeniči in dekleta, očetje in matere. Ko je padel sin ali hči, sta ju šla zamenjat oče ali mati. To so bili dveji polni junštva in požrtvovalnosti jugoslovanskih narodov. Niti sedanji niti bodoči rodovi ne smejo nikdar pozabiti teh slavnih dni, ki so jugoslovanskim narodom prinesli to, da lahko danes vsemu svetu smelo gledajo v oči in povedo, da so napravili vse, kar je bilo mogoče v skupni borbi proti največjemu sovražniku človeštva, proti fašizmu in drugim okupatorskim tolpom.

Kakor je bila armada v vojni povezana z ljudstvom, tako je ostala neločljivo povezana z ljudstvom, tako je ostala neločljivo povezana v dobi graditve socializma. Sleherni svoj prosti čas uporablja armada za to, da pomaga ljudstvu pri izpolnitvi petletnega plana. To kaže, da je jugoslovanska armada globoko ljudska, da je čuvar svoje socialistične države in hkrati njen graditelj.

Maršal Tito je pozval borce, podoficirje in oficirje jugoslovanske armade, da čuvajo pridobitve v Ulice osvobodilne vojne, da čuvajo enotnost svoje armade in njeno borbeno silo, da ne bo nobena sila na svetu mogla Jugoslavije odvrniti s poti socializma, da ne bo mogla ovirati jugoslovanskih narodov, da bi si zgradili socializem.

zen priporočenih, tiskovine pa uničujejo.

Češkoslovaška policija se poslužuje vseh mogočih metod, da bi jugoslovanske državljane odvrnila od njihove domovine, toda vsa njihova gonja je zaman.

Tudi sovjetska okupacijska oblast v Berlinu nasprotuje, kjer le more, jugoslovanskim predstavnikom. Pod hišni zapor je postavila člane jugoslovanske misije z njihovimi družinami, naslednji dan pa je postavila zahtevo, da zapuste sovjetski sektor Berlina. «Humanitets» glasilo francoske komunistične partije je to gesto sovjetske vojaške oblasti komentiral s tem, da je jugoslovanska vojaška misija v Berlinu pripravljala vojno proti Sovjetski zvezi. Seveda se je sovjetska oblast poslužila v tej akciji tudi aretacije. Zaprl so člana vojaške misije Milana Marjanovića in šele na intervencijo Zavezniškega kontrolnega sveta je bil Milan Marjanović izpuščen na svobodo.

Devet jugoslovanskih državljanov je z Dunaja hotelo repatriirati v Jugoslavijo. Jugoslovanska delegacija je ukrenila vse potrebno za prehod demarkacijske črte, toda sovjetske okupacijske oblasti so dovoljenje za prehod odklonile.

Vsi ti ukrepi razkrinkujejo nesocialistične metode, ki se jih poslužuje Sovjetska zveza in države ljudskih oblasti v gonji proti Jugoslaviji. Komunistične partije ostalih držav pa se trudijo, da bi vsilile miselnost kominformistične politike tudi svojim članom. Toda njihovo prizadevanje ne naleti vedno na poslušne, nekritične pripadnike. Mnogi komunisti v Angliji, Franciji, Ameriki obsojajo kominformistično politiko svojih partij. Francoska pisateljica Edith Thomas je izstopila iz francoske partije, ker ne soglašala s politiko KP Francije. «Zato ker vaša na mitu zgrajena propaganda ne odgovarja težnjam francoskega ljudstva, ker ste vi pod masko nacionalne neodvisnosti stvarno postali vazali neke tuje siles».

«Po izjavah književnikov Cassouja in Vercorsa v francoskem tisku predstavlja izjava pisateljice Thomas signal za komunistične voditelje, da se bodo bolj zanimali za dobrobit svetovnega delavskega razreda kot pa za potrebe sovjetske politike.» (Combat).

Jugoslavija na inozemskih velesejmih v l. 1949

V letošnjem letu je Jugoslavija sodelovala na mnogih mednarodnih velesejmih v inozemstvu in tako v svetu pokazala velik napredek svojega gospodarstva. Jugoslavija je razstavljala v Pragi, na Dunaju, v Utrechtu, Milanu, Parizu, Bariju, Parmi in na sejmu v Torontu v Kanadi. Inozemski tisk je poudarjal krasno urejenost jugoslovanskih paviljonov. Pri urejanju so sodelovali najboljši arhitekti iz države. V paviljon v Bariju so prihajali mnogi študentje arhitekture, da so si ogledali, kako se lahko na umetniški način razstavljajo različni predmeti.

Jugoslavija je razstavljala v inozemstvu predvsem izdelke, s katerimi nastopa na svetovnem trgu, razne rude, kovine, gradbeni material, les, usnjarske izdelke, izdelke domače galanterije pa tudi mnogo industrijskih produktov, za katere so se inozemske tvrdke zamile in sklenile z Jugoslavijo kupne pogodbe.

Skupna površina prostorov jugoslovanskih paviljonov na sejmih je znašala 4600 kv. m.

Kominformistične države so, zveste svojim metodam, preprečevale Jugoslaviji, da bi v njihovih državah pri-

kazala svojo veliko gospodarsko rast. Tako so v Plovdivu v Bolgariji dva dni pred otvoritvijo velesejma bolgarske oblasti prepovedale jugoslovanskim udeležencem razstavljati, čeprav je bil že urejen ves razstavni prostor in so bili montirani že stroji za težko industrijo: mlatilnice, «Peltonov» turbine, razni motorji, kmetijske naprave, kamioni itd. Tudi na praškem velesejmu ni šlo brez incidenta. Češki kominformisti so ukradli knjigo vtisov v jugoslovanskem paviljonu, najbrže zato, ker je vanjo češkoslovaško ljudstvo zapisovalo svoje občudovanje jugoslovanskemu napredku in izražalo v njej navdušenje nad jugoslovanskim gospodarstvom. Kljub vsemu pa vtisa, ki ga je napravil jugoslovanski paviljon, niso mogli izbrisati in Jugoslavija ostane v očeh češkoslovaškega ljudstva vendarle napredna država, ki naglo gradi socializem.

V letu 1950 pa se bo Jugoslavija udeležila še več velesejmov; med drugim bo razstavljala v Švedski, Nizozemski, Belgiji, Franciji, Italiji, Izraelu, Kanadi, ZDA, Avstriji itd. Ti sejmji bodo nove priče uspešnega tretjega leta jugoslovanske petletke.

V VSAKO SLOVENSKO HIŠO LJUDSKI TEDNIK!

Sofijski proces kominformistom ni prinesel zaželenega uspeha

Sofijski proces je zaključen. Glavni obtoženec Trajčo Kostov je bil obsojen. Njegova prošnja za pomilostitev je bila odklonjena. Pomagalo mu ni niti poslednje pismo, čeprav je v njem priznal vsa kazniva dejanja, ki jih je sodišče augotovelilo, in ki jih je Kostov na samem procesu zavrnil.

Drugi proces informbirojevskih držav je bil prav tako neuspešen kot budimpeštanski. Glavni obtoženec — Jugoslavija — je ostala neo-

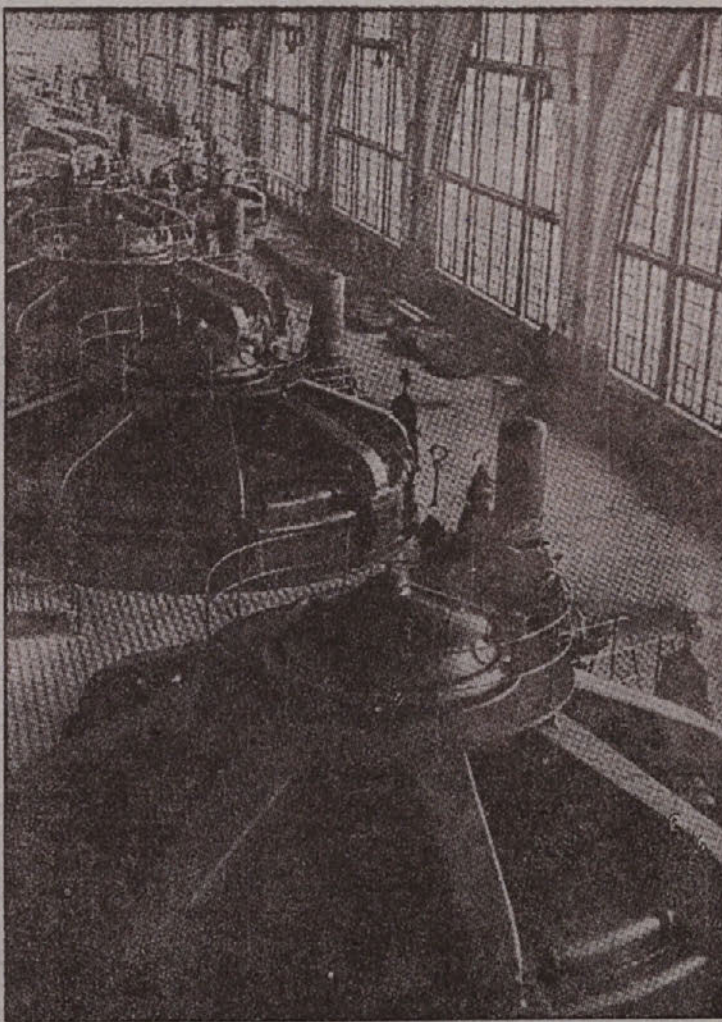
madeževana, nasprotno, njena ravna pot, odkrito in dosledno nastopanje v mednarodni politiki, posebej v odnosu do držav ljudskih demokracij, je njen ugled v svetu le še dvignilo.

Jugoslavija ni nikoli zanikala, da je želela skupno z Bolgarijo ustanoviti Balkansko federacijo, da je zato delal tudi veliki mednarodni proletarski junak Dimitrov, da je te težnje podpirala do nedavnega tudi Sovjetska zveza.

Balkanska federacija na osnovi enakopravnosti je bila težnja balkanskih narodov in ne agentov imperializma, kot je bil Kostov, ki je bil že pred resolucijo odločen nasprotnik federacije balkanskih narodov in njihovega prijateljstva.

Namesto da bi sodišče v Sofiji razkrinkalo imperialistično agenturo v Bolgariji, pa je na procesu napadalo Jugoslavijo, češ da je ta stregla po njeni neodvisnosti in jo hotela izkoriščati.

S procesom so hoteli izbrisati vse vezi, ki so nastale med in po vojni med jugoslovanskimi narodi in bolgarskim. Toda ves proces je bil, kakor budimpeštanski, osnovan na laži in klevetah, s katerimi kominformistične države operirajo in prav zato ni imel nikakršnega učinka njim v prid.

Težka sovjetska industrija že dolgo časa proizvaja najrazličnejše tipe turbin

INDUSTRIJA v ČSR preseгла pred vojno proizvodnjo

Med najbolj razvitimi industrijami na češkoslovaškem je avtomobilska. Po končani drugi svetovni vojni so ostale od avtomobilskih tovarn same ruševine; večina podjetij je bila težko poškodovana zaradi mnogih letalskih napadov. V razmeroma kratkem času pa se je po vojni avtomobilska industrija obnovila in že leta 1947 je proizvodnja avtomobilov na Češkem dosegla predvojno proizvodnjo. Izvoz avtomobilov, ki je znašal med vojno komaj 15 odst., je dosegel danes 40 do 70 odst. vseh potniških in tovornih avtomobilov.

Predvojna industrija je bila precej razcepljena, izdelovali so 36 različnih tipov, od katerih je bilo 17 potniških in 19 tipov tovornih avtomobilov. Danes izdeluje češkoslovaška industrija le 4 tipe tovornih in 2 tipe potniških avtomobilov, kar omogoča preciznejšo in hitrejšo proizvodnjo.

Dveletni plan je češkoslovaška avtomobilska industrija izpolnila. Zdaj stoji pred novimi nalogami, ki jih postavlja pred to vrsto industrije petletka, katero bodo začeli realizirati z letom 1949. Prvi petletni gospodarski plan zahteva za 15 odst. povečano proizvodnjo avtomobilov in za 23,7 odst. višjo produkcijo motornih in navadnih koles. V zvezi s tem se mora razviti tudi pomožna industrija ter preseči letno proizvodnjo za 21 odst. V petletki se mora znižati uvoz pomembnega materiala iz inozemstva na 1 odst.

Hitra rast produktivnosti češkoslovaške industrije je razvidna iz sledečih uradnih podatkov: če ocenimo vrednost proizvodnje avtomobilov v letu 1946 s 100 odst., potem znaša proizvodnja v letu 1947 182 odst., v letu 1948 243 odst., v letošnjem letu do meseca novembra pa 252 odst. Leto 1946 so znašale mezdne in ostali osebni izdatki 48,7 odst., v letu 1947 30,9 odst., v letu 1948 samo 28,5 odst. vseh stroškov proizvodnje. V letošnjem letu znašajo ti stroški le 26,5 odst. Povečanje produktivnosti za 10 odst. pomeni porast vrednosti avtomobilske industrije za 1,5 milijarde Kčs.

V češkoslovaški avtomobilski industriji dela 6.316 delavcev, med njimi je tretjina žena. Število udarnikov je doseglo 765. Uspešne so bile udarniške zmene in njihove norme so znašale 188 odst. V času udarniških tednov so znašale norme povprečno 167 odst., kar dokazuje sposobnost in socialistično zrelost češkega in slovaškega delavca.

Češkoslovaška avtomobilska industrija posveča veliko skrb znanstvenemu raziskovanju in izboljšanju kakovostne proizvodnje. Prav posebno pozornost posvečajo strokovnjaki tehnologiji in konstrukciji. V letošnjem letu je bilo v tovarnah avtomobilov predloženih 3.468 predlogov za racionalizacijo dela. Kot nagrade za te predloge je vlada izplačala 3.307.000 Kčs. S sprejetimi predlogi za racionalizacijo dela so češkoslovaške tovarne avtomobilov prihranile v enem samem letu 39.133.138 Kčs.

V zadnjem času sta se češkoslovaška industrija avtomobilov in industrija letal združili v eno narodno podjetje »Češkoslovaški avtomobilski in letalski zavodi«.

Industrija, rudarstvo in elektrifikacija v državah ljudske demokracije

Po drugi svetovni vojni so vzhodne države pristopile k načrtnemu gospodarstvu, da zgrade socializem v svojih domovinah. Jasno je, da ta rast ni v vseh državah enakomerna, ker je odvisna od različnih objektivnih pogojev: strukture dežele same, stopnje gospodarskega razvoja, ki ga je država imela pred vojno delovnega poletja in razredne zavesti ljudstva, mnogo pa tudi sposobnosti vodstva lid.

Brez dvoma prednjači med mladimi državami, ki grade socializem, Jugoslavija, ki je z letošnjim letom uspešno izpolnila tretje leto petletke, kljub silnim težavam, ki so ji bile vsiljene s strani kominformistovskih držav. Ostale države ljudskih demokracij so izpolnile eno, dve ali triletno načrte in zdaj pristopajo k uresničitvi prvih petletk. Novi gospodarski načrti bodo brez dvoma dvignili industrializacijo dežel, ki imajo večino pogojev zanjo že ustvarjeno, kot n.p. Češkoslovaška in zgradili industrijo v tistih zaostalih državah, ki je do najnovejše dobe sploh niso imele, kot n.p. Bolgarija.

Kako se razvija industrija v državah ljudskih demokracij, nam kaže naslednja razpredelnica:

	Leto 1938	1946	1948	1949
Poljska	100	66,3	127,7	151,8
Ceška	100	76,5	112,7	122,0

	100	65,9	—	127,2
Bolgarija	100	103,9	173,3	—

Romunska industrija je v letu 1949 napredovala za 20,25 odst. v primeri z letom 1948. Bolgarija pa je izpolnila le 80 odst. predvidenega plana.

Za industrializacijo dežele je osnovni pogoj elektrifikacija in rudarstvo. Pridobivanje premoga v državah ljudskih demokracij je naslednje (v tisočih tonah):

	Leto 1938	1946	1949
Poljska	36.218	47.290	80.000
Ceškoslovaška	34.663	33.680	41.500
Madžarska	9.340	6.352	11.650
Romunija	2.371	1.600	3.200
Bolgarija	2.758	3.520	4.150

Pridobivanje električne energije pa nam daje naslednjo sliko (v milijonih kw urah):

	Leto 1938	1946	1949
Poljska	3.880	5.300	8.000
Ceškoslovaška	4.116	5.568	8.700
Madžarska	1.399	1.280	2.200
Romunija	1.135	700	1.350
Bolgarija	266	346	650

Poljska in Češkoslovaška sta se tako uvrstili med najbolj elektrificirane države v Evropi.

Razvoj držav iz večinoma zaostalih v napredne industrijske dežele, je plod sistema ljudske države, ki gradi socializem.

Sovjetski delavec

Jedro socialistične države je delavstvo, zato pa tudi ono uživa plodove svojega dela. V sovjetski tovarni »Rdeči proletari« je za zdravstveno zaščito delavcev, za njihove otroke, za šolanje itd. najboljše preskrbljeno. Vsako leto prebije 1600 otrok delavcev in nameščencev tovarne »Rdeči proletari« počitnice v počitniških domovih, preko pol milijona rubljev je uprava tovarne izdala v letošnjem letu za tovarniško pionirsko naselje. Za domove igre in dela je izdala tovarne letos 1 milijon 866 tisoč rubljev, za jasi pa 535 tisoč.

Danes se šola okrog 2.000 otrok delavcev na stroške tovarne, preko 300 jih obiskuje univerze in dobivajo štipendije.

Del mlajše generacije v tovarni »Rdeči proletari« je zrastel v tovarni, v njenih jaslih, domovih igre in dela, notranji šoli in je zdaj vključen v produkcijo iste tovarne, ki mu je nudila najboljšo vzgojo in obsto.

Nekaj rezultatov poti Poljske v socializem

Poljska republika je z letom 1949 dopolnila svoj triletni gospodarski načrt.

Uspehi planskega dela so vidni: življenjski standard delovnega ljudstva se je dvignil. Poljska, ki je bila v vojni poleg Ukrajine in Jugoslavije najbolj porušena, se obnavlja, grade se nova mesta in naselja, obnavljajo se rudniki, železnice itd.

Glavno mesto Poljske, Varšava, ki je bila skoro do tal porušena, je v povojnih letih dobila že novo lice. Poleg velikih stanovanjskih blokov, ki so jih na novo zgradili ali obnovili, so dogradili ob koncu triletnih nove domove za predšolske otroke, tako da jih ima zdaj Varšava 82 nasproti letu 1946, ko jih je bilo le 34. Tudi število osnovnih šol je v tem času naraslo od 75 na 106; ustanovili so tudi nove visoke šole, tako da jih je samo v Varšavi 9. Ostale visoke šole pa so reorganizirali, da bodo lahko vzgajale nov kader inteligence, ki

bo služila socialističnemu gospodarstvenemu in kulturnemu razvoju poljske države.

Promet v samem glavnem mestu, ki je bil v zadnjem času vojne popolnoma prekinjen, je obnovljen. Od 109 tramvajev, ki so vršili mestni promet, v prvem letu po vojni, jih je danes 377, poleg tega vozi po mestnih ulicah 75 avtobusov in 19 filobusov.

Središče poljskega gospodarstva in vir bogastva te dežele so rudniki. Ko je nemška okupacijska vojska zapustila Poljsko, je demolirala tudi vse rudniške naprave. Nova Poljska pa je takoj po vojni začela obnavljati rudnike, predvsem premogovnike; in se v prvem povojnem letu so poljski rudniki dali 27.366 tisoč ton premoga, v letošnjem letu pa so ga rudarji izkopali 80.000 tisoč ton. Na tisoče ton premoga izvažajo Poljska v inozemstvo.

Vzhodna Poljska je žitnica države. Z novimi poljedelskimi stroji so dvignili letošnjo žetev, ki je preseгла že-

tev v letu 1948. Mnogo žita in ječmena je Poljska že na polju prodala v inozemstvo, pridelek pa je bil tolikšen, da se je tudi obrok moke oz. kruha za domače prebivalstvo po letošnji žetvi povečal. Poljedelskim strojem — proizvodom domače industrije — so cene znižali prav zato, da si jih lahko nabavijo tudi posamezniki za obdelavo svojih polj in s tem za dvig kvalitete in kvantitete poljedelskih proizvodov. Poleg tega je ministrstvo za poljedelstvo razpisalo za uspešne kmetovalce nagrade, kar je tudi dvignilo produktivnost delovnega ljudstva na vasi.

Po delni nacionalizaciji poljske industrije imamo na Poljskem prav za prav dve vrsti delavcev: delavci državnega in privatnega sektorja. Sindikati so za obrambo pravic poslednjih sklenili z lastniki tovarnih pogodb, po kateri morajo biti v obeh sektorjih mezdne enake visoke, prav tako morajo biti enaki tudi ostali delovni pogoji.

Poljska je štiri leta po vojni uspešno zaključila svoj triletni gospodarski plan. S petletko, ki si jo je postavila, stopa z letom 1950 v drugo fazo svoje borbe za socializacijo svoje domovine.

KRONIKA

Prof. Jablokovu je uspelo, da je s križanjem dobil novo vrsto oreha, ki uspeva v okolici Moskve in prenaša nizko temperaturo. Plodovi tega oreha so večji od navadnega. Po uspešnih poskusih bodo zasadili v velikih množinah ta drevesa v gozdovih centralne Rusije.

Enver Hodža se je v spremstvu notranjega ministra Mehmeda Šehu vrnil na posebnem madžarskem avionu iz Moskve v Tirano. V Moskvi je bil en mesec, kjer je imel razgovore z vodilnimi osebami ZSSR o rehabilitaciji albanskega gospodarstva, ki je po prekinjenju trgovinskih pogodb z Jugoslavijo padlo v globoko krizo.

Na Poljskem je cena vodki poskočila za 4 krat. Ta ukrep so postavili zato, da bi omejili pijančevanje.

Politična delegacija pri ministrstvu za promet je bila ustanovljena v Bolgariji. Ta delegacija ima nalogo, da popravi nepravilnosti, ki so se pojavile v bolgarskem prometu.

Albanija mora plačati Veliki Britaniji škodo, ki jo je ta utrpela oktobra 1946. leta v Krfskem kanalu, ko so njene ladje naletele na mine, in sicer znaša škoda 843.947 funtov sterlingov. To je določilo mednarodno sodišče v Haagu.

Poljske državne tovarne so v letu 1949 producirale okrog 6 milijonov metrov volnenega blaga, 30 milijonov m platna, uvoženih je bilo 1.200.000 parov čevljev več kot v letu 1948.

V Budimpešti so se končala politično-gospodarska pogajanja med ČSR in Madžarsko. Podpisali so pogodbo o izmenjavi blaga za leto 1950. Nova pogodba predstavlja daljšo utrditev češko-slovaško-madžarskega trgovskega stikov in bo precej povečala volumen izmene blaga med obema državama.

Ob sedemdesetletnici Stalinovega rojstva so se zbrali v Moskvi povabljeni iz vsega sveta, da so prisostvovali svečanostim na čast generalisimusa. Stalinu so izročili mnogo daril in čestitk. Seveda so bili zbrani v Moskvi predvsem kominformistični veljaki, ki tvorijo danes steber sovjetskega revizionističnega delovanja. Stalin je prejel brzojavne čestitke predsednikov raznih držav in vlad, med njimi tudi De Gasperija. Prezidi Vrhovnega sovjeta je odlikoval Stalinu z redom Lenina in ustanovil mednarodno Stalinovo nagrado za utrditev miru, ki bo podeljena vsako leto na Stalinov rojstni dan.

Glavno bolgarsko pristanišče ob Crnem morju, Varna, so preimenovali v »Stalina«.

Na volitvah, ki so bile 18. decembra v Bolgariji je glasovalo, po uradnem sporočilu, 97 odst. volivnih upravičencev za domovinsko fronto.

Na zasedanju madžarskega parlamenta v Budimpešti je minister za solstvo in vero izjavil, da je protestantska duhovščina pokazala voljo, da sodeluje z vlado v prid ljudstvu, medtem ko višja katoliška duhovščina ne kaže nobene volje za sodelovanje in preprečuje tudi nižjim duhovnikom, da bi sodelovali pri izgradnji domovine.

Britanski izvoz v Sovjetsko zvezo je letos približno dvakrat večji od lanskega izvoza. SZ je dobila iz Anglije za skoraj 4 milijone funtov sterlingov električnih strojev, poleg tega tudi mnogo avtomobilov ter železnih in ni artikel iz SZ v Anglijo pa je jeklenih izdelkov. Največji izvoz-gradbeni les.

V moskovskem komiteju VKP (b) so sprejeli. Sekretar Popov je premeščen v komite za napredek mesta, na mesto sekretarja oblastnega in moskovskega komiteja pa je postavljen dosedanji sekretar CKKP (b) Ukrajine Melnjikov, ki je s tem postal avtomatično prvi član sekretariata CKKP (b).

Na Češkoslovaškem je za industrijo sladkorja najvažnejše v poljedelstvu pivovarstvo. Ta industrija ima na Češkem že 500 let staro tradicijo in češko pivo je znano za najboljše v Evropi. Po vojni se proizvodnja piva nadaljuje v narodnih podjetjih na osnovi planirane proizvodnje. V zgodovinskih čeških deželah deluje danes 242 pivovarn, na Slovaškem pa 12.

SNG V TRSTU

neustrašeno kljubuje sovražnikom slovenstva in napredne ljudske dramske umetnosti

Cprav se razvršča gledališko delo po sezonah, se vendar lahko pregleduje tudi ob koncu sončnega leta, ko se v raznih ustanovah radi oziramo nazaj na premerjeno pot.

Januar bi moral biti v rednih razmerah višek gledališke sezone, mesec številnih predstav, ko se ljudje v dolgih zimskih večerih zatekajo v Talijin hram, da se zbrano pogledajo v domače in tuje odrske umetnine, da zaživijo močnejše miselno in čustveno življenje in se v družabnih pomenkih povzgojijo o novih igrah.

Za SNG pa je januar po dosežanih izkušnjah precej neugoden. Ker gledališče nima dvorane in je treba igrati po vsakovrstnih nezakurjenih prostorih in ledenomrzlih odrih s preprihi, marsikomu glasilke odpovedo prav ta mesec in pojavijo se prehladi, hripavost, angina, influenza ali še kaj hujšega. V januarju 1949 pa so kominformistični zaščitniki slovenske kulture napeli vse svoje sile, da onemogočijo umetniško delovanje SNG in da tako podrejo vse, kar je gledališče z veliko prizadevanostjo in z velikim naporom uprave, umetniškega vodstva, igralcev in vsega osebja sploh zgradilo v prejšnjih letih. Podrli so vse možnosti igranja pri Sv. Ivanu in zapirali tudi druge dvorane, koder je SNG igralo vsa povojna leta.

V tem času je tudi Justo Košuta, ki je najprej dolgo bolehal in ki je bil doslej še vedno član SNG, odrekel svoje sodelovanje pri predstavah v coni B. češ da bi bila tam ogrožena njegova osebna svoboda.

Justo Košuta in njegovi so bili prepričani, da je SNG zaradi njihovega oviranja in zaradi njegovega nesodelovanja porušeno, ubito. Vendar pa ta kriza ni mogla uničiti gledališča. Justo Košuta so zamenjali po le malo vajah gladko drugi igralci. Gledališče pa je to krizo prebrodilo in nadaljevalo svoje delo z otroško igro. M. Surlinova je v Sovjetski zvezi napisala zanje »Dedka Mrzaca«. Igralci so se ga naučili in slovenski otroci so prihitali 6. februarja k prvi premieri v novem letu. Pravljična igra v štirih slikah si je utrla zmagovito pot po vseh večjih, manjših in najmanjših odrih v pasu A in B. Otrokom so se pridružili odrasli, ki so radi prihajali, da pozabijo tegobe dneva v bajni deželi med dobrimi ljudmi in živalmi. Gledališče je zadelo terno. Takega uspeha dotlej še ni imelo. Pregovor »Dež za soncem mora biti, za veseljem žalost priti« je ta terna postavila na glavo in od tedaj so se usode gledališča naglo boljšale. V februarju je bilo že štirinajst predstav. Štirikrat sta bili po dve predstavi na dan.

Do 4. marca so naši igralci pripravili novo igro, Johna Galsworthyja komedijo v treh dejanjih in petih slikah »Srebrna tobačnica«. Znameniti pisatelj romana »Saga o Forsythih« in kritični opazovalec angleškega življenja je posvetil s to igro v višjo meščansko družbo in razkrinjal njeno licemerstvo v razmerju do nižjih slojev. Jack, razvajeni in pokvarjeni sin liberalnega parlamentarca Johna Barthwicka, zagreši hujska lopovščino kakor brezposelni kočijaž Jones, a ga nihče ne obsodi, medtem ko mara proletarec za manjši prestopek v ječo. Igra ima krepko poudarjeno socialno jedro in je v vsej svoji zasnovi in izvedbi umetniški ugovor zoper družbeno krivičnost na Angleškem ob koncu preteklega in v začetku našega stoletja.

»Pripravljalni odbor za zaščito slovenske ljudske kulture« je napenjal v pasu A vse sile, da bi SNG ne moglo igrati nikjer. Obrekoval je gledališče, da ne goji ljudske napredne kulture, odvrčal je občinstvo od predstav, ga razganjal s silo in pošiljal hrumeče motorje, naj s truščem motijo predstave, misleč — kakor fašisti — da je mogoče s takimi sredstvi dokončno uničiti resnične kulturne dobrine. Igralci in uprava so šli mimo takih

lopovskih in paglavskih podvigov in skušali z vztrajnim delom dokazati, da taka nezrelost in zaostalost, posledica nekdanjega fašističnega pritiska, ne more odločno vplivati na razvoj naše gledališke umetnosti na Tržaškem. Število predstav je doseglo v marcu isti višek kakor v februarju — 14 predstav; povprečno se je igralo vsak drugi dan.

V nadaljnjem izvajanju svojega

DR. ANDREJ BUDAL

repertoarja je gledališče pripravilo igro dveh ameriških pisateljev, Arnauda d'Usseau in Jamesa Gowa »Globoko so korenine«. Premiera je bila 8. aprila v Skednju, ki je postal za SNG odrsko središče po sili razmer, zaradi združene zavestniške in kominformistične mržnje zoper naše gledališče. A prav ta igra bi zaslužila uprizoritev v najlepši in največji tržaški dvorani, da bi si vsi, od sovinstov do kominformistov in do predstavnikov današnje ameriške demokracije, lahko ogledali, kakšne cvetove poganja ta demokracija na domačih tleh, tam za oceani, na jugu Združenih držav, kjer ravna s črnici, kakor da niso ljudje, in jim kratijo najpreprostejšo družabno enakopravnost, da se po vlakih ne smejo voziti z belini, da v javno knjižnico ne smejo skozi glavni vhod iti. Če se v sami domovini demokracije goji taka rasna diskriminacija na škodo človeškega dostojanstva, ne čudimo se

preveč, če se skušajo uvajati tudi pri nas podobni sistemi, in mora trpeti zaradi njih prav najvišja slovenska kulturna ustanova SNG. Ne, Slovenci se niso borili v osvobodilni borbi zato, da bodo tuji oblastniki ravnali z njimi kakor s črnici, jim kratili pravice do lastnega gledališča v mestu, do zadostnih slovenskih šol in do jezikovne enakopravnosti v javnem življenju. In to tem manj, ker jim sedaj veljavna mirovna pogodba jamči uživanje teh najpreprostejših človeških pravic.

V aprilu so slovenske predstave po številu spet nazadovale. Bilo jih je le osem. To pa zaradi nekaterih proslav in zborovanj ob dnevih, ko bi drugače bile predstave.

V maju je bilo iz podobnih razlogov le devet predstav, med njimi nobene premiere. Ta mesec je bil posvečen tem bolj intenzivnemu notranjemu delu, zlasti študiju novega izvirnega slovenskega dela.

To delo, Mire Pucove »Ogenj in pepel«, je tedaj dozorelo za premiero ki je bila v Skednju 3. junija. Ogenj pomeni osvobodilno borbo, posebej v partizanu Francetu, ki rdere v sovražno trdnjavo, da izvrši nujno potrebna dejanja in pridobi za veliko stvar senatorjevo hčerko Tanjo; pepel pa je vsa gnila meščanska Jugoslavija kolaboracionistov in oportunistov. liberalcev in klerikalcev, z vsemi odtenki propadajočega rodu. V tem mesecu se je število predstav zopet zvišalo na dvanajst.

V zadnji tretjini junija je izvedlo gledališče nekaj gostovanj po osvobojeni Primorski. Igralo je v Tolminu, Ajdovščini in Sežani, povsod po dve predstavi. Občinstvo

je sprejelo predstave z velikim navdušenjem, ki je včasih prekašalo navdušenje iz dobe pred mirovno pogodbo.

V prvi polovici julija je bilo več uprizoritev Vesele scene s sodelovanjem članov SNG. Obenem je gledališče pripravilo zadnjo premiero sezone, Goldonijeva »Mirandolina«, ki so jo igrali 14. in 15. julija. V tem mesecu je bilo pet gledaliških predstav.

Uprava se je trudila, da bi prišla do zločljivega odra za predstave na prostem v pomladnih in poletnih mesecih. To ji takrat ni uspelo. Po počitnicah, v začetku letošnje sezone, pa se ji je posrečilo privrečiti pet predstav na prostem na Stadionu 1. maj. Zaradi prejšnjih ovir prostor in čas nista bila najugodnejša, predstave pa so bile nekaj novega in poučnega, prav tako za igralce kakor za občinstvo. Pokazale so, kako se je treba lotiti tega važnega vprašanja, da se dosežejo še boljši uspehi.

V septembru, ki spada z oktobrom k prejšnji in služi ponavljanju prejšnjih iger in pripravljanju novih, je bilo — v številu predstav na Stadionu — devet predstav. V oktobru se je število predstav zvišalo na deset.

Z novembrom se je začela nova sezona. Otvoritev sezone je bila v Skednju 10. novembra s komedijo v petih dejanjih Aleks. N. Ostrovskega »Donosna služba« v prevodu Miroslava Ravbarja. Igra je bila prvič natisnjena 1857, prvič uprizorjena 1863. Pisatelj šiba pokupovanje v javnih službah pod carskim režimom in kaže pogubne posledice tega zla za vse javno in zasebno življenje. Napreden lik je svobodnemisljeni Zadov, ki toliko da ne podleže pokvarjenemu okolju. Igra je huda satira na nazadnjaški carizem, ima pa tudi kopico obče človeških potoz in učinkuje z dobro izdelanimi tipi iz uradniških in meščanskih krogov. V glavni ženski vlogi je nastopila kot gospa Kukuškina tov. Angela Rakarjeva, ki je

praznovala ob tej priliki štiridesetletnico svojega umetniškega delovanja.

Deset dni nato se je vršila premiera mladinske igre Pavla Golice »Sneguljčica«, ki je dosegla velik uspeh in je znova pokazala, kako zelo pogrešajo tržaški Slovenci večjo gledališko dvorano v mestu. V novembru je dalo gledališče deset predstav.

V decembru je bilo do zdaj šest predstav, med njimi 11. t. m. »Sneguljčica« v Teatro Fenice pod okriljem Odbora za novoletno jelko, z velikanskim obiskom in uspehom. Obsežna dvorana je bila pramajhna. Za ta mesec so določene še štiri predstave, med njimi premiera Nušičeve komedije »Sumljiva oseba«.

Ta pregled eno letnega dela kaže, da je bilo sto predstav (vseh bo 104) za kakšnih trideset tisoč gledalcev. Sedanje skrajno neugodne razmere glede dvoran vpijejo po večji stalni dvorani, ki vsekakor pritiče Slovincem v Trstu. Sedanja krivica ne bo smela trajati brez konca; to bi pomenilo vračanje k fašističnemu zatiranju slovenske kulture na Svobodnem tržaškem ozemlju.

Tov. Angela Rakarjeva je v preteklem letu slavila 40 letnico svojega odrskega delovanja

V 151. številki »Ljudskega tednika« 4. februarja 1949 sem pod naslovom »Življenje v slovenskih hramih Talije« pisal o razvoju slovenskega centralnega dramskega gledališča v Ljubljani v sezonah po drugi svetovni vojni. Pisal sem najprej o prizadevanem iskanju specifično slovenskega odrskega izraza, potem pa še o repertoarni politiki ljubljanske Dramе. Zaključki prvega problema so me zadovoljili, zaključki drugega so bili negativni.

V obdobju pičlega leta dni so se razmere precej spremenile. Leto 1949 pomeni za stvariteljsko raven ljubljanskega ansambla ne samo čudovit vzpon in napredek, ampak tudi popolno zmago njegovih umetniških prizadevanj. O tem pričajo nadvse pohvalne kritike, ki jih je ljubljanska Drama izzvala na svojih treh gostovanjih v Zagrebu 3. do 6. maja, Kopru 21. do 23. maja in Beogradu 1. do 3. julija. Zagrebške kritike na pr. trdijo, da je Slovensko narodno gledališče »epokazalo predstave, kakršnih že davno nismo videli v zagrebškem gledališču«, ustvarjajo se ob čudoviti umetniški moči slovenskih režiserjev in igralcev in se spontano predajajo globokemu občudovanju in priznavanju visoke slovenske gledališke umetnosti. Se pomembnejša je bila zmaga v Beogradu, kjer

NOVA POTA

gledališkega življenja na Slovenskem

se je gostovanje spremenilo v veliko manifestacijo visoke gledališke umetnosti v novi Jugoslaviji. Tem trumfom se pridružuje nedavno priznanje predstavnikov najvišje ljudske oblasti v Jugoslaviji, izrečeno na naslov slovenske gledališke umetnosti in njenih ustvarjalcev.

Uspehi, doseženi v trideseti sezoni 1948-49 so blagodejno vplivali na nadaljnjo rast slovenske Dramе: prvi predstavi v novi sezoni 1949-50 — »Za narodov blagor« in zlasti »Kralj Lear« sta že zrasli iz ansambla, ki se je pod spretno roko umetniškega vodstva ter po dragocenih izkušnjah iz preteklih let umiril v urabno celoto, ki zna tenko prislunhiti vsakršnim, tudi najmanjšim disonancam. Prepričan sem, da je ta uspeh, ta srečna odstranitev umetniških kriz in dolgotrajnega iskanja predvsem posledica odrešujočega pedagoško-umetniškega prijema umetniške eksekutive, ki jo predstavljajo upravnik Jus

Kozak, ravnatelj Slavko Jan in dramaturg dr. Bratko Kreft ter režiserski kolegi; dr. B. Gavella, Vladimir in Milan Skrbinišek, Jože Tiran in arhitekt Molka.

Poseg dveh tako pomembnih slovenskih literatov, ravnatelja igralca in režiserja ter izkušnih režiserjev — igralcev, filozofov, estetrov in arhitektov v problematiko osrednjega slovenskega gledališča se je prebijal predvsem v smeri odstranjevanja tradicionalnih zapornic

Mahnječ Mirko

slovenske gledališke umetnosti, ki so najprej etičnega značaja, hkrati s tem pa v smeri borbe za doseg kar najvišjih umetniških kvallitet odrskega izražanja. Njihova prizadevanja so rodila lepe sadove, med katerimi niso najmanjši množične scene v »Hlapcih« in Gribojedovu, v »Narodovem blagru« in »Learu«, predvsem pa osebna umetniška rast posameznih, zlasti mladih igralcev in vedro ter s tem ustvarjalno sožitje vseh tehničnih in umetniških oblikovalcev slovenske gledališke umetnosti. Napredovanje v tej smeri bo rodilo slavnostni finale bogate slovenske gledališke kulture, ki ga vse od Linhartovega težakkega nastopa z nestrpno upravičenostjo pričakujemo.

Drugi problem, problem repertoarja, je po išočih povojnih letih v letošnjem programu našel svojo odrešitev. Repertoarna šibkost treh povojnih sezon, ki je neodpušljiva, je skušala reševati že sezona 1948-1949. Dokončno pa jo je rešila sedanja sezona, ki se je iz enodnevnih patetične spet zatekla h klasičnim vrednotam: h Goetheju, Shakespearu, Calderonu, Molièru in Cankarju.

Osrednje slovensko gledališče je po vsem tem lahko postalo pobudnik, učitelj in vodnik novega gledališkega življenja doma in v drugih re-

publikah. Njegove predstave so namreč razburkale problematiko gledališke kulture v vsej Jugoslaviji, doma pa povročile vznik številnih novih poklicnih gledališč.

Med njimi gotovo vzbuja največ upanja novoustanovljeno poklicno Mestno gledališče. Za njegovega ravnatelja in umetniškega vodjo je bil imenovan režiser in igralec Jože Tiran, za dramaturga pa slavist in shakespeareolog Dušan Moravec. Na podlagi vsem dostopnih avdicij je bilo v to gledališče sprejetih 25 gojencev, med njimi precej talentov z zgolj osnovno izobrazbo. Gledališče se bo predstavilo šele v jeseni 1950, vse dotlej pa se bo posvečalo izključno širokemu gledališkemu izobraževanju, ki ga vodijo strokovnjaki univ. prof. dr. Anton Ocvirk, rektor Akademije za igralstvo umetnost Filip Kumbatovič, dr. Valens Vodušek, dr. Sijanec, igralca Nablocka in Lipah, dramaturga Moravec in ravnatelj Tiran.

Istočasno je v teku profesionalizacija ljudskih gledališč v Celju, na Jesenicah, v Kranju, Ptujju in Novem mestu. Razen teh bodo dobila poklicno gledališče še nekatera druga mesta.

Ta profesionalizacija je posledica velikega zanimanja občinstva za gledališče, hkrati pa pomembne umetniške rasti slovenskih podeželskih gledališč, ki so prodrla zlasti s klasičnimi odskrnimi umetninami, tako na pr. Jesenice s »Tugogonero«, s katerim so dosegle prvo mesto na tekmovanju v Beogradu, ter z nedavno uprizoritvijo »Romea in Julije«. Novo mesto z Mollerovim »Tartuffom«, Celje s »Komedijanti« itd.

Tako se slovensko gledališko življenje z matično Dramo na čelu in s številnimi fabriškimi, sindikalnimi in ljudskimi gledališči razrašča v visoko kulturno-umetniško vrednoto, ki je v čast in ponos nove Jugoslavije.

Prizor in Shakespearove drame »Kralj Lear«, ki jo igrajo v Ljubljani

Slovensko glasbeno življenje

v svobodni domovini v l. 1949

V letu 1949 je bilo glasbeno življenje v Sloveniji močno razgibano. Razmahnilo se je na vseh delovnih področjih, tako glede produkcije in reprodukcije kakor glede organizacije.

Ustvarjalno so se udeleževali v raznih kompozicijskih smerah več ali manj plodno vsi slovenski skladatelji, ki jih poznamo po njihovem delovanju že iz prejšnjih let in večinoma tudi že izpred druge svetovne vojne. Na področju simfonične tvorbe so te v glavnem skladatelji Bravničar, Skerjanc, Arnič, Lipovšek in Kozina. Imena ustvariteljev teh skladateljev navajam zlasti Lipovškovo Simfonijo za veliki orkester, Skerjančevo drugo zasnovano Sonetnega venca na Prešernov tekst, ki ga je v prvi zasnovi oblikoval skladatelj že v 1939. letu, ko je bila ta tudi izvajana, Concertino za klavir in orkester istega skladatelja in Arničovo Simfonijo 1941-1945 ali imenovano tudi Vojna in mir, ki muzikalno obravnava problematiko velike osvobodilne borbe in ki doslej javno še ni bila izvajana. V okviru orkestralne tvorbe naj še omenim Silvilcevo Divertimento concertante za klavir in mali orkester. Med omenjenimi deli je lepo uspela zlasti Lipovškova Simfonija za veliki orkester, ki jo omenjam predvsem zaradi tega, ker se je z njo njega ustvarjalec resno uveljavil v krog slovenskih simfoničnih skladateljev. To delo se odlikuje po sveži, polni zvočnosti, vredni in po odlični instrumentaciji, ki kaže dobrega poznavalca kompozicijske tehnike. Ne glede na pomankljivosti, ki se nanašajo na problematiko strnjivosti celotne muzikalne koncepcije simfoničnih tvorb, je potrebno naglasiti tečnost in Lipovškovo simfonijo, ki obeta, da bo mogel Lipovšek v bodočnosti marsikaj prispevati slovenski simfonični tvorbi. Manj kot v simfonični je bila letošnja slovenska glasbena produkcija razgibana v smeri komornega tvorjenja, mnogo bolj pa na področju klavirske, zborovske in solistične pevske tvorbe ter množične pesmi. V teh smerih je nastala dolga vrsta skladb, ki so jih ustvarili najrazličnejši skladatelji. Imenom že prej omenjenih tvorcev simfoničnih skladb, od katerih je večina delovala tudi na slednjih kompozicijskih področjih, se tu še priključujejo skladatelji Pahor, Siviec, Simoniti, Gobec in drugi. Prav Siviec je pred nedavnim na svojem skladateljskem večeru predstavil občutene Spomine, v katerih je s skladbami Prvi koraki, Igra in O mamiči zelo posrečeno dojel otroški duh in je tako prispeval slovenski mladinski klavirski literaturi nekaj uspešnih skladb. Ob pogledu na slovensko glasbeno ustvarjanje pravkar potekajočega leta je še treba naglasiti velik polet v ustvarjanju filmske glasbe, ki se ji resno posvečajo naši najboljši skladatelji.

Slovenski skladatelji danes prizadevno pišejo glasbo h kulturnim filmom, obzornikom in celo za celovečerne filme, kot na primer Kozina za film Na svoji zemlji. Po večjem presledku pa se zopet opažajo prizadevanja na področju opernega ustvarjanja, ki so toliko bolj občudljiva, ker skladatelji nimajo na razpolago dovolj dobrih, sodobnih libretov, ki bi znali obravnavati na kvaliteten način aktualno snovno problematiko, primerno za operno tvorbo. Kozinov Ekvinokelj, Poličeva Mati Jugovičev in Svarova Veronika Deseniška, vse te opere so nastale že pred osvoboditvijo in so jih izvajali prvič po osvoboditvi. Tako ni vsa ta leta od 1945 dalje nastala nobena nova operna ustvaritev. V letošnjem letu pa je napisal Heribert Svetel svoje Višnjane, ki jih je z uspehom izvedla mariborska Opera, o katerih pa ne morem izraziti svojega mnenja, ker jih doslej še nisem slišal. Mirko Polič pa je menda že končal svojo novo opero Deseti brat po Jurčičevem tekstu, ki utegne biti zanimiv prikaz sledeče sezone ljubljanske Opere.

Ceprav je slovenska glasbena produkcija dokaj obsežna, vendar jo bo seveda še treba poživiti, zlasti na nekaterih aktualnejših področjih kot n. pr. v pogledu zborovske tvorbe in

množične pesmi, komornega in opernega ustvarjanja. Tudi je treba pripomniti, da se z vedno večjim zanimanjem načenja vprašanje edinstnosti v naši glasbeni tvorbi, ki sočasno še postavlja vprašanje temeljev, iz katerih naj bi rasla naša umetna glasba. Ta problematika se široko razrašča in dobi vedno jasnejše oblike. Vendar o njej v tem okviru ne bi hotel govoriti, ker je v bežnih potezah n. mogoče izbrati, v preveč splošnih potezah pa ne bi bila dovolj osvetljena.

Ob pogledu na glasbeno ustvarjalno delo je potrebno navesti tudi slovenska prizadevanja v smeri muzikološkega in strokovno - teoretičnega udeleževanja. Tako beleži s te strani slovenska produkcija poleg raznih člankov in esejev, ki so izhajali v posameznih revijah in so se nanašali na glasbena vprašanja, tri dela, ki jih je izdala Državna založba Slovenije: tretji del Groebingovega Zborovodje, K. Ruplovo Tehniko loka in D. Cvetkovo monografijo Risto Savin.

S skladateljsko in znanstveno ter strokovno glasbeno ustvarjalnostjo pa je seveda neposredno povezano vprašanje glasbeno knjižnih izdaj, ki jih je potrebno posebej podčrtati. V l. 1939. je izšlo 11 pesemskih zbirk, od njih skoraj vse v samozaložbi. Bile so to pesemske zbirke Breda Ščekove (6), Matije Tomca, Alojzija Mava, Savinova Vokalna suita, na kateri je kot izdajatelj označena Glasbena Matica ljubljanska, v resnici pa je to izdajo finansiral skladatelj sam, nadalje Maroltova Pesem slovenskega prepoveda, ki jo je izdal Akademski pevski zbor kot koncertni program, in Mušičeve gosli. V letu 1949, ko vprašanje papirja ni lahko in ko so tiskarne preobložene, pa je izšlo na slovenskem glasbeno-knjižnem trgu 32 izdaj, od katerih so posamezne še v tisku in bodo večinoma končane še pred koncem leta 1949. Med njimi niso le pesemske zbirke, marveč tudi klavirske skladbe, samospevi in celo partiture ter knjige. Tako je izdala DZS v letošnjem letu obsežne partiture L. M. Skerjancja (Peta simfonija, Fantazija za klavir in orkester, Koncert za klavir in orkester), Bravničarja (Plesna burleska, Divertissement, Tolminska antiteza), nadalje več pedagoških priročnikov (n. pr. Pevska vadnica, Zapojmo, Album slovenskih klavirskih skladb za mladinino V, VI) in zgoraj omenjene knjige. Razen tega izdaja DZS tudi Naše zbere, dvomesečni zborovskih skladb z glasbeno knjižno prilogo, ki je hkratu zaenkrat tudi edina slovenska glasbena revija. V tej smeri je treba zabeležiti torej izredno aktivnost, ki s svoje strani spodbudno vpliva na skladateljsko dejavnost in more naše glasbene knjižne publikacije uspešno prezentirati tudi v pogledu tehnične kvalitete izdelave.

Kot produkcija se je v 1949. letu še bolj razmaknila tudi glasbena produkcija, pod katero ne mislim samo postvarjalnega glasbenega življenja, kakor se je odvijalo v slovenski prestolnici, ampak tudi po vsem ostalem ozemlju naše ljudske republike. Eden najvažnejših nosilcev glasbenega življenja širokih ljudskih množic so nedvomno ljudski pevski zbori in orkestri v okviru kulturno-umetniških društev. Ta izvajalna telesa, ki se organizirajo povsod v široko razpršeni mreži, vključujejo delovne množice kot izvajalce in poslušalce, negujejo in širijo množično in zborovsko pesem ter popularno glasbo, skrbijo za dviganje estetskega smisla, plemenitijo čustva in seznanjajo po slovenskem ozemlju delovnega človeka s pesmijo. Nedvomno je ta oblika v sedanji razvojni fazi najuspešnejše sredstvo za popularizacijo glasbene umetnosti, ki je eden izmed važnih ciljev našega obsega vzgajanja ter izobraževanja. Temu pa je še potrebno priključiti pomen, ki ga imajo gostovanja simfoničnega orkestra Slovenske filharmonije in drugih kvalitativnih izvajalnih glasbenih teles po slovenskem podeželju. Z njimi spoznavajo sirs množice poslušalcev tudi visoko kvalitetno glasbo in se s

tem že, čeprav zaenkrat še na rahlo, povezujejo s cilji naše glasbene vzgoje, ki je predvidena v bodočih razvojnih obdobjih za ljudske množice. V zelo širokem pomenu besede segajo torej prizadevanja slovenske glasbene produkcije v vsak kotiček slovenske zemlje z namero, da postajajo postopoma, skladno celotnemu družbenemu razvoju vedno bolj sistematična, vedno bolj živa resnica slovenske družbene stvarnosti.

Povsem razumljivo pa je seveda, da se združujejo vsa stremjenja slovenske glasbene produkcije v ožjem smislu besede v ljubljanskem glasbenem življenju. Tu je treba navesti nekaj najvažnejših takih izvajalnih korpusov. Med njimi je nedvomno na prvem mestu simfonični orkester Slovenske filharmonije, ki redno prireja kvalitetne simfonične koncerte z zanimivimi programi, na katerih so vedno česče tudi kompozicije slovenskih skladateljev.

Dr. D. Cvetko

Poleg svojih rednih skrbi ta orkester tudi za mladinske koncerte, ki jih uvaja s predavanji in predstavlja predvsem srednješolski mladinski kvalitetna dela domače in svetovne glasbene literature. Njegovo delovanje so v tem letu poživila gostovanja zagrebškega državnega simfoničnega orkestra, ki je seznanil ob tej priliki slovenske poslušalce z nekaterimi zanimivimi deli hrvaške simfonične literature (Devčić, Sulek, Jarnović). Poleg simfoničnih je bilo v letu 1949 seveda tudi mnogo solističnih (klavirskih, violinskih, čelističnih, pevskih itd.) koncertov raznih domačih in tujih solistov, ki so koncertirali

deloma tudi v manjših slovenskih mestih in industrijskih središčih. Stevilčno so bili dovolj zastopani tudi koncerti raznih pevskih zborov, med katerimi so po kvaliteti izstopili zlasti pevski zbor Slovenske filharmonije, ki je trenutno najkvalitetnejše telo te vrste na Slovenskem, nadalje študentski pevski zbor in pevski zbor SKUD «Tine Rožance». Ljubljansko glasbeno življenje letošnjega leta pa je še prav posebno poživilo II. jugoslovansko glasbeno tekmovanje, ki ga je organiziralo zvezno ministrstvo za znanost in kulturo in na katerem so se pomerili najboljši mladi jugoslovanski pevci in instrumentalisti. To tekmovanje je bilo nad vse poučen pregled naših mladih reproduktivnih sil in je vzbudilo ogromno zanimanje slovenske javnosti, ki je z veliko pozornostjo sledila I. in II. izbirni etapi ter dvema zaključnima koncertoma, na katerih so nastopili najboljši nagajenci. Edina prva nagrada vseh kategorij je bila podeljena sopranistki Valeriji Heybalovi, sedaj članici beograjske Opere.

Zelo pozitivno delo, opravila ljubljanska Akademija za glasbo, najvišji glasbeno-vzgojni zavod za oblikovanje mladih glasbenikov. Ta Akademija kaže iz leta v leto lepše uspehe. Njene letošnje produkcije ob koncu študijskega leta 1948-49 so bile na letni k v alitenti ravni in so dokazale, da se na Akademiji izobražuje kader, ki bo uspešno vplival na nadaljnji razvoj slovenske glasbene produkcije in reprodukcije. V zadnjih letih po osvoboditvi je se začela ljubljanska Akademija za glasbo z novo organiziranim znanstvenim oz. zgodovinsko-folklornim oddelkom pripravljati tudi muzikološki kader, ki je slovenski glasbeni znanosti tako zelo po-

treben in bo pomembno izpopolnil delovno torišče slovenske glasbene kulture.

Slovensko glasbeno življenje pa še kaže v 1949. letu nekaj koristnih in zanimivih novosti. Slovenska filharmonija je namreč začela občutno razširjati svoj delokrog. Tako si je osvojila svoj mladinski pevski zbor, ki naj oživi tradicijo nekdanjega Trboveljskega slavčka in spodbudi tudi k večjemu ustvarjalnemu poletu na področju mladinske zbornice literature, nadalje godalni kvartet (Dermelj-Staničeva-Cappone-Beer) in godalni trio, ki bosta lahko razgibala dokaj zastalo komorno produkcijo in reprodukcijo. Poleg tega je uvedla Slovenska filharmonija v zadnjem času tako imenovane glasbene srede, ki naj se razvijejo v nekaj Collegium musicum, katerega naloga naj bi bila prirejanje načrtno organiziranih stilnih koncertov s predavanji, predavanj samih z diskusijami, seznanjanje s tujo in domačo, preteklo in sodobno glasbeno tvorbo ter njenimi problemi. Ta Collegium musicum, ki bo v svojem delovanju združeval skupna prizadevanja Slovenske filharmonije, Akademije za glasbo, Društva skladateljev in Društva reproduktivnih umetnikov Slovenije, utegne postati pomemben činitelj v razvoju slovenske glasbene življenja. Živ glasbeni vrelci nove slovenske družbe in njene kulture. Naj še omenim, da k v pogledu v domače skladateljsko delovanje mnogo pripomorejo tudi redne oddaje ljubljanskega radia pod naslovom Iz zakladnice naših skladateljev, in da si ljubljanski radio sorišče vedno večjih potreb poleg mladinskega organizira tudi svoj komorni zbor, ki naj ponovno oživi uspelo delo radijskega pevskega zbora iz 1945. in 1946. leta.

Ta bežni pogled naj zadošča za ugotovitev, da je bilo slovensko glasbeno življenje v 1949. letu res živahno, polno volje za tem, da v svojem širokem toku čimprej dvigne tudi kvaliteto, sprosti in poveže s sodobno družbeno stvarnostjo slovensko skladateljsko misel. S svojimi letošnjimi izkustvi in resnimi dosežki stopa v bodočnost, da bi čimprej uresničilo cilje, ki so sestavni del visokih ciljev celotnega našega družbenega razvoja.

Glasbeno življenje na STO-ju in naloge za bodočnost

Ce bi bili napisali naš članek pred enim letom, bi bili sicer tedaj ugotovili večjo razgibanost glasbenega življenja, ki pa je imelo stalno tendenco upadanja in zato malo obetalo. Danes pa se je stanje precej izboljšalo. Stagnacija, ki je toliko časa prevladovala, zamenjuje vse večja aktivnost. Smisel za glasbo, ki je Slovincem privožen (mislimo pri tem predvsem na zborovsko petje), ni mogoče dušiti dalj časa, pa naj bodo vzroki še tako težki. Današnja vazcepljenost demokratičnih množic je seveda pri tem ovira, vendar ne bistvena, kajti glasbeno življenje, ki je, kakor smo že omenili, Slovincem tako svojsko, se vedno ponovno dvigne.

Najširše področje naše glasbene delavnosti je zborovska glasba, zato naj se prvenstveno pomudimo pri njej. Ne manjka nam pevcev, ki bi se pod večjo roko agilnega pevovodje gotovo prej ali slej prebudili iz mrtvila. Velika vzpodbuda za pevske zbere so nastopi pri radijskih oddajah. Tako smo v zadnjem času slišali po radiu jugoslovanske cone Trsta nastop pevskih zborov iz Barkovelj, Skednja, Doline, Sempolaja in Canlarjevega zbora od So. Jakoba v Trstu. Zelo nujno je vprašanje pevovodij, kajti mladega naraščajoča je prav malo in njihova vzgoja zelo težka, ker ravno sedanji položaj ovira načrtno delo na tem polju, k čemur se pridruži še dolgotrni vpliv lahke in plesne glasbe, s katero je italijanski element počasi zastrupljal naše mladino slovenska narodna pesem in še redkeje zveni ta pesem nepočačeno. Pri tem grešijo tudi ustanove, ki so prve poklicane, da bi očistile narodno pesem čisto.

Tako slišimo n. pr. po Radiu Trst II pogostoma slovensko narodno pesem, ki je prej podobna ameriškanskemu slayerju ali tirolskemu jodlanju.

Stanje naše instrumentalne glasbe je prav žalostno in se nikakor še ne more dvigniti iz začetnih težav. Saj nam dobrih instrumentalistov ne manjka, posebno če prištejemo zraven tudi Slovence ali Slovane s poitalijančenimi priimki. Glavna težava je v tem, ker manjkajo primerni prostori za večbanje in javne nastope. Imamo ansamble katerih kvaliteta je dovolj visoka, da bi lahko nastopili v eni koncertnih dvoran, ki jih je zadosti v Trstu - n. pr. tržaški Komorni zbor - toda tu zadenemo na nepreohodno oviro: na eni strani strazi adevit-socletna kultura, ki meni, da je njeno kulturno poslanstvo pred-

Dr. Demšar

vsemu zatiranje, na drugi strani pa «demokratično» zadržanje ZVU nikakor ne dopušta, da bi tudi Slovenci dobili kar nam gre, ker so po njihovem mnenju dvorane prej potrebne plesu in razvedritu okupacijskih vojakov kakor pa domačinom za njihove kulturne potrebe. Gledališče «Verdi», ki je občinska ustanova, bi moralo biti na razpolago tako Italijanom kakor Slovincem, ki so tudi tržaški občani. Celotno slovensko narodno gledališče je edino stalno dramsko gledališče v Trstu, se mora potikati po neprimernih prostorih, medtem ko se v gledališču «Verdi» vrstijo gostovanja italijanskih potujočih dramskih družin s predstavami, izmed katerih so nekatere pod vsako kritiko. Vprašanje osrednje dvorane, ki bi služila tako glasbenim prireditvam kakor prozi, je za dvig kulture

tržaških Slovencev eno izmed najbolj nujnih. S tem bi bile odpravljene tudi marsikateri druge težave in ovire, ki jih veposvod srečujemo. V coni B je ta problem idealno rešen z rekonstrukcijo gledališča «Ristorin» v Kopru, ki je na razpolago vsem kulturnim prireditvam tako italijanskim kakor tudi slovenskim.

Glasbena Matica v Trstu, ki je vsa leta po ustanovitvi spala spanje pravičnega in razen glasbene šole ni kazala nobenih znakov življenja, se je letos deloma preuredila in zato pričakujemo v bodočnosti od te ustanove kaj več delovanja. V glasbeni šoli, ki deluje v njenem okviru, bi se moralo osredotočiti vse glasbeno - vzgojno delo in to po kriterijih, ki jih dosedanje vodstvo ni dovolj upoštevalo. Glasbena šola naj ne bo samo vzgajališče povprečnih pianistov, ki prihajajo k pouku zato, ker je po mnenju njihovih staršev to potrebno za dobro vzgojo, pa četudi otrok ne kaže prav nobenega smisla za glasbo. V glasbeni šoli naj se omogoči študij raznih instrumentov in tudi gojencem tudi splošna glasbena izobrazba (teorija harmonija, mladinsko petje itd.) razen tega pa naj bi šola vzgajala tudi mlade pevovodje. S tem bi imeli zdravo osnovo za nastanek bodočega orkestra in dvig naših zborov. Upamo, da nam ne bo nihče zameril, če opozorimo na potrebo glasbene izobrazbe naših vrlih in poirtvovalnih pevcev - solistov, ki bi se morali zavedati, da je za njihov pevski napredek potrebno tudi to.

Končno naj omenimo še potrebo vsaj skromnega glasbenega vestnika, v katerem naj bi naši glasbeniki obravnavali nujna glasbena vprašanja in ki naj bi v prvi vrsti služil kot pripomoček pri praktičnem delu pevovodij.

ETNA JE BRUHALA

ČUDOVITO POBOČJE SICILJSKEGA VULKANA

Saj ste brali pretekla dni, da je Etna zopet bruhala. To ni nič novega, Etna je ognjenik in vsi ognjeniki od časa do časa bruhajo kot se jim zadi. Mi ne vemo ne ure ne dneva. Časopisi, so pisali: »Naenkrat, kar na lepem so prevlivali na vnožja Etna in v mestu Kataniji čuli znane potresne sunki, ki pomenijo, da se je ognjenik zopet zbudil. Oni se vedo, kaj to pomeni. To so prva znamenja, da bo ognjenik začel s svojim delom. Nato se je iz ognjenika začel valiti močan dim. Kadi se iz ognjenika Etna sicer vedno, toda ko pride tista ura, da pokaže ognjenik kaj zna, pa se začne iz ognjenika valiti cele zore in oblaki dima. Tisto jutro, ko so se prevlivali vnožja Etna prevlivali zaradi potresnih sunkov in ko so čez nekaj ur vstali, so videli gost črn dim, ki se je kadil raz vrha Etna. Toliko je bilo tega dima, da je bilo nebo vse črno in iz njega so padale po okoliščini saje in pepel. Ljudje, ki so tisti dan hodili po Kataniji in se po oddaljeni Sirakuzi, so morali imeti odprte dežnike, da so se ubranili pred pepelom.

Od časa do časa so morali reži dežnike, da so otresli raz dežnikov cele plasti pepela. Tam v Siciliji, kjer je Etna, pravijo, da je slabo znamenje, kadar pade toliko pepela kot letos. Bomo že še videli ali brali, kaj bo slabega, da bi vsaj rajši čitali kot pa videli. Oblak dima se včasih dvigne v neverjetne višine in iz oblakov se bliska, trska, usipa se prah in pepel, človek, ki temu ni vajen, bi se prestrašil, da je prišel sodni dan. Toda to še ni vse. Iz ognjenika frčijo tudi kamene vseh velikosti od majhnih kamenčkov do velikih skal. Iz oblaka se čez čas ulije dež, poln pepela. Grozne vode dero in uničujejo in pošiljajo vse, kar se jim stavi na pot.

Etna je visok ognjenik; najvišji vrh meri 3.313 m in ta je še posebej visok, ker raste ves 3.313 m kar iz morja, to moraš že sestlamensko posevno navzgor pogledati, da vidiš z vnožja ob morju prav do vrha in po tej strmini se valli ta vrh in to dež.

Toda Etna s tem še ni opravila vsega, to je bil šele uvod, glavno šele pride. Iz notranjosti tega strašnega hriba se začne valiti raztaljena in razzarjena vsebina zemeljske notranjosti, zdaj bolj redka, zdaj bolj gosta. Lahko se ta vali prav z vrha ognjenika, iz luknje, iz katere se vedno kadi in kateri pravimo ognjeniško žrelo ali žekno. Toda na Etni je to redek primer. Razžarjeni in raztopljeni notranjšini zemlje, ki ji pravimo lava, se mudi na dan in ne strpi, da bi prišla do vrha ognjenika, temveč se že prelije ulje na dan kjer koli si izsele svojega pota. Zemlja, ta čudovita ognjeniška zemlja, razpoka in iz razpoka se uliva lava. In lava teče in se valli navzdol proti morju, tu pa teče razzarjena reka, nič ne teče, valli se. Na velikih strminah kar skače, čez previse se uliva kot slap, na raznih mestih, kakršna je pač podlaga, se razdeli v razne rokave in reka se tanjša in nje zrač se zmanjša, prej ali slej se zniči in ustavi. Pride do koder pač pride. Pri zadnjem izbruhu ni bilo tako hudo. Lava se je ulila bolj malo in vretelca je pač do določene višine ter ustavila le nekaj škode v najvišjih vaseh na pobočju Etna, kjer je pač zagrabila gozd ali sadovnjake in vrtove. Videti pa je, da je ognjenik Etna tokrat le malo bližni in se umiril. Hudo je bilo bruhanje leta 1669. Bilo je to marca meseca. Takrat je prišlo toliko lave na dan, da je kljub vsem zaprekam prišel prav do mesta Katanije in do morja, tako da je celo morško obalo porušila za nekaj 9 m naprej.

Pri tem izbruhu so oblasti zelo skakale in skušale zaščititi, kar

se je zaščititi dalo, čitali smo o svetnih in cerkvenih oblasteh, ki so naredile svoje; kaj je napravil Giuliano, ne vemo.

Etna je zanimiv ognjenik. Tam, kjer danes stoji Etna, je bil nekot morskali zaliv, toda nekega dne je v tem salivu začela na morskem dnu ležati iz zemlje lava. Lezla je in lezla in končno se je je toliko nalezlo, da je nastal tam otok. To ni nič posebnega. Mi poznamo vse polno vulkanskih otokov, vsi Havajski otoki so vulkanskega porekla in so iz morskega dna povzdignili na dan svoje vrhove. Pa ne samo Havajski otoki. Leta 1831 je nastal južno od Sicilije otok Ferdinandico, ki so ga vavlelo kmalu raznesli. Leta 1796 pa je nastal otok Sv. Ivan Bogoslav v Beringovem zalivu, ki se je ohranil do danes. Toda pri Etni še ni bilo vse v redu, Etna je še naprej bruhala in bruhala ter končno nabruhalo toliko snovi, da je zrasla v svojo sedanjo višino.

Ognjeniška zemlja je rodovitna zemlja, ker je deviška, nelzrabljena. Čez leta se na lavi nasele prve skromne rastlinice, lisaji, ki naredijo prvo zemljo in čez desetletja pa raste tam že zlahka vinska trta.

Ze od nekdaj ločijo okoli Etna štiri različne pasove. Ob morju je subtropski pas. Tu rastejo zlahka banane, granatna jabolka, palme, smokve, oranže, limone, kaktuse s sočnimi plodovi. To je tudi božanski vrh za zgradbo zelenjave. Više, do svojih 1.300 m, se razteza zmeren pas. Tu so ogromni sadovnjaki zlahkega sadja, veliki vrtni jabolki in bruski; tu zori zlahka vino. Ljudje to zemljo navdise umno in skrbno obdelujejo. Nad 1.300 m je gozdni pas, ki sega že čez 2.000 m. Včasih so tu zeleneli krasni gozdovi. Človeška naselja so bolj redka. Tu rastejo kostanjevi, v višjih legah pa borovci, breze in končno bedni brin. Nato pa gre proti vrhu puščava strnjena in ohlajene lave, ob vrhu in sam vrh pa je vse pokrito s snegom. Kakšno čudo, temnomodro nebo, ob morju južno rastlinstvo in sadje, vse zgoraj pa se iz zasneženega vrha kadji večni dim.

Vsem mornarjem nekdaj in danes ne gre Etna iz spomina. Njen vrh jim je kazipot v daljavi. Ime Etna je davnega porekla. Nekateri menijo, da so jo tako krsilili stari fenikijski mornarji in da pomeni to ime v njih jeziku topilnico. Drugi zopet trdijo, da so jo zvedli to ime Griki, ker pač pomembno podobno grške besede gorati in planetini. Kakor koli naj že bo, ljudem je ostal v spominu plamen in pepel. Prevlači Sicilije in kateri pravimo ognjeniško žrelo ali žekno. Toda na Etni je to redek primer. Razžarjeni in raztopljeni notranjšini zemlje, ki ji pravimo lava, se mudi na dan in ne strpi, da bi prišla do vrha ognjenika, temveč se že prelije ulje na dan kjer koli si izsele svojega pota. Zemlja, ta čudovita ognjeniška zemlja, razpoka in iz razpoka se uliva lava. In lava teče in se valli navzdol proti morju, tu pa teče razzarjena reka, nič ne teče, valli se. Na velikih strminah kar skače, čez previse se uliva kot slap, na raznih mestih, kakršna je pač podlaga, se razdeli v razne rokave in reka se tanjša in nje zrač se zmanjša, prej ali slej se zniči in ustavi. Pride do koder pač pride. Pri zadnjem izbruhu ni bilo tako hudo. Lava se je ulila bolj malo in vretelca je pač do določene višine ter ustavila le nekaj škode v najvišjih vaseh na pobočju Etna, kjer je pač zagrabila gozd ali sadovnjake in vrtove. Videti pa je, da je ognjenik Etna tokrat le malo bližni in se umiril. Hudo je bilo bruhanje leta 1669. Bilo je to marca meseca. Takrat je prišlo toliko lave na dan, da je kljub vsem zaprekam prišel prav do mesta Katanije in do morja, tako da je celo morško obalo porušila za nekaj 9 m naprej.

Pri tem izbruhu so oblasti zelo skakale in skušale zaščititi, kar

Poglejte jih: Vezuv, Lipari, Santorin, Etna. In iz teh razpok prihaja na dan lava.

Kaj je lava? Ali je to raztopljena, na sredina zemlje ali le snov, ki je ostala kot v nekkih gnezdih še raztaljena tu in tam pod zemeljskim površjem, in se ni strdila in shladila? Ali je to kako drugo dogajanje?

Se mar ta lava sproti segreva in tali? So to mogoče radioaktivne vse polno vulkanskih otokov, vsi Havajski otoki so vulkanskega porekla in so iz morskega dna povzdignili na dan svoje vrhove. Pa ne samo Havajski otoki. Leta 1831 je nastal južno od Sicilije otok Ferdinandico, ki so ga vavlelo kmalu raznesli. Leta 1796 pa je nastal otok Sv. Ivan Bogoslav v Beringovem zalivu, ki se je ohranil do danes. Toda pri Etni še ni bilo vse v redu, Etna je še naprej bruhala in bruhala ter končno nabruhalo toliko snovi, da je zrasla v svojo sedanjo višino.

Ognjeniška zemlja je rodovitna zemlja, ker je deviška, nelzrabljena. Čez leta se na lavi nasele prve skromne rastlinice, lisaji, ki naredijo prvo zemljo in čez desetletja pa raste tam že zlahka vinska trta.

Ze od nekdaj ločijo okoli Etna štiri različne pasove. Ob morju je subtropski pas. Tu rastejo zlahka banane, granatna jabolka, palme, smokve, oranže, limone, kaktuse s sočnimi plodovi. To je tudi božanski vrh za zgradbo zelenjave. Više, do svojih 1.300 m, se razteza zmeren pas. Tu so ogromni sadovnjaki zlahkega sadja, veliki vrtni jabolki in bruski; tu zori zlahka vino. Ljudje to zemljo navdise umno in skrbno obdelujejo. Nad 1.300 m je gozdni pas, ki sega že čez 2.000 m. Včasih so tu zeleneli krasni gozdovi. Človeška naselja so bolj redka. Tu rastejo kostanjevi, v višjih legah pa borovci, breze in končno bedni brin. Nato pa gre proti vrhu puščava strnjena in ohlajene lave, ob vrhu in sam vrh pa je vse pokrito s snegom. Kakšno čudo, temnomodro nebo, ob morju južno rastlinstvo in sadje, vse zgoraj pa se iz zasneženega vrha kadji večni dim.

membrano, ki pokriva osrčnik, utripanje njenega srca. Kr, je vijoličaste barve. Dandanes je malo vrst ostrig. Nekot pa jih je bilo veliko več; po okameninah so jih našli preko 500 vrst, ki so pa že izumrle. Sedaj živče ostrige so iz večine obrežne (Ostrea in Gryphaea) in zahtevajo le malo slane vode. Žive ob izlivu rek ali pa v njih neposredni bližini. Druge pa uspevajo dobro in samo le v zelo slanih vodah.

trikrat ali še večkrat v isti dobi oploditve. Ostriga stara pet let lahko proizvede 1 do 2 milijona jajčec in desetkrat toliko semenčic.

ROJSTVO OSTRIGE

Meseca marca, ko ima voda temperatura 10.0 C, se prično spolni organi razvijati in dozore sredi junija ali julija, ko doseže slana voda toplotno 17.0 C. Ostriga izloči jajčeca, istočasno izloči tudi seme. Jajčeca in semenčice padejo na dno in jih potem tokovi vlečejo za seboj; tako pride do oploditve. Oplodeno jajčece se po 24 urah razvije v ličinko, veliko komaj 1 desetino milimetra. Mlada ličinka je tako majhna, da se komaj giblje in je zato v neprestani nevarnosti. Z njimi hranijo vse morske živali, od rib do najmanjših lupinarjev. Njen obstoj zavisi zaradi tega od vodnih tokov, ki jo nosijo s seboj.

Po nekako 15 dneh zraste ličinka za desetinico milimetra in postane rjokostna barve. Ker postane tudi težja, pada na dno. Če je okolje primerno in če tokovi niso premočni in jo ženaki spolni organ ali obratno. Tako proizvaja ena sama ostriga v enem letu jajčeca in semena, ki pa ne dozorevajo skupaj in ne more priti do samooplodbe. Mlada ostriga se razvije vedno naprej v samca. Spola se lahko menjata tudi do

membrano, ki pokriva osrčnik, utripanje njenega srca. Kr, je vijoličaste barve. Dandanes je malo vrst ostrig. Nekot pa jih je bilo veliko več; po okameninah so jih našli preko 500 vrst, ki so pa že izumrle. Sedaj živče ostrige so iz večine obrežne (Ostrea in Gryphaea) in zahtevajo le malo slane vode. Žive ob izlivu rek ali pa v njih neposredni bližini. Druge pa uspevajo dobro in samo le v zelo slanih vodah.

Muhasti siciljski ognjenik Etna se pripravlja na bruhanje. Sedaj se iz njega šele kadi

taka pot, bi bila zvezana z nevarnostjo, da se drzni radovednež ne dvigne v zrak kot ognjen dim ali pepel, kot se je najbrže zgodilo s filozofom — profesorjem Empedoklom že tam v sivi davnini. Se danes se ga spominja ljudska govornica in ostanek rimske

T. P.

OSTRIGE

neleko lepivo, s katerim močno pritrjuje spodnjo lupino na podlago. Poleg tega pa notranji organi izredno hitro dozorevajo in ličinka v teh kratkih minutah iskavanja svoje opore načer doraste v mlado ostrigo.

Prav tako se razvija tudi ličinka ostrige, pri kateri se oploditev izrši v njej sami in so ličinke že stare 8 dni, ko jih ostriga izloči.

ZELENA OSTRIGA

je dolgo časa vzbuja veliko zanimanje. Svojo zeleno barvo dobi od majhne alge (navzvala ostreairearia), ki se razvije na podlagi, kjer je pritrjena ostriga. Ta alga kljuje pozimi, če so zidno dobri pogoji, na obrežnem dnu, na mestih, do katerih stalno prihajajo morski tokovi in se bolj pogosto pa v kolanjah, v katerih je po oseki ostalo nekaj vode. Hranijo se z razpadlimi snovmi; plodi se na čudovito način tako, da dobi barvilo, ki obarva šin. Alga izloči do barvilo skupno z neko drugo snovjo v vodo, iz katere ju potem ostriga vsrka skozi škrge in dobi tako zeleno barvo.

GOJITEV OSTRIG

Človek iz kvartarne dobe je nabiral ostrige v morju, potem pa jih je prenesel v umetne in primarne kraje, ker se videl, da tam lepše uspevajo in da je njih okus veliko boljši. Tako je nastala kultura ostrig.

Najstarejši gojitelji ostrig so Kitajci. Kdaj so jih začeli gojiti, nam ni znano, vemo le, da še do danes niso spremenili načina kulture teh lupinastih živalic. Za Evropo pa je znano, da polje ostrige že najmanj 2.000 let.

Priljubljenost količkov, katerih se oprimejo ostrige

EVROPA in SLADKOR

Čim slajše ješ, tem bolje se ti godi

Čim slajše ješ, tem bolje se ti godi.

Nekateri hočejo vedeti, da je merilo blagostanja neke države količina sladkorja, ki jo povprečno poje državljani na leto. Amerikanci se široko ustojijo, da zaužije pri njih vsak človek na leto toliko sladkorja, kolikor sam tehta, da je torej pri njih blagostanje največje. Prav malo pa govore, kako je z drugimi stvarmi pri njih. Zve se pa le, da oplode v Ameriki vsako leto na umeten način preko 20.000 zensk, tako da v kratnem listu vnjsaj očetje niso pravi očete. Ni bo kakor že hoče, s sladkorjem se pa le hvalljo.

Ko so v Italiji do prvih letih cesarstva plaval v slavi in zmagoslavju, je takole srednje vrste državljani pojedeli le 7 kg sladkorja na leto. Kljub cesarstvu ni povprečen italijanski državljani živel in opazoval ta modrec, dokler ga ni ognjenik zamamnil in zvelkel v svoje osrčje.

T. P.

pa še kakšna redkost. Ni še dolgo tega, ko so sladkor poznali in jedli samo oni, ki so imeli težke žepce, za vse ostale pa je bil sladkor samo sen. Šele dobrih sto let sem je začel sladkor v Evropi postajati dostopen tudi navadnim ljudem in to od takrat, ko so začeli v Evropi pridelovati sladkor iz sladkorne pese.

RIMLIJANI SLADKORJA NISO POZNALI

Marsikdo bo vprašal: »Kako, da niso Rimljani, ki so jedli jezik slavkov, poznali sladkorja? Kaj niso delali slaščič?« Odgovor je lahek. Sladkor so najbrže poznali kot izredno drago zdravilo, slaščiče pa so si sladili z medom. Prva sladkoba v naši stari Evropi je bil med; že davno, davno ga je človek poznal in dolga stoletja je edino med sladki Evropecem grenkoto in sladkoto.

INDIJA JE SE OD NEKDAJ SLADKA

Ne pa tako tam v Indiji in na Kitajskem, tam poznajo med,

imajo pa še nekaj drugega, ki rodi vsako leto in je sladkega, čudovito sladkega okusa.

Saj ste tudi o velikem imperalistu Aleksandru, ki ni bil nič boljši, kot današnji imperialisti. Kam vse je gnal svoje vojske, da bi zaščitil makedonske interese, tja do Indije jih je gnal, do reke Ind, tudi tam so ogrozili makedonsko neodvisnost. Ko pa so se vojske vrnil domov, so pravili o čudoviti rastlini, o sladkornem trsu, ki daje sok vse slajši kot med. Tako je prvikrat Evropa čula o rastlini, ki daje sladki sok, nič manj sladki kot med. Toda kje se je bila Evropa in kje je bil sladkor. Najprej se so morali Indijci sami naučiti izdelovati sladkor iz tega soka. Ze stare indijske pesmi pojo o sladkornem trsu. Saj tudi naše govore o medu, pravijo o delcici, da ima medena usta. Mogoče je pel zaljubljeni Indijec svoj lepotic, da je sladka kot sladkorni trs, da bi pa pel današnji pesnik

v Evropi kljub vsem vratolomnim primerom, ki jih je zmorno sodobno pesništvo, da je deklica slačka kot sladkorna pesa, bi kljub čudnim časom zvenelo nekam nesodobno.

PRVI SLADKOR SO IZDELOVALI INDIJCI IN SELE POTEK KITAJCI

Sladkorni trs je podooben naši trstici, ki jo pri nas v vinogradih uporabljajo za kolje. Visok je 2 do 4 m; zunaj je tesasta skorja, notri sladki stržen. To zmeljejo in stiskajo, da teče sladka tekočina in ko ta izhlapi, ostane sladkor. Stare kitajske knjige pišejo, da so delali prvi sladkor v Indiji. Ko so nekot Kitajci premagali Indijce, so zahtevali vojni davek ne v zlatu, marveč v sladkorju in se so poslali v Indijo mlade Kitajce, ki naj bi se tam naučili delati iz sladkornega trsa sladkor.

Kot je nekdo slučajno odmiolil kos sladkornega trsa in ga zatel

gristi, prav tako je zopet nekdo slučajno izsilil sladki sok, nanj pozabili in čez čas našel v čaši stadek prah.

NA ZAPAD SO KAZALI SLADKORJU POT ARABCI

Toda nas zanima naša domovina Evropa. Sladkorni trs je bil še vedno v Indiji. Na zapad so ga prinesli Arabci. Česa vsega ne bi poznali in ne bi imeli, če ne bi Arabci začeli siliti iz svoje bedne Arabije na zapad, v Afriko in Evropo. Na svoji poti so Arabci zasadiili trs v dolini Evfrata in Tigrisa, ko so prišli do Egipta, so ga presadili v Egipt in bujno je rasel v vlažnih in toplih tleh Nilove delte. Zasadiili so ga tudi na Cipru, na Siciliji in v Spaniji. Polagoma je sladkorni trs postal Evropejec in to tam, kjer je bilo toplo podnebje.

KRIZARSKE VOJNE IN SLADKOR

Za časa kriziških vojsk so Evropejci prišli tudi v kraje, kjer je rasel sladkorni trs in so poznali sladkor. Polagoma je pričel prihajati sladkor v Evropo. V Anglijo je prišel šele v XIV stoletju. Toda bil je zelo drag; dva funta sladkorja sta stala več kot pital prašič, ali pa več kot ki mogel v desetih dneh zaslužiti pošten rokodelce. Uporabljali so ga v glavnem za zdravilo. Kot slaščico so si ga pa privoščili le bogataši.

BENESKI TRGOVCI

Benečani bi ne bili Italijani, če ne bi skušali barantali in živeti od trgovine in na račun drugih. Benečani so poleg drugih reči vozili iz krajev preko morja tudi sladkor. Vsi vemo, da je nevoščljivost ena izmed najlepših človeških kreposti. Drugi pomorski narodi so bili Benečanom nevoščljivi. Mislili so: Tudi mi imamo

SLADKORNO PESO SO ODKRIJI NEMCI

Učeni nemški prof. Andrej Sigismund Marggraf je leta 1747 ugotovil, da je v pesi nekaj sladkorja, nekako 3 ods. Profesorji so raziskovali razne pese, jih šušili, gojili, izbirali. Dobili so pesi, ki so imele več sladkorja, kot pa ona, ki jo je raziskoval učeni Marggraf. Ko so zaradi blokade ostali Evropejci brez sladkorja, je Napoleon ukazal delati sladkor iz sladkorne pese in začel so s delom na veliko. Sadili so peso, rasle so tovarne in Evropa je bila iz dneva v dan bolj sladka in danes gre letni pridelek sladkorja v Evropi v več kot 10 milijonov ton.

SLADKOR IZ LEŠA IN SLADKORNEGA SIRKA

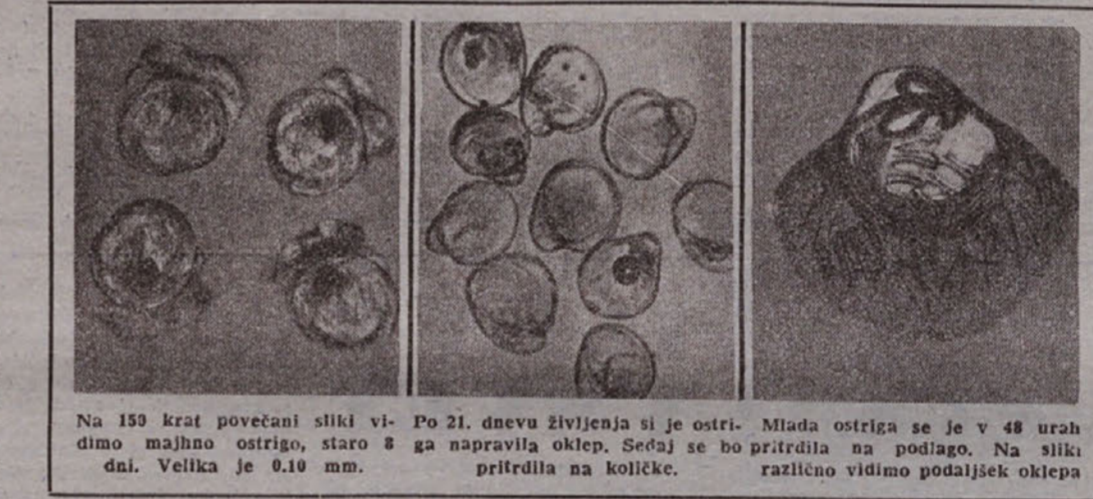
Leta 1926 so začeli Nemci izdelovati sladkor iz leša, ki sicer nekoliko zaostaja po sladkobi za pesnim, kar se pa njegove vrednosti tiče, gre v isti vrsti z onim iz trsa ali pesi. Tudi Italija je mislila ubrati svoj pot v dobi avtiartike in se je pričela baviti z mislijo, da bi na veliko dobivali sladkor iz sladkornega sirka. Ni prav čisto jasno in znano, če ni ta zamisel izginila in zamrla kod nedavna laška oblast.

DANDANES SMO PA RAZVAJENI

Dandanes se nam zdi, da bi se brez sladkorja ne dalo živeti, groza nas je, kaj bi delali naši dojenčki, naši otroci in naše stare mame, ko ne bi imele sladkorja za edino veselje v zadnjih dneh toda kaj pa vsa prejšnja stoletja, kdo je poznal sladkor in vendar so živeli in zrasti naši pradedje brez sladkorja.

T. P.

Na 150 krat povečani sliki vidimo mlado ostrigo, staro 8 dni, ki je pripravljena na podlago. Na sliki razliko vidimo podaljšek oklepa

Na 150 krat povečani sliki vidimo mlado ostrigo, staro 8 dni, ki je pripravljena na podlago. Na sliki razliko vidimo podaljšek oklepa

LAJDE, KI JIH LAHKO RAZSTAVIMO V SESTAVNE DELE

V lombardskem mestu Lecco so izdelali 400 tonsko ladjo. Dograjeno ladjo so razstavili v dve sestave dele ter jih na železniških vagonih pripeljali v Beneke. Tam so ladjo popolno sestavili ter jo splovili v morje.

LOV NA TJULENJE

Na obali Alaske je zelo razvit lov na tjujenje. V začetku tega stoletja so lovili te živali brez vsakega načrta in nevarno je že bilo da jih bodo v tem morjih iztrebili. Prvotno so lovili tjujenje le v odprtem morju in mnogo ubitih tjuenjejev niso niti povlekli na ladje. Zvali so se vedno manj množile, pa tudi tjuenjejevih kož je bilo vedno manj.

Tjujenje so lovili ljudje različnih narodov. Da bi pa preprečili iztredjenje teh živali, so Sovjetska Rusija, Združene države Amerike, Velika Britanija in Japonska napravile mednarodni dogovor, v katerem so se obvezale, da bodo njih lovci lovili tjujenje le v obalnih vodah. Istočasno pa so pričeli znanstveniki te države proučevati selitev tjuenjejev, njih prehrano in razmnoževanje, njih priloge ter ugotovitev povečati zarod tjuenjejev. Ta akcija je imela velik uspeh. Medtem ko je leta 1910 bilo v morju ob Alaske približno 132.000 tjuenjejev, jih je sedaj skoraj 4 milijone. Povečalo se je tudi stvilo tjuenjejevih kož; Dočim je bilo leta 1910 le 12.964 kož na trgu, so dali leta 1948 na trg 70.142 kož.

Sirokovnjaki pravijo, da bodo lahko pričeli predčasno z lovom na tjujenje, kadar se bo njih stvilo dvignilo na 4 do 5 milijonov.

Tjujenje love predvsem zaradi njihovih dragocenih kož. Poleg tega pa predeluje tjujenje tudi živilska in

VSAK DAN NEKAJ NOVEGA

Magnezij pridobivamo v glavnem iz ravnih mineralov, ki so na zemljskem površju, oziroma ki jih kopljemo v rudnikih. Vendar so tudi v morski vodi razporejene mnoge magnezijeve soli. In iz teh soli so pričeli v poslednjih letih v velikih tovarnah izdelovati tovažno kovino. Na obrežju oceana zgrajena tovarna predela v enem dnevu stotine hektolitrov morske vode. Postopek je zelo zamotan.

V glavnih obratih je način za dobavo magnezija iz morske vode naslednji. V velikih kadeh najprej premešajo morsko vodo z žganim ohlajenim škroplj. V kratkem času se na dnu sedajo bela oborina, ki je zelo malo topa. Oborina je neka magnezijeva spojina. Na ta način ločijo magnezij od drugih soli, ki so raztopljene v morski vodi. Oborino za-

destruirajo, nadalje dobimo iz tjuenjejev razne industrijske proizvode ter zdravila.

AVTOMOBILSKI PLASCI, KI NE DRSE

Tehniki industrije gumija so odkrili, da drse plastični avtomobilski zračnici na poledeni asfaltni cesti mnogo manj, če je gumi premešan s kameno soljo. Ko se namreč gornja plast gumija obrabi, izpadejo iz gumija kristalčki kamene soli, v gumiju pa ostanejo luknjice, ki preprečijo drsenje in mnogo bolj kakor novi avtomobilski plasiči.

MAGNEZIJ IZ MORJA...

Mnogi so slišali o magneziju morda je takrat, kadar je bil govor o magnezijevem svetlobnem prašku za fotografiranje. Vendar ima dandanes magnezij velik pomen v tehniki, ker izdelujemo iz njega važne zlitine, imenovane mangalji, elektron, duraluminij.

Magnezij pridobivamo v glavnem iz ravnih mineralov, ki so na zemljskem površju, oziroma ki jih kopljemo v rudnikih. Vendar so tudi v morski vodi razporejene mnoge magnezijeve soli. In iz teh soli so pričeli v poslednjih letih v velikih tovarnah izdelovati tovažno kovino. Na obrežju oceana zgrajena tovarna predela v enem dnevu stotine hektolitrov morske vode. Postopek je zelo zamotan.

V glavnih obratih je način za dobavo magnezija iz morske vode naslednji. V velikih kadeh najprej premešajo morsko vodo z žganim ohlajenim škroplj. V kratkem času se na dnu sedajo bela oborina, ki je zelo malo topa. Oborina je neka magnezijeva spojina. Na ta način ločijo magnezij od drugih soli, ki so raztopljene v morski vodi. Oborino za-

tem odočijo od ostale tekočine ter jo obdelujejo s solno kislino. Tako dobe raztopino magnezijevega klorida, ki jo še kemeno in mešanico očistijo. V sušinih bobnih zapre to raztopino, iz katere dobe kristale magnezijevega klorida. Te kristale naložijo na vozike ter jih odpelejo v drugi obrat, v katerem dobe s pomočjo električnega toka iz magnezijevega klorida čisto kovino magnezija. Temu postopku pravimo elektroliza. Iz elektrolitskih naprav izteka raztaljena magnezija, ki ga ulivajo v kalupe.

GOVOREČE KNJIGE

Da slepec čimbolj olajšajo njihovo življenje v večni temi, izdelujejo razna podjetja gramofonske plošče, na katerih so posneta vsa velika dela svetovne literature kakor tudi najnovejši prispevki razvoznostnih pisateljev. Plošče se prav počasi vrtiljo; ena plošča se n. pr. vrtili po ure. Neka mednarodna organizacija si je zadala nalogo, da preskrbi slepecem take plošče v najrazličnejših jezikih. Vsekarer bo pa v veliko olajšavo slepecem tudi neka nova naprava, ki snema glas na jekleno žico.

UMETNO VLAKNO IZ KORUZE

Kemikom se je po dolgih raziskovanjih posrečilo izdelati iz koruznih storžev ter luščin bombaževih semen neko snov, ki je nujno potrebna za proizvodnjo nylona. Primerne so tudi riževe ter ovsnve luščine.

ELEKTRIČNA NISICA

Neko podjetje je izdelalo svojevrstno mislinico, ki lovi ter ubija mišič s pomočjo električnega toka. Kakor hitro gre miš skozi območje fotoelektrične celice, nastane električni iskra, ki miš ubije. Seveda je pa ta mislinica zelo draga ter služi le za pobijanje ebolišjih miši.

Učeni nemški prof. Andrej Sigismund Marggraf je leta 1747 ugotovil, da je v pesi nekaj sladkorja, nekako 3 ods. Profesorji so raziskovali razne pese, jih šušili, gojili, izbirali. Dobili so pesi, ki so imele več sladkorja, kot pa ona, ki jo je raziskoval učeni Marggraf. Ko so zaradi blokade ostali Evropejci brez sladkorja, je Napoleon ukazal delati sladkor iz sladkorne pese in začel so s delom na veliko. Sadili so peso, rasle so tovarne in Evropa je bila iz dneva v dan bolj sladka in danes gre letni pridelek sladkorja v Evropi v več kot 10 milijonov ton.

SLADKOR IZ LEŠA IN SLADKORNEGA SIRKA

Leta 1926 so začeli Nemci izdelovati sladkor iz leša, ki sicer nekoliko zaostaja po sladkobi za pesnim, kar se pa njegove vrednosti tiče, gre v isti vrsti z onim iz trsa ali pesi. Tudi Italija je mislila ubrati svoj pot v dobi avtiartike in se je pričela baviti z mislijo, da bi na veliko dobivali sladkor iz sladkornega sirka. Ni prav čisto jasno in znano, če ni ta zamisel izginila in zamrla kod nedavna laška oblast.

DANDANES SMO PA RAZVAJENI

Dandanes se nam zdi, da bi se brez sladkorja ne dalo živeti, groza nas je, kaj bi delali naši dojenčki, naši otroci in naše stare mame, ko ne bi imele sladkorja za edino veselje v zadnjih dneh toda kaj pa vsa prejšnja stoletja, kdo je poznal sladkor in vendar so živeli in zrasti naši pradedje brez sladkorja.

T. P.

SVETLA MISEL

OB 31. OBLETNICI CANKARJEVE SMRTI

«Pokazali ste mi, kaj je moj posel - iz hlapcev napraviti ljudi; pa če le enemu odvežem roke in pamet, bo dovolj plačlal. (German v «Hlapcih».)

Ne vem kako, da se mi misel tako rada povrača in ustavlja ob imenu in delih — NASEGA CANKARJA. Nisem še skoraj vedel, kaj je življenje, kaj je svet in kaj je borba, ko sem že slišal govoriti o Cankarju. Slišal sem doma svojega očeta, ki je zelo rad bral, kar je bilo... apametno napisanega — kot je rad povedal, slišal sem v šoli, ko je učitelj govoril o Cankarju s ponosnim spoštovanjem, slišal sem v cerkvi, kako je «gospod» s prižnice med pridigo omenjal njegovo ime. Moja prebujajoča se misel je vrtala v skrivnost tega imena: Kaj mora biti ta človek, kje živi, kaj in za koga dela, da se toliko govori o njem?

IN KAKO GOVORI!

Moj oče je govoril: «Ta je za delavca, ta je za kmeta. Ta bo še veliko poštenih povedal farjem in tistim, ki ubogi raji ne pustijo niti dihati več».

Učitelj je v šoli učil: «Imamo v Ljubljani velikega človeka, ki bo dvignil naš jezik in našo književnost na višino evropskega slovesa. Citajte in študirajte njegove spise, da boste postali tako bogati kot je on».

V cerkvi pa sem s prižnice slišal takole:

«V Ljubljani živi neki pisatelj, ki zelo grdo piše o nas — dožijh služabnikih. Prav tako grdo piše o našem narodu. Če vidite doma knjige tega pisatelja, jih vrzite na ogenj».

Tri mnenja, od katerih je poslednje obsojalo. Bilo je torej že takrat v manjšini.

To je v meni podžigalo radovednost in zanimanje za Cankarjeva dela.

CANKAR MI JE ODKRIVAL NOVI SVET

Cital sem v njegovi knjigi «Troje povesti» «Zgodbo o Simnu Sirotniku» in mi je bilo težko, da se tako ravna z ljudmi. Dobil sem v roke tudi drobno knjižico «Moje življenje». Tam je bilo več krajsih črtic, ki so moje taleravno otroško pojmovanje — globoko ganile.

Cankar mi je odpiral v svet nova vrata, katerih sam ne bi bil znal odpreti. Prišel mi je naproti v mojem otroškem raziskovanju in odkrival tegobe človeške duše, da sem se znašel ob začetnem raziskovanju na novem svetu, ki zahteva trdnih in odločnih ljudi. Bilo mi je, kot da mi je podal roko, da me bo z njo varno vodil skozi vse viharje življenja. Luč, ki mi jo je tedaj prižgal, me je zvesto spremljala vsa težka leta črne okupacije in me spremlja tudi danes. Sprejemal sem njegove misli — bisere in ob njih bogatel na življenjskih izkušnjah. Nikoli več ni moglo trpljenje in suženjstvo zabrisati v meni njegovih besed v «Beli krizantemu».

«Močnejša je moja v lepoti in sreči, pomlajena volja, nego čas in sodba njegovaa».

S to Cankarjevo — SVETLO IN NASO MISLIJO — sem začel delati v osvobodilnem gibanju. Koliko laže sem prenašal vse težave partizanske borbe oborožen z njegovimi bogatimi mislimi. Ko sem skupno s tovariši prišel po večdnevni pokretih in borbah v kako vas, kjer smo izčrpani do skrajnih mej človeške zmogljivosti počivali in delili med seboj tudi le eno samo repo ali koren, mi je vedno živa stonila pred očmi slika tujih govore «Skodelica kave».

«Laživec! Al, nisi luti in bolka, ko si šel mimo lačnega brez šramu? Pravični sodnik, srce, bo rajši odpustilo ubijalcu,

ki je gredoč pod vislice, požal jokajočega otroka, nego tebi čistemu! Zakaj srce pozna malenkosti in ne paragrafov...»

MOC CANKARJEVE UMETNISKE BESEDE

Te dni sem znova prečital in doživljal tiste najlepše Cankarjeve slike: «Skodelica kave», «V tujini», «Na laz» in «Njen grob».

Ni me sram povedati, da sta mi dve solzi zastri za nekaj hipov jasnost črk, ko sem znova doživljal tisto močno misel Cankarjeve matere:

«Ze sem si v mislih izbrala leho - tisto, ki se od kozoica

P. A. Ogarev

do kozoica položno spenja v hrib. Tam seješ kamen, pa žanješ zlato. In še nadalje, ko umirajoča govori sinu: «Ti, Ivan, meni se pa le zdi, da bi spet dobili Laz...»

Bili sta to dve solzi, ki ju je bila izbrala Cankarjeva globoko občutena in topla misel, dva partizanska bisera, ko sem se ob njegovi misli spomnil na prav tak laz — na našo zasluženo domovino — za katero smo se borili v okoliščinah, katere je lahko prenašati le pa an, ki je bil oborožen z veliko vero Cankarjeve matere,

re, da bomo naš Laz — Domovino — z borbo dobili nazaj.

CANKARJEVA MISEL JE BILA S PARTIZANI

Ta Cankarjeva misel je bila z nami, kosmose nad Staro Oslico v zimi leta 1943 v meter visokem snegu borili ves dan za naš skupni Laz - novo Jugoslavijo. Mrz je pritiskal in spreminjal redke smreke v temne snežne stebre. Na desnem krilu položaja sem ležal globoko v snegu in skozi luknjo opazoval dolino in mačen gozdček pod sabo. Od tam bi bil sovražnik lahko prišel za naš hrbet. Dum-dumke so se raztreskavale v snegu nad mano. Sovražnik je vedel, da sem tam in je bilo moje življenje odvisno od enega samega ne-vidnega giba. Mrz in led sta počasi osvajala moje ude. Začelo je v prstih rok in nog in nato počasi lezlo do lakot, kolens in naprej proti truplu, proti središču — srcu. Tam je bilo še malo gorko — kot majhna lučka, ki je živo utripala in svetila. Ta lučka pa je bila svetla misel: POTREBNO JE TO, POTREBNO JE, CE DOMOVINA ZAHTEVA TUDI NAJVEČJO ŽRTVO, DA BO — LAZ ZOPET POPOLNOMA IN VES NAS — DA BOMO LAHKO POSEJALI ZLATO ZRNJE, KI BO OBROPILO KRUHA, SREČE, SVETLOBE IN NOVIH LJUDI!

Edino, kar smo tedaj želeli,

je bilo: skleda, in ne samo čaša gorkega čaja. Pa smo ob svetli Cankarjevi misli zdržali — in zmagali. Prišla je noč in tedaj smo se umaknili v viharju snega in burje. Kmalu nato pa smo v samotni vasi proslavljali 25. obletnico Cankarjeve smrti.

«MO PLUG JE TOD ORAL...»

KAKO NAM JE DANES V IZBOJEVANI SVOBODI BLIZU — IVAN CANKAR! Z njegovimi besedami lahko rečemo vsi partizani — lastniki tiste ga velikega Laza — nove Jugoslavije, ki smo jo vsi prehodili podolž in počez, po najvišjih vrhovih in dolinah, ki smo jo vsi zalili s krvjo padlih — za veliko žetev — svobodo, ljudsko oblast in gradnjo socializma:

«VSA SIJAJNA OD NEBE-SKEGA SONCA OZARJENA JE LEZALA pred menoj. Tedaj se je vzdignil v prstih ves

sladki, vroči ponos gospodarja, ki se razgleduje po brazdah: MOJ PLUG JE TOD ORAL!»

O, Cankar! Če bi danes še živel, kako bi še stokrat globlje pogrebel v svoji umetniški duši in še bolj občuteno povedal to svojo največjo misel o svoji njeni — Domovini. Takrat mogoče nisi slutil, da bo ta Tvoja velika in svetla misel osvojila toliko src, da bo tako hitro dozorevala velika žetev v Tvojem Lazu!

DANES NAS JE PETNAJST MILIJONOV. KI OBCUTIMO TO TVOJO SVETLO MISEL, KO SE V NAS DVIGA TISTI VROČI PONOS GOSPODARJA, KO SE RAZGLEDUJEMO PO BRAZDAH IN S TVOJIMI BFEEDAMI UGOTAVLJAMO: «NAS PLUG JE TOD ORAL!»

Danes nas je petnaest milijonov, ki odgovarjamo s Tvoji mi besedami na vse arde in souvažne klevete: «Močnejša je naša v lepoti, sreči in borbi pomlajena volja, nego vi, ki nas klevetate in vašo sodbao».

Danes nas je petnaest milijonov, ki gradimo in delamo, da bomo iz črne naplavine, iz očrnelih zidov naših požganih vasi, iz porušenih lovarn, iz razdrtanih cest in opustošenih polj, ustvarili tisto, kar si ti imenoval:

«Kad: v zaslje skozi okno zlato pomladansko sonce, je moje srce kot oprano in očišeno. Zarja, oblij me, pomlad, objemi me».

To pa že delamo. To občutimo, to gradimo, tudi če imajo o tem našem delu nekateri v svetu črne in nelepe misli. Nam je pri vsem tem lepo, svetlo in jasno.

HVALA TI, IVAN CANKAR, ZA TO SVETLO MISEL!

P. A. OGAREV

POT ŽUPANČIČEVE PESMI V SVET

(Nadaljevanje iz prejšnje številke)

Italijanom je morda prvi predstavil Zupančiča bivši škedenjski šolski vodja Alojzij Krizan (Luigi Crociata) v Marinettijevi reviji «Poesia» (Milano 1908, št. 4), v kateri je pod skupnim naslovom «Poese slovena» poleg Murrovega «Uroka» in Prešernove «Zvezdogledoma» objavil tudi Zupančičevo pesem «Meni se hoče» (Vorei). Ivan Kušar je v svoji znani knjigi iz jugoslovanske in bolgarske poezije «Canti jugoslavia» (Rocca. S. Ca. sciano-Bologna 1911) dal mesta tudi Zupančičevi «Romancii» (Ti s sanjami ovenčana). V socialistični reviji «Il Grido della Folla» (Milano 1911-12) je priobčil Rudolf Golouh na čelni strani številke svoj prevod pesmi «Ob Kvarneru» (Il mare e la croce). Pod naslovom: Duma, «Saggio di poesia e letteratura jugoslava-slovena», sta prevajalec Italo Maffei in Fany Sinkovč-Maver izdala v Modeni (1924) te le Zupančičeve pesmi: Z vlakom, Duma, Epilog in Mati in sin. Za 50letnico Zupančičevega rojstva je italijanski slavist Arturo Cronia izdal posebno knjigo «Ottone Zupančič» (Rim

prevod Zupančičeve pesmi je prevod pesniškega cikla «Dana», tiskan v izvirniku 1900 v Ljubljanskem zvonu, a je še istega leta izšel v francoski reviji «Pensee slaves», kakor poročal pesnik sam v svojem pismu Antonu Askercu dne 4. aprila 1900. Da pa imajo Francozi izmed vseh tujih narodov najboljše in najtemeljitejši izbor iz Zupančičeve poezije, je za sluga bivšega lektorja za francoščino na ljubljanski univerzi in kasnejšega rednega profesorja na univerzi v Strassburgu, Luciena Tesnière. Ta odlični poznavalec slovenskega jezika in literature je v svoji študiji «Oton Joupantchitch, poete slovene» (Paris 1931), ki obsega skoraj 400 strani, objavil zajeten izbor iz vseh, do 1931 izišlih Zupančičevih knjig: iz «Čaše opojnosti» (27 pesmi), iz zbirke «Cez plan» (33 pesmi), iz «Samogovorov» (23 pesmi), iz zbirke «V zarje Vidove» (16 pesmi), iz «Veronike Deseniške» pa je prevzel eno sceno iz I. dej., dve

na, ki izhaja v Vršču (Banat), je v oktobrski številki 1948 priobčila romunski prevod pesmi «Vseh živih dan» izpod peresa nekoga R.F. (to je profesor romunske manjšinske gimnazije v Vršču, Radu Flora) in je delan, kakor pravi pripomba, po srbskem prevodu. Februarska številka letošnjega leta pa je od istega prevajalca prinesla Zupančičevo pesem: «Kar je kovina» iz zbirke «Zimzelen pod snegom». Ponatis pesmi «Vseh živih dan» je izšel tudi v «Calendarul poporulu» za leto 1949, ki ga je dala na svetlo romunska Zveza kulturnih društev Vojvodine v Vršču.

Anglež Pavel Selver, znan že pred prvo svetovno vojno kot odlični prevajalec iz slovanskih literatur, je kot prvi angleški prevod iz Zupančiča objavil pesem «Vseh živih dan» v londonskem literarnem tedniku «The New Age» (28. februarja 1918). Nato jo je ponatisil v svoji «Anthology of the Modern Slavonic Literatures» (London 1919). Ponatis te pesmi imamo tudi v Ljubljanskem zvonu (1920) in v slovensko-angleški reviji «Miadinski list - Juveniles» (Chicago 1927). Ameriško-slovenski pesnik Ivan Zorman je v dodatku prevodov iz slovenskega pesništva v svoji zbirki «Pesmi» (Cleveland 1922) priobčil med drugim tudi prevod Zupančičeve «Dume» in pesmi «Jadra». Prevod posebnih prve pesmi je ameriško-slovenska kritika pozdravila z navdušenjem kot zelo posrečen. V zbirki «Poems from the Slovene» (1942) je Kenneth Matthews izdal Zupančičevo pesem «Belokranjska deklica». O Zupančiču posebej pa je Angležem poročal Josip Vidmar v «Slavonic Review» (London 1927-28).

Razmeroma mnogo Zupančičevih pesmi je prevedenih na nemški jezik. Med prvimi so tiste, ki so izhajale v zagrebškem «Morgenblattu» in «Morgen» in jih je bilo v razletju od 1903 do 1933 objavljenih 17. Prevajalci: psevdonimna Ružica, dr. Rudolf Andrejka, Zlatko Gorjan, Nikola Mirković, Lili Novy in Anton Funtek so v tej dobi prevedli te pesmi: Oj pesmice, ve ubolice; In nikjer, nikjer tolažbe; Bila si mi posoda vse svetosti; Moje srce je polje široko; Zvezde žarijo pokojno (dvakrat prevedena);

Moj Bog; Vizija; Otroci molijo; Sonet; Zebljarska; Bori; Zlata jutra; Sla je čez polje; Jezero; Naše luči; Prebujenje in Ljubljansko polje. Pesmi: Sla je čez polje, Jezero in Naše luči so bile ponatisnjene tudi še v «Jahrbuch-u istega časopisa (1929). Med temi prevodi se odlikujejo tisti, ki sta jih napravila Zlatko Gorjan in Lili Novy. Pesem «Melanholija» je izšla v prevodu dr. K. Glaserja v njegovi brošuri «Kritike in prevodi za poskušajo» (1906), pesem «Prebujenje» je prevedel dr. R. Andrejka v Laibacher Zeitung 30. nov. 1912; ta prevajalec je pod skupnim naslovom «Aus der modernen slovenschen Lyrika I. - II. priobčil v praškem listu «Union» teje Zupančičeve pesmi: Ljubljansko polje, Pismo, Kvišku plava, Ljubica, Belokranjska, Sla je čez polje, Tiho prihaja mrak (I. 19. avg. 1913); Različnim poetom, Pesem mladine, Pesem starca, Prebujenje (II, 29. nov. 1913). V posebni knjigi pod naslovom «Aus slovenschen Dichtung» (Ljubljana 1932), ki jo je sam založil, je dr. R. Andrejka izdal izbor Zupančičevih pesmi, izmed katerih so nekatere ponatisi starejših, že gori omenjenih objav; v zbirki je O. Zupančič zastopan s pesmimi: Motto, Kvišku plava, Jutra, Vasovalec, Belokranjska, Pismo, Sla je čez polje, Tiho prihaja mrak, Vi drugi imate..., Ljubljansko polje, Barčica, Starec misli, Pesem mladine in Prebujenje. Ignacij Rebozu, znan po svojem švicarsko-nemškem prevodu Cankarjevega «Hlapca Jerneja», je v «Neue Wege Blaetter fuer religioese Arbeit» (Basel 1916) priobčil v prozi nemški prevod Zupančičeve pesmi «Tista». V zbirki nemških prevodov iz slovenske moderne lirike «Aus der neuen slovenschen Lyrik» (Ljubljana 1919) so izšle v dobrem in solidnem prevodu pesnička Antona Funtko Zupančičeve pesmi: Vseh živih dan, Različnim poetom, To je tako, Gini Snežinke, Slovo, Pomladna ladja, Sredi noči, Ljubim te bolj, Serenada, Sanje, Melanholija, Metamorfoze in Naše luči. V literarni prilogi «Prager Presse» je dr. J. A. Gionar 10. avg. 1924 priobčil dialog med Friderikom in Bonaventuro iz II. dej. Zupančičeve «Veronike Deseniške»; v isti prilogi z imenom «Dichtung u. Welt» je Paul Elsner 22. jan. 1928 natisnil dva svoja prevoda, Belokranjska deklica in Zebljarska, a v graški «Tagespis» je na isti dan izšel prevod Lili Novy-jeve z naslovom «Cudo noči». Ista prevajalka je v «Mariborer Zeitung»

(Nadaljevanje na 19. strani).

FRANCE DOBROVOLJC

1928), ki je poleg Tesnièreove francoske tudi najtemeljitejša monografija o našem pesniku. V tej knjigi navaja pri ocenjevanju pesnikovega dela svoje prevode v prozi iz različnih njegovih pesniških proizvodov. Na zaključku knjige je bibliografija italijanskih prevodov iz Zupančiča do 1928, tudi tistih, ki v tem pregledu niso navedeni. V II. zvezku svoje knjige «Scrittori jugoslavia» (Zadar 1937) je Umberto Urbanaz-Urbani napisal daljšo študijo o Otonu Zupančiču in med njenim besedilom objavil prevod 3. pesmi iz cikla «Manom Josipa Murna-Aleksandrova» ter 16 verzov iz pesmi «Kakor tempelj stoji...» Prvi prevod je poleg krajšega eseja o Zupančiču Urbanaz ponatisnil v knjigi «Piccolo mondo sloveno» (Ljubljana 1941). Najlepši in najboljše izbor iz poezije našega pesnika v italijansko je podal v knjižici prevodov iz slovenske moderne pesmi Luigi Salvini z naslovom «Liriche slovene moderne» (Ljubljana-Napoli 1938)

Prvi, doslej zabeleženi francoski

sceni iz III. dej., štiri scene iz IV. dej. in eno sceno iz V. dej. Poleg tega je po francoski še nekaj odlomkov iz «Jerale», osem pesmi iz «Pisanica», dve pesmi iz «Lahkih nog naokrog», osem pesmi iz «Cicibana», trinajst ugank iz «Sto ugank» in eno pesem iz «Naše besede». Tesnièreova knjiga je imela v svetovni kritiki zelo velik odmev. Pri nas so o njej zabeležena poročila: 23 v francoskem, 1 v angleškem, 4 v nemškem, 1 v italijanskem, 2 v ruskem emigrantskem, 3 v češkem, 1 v poljskem, 1 v slovaškem in 6 v hrvaškem tisku. S prevajanjem Zupančičevih pesmi v francoščino se je bavil tudi še Srban Miodrag Ibrovac, bivši univerzitetni profesor v Beogradu, ki je v «Stranem pregledu» (Beograd 1933) objavil svoj prevod pesmi «Jezero» in ga nato ponatisnil v svoji «Anthologie de la Poesie Yougoslave des XIXe et XXe siecles» (Paris 1935) ter mu pridružil še pesmi: Tiho, brez besed, Vizija, Manom Josipa Murna-Aleksandrova (odlomki), Geslo, Zebljarska in Otroci molijo.

Literarna in kulturna revija naše romunske narodne manjšine «Lumi-

BILANCA LJUDSKO - PROSVETNEGA ŽIVLJENJA NAŠEGA LJUDSTVA V CONI A

Na Tržaškem ozemlju v coni A smo imeli 40 pevskih zborov. Če upoštevamo, da po 25 letih fašizma ni znala naša mladina po večini niti čitati v materinem jeziku, je bil tedaj začetek precej težak. Kljub temu so naši pevski zbori od prvega maja 1945 dalje pa do zloglasne resolucije Informacijskega urada ustvarili čudeže. To pa ne po zaslugi Vidalijskega, Ferlanovega in njegovih trabantov, tudi ne po zaslugi kakšnega Danila Pertota ali Frančka Zerjale. To omenjam zaradi tega, ker se ravno v poslednjem času prav na ves glas baha steber Vidalijske, ve prosvete gospod Košuta, da je vse prosvetno delo — njegovo delo. Trdi celo, da njim ne manjka poyevodij. Mi pa, ki vemo kaj je prosvetno delo, kako moramo delati, da dosežemo vidne uspehe, zlasti pa kar se tiče pevovodij, vemo da je pomanjkanje pevovodij zelo občutno.

Kako je z našimi pevskimi zbori

Miljski hribovi so imeli odlični pevski zbor, ki je štel z združenimi vsmi Skoflje, Elerji, Božiči in Sveta Barbara nad 100 pevcev. Zbor je vodil tov. Loredan. Po zaslugi zaščitnikov spijo vsi ti kraji spanje pravičnega in se namesto lepega petja slišijo hrupave harmonike in se vrši ples za plesom.

Plavje so bile vedno in so še danes pod vodstvom pevovodje Guština Branka nerazrušna trdnjava. Zbor ima vedno redne vaje, nastopa s samostojnimi prireditvami in sodeluje na vseh naših prireditvah.

(Nadaljevanje z 8. strani)

24. dec. 1928 objavila odlični prevod Zupančičeve «Zebljarske». Za znano «Jugoslavische Anthologie», ki jo je v Zuerichu 1932 izdala Katarina Jovanovits, je Hiltbrunner prevzel pesmi: Prišla si... in Tiho prihaja mrak. O priliki dubrovniškega kongresa PEN-klubov je slovenska sekcija izdala za tuje udeležence pod uredništvom Josipa Vidmarja reprezentativen, a po izbiri avtorjev skop izbor slovenske lirčne poezije z naslovom «Blätter aus der slovenischen Lyrik» (Ljubljana 1933), v katerem so v mojrskem nemškem prevodu Lili Novyjev izšle Zupančičeve pesmi: Hej oblaki!, Večer, Telesa naša, Belokranjska deklica, Jezero, Melanholija, Nočni psalm, Prebujenje in Joži Berčetu v spomin. Morda so to najlepše prepesnitve Zupančičevih stvaritev.

Prva, doslej znana pesem v madžarskem prevodu je «Vseh živih dan», ki jo je prinesla revija madžarske narodne manjšine v Jugoslaviji «Kalangyan» (Subotica 1933, št. 5) izpod peresa urednika Kornela Szentekyja. Zanimanje za Zupančiča med Madžari pa je naraslo šele po osvoboditvi. V glasilu madžarsko-jugoslovanskega društva «Déli csillag» v Budimpešti je docent dr. L. Hadrovich napisal esej «Seden-deseletni Oton Zupančič in zaključil razpravo s prevodom ene kitice pesmi «Veš, poet, svoj dolg?» (aprilska številka 1948). V literarnem delu iste številke sta izšla dva posrečena prevoda: L. Galdi je prevedel «Zebljarsko», L. Hadrovich pa pesem «Jezero». V segedinski reviji «Tiszataj» je prav tako v aprilski številki 1948 natisnjen madžarski prevod pesmi «Veš, poet, svoj dolg?», ki je delo Lasta Gala, medtem ko je budimpeštanska književna revija «Forrás» že v 8. številki 1943 prinesla prevod pesmi «Kralj Matjaž». Ključno je zelo lepo prevedel znani prevajalec Cankarjevih del v madžarsko: prekmurski Slovenec dr. Avgust Pavel. Sicer pa je največ prevodov iz Zupančiča objavila kulturna in literarna revija madžarske narodne manjšine «Hida». V marčni številki 1948 je Kalman Dušak prevedel iz zbirke «Zimzelen pod snegom» pesmi «Ktanina» in «Dva pogleda na planine», a v majski številki istega leta celoten prevod pesmi «Veš, poet, svoj dolg?», medtem ko je dvojna številka za junij-julij 1948 prinesla pesem «Kovaška» v prevodu Vereša Istvana. Letošnja 8. številka «Hida» pa je že po pesnikovi smrti natisnila prevod «Zebljarske», verjetno delo Lasta Gala,

Dolina je bila od nekdaj nekako središče severne Istre in to mesto si bo ponovno osvojila. Pod vodstvom marljivega pevovodje Cvetka Marca ima Dolina odlični moški zbor. Pred kratkim je priredil turnejo v Maribor, nastopa v radiu Koper, ima svoje prireditve in ne odreče nikdar sodelovanja pri naših prireditvah.

Boljunec je razpolagal do informbirojske resolucije s prav dobrim pevskim zborom. Tam, kjer so se poprej vrstile kulturne prireditve druga za drugo (koncerti in dramske predstave) se danes vrši sistematično ples. Vendar pa je tudi v Boljuncu zopet na delu pevski zbor in v dnevih okrog 11. decembra je ta zbor gostoval v Kranju.

Boršt se je prebudil in daje v zadnjem času vidne znake življenja. Z dobro voljo pevovodje Petarosa bo v kratkem času z lahkoto zopet pridobil svoj stari sloves.

Ričmanje so zaplavale v Vidalijske vode. Goje nekaj surrogat pevskega zbora, toda takega zbora, s kakršnim so razpolagali prej v Ričmanjih ne bomo pod «zaščitniki» nikdar slišali.

Lonjer se je še nedavno ponašal z mešanim zborom, ki je štel nad 50 članov. Po popolnem razslu deluje sedaj pod vodstvom tov. Lavrenčiča skrčen toda dober zbor in vsi tisti zapeljanci, ki so se odtekli, bodo sčasoma spoznali Vidalijsve nakane in se prepričali, da so bili vendarle tedaj lepši časi, ko so vsi v domačem krogu prepevali ter se medseboj ljubili in spoštovali. Zbor je priredil v prvi polovici decembra 1949 turnejo v Celje in se je navdušen vrnil.

Podlonjer rešuje sedaj situacijo na Vidalijskih prireditvah. Tudi ta zbor je le nekaj nadomestek pevskega zbora toda zaščitniki ga bodo kljub temu najbrže kmalu proglasili za «elitni» zbor.

Svetoivanski pevski zbor so že z vsemi razpoložljivimi sredstvi podministrali. Ta jim je prav posebno trn v peti. Zbor in zborovodjo tov. Venturini so s pestmi vrgli iz prosvetnega doma, pokradil ves arhiv (vse muzikalije) in klavir, vrgli ga celo iz gostilniških prostorov, kljub temu pa ima odlične uspehe in je v juniju 1949. leta priredil z velikim uspehom 12 dnevno turnejo po Dalmaciji s koncerti v Zadru, Biogradu na moru, Sibeniku, Splitu, Dubrovniku in drugod.

Pevski zbor na Vrđeli je po zaslugi zaščitnikov zaspal in ista usoda je zadelo tudi pevski zbor iz Skokrije in Rojana. Toda ti pevci in še nekateri drugi, ki niso bili doslej nikjer opredeljeni, so se združili in ustanovili nov pevski zbor pod imenom «Tržaški zvon». Zbor je že parkrat nastopil z uspehom, kljub temu da je bil šele pred kratkim ustanovljen. Zbor šteje 40 pevcev in vodi ga tov. Boštjančič.

Ivan Cankar od Sv. Jakoba je trdna trdnjava. Vodil ga je dolgo vrsto let tov. Vladimir Svara. Zadnji čas je zbor pomnožen. Pred kratkim je nastopil s samostojnim koncertom na Opčinah (moški, ženski, mešani zbor in tamburaši). Za svoje zasluge je tov. Svara prejel pred kratkim, ko se je vračal od kulturne prireditve, pri kateri je ta zbor pel, od Vidalijske družali lepo plačilo, tako da se je moral zdraviti v bolnišnici.

Barkovljanski pevski zbor je prebodel zle posledice rovarjenja domačega kominformista Venčka ter nekater skupno osmrtnico za Vladimirjem Nazorom in Otonom Zupančičem, prav tako izpod peresa Lasta Gala, ki je v besedilo vpletel še zadnje tri kitice pesmi «Veš, poet, svoj dolg?» in pa še poslednje Zupančičeve verzice o petletki.

Letošnje leto je dalo tudi prve prevode Zupančiča v šiptarskem (albanskem) jeziku. Objavila jih je nova revija naše šiptarske narodne manjšine, ki pod imenom «Jeta e re» (Novo življenje) izhaja v kulturnem središču jugoslovanskih Albancev v Prištini.

Iz gornjega pregleda, ki seveda ni mogel biti popoln, je razvidno, da si je tudi glas pesnika majhnega naroda utrl pot v svetovno literaturo, za kar se moramo zahvaliti edino njegovi genialnosti in trdemu delu za narodno kulturo.

FRANCE DOBROVOLJC

terih drugih «zaščitnikov» in je zopet dosegel pod vodstvom tov. Milana Pertota svoj stari sloves ter nastopa z odličnim uspehom. Zbor šteje nad 40 pevcev in pevk.

Skedenjski pevski zbor je zavzemal na Tržaškem ozemlju odlično mesto po številu pevcev in tudi po uspehih. Zaščitniki so ga razbili. Skrčenega na 45 članov vodi sedaj tov. Venturini. Zbor je z uspehom nastopil na prireditvi v Bazovici in danes ga slišimo že večkrat tudi pri radijskih oddajah koprške radiooddajne postaje.

Marija Magdalena, Kolonkovec in Rocol so po zaslugi zaščitnikov zaspali.

Bazovica je praznovala letos 50 letnico svojega zbora. Ob tej priliki je bil zbor odlično sestavljen iz starih in novih pevcev, toda struja malkontentov mu postavlja ovire, da zbor ne more svojega dela tako nadaljevati, kot bi ga moral. Bo pač potrebna močna operacija. Kar je zdravega naj ostane, kar je slabega naj gre. Boljši je manjši zbor, ki ima redne vaje, tako da lahko računamo nanj, kakor pa da vse skupaj visi samo v zraku.

Naši Padričani ne morejo živeti brez petja. Bilil so sicer popolnoma zrušeni. Agilni zborovodja Grgič je te razdružene ljudi zopet združil in sedaj zopet sistematično goje našo pesem. Lepo so se postavili v Bazovici. Odšli bodo tudi na turnejo in sli-

Naši pevovodje

FRANC VENTURINI, nestor naših pevovodij, dirigent zbora Slavko Skamperle in priznani kompozitist in obdelovalec narodnih motivov.

UBALD VRABEC. Kdo ga ne pozna? Svoje sposobnosti je prenesel v svoj komorni zbor tako temeljito, da je postal po pravični naš reprezentativni pevski zbor. Vrsto pesmi, ki jih pojejo naši zbori, je skomponiral Vrabc, med njimi znano «Hercegovsko».

šali jih bomo s koprške radiooddajne postaje.

Gročana, Gropada, Trebče, Bane in Konkonek: vsi ti zbori spijo po zaslugi «zaščitnikov».

Prosek bi nam lahko več pokazal. Ima sicer zbor, ki je tudi častno nastopil v Bazovici pod vodstvom tov. Cibca, ima tudi mladinski zbor, razpolaga s tremi pevovodji (Cibic, Kanter, Cermelj) toda današnji čas zahteva večjo delavnost. Tudi tu so sicer razdrapane razmere, toda moramo na brez brez cincanja. Naj bo zbor še tako majhen, naj bo pa na trdni podlagi.

Nabrežina razpolaga s prav dobrim pevskim materialom (moški zbor), ki ga vodi tov. Zidarič. Ta zbor sestavljajo zreli možje in mladeniči in razpolaga z dobrim pevskim materialom, zato ima ta zbor pred seboj lepo bodočnost.

Zbor v Sv. Križu je prevzel osebno ujaljeni Franček Zerjal, ki je pa brez sposobnosti.

Salez je imel pod vodstvom tov. Obada odlični pevski zbor. Doletelega je ista usoda kot vse ostale. Iz ruševin ga je sicer v skrčeni obliki zopet dvignil tov. Obad in sedaj že zopet marljivo deluje in nastopa.

V Zgonku vodi baje zbor še vedno Milič. Zbora nisem slišal od Kominforma dalje. Milič je pred tem dogodkom imel lepe uspehe. Le škoda, da ga je nekdo zapeljal na napačno pot. Upam, da ga zopet vidimo med nami.

Sempolaj je imel odlični pevski zbor, ki ga je vodil tov. Zidarič. Toda take dobičke, kot jih je povsod prinesel Kominform z raznimi Vidalijski, Ferlani, Slavci, Gombaciji in drugimi, je prinesel tudi Sempolaju - to je prepričljivo in razdejanje vsega, kar diši po slovenski kulturi. Danes poje zbor v skrčenem obsegu - v tem zboru poje samo 10 moških, - toda je prvovrsten.

Sesljan, Devin (Zorkina trdnjava), Gabrovec, Veliki Repen - zbori spijo. To so sadovi «zaščite».

Na Opčinah je sicer vse nekam zrahljano, ker je tam središče vse domače in tuje reakcije, vendar opevo Svom še vedno lepo doni in pod vodstvom tov. Maliča bo pel vse dotlej, dokler bodo Opčine stale.

Radijski komorni pevski zbor pod vodstvom tov. Vrabca nam pa je za vzor bodisi v disciplini in po izvajanju. Nobena intriga ga ni omajala in zbor gre naprej po svoji poti od uspeha do uspeha.

Tak je sedaj položaj pri naših pevskih zborih na področju A ob zaključku leta 1949. Prav za prav ni tako tragičen. Zlobni načrt Vidalijskih trabantov - uničiti vse, kar smo z velikim trudom naredili - se je ponesrečil. Le za nekaj mesecev so pevski zbori zaradi Vidalijskih divjaških napadov utihnili, toda danes se iz ruševin dvigajo pevski zbori in ponosno se razlega naša pesem doma in preko meja.

Gostovanja v domovini

Od meseca maja 1948 pa do danes so zbori priredili z velikim uspehom sledeče turneje:

Komorni zbor meseca decembra 1948 v Ljubljano, Tržič in Kranj, v prvi polovici decembra meseca 1949 v Maribor in Strnišče.

Konkonek na Bled in v Zirovnico.

Sv. Ivan meseca oktobra 1948 v Beograd, Subotico, in Kragujevac, avgusta 1948 v Postojno in meseca maja in junija 1949 v Zadru, Biograd na moru, Sibeniku, Splitu, Dubrovniku. Gostoval je tudi v bližnji okolici, v Dolini, Sempolaju, Marčezigah, Bazovici in drugod.

Sv. Jakob (Ivan Cankar) na Vrhniko in Ljubljano na Cankarjevo proslavo ter v Sovodnje.

Dolina v Maribor.

Skedenj je gostoval s tremi turnejami na Reki, v Mariboru ter v Zagrebu in Ljubljani.

Lonjer je gostoval v prvi polovici decembra 1949 na okrajnem tekmovanju kulturno-umetniških skupin v Celju. Istočasno je gostoval zbor iz Boljunca v Kranju.

Večji pevski nastopi

Večji pevski nastopi so bili v Dojni ob priliki 70 letnice društva, v

Mercedolu, v Plavjah, v Bazovici, na stadionu «Prvi maj» v Sempolaju, in 5. junija na dan praznika miru. V Mercedolu je bil navedeni večji nastop pevskih zborov dne 24. aprila, ko smo proslavljali obletnico ustanovitve OF.

Okrajni pevski koncert v Sempolaju je bil dne 7. avgusta in je nastopilo šest pevskih zborov (Sempolaj, Nabrežina, Salež, Barkovlje, Sv. Ivan, Prosek). Pri navedenem pevskem koncertu v Plavjah dne 17. avgusta so peli zbori iz Plavij, Doline, Ivan Cankar ter Komorni zbor.

Dne 21. avgusta je praznovala «Lipa» iz Bazovice 50 letnico svoje ustanovitve. Na tej priložnosti je bilo 14 pevskih zborov (Bazovica, bazovski tamburaški zbor, Sv. Ivan, Barkovlje, Skedenj, Dolina, Padriče, Opčine, Nabrežina, Sempolaj, Salež, Prosek, Ivan Cankar, Radijski komorni zbor).

Nastopi pri radijskih oddajah

Doslej so nastopili na radiooddajni postaji v Kopru sledeči pevski zbori in solisti.

1. Komorni zbor: povprečno trikrat mesečno;
2. Ivan Cankar od Sv. Jakoba;
3. Sv. Ivan;
4. Dolina;
5. Barkovlje;
6. Sempolaj;
7. Skedenj;
8. Dueti iz Plavij;
9. Solisti: Pavla Potratova, Rožica Kozem, Slavica Batistuta, Dušan Pertot, Anica Ščuka.

Produkcije Glasbene matice

Leta 1948 je bila interna glasbena produkcija Glasbene matice in leta 1949 pa javna produkcija Glasbene matice v Skedenjski dvorani, katero so ljudje poselili v velikem številu.

Muzikalije

Glasbeni oddelček oddelka za ljudsko prosveto je razmnožil in založil v zadnjem času partiture in glaske 36 skladb za mešane in moške zборе, tako da razpolaga danes SHPZ s približno 400 skladbami in nakladi približno 50.000 izvodov.

V zalogi ima SHPZ prav lepo zbirko muzikalij za godbe na pihala in tamburaške zборе. Sicer pa sta vsakokrat po potrebi harmonizirala partiture za godbe tovariša Vrabec in Venturini.

Operna šola

Operna šola je priredila več večerov opernih arij, na katerih so sodelovali pevci-solisti in komorni zbor. Take prireditve so bile: v Nabrežini, na Kontovelu, na Opčinah, v Smarjah pri Kopru, v Piranu, Skednju in drugod.

Kjer pa ni bilo na razpolago klavirjev je priredil koncerte Komorni zbor tako n. pr. v Saležu, Gropadi, Plavjah in drugod.

Vrsto koncertov je priredil kvartet «Fantje s Krasa» in sicer včasih skupno s solisti ali recitatorji. Tako n. pr. v Devinu, Sesljanu, Gropadi, Bazovici in Repentabru.

Bodoče delo

Delo naš čaka, zimski čas je zato primeren, pevovodje in pevci ne smejo držati križem rok. Vsak čez vsa potreba nas morata dobiti pripravljene. Vsak pevski zbor naj se pripravi vsaj za dva samostojna nastopa in za nekaj nastopov na radiooddajni postaji. Zbori se morajo že sedaj pripravljati za skupen nastop pri proslavi Prvega maja 1950. Vsi zbori morajo skrbeti zato, da iz njih samih zrastejo dobri pevovodje. Zato naj izberejo iz svoje srede nadarjene pevce in to naj napravijo zbori zlasti tam kjer manjkajo pevovodje. Le tako bomo lahko rešili to perečo vprašanje. Naši zbori so peli, ko ni bilo zaščitnikov Vidalijskih, Ferlanov, Bidovcev in Gombacijev, pojejo sedaj in bodo peli vedno, tudi ko o takih ljudeh in skupinah ne bo več ne duha ne sluha,

FRANCE VENTURINI

Slovenske slikarstvo na Tržaškem ozemlju 1949. leta

Zerko Jelincič

Preteklo leto je bilo izredno bogato umetniških dogodkov med tržaškimi Slovenci. Tako bogato, da ga menda ni bilo med namj človeka, ki si ne bi bil ogledal vsaj ene umetniške razstave. Počasi le prilika v kulturno zavest našega poprečnega človeka, da je tudi likovna umetnost, to je slikarstvo in kiparstvo, upoštevanja vredno kulturno področje, kot glasba ali gledališka umetnost. Razumljiva je zmedenost začetnika pred tem za njega novim kulturnim pojavom, posebno če gre za modernejše zasnovano umetnino. Opazovalec se ne znajde na prvi hip, «ne razumem tega», so navadne izjave ob takih prilikah. Tudi pri drugih umetniških področjih ni drugače. Čim več je kdo čital pesmi, literarnih proizvodov, bolj, bolj vsestransko bo razumel in se vživel v leposlovne proizvode, posebno modernejše, kjer igrajo večjo vlogo različne umetniške smeri, razni umetniški programi.

Nič drugače ni pri likovni umetnosti. Treba si je ogledati čim več razstav, brati ocene, poslušati predavanja. Nič ne pride samo po sebi brez truda in napora, brez vaje, izkušnje, brez intenzivnega čustvenega vživljanja v umetniškova razpoloženja in zamisli.

Misel o kritiki

S tem seveda nočem zagovarjati one zapadne modernistične umetnosti kot jo je nekdo (prim. Ljudski tednik z dne 18.IX.49.) s pravo vneto efanatikom in nalivčarjem, četudi morda ne toliko na lasten račun. Zaradi navajanja tekoče ljudske sodbe o navedeni umetniški smeri v enem mojih člankov se je bil omenjeni recenzent razjezil in sipal nauke o nalogah umetniškega kritika, ki bi moral, «občinstvo vzgajati, ne navajati bolj ali manj plehke primombe nepripravljene občinstva...» itd. in z navajanjem znanega primera o usodi pesniškega renomeja Koseskega in Prešerni v naši literaturi.

Pri tem pa je pozabil navesti — ali jih morda ne pozna? — n. pr. konstruktivistične stilne manire slikarja Cernigoja pred tridesetimi leti, ki jih je umetnik sam že davno vrgel čez plot ter se postopoma vračal v oni krepki in izraziti realizem, ki mu je na zadnji razstavi naklonil splošno priznanje, ne le «plehkega» občinstva, nego tudi dobro pripravljene kritike. Nekatere umetniške programske skrajnosti in slikovito teoretiziranje niso že zdavnaj več nikakoli odkritja Amerike, marveč so tudi pri nas že nekoliko zastarele, kozmopolitske mode, ki jih je marsikdo zavrgel kot neprimerne in nadležne za njegov lastni umetniški razvoj. In splehke pripombe... občinstva so se v tem pogledu izkazale za — zdravo in daljnovidno sodbo.

Ne gre torej lahkotno podcenjevati ljudske sodbe, ker smo mnenja, da je umetnost za ljudstvo, kateremu mora biti idejni in borbentni vodnik. In je čisto pogrešeno; da se umetniki zapirajo v svoje individualne slonokošče-

ne stolpe, kamor jim morejo slediti le redki izbranci ali kulturni blaziranci, in je občinstvu potreben ključ za dešifriranje takih muhastih individualističnih eksperimentiranj, ki so to dekadentno umetnost zavedle tudi na zapadu v slepo zagato brez izhoda. Če pa že hočemo govoriti celo o «narodno-obrambni stališčih», bi pa hotel omeniti zelo trezno sodbo nekega našega razgledanega kulturnega delavca, ki je dejal približno tole sodbo: če bodo umetniki gojili drugačno umetnost kot v domovini, to nujno ne bo slovenska umetnost, marveč brezdomovinska, odtrgana od svojega naroda; vodila bo k večji diferenciaciji.

Ne vem, če je taka izločitev in oddaljevanje od naše narodne in ljudske

nostni ravni — je zbrala v preteklem letu med svojimi stenami vsaj dve tretjini vsega tržaškega umetniškega življenja. Tu so razstajali tudi vsi naši slovenski umetniki. Ni jih prav mnogo, toda so med najboljšimi v Trstu in visoko drže ugled slovenskega slikarstva, kar jim priznava enodušno tudi italijanski tisk v svojih umetniških ocenah, — in sicer kot edini pannongi slovenske umetnosti.

V preteklem letu 1949, so imeli skoraj vsi pomembnejši naši slikarji osebne razstave.

Tradicionalna noveletna razstava

Na božično-noveletni, že tradicionalni skupni razstavi slovenskih in italijanskih umetnikov, za leto 1949,

A. Lukežič:

Pokrajina

stvarnosti ter slepo sledenje vsem tudi že zastarelim kozmopolitskim smerem, narodnoobrambna dolžnost.

To smo omenili tudi, ker je naše tržaško slikarstvo tako visoko zrelo in razvito, da si lahko tako zdravo kritiko privoščimo. Nam na srečo ni prav nič več treba kakih bleiwelsovsko prizanesljivih, utilitarističnih kritičnih omedlenosti. Obratno, bilo bi škodljivo o tem molčati. Polemika o zapadni modernistični umetnosti je tudi na zapadu zelo žolčna in vedno aktualna. Za nas pa je, kot bo bralec sam ugotovil iz tu napisanega, še posebno važna, ker živimo na pragu vzhodne ljudske Evrope, ki stopa pri nas s socialistično FLRJ vedno izraziteje na pota realistične umetnosti, ker gre po poteh njene socialistične stvarnosti.

Pomen galerije «Scorpione»

V Trstu je bilo tako razpravljanje tudi zelo živahno in dovolj stvarno, enako v italijanskem in šovinističnem tisku, ker mu je dajalo umetnostno razstavljalno življenje, posebno v galeriji Scorpione, obilo hrane.

Ta mala galerija, na oglu med trgovom Ponterosso in ulico sv. Dušana, nasproti pravoslavni cerkvi, galerija «Sc'lavo comunista», kot so jo žolčno krstili italijanski šovinistični krogi — toda zelo delavna in na visoki umet-

so razstavili naši umetniki Cesar, Cernigoj, Grom, Hlavaty, Kocljancič, Lukežič, Saksida, in Spacal.

Vsako ima izrazite, lastne posebnosti v slogu, kar je posebno dobro razvidno, na skupnih razstavah. Bili so zastopani nedvomno z močnejšimi deli kot italijanski tovariši. Seveda ne smemo pozabiti, da se je udeležil razstave v «slovansko-komunistični» galeriji le majhen del italijanskih šovinistov, ker bojkotirajo prodajo umetnin likovnikov, ki tu razstavlja.

Razstava v spomin Alberta Sirkca

V februarju je bila spominska razstava ob obletnici smrti velikega svetokriškega slikarja našega mrtja, Alberta Sirkca. V spominskem govoru in ocenah umetnikovega dela je bil upravičeno prikazan realistični značaj njegovega ustvarjanja. V živih barvah, polnih življenjske vedrosti je sevalo z vsi stvarno neposrednostjo življenje kriških ribičev. Iz njih srede je zrastel, z njimi se je čutil povezanega, njihovo življenje je opeval s svojim čopičem. Zakoreninjenost v njegovem slovenskem kraškem ljudstvu in delo zanj mu je nakopalo fašistično preganjanje, in skoro dve desetletji je moral preživeti v emigraciji preden se je mogel vrniti za kratko dobo do svoje smrti 15. septembra 1947.

Razstava za podeželje

Da spozna naše tržaško ljudstvo njegovo umetniško delo in da začne najširši ljudski krogi spoznavati slikarstvo, tak je bil tudi sklep občnega zbora SHPZ iz meseca maja 1948 l. je bilo prirejenih nekaj umetniških razstav tudi za naše podeželno ljudstvo.

Prva taka ljudska razstava je bila v Sv. Križu, v umetnikovem rojstnem kraju dne 23. jan., ki je prav lepo uspela in ki so jo obiskali mnogi domačini iz domače in iz bližnjih vasi. Niti neslani vidaljevski izpad J. Košute ni mogel skaliti lepe prireditve. Druga razstava je bila prirejena v Borštu dne 6. marca, ker so kominformistični razbijači slovanske kulture onemogočili razstavo v Boljuncu in kasneje na Opčinah. Zato je bila še dne 13. marca na Proseku. Kljub vidaljevski sovražni propagandi proti tej edinstveni slovenski kulturni prireditvi v naši vasi, sta obe razstavi lepo uspeli.

Lojze Spacal

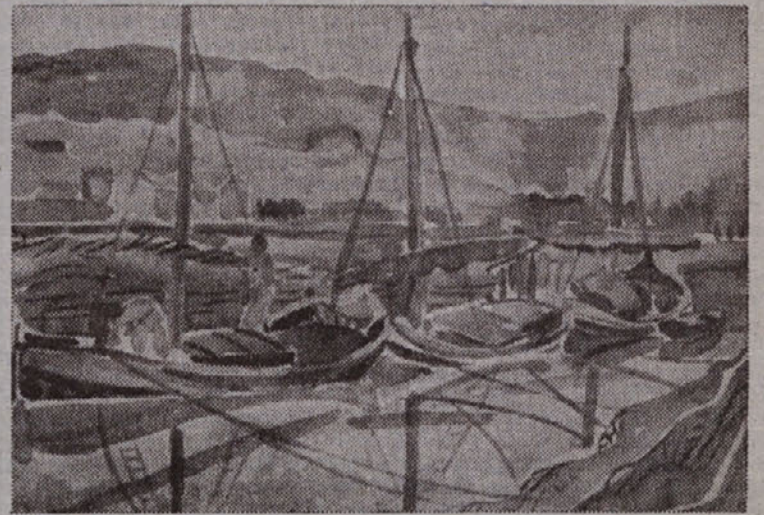
V prvi polovici meseca aprila je razstavljal v Skorpijonu slikar Lojze Spacal. Slovenska in italijanska kritika je pokazala svojsko umetniško vrednost njegovih del posebno ob tej priliki, ki je bila prav za prav proslava desetletnice njegovega umetniškega dela. Kritika je seveda ugotovila posebno po nekaterih precej abstraktno zamišljenih delih, kjer se skoro ne da ugotoviti predmeta, ki ga prikazujejo, močno zapadnjaško modernistično usmerjenost. Po drugih umetninah, po kraških krajčinah in obdelovanju marin ter socialnih tem (Kraška kmetica, Perica, Kostanjar, P'orod, V partizane), ki obdelujejo naše ljudsko življenje, mu pa nihče ne more zanikati povezanosti z našo zemljo in ljudstvom.

Ob tej priliki je umetnik izdal zelo okusno monografijo o svojem desetletnem umetniškem ustvarjanju s predgovorom Borisa Pahorja, v italijanski 'zdaji pa Marcella Paolija. To je prva slovenska publikacija te vrste na Tržaškem ozemlju.

Grom, Hlavaty, Saksida

Sredi meseca maja je razstavljal naš mladi proseški slikar Bogdan Grom. Umetnostna kritika je na splošno ugodno ocenila prvo osebno razstavo domačega umetnika, ki neposredno in realistično obdeluje kraško pokrajino, kamenite gmajne in kraške vasi ter tržaške ulice in morje.

Konec maja in začetek junija sta skupno razstavila slikarja Robert Hlavaty in Rudolf Saksida. Kritika in občinstvo sta enodušno pozdravila Hlavatyjeve akvarele. Iz njih diha naše morje, istrsko življenje, njegova nova družbena stvarnost iz močnega graditvenega ritma Istrskega okrožja v spontani, poetični obdelavi. Pri Saksidi je kritika poudarila njegovo umetniško rast in individualno svojost, a ni mogla prevzeti surealistične obdelave slikarskih predmetov,

A. Cernigoj:

Ribiški kot

ki jo dela našemu širšemu občinstvu tujo in skoro nedostopno.

Njegovo dekorativno delo na Razstavi gospodarske delavnosti v Kopru, je močnejše odjeknilo in dokazalo njegova močna, stvarnejša nagnenja dokazalo njegova močna, stvarnejša v obdelovanju in prikazovanju našega sveta.

Ob stoletnici Prešernove smrti

Ko že govorimo o Kopru, moramo poročati o skupni razstavi tržaških slikarjev za stoletnico Prešernove smrti, ki so se je udeležili naši slikarji: Birsa, Cesar, Grom, Hlavaty, Lukežič, Saksida, Spacal (izven nagrajnega natečaja) in Vogrič. Za lepo uspelo razstavo je Prosvetni oddelek istrske ljudske oblasti razpisal umetnostne nagrade. Prva je bila dodeljena Lukežiču, druga Hlavatyju, tretja pa Cesarju.

V Kopru so priredili malo kasneje spominsko razstavo Alberta Sirkca, ki je tudi tu naletela na enodušno priznanje.

Naj omenimo že kar sedaj še tudi razstavo gospodarske delavnosti v Istrskem okrožju v oktobru 1949 leta.

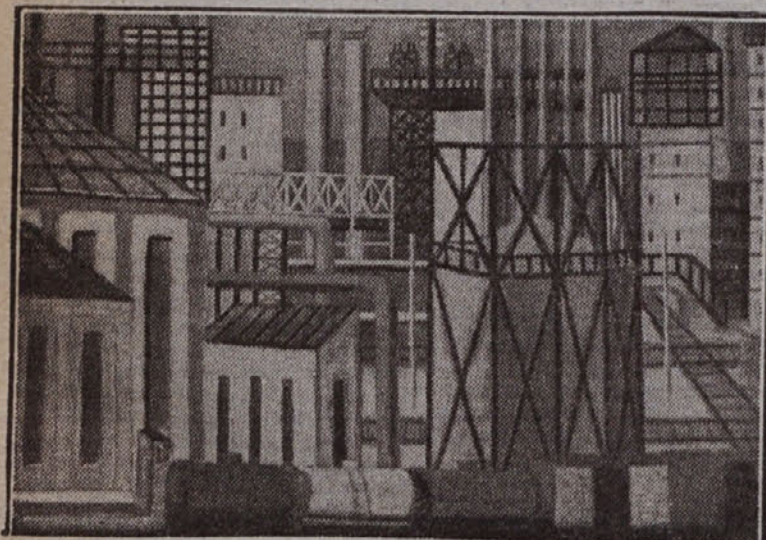
R. Saksida:

Lvorišče

Prireditve in opremo prostorov so izvršili po načrtu slovenskih arhitektov Kosovela in Vasiča, medtem ko so nazidne slike, freske, panoje, naslikali naši tržaški slikarji iz obeh področij. Ta oprema je močno podčrtala pomen razstave in je bila na pravi umetniški ravni.

Lukežičeva olja

Ze v jesenski razstavnici seziji, v prvi polovici meseca oktobra je razstavil slikar Avrelj Lukežič svoja olja. Njegovo prvo razstavo po več letih popolne umetniške nedelavnosti, ki ji je bil vzrok čisto ekonomske narave, je sprejela vsa naša kulturna javnost z velikim zadoščenjem in priznanjem kot malokatero ali morda nobeno drugo prireditve te vrste. Tudi umetnostna kritika slovenska in italijanska, ni štedila s priznanjem in pohvalnimi ocenami. Lirično nastrojene krajine, največ iz istrskega okrožja, sveže in neposredne, kažejo nove razvojne značilnosti našega švedenskega umetnika. Njegove slike iz preteklega dobe pred fašizmom, pravi odraz turboznega življenja in trpljenja pod tujo knuto, so bile mračne, v temno sivih tonih, v meglenih ozračjih, z grozečimi viharimi oblaki. Osamljene rogovile dreves, brez listja v jesenskih ali zimskih pokrajinah, zlovešče štrle v nebo. Sedaj je pa istrska krajina vsa sončna, vsa poje v vedrih, zlatopšeničnih pisanih barvah. Le še kak temen oblak, črn huddourni ptič ali upognjen potnik, ki se cankarjevsko osamljen upira po

L. Spacal:

Plavaj

(Nadaljevanje na 21. strani)

UMETNOSTNE RAZSTAVE

V LJUBLJANI LETA 1949

Tudi letošnja leto je bilo v pogledu umetnostnega življenja enako živahno in produktivno kot je to bilo v preteklih letih po osvoboditvi, zlasti še če upoštevamo kot merilo število in kakovost razstav. Umetnostne razstave so najvidnejša oblika umetniškega izživeljanja in po njih spoznavamo občinstvo, naša javnost, težnje in uspehe umetnikovega dela, niso pa razstave edina pot in edino sredstvo prikazovanja modernega umetniškega življenja. Poleg razstavnih in podobnih prireditev društev, galerijskih ustanov in posameznikov nastaja v sodobni produkciji naravno tudi cela vrsta del, v obliki javnih ali zasebnih naročil, ki jih je zaradi tehničnih okoliščin težko prenesti v javne razstavne prostore (n. pr. dela v zvezi z okrasitvijo arhitekture in opreme, javni spomeniki itd.) ali pa jih prikazujemo šele dokaj kasno v obliki zgodovinskih in retrospektivnih razstav in pogostoma tudi tedaj samo nepo-

sredno, to je s pomočjo skic, načrtov, detajlov, kopij ali fotografskih posnetkov.

Tako razlikujemo z ozirom na vsebino več vrst in tudi več načinov razstavljanja z ozirom na namen take umetnostne prireditve. Predvsem ločimo prikaze moderne, sodobne ali

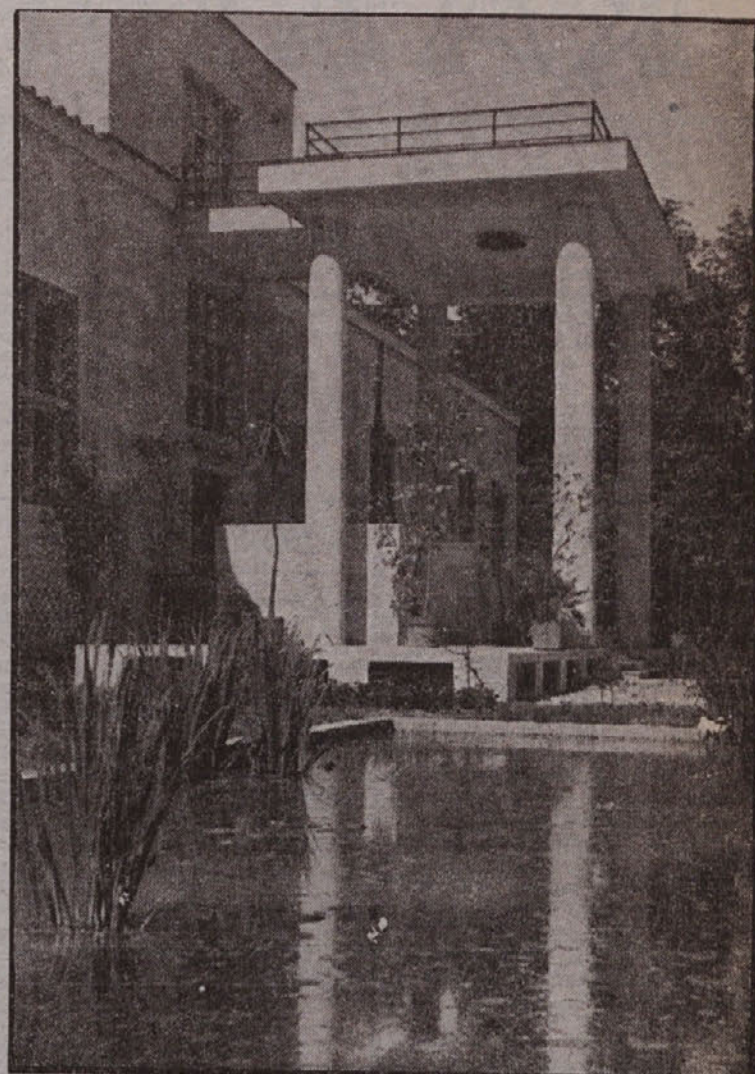
F. ŠIJANEC

žive umetnosti z deli živečih umetnikov in prikaze zgodovinskih razdobj ali osebnosti. Razstavljamo lahko samo posameznika ali pa skupino umetnikov. Zlasti so bile dobrodošle društvene ali klubske razstave sodobne umetnosti, razstave moderne tvornosti z žirijo in brez žirije, razstave reprezentativnega pomena, ki naj prikazujejo izbor najboljših in najbolj značilnih del za celotno obdobje ali celotno pokrajinsko ozemlje. Nastopa-

častno, lahko bi pa žirija to sorazmerje še zboljšala v prid kvalitete celotne razstave. V figuralni kompoziciji, ki se uveljavlja največ v tematskih delih velikega formata, si razvili Hrvati in Srbi dobro obetajoč polet in svojemu temperamentu ustrezajoč razmah, pa tudi v kiparskih delih, zlasti v portretu so bili doseženi lepi uspehi. Pogrešali smo kiparja Frana Kršinića in tudi v slikarstvu niso bile vse veličine zastopane (pri nas je manjkal n. pr. France Pavlovec). Posebnih presenečenj razstava ni pokazala, nudila je povprečen, čeprav nepopoln pregled prizadevanj v okviru osvajanja novih realističnih načel in v smeri prilagoditve novim umetnostnim zahtevam. Pokazalo se je tudi, da lahko vsebuje doktrinarno praktičistično obravnavanje borbe proti formalizmu nevarnost zavračanja dejanskih umetniških kvalitete in njih razvoja v svobodnejšem umetniškem izživeljanju individualnih težnj.

Drugo pomembno prireditev te vrste je letos predstavljala velika retrospektivna razstava del slikarja in grafika Božidarja Jakca ob umetniškovi 50 letnici (julij in avgust, Moderna galerija). V resnici zaslužen prvo razstavo umetnika poedina v času po osvoboditvi je prejel naš najplodovitejši grafik, ki je v 11 galerijskih dvoranih razprostri plodove neumornega 30 letnega umetniškega dela (480 del) v tolikšni množini, kvaliteti in tehnični vsestranosti doslej neviden raznolik umetniški zaklad portretista, ilustratorja, pejsažista, zbiratelja in popisovalca številnih popolnih beležk in impresij, oblikovalca naših znanih in nezanih ljudi in njihove prelepe pokrajine, tvorca — risarja in borca partizanske osvobodilne borbe, pedagoga in organizatorja sodobnega slovenskega umetnostnega življenja, prvega rektorja slovenske umetniške akademije, sedaj tudi rednega člana slovenske Akademije znanosti in umetnosti. Bilanca dosedanjega življenjskega in umetniškega dela Božidarja Jakca je razodevala na tej vsebinsko in snovno bogati razstavi vso ustvarjalno silo umetnika, ki je bil med prvimi tvorca sodobne grafične umetnosti in ki si prizadeva z neuklonljivo ambicijo spopolnjevati in poglobljati svoje delo, ki je zasidrano v mogočem utripu današnje razgibane dobe naših mladih narodov, na poti ustvarjanja lastne in samonikle umetniške kulture.

Mogočen vtis je zapustila v celokupni javnosti prva uradna razstava Moderne galerije, znamenita zgodovinska razstava del mojstrov slovenskega impresionizma, Riharda Jakopiča, Ivana Groharja, Matije Jame, in Mateja Sternena. Umetnine četverice slikarskih prvakov, ki so utemeljitelji sodobne slovenske umetnosti, smo imeli priliko občudovati maja in junija in to v izboru, ki nam je prikazal naše mojstre v najbolj značilnih in najbolj dozorelih delih. Tudi če bi hoteli doseči popolnost takega reprezentativnega in v vseh ozihr izredno pomembnega prikaza vodilni: slikarjev te naše polpretekle dobe, ki je vsa v znamenju kulturne in umetnostne preporoditve, zlasti tudi v književnosti z moderno na čelu (Ivan Cankar), ne bi mogli nikoli zajeti celote slikarskega bogastva naših najvrednejših tvorcev slovenske umetnosti. Tako se je moral tudi prikaz mojstrskih del nujno omejiti samo na izbor njihovih osnovnih tipov in pogloblilnih primerov, kar se je do neke mere tudi tehnično posrečilo. Siroke ljudske množice so se seznanjale z nelzerno vsebino in dovršenostjo teh del, ki pomemijo najbolj dragoceno zakladnico slovenske umetnosti in prvo manifestacijo v domačem duhu porojenega in v zdravi tradiciji zakoreninjenega umetniškega genija. Solani in izvežbani ob velikih evropskih pridobitvah stare in sodobne umetnosti so prenesli prav ti naši umetniki svoje znanje in svoje izkušnje na domača tla ter so se v domovini sami razvijali do še dandanašnji dan nedosežene višine. Prav zato je pomenila razstava slovenskih impresionistov najzgovornejši in danes že zgodovinski dokaz o pozitivnosti modernih umetniških stremeljenj obnem-

Moderna galerija v Ljubljani

o duhovni izvirnosti del slovenskega porenja, ki je našlo svoje priznanje prej v tujini kot med rojaki tudi v tem primeru. Impresionizma ni več, a njegovi mojstri bodo živeli, to je pot življenja in zakon razvoja. Občinstvo je razumevalo dela in pomen razstave, ki so jo tolmačila skupinam številnih obiskovalcev tudi strokovna vodstva (posej je beležil rekordno število oseb). S seznanom del je izšla posebna študija «Slovenski impresionisti», ki jo je napisal dr. France Stele.

V nizu retrospektivnih razstav pomembnejših predstavnikov sodobne slovenske umetnosti beležimo manjšo kolekcijo del njenega današnjega nestorja kiparja Ivana Zajca, ki jo je priredila Narodna galerija ob umetniškovi 80 letnici, — v tej zvezi je izšla tudi kratka monografska študija (dr. Fran Šijanec) — in veliko skupno razstavo dveh znamenitih slikarjev mlajše polimpresionistične generacije, Gojmirja Antona Kosa, in Franceta Pavlovec. Oba umetnika, ki sta se razvila vsak v svojo smer in ki predložujeta visoko stopnjo slikarske kulture zadnjih 30 let, sta si delila razstavne prostore Moderne galerije na polovico ter sta nas prijetno presenečila s svojim bogatim doprinosom k razvoju polimpresionistične moderne. Razstava je bila odprta 29. XI. t. l. G. A. — Kosa, sedanjega rektorja umetniške akademije, odlikuje, kakor je znano izrazil čut za dekorativni figuralni slog, ki se stopnjuje do mo-

numentalnih učinkov zlasti v zgodovinskih kompozicijah za vladno palačo (1939-49) in v «Odporu» (1947), na drugi strani pa izreden smisel za kompozicijo, bodisi v figuralki, portretu, krajini ali tihožitju. Poleg B. Jakca je bil istočasno tudi G. A. Kos izvoljen za rednega člana umetniškega razreda naše Akademije znanosti in umetnosti, ki je doslej stela med svoje člane iz vrst upodablajočih umetnikov še samo R. Jakopiča in M. Jamo. Nasproti prostorni širini, dogmanosti in elegantno izbrušenemu emajlnemu blesku Kosove barvne palete zazveni intimnejša in v celotnem nastroju mehkejša čustvena ubranost Pavlovecovih poetičnih krajskih idil. V ozračju, zemlji in vodah ugašajoče, medsebojno se prelivajoče luči in sence oznanjajo poleg drugega bližino prefinjenega poznoimpresionističnega kolorita, ki ima prvo izhodišče v neposredni tradiciji naših domačih mojstrov (R. Jakopič), drugo pa v pridobitvah novejših pariske šole. Naše občinstvo je s posebnim zadoščenjem sprejelo razstavo, ki nam je po daljši dobi nudila toliko pristnih Pavlovecovih upodobitev, zlasti pa možnost primerjave in pogloblitve v svet umetnikovih tankočutnih, iskreno preprostih, lirčno dojetih izpovedi, tu je priroda kakor zasanjana dežela nežne ljubkosti in tople domačnosti. Pavlovec je mojster v skiciranem barvnem izrazu, v rahlem nakazovanju le bistveni: slikarskih prvih kompozicije («Gameljni», «Sava», zimski motivi, «Kruh»).

Moderna galerija bo poleg postavitve svoje trajne zbirke tudi v bodoče nadaljevala z rednimi občasnimi prikazi in retrospektivnimi pregledi dela naših umetnikov. Narodna galerija pa se pripravlja na prireditve svojih zgodovinskih razstav, kjer bo prvi na vrsti poznanoradni slikar Fortunat Bergant. Omenil sem to samo važnejše umetnostne razstave, poleg teh pa je bilo tako v Ljubljani kakor tudi drugod še nekaj manjših, (n. pr. v Mariboru skrbno pripravljena razstava del umetnikov domačinov, v Kopru, v Ljubljani, v Umetniški drugi prirejene prodajne razstave, šolske razstave, študijske in druge podobne prireditve itd.). Številna javna naročila, ilustriranje knjižnih izdaj, natečaj, nagrade, izdelava kopij srednjeveških fresk in še marsikaj drugega, vse to nam: priča o obsežnih in vsestranski zaposlitvi naših umetnikov. Kako bo s kvaliteto in letošnjim splošnim napredkom samim, pa nam bo deloma še v prihodnjem letu pokazala nova vrsta naših umetnostnih razstav, ki vršijo izredno važno kulturnoprosvedno delo in ki morajo biti zares dobro pripravljene.

F. ŠIJANEC

Božidar Jakac

Kurent (risba 1920)

Nadaljevanje s 20. strani

skalo jo je lepo število vaščanov kljub burji in mnogim drugim javnim prireditvam. Razumljivo je, da so na leteli na največjo naklonjenost realistični umetniki.

Umetnostne publikacije

Naj ob koncu omenimo še nekaj drugih umetnostnih publikacij. Slikar Avgust Cernigoj je izdal v samozaložbi mapo izvirnih lesorezov slovenskih pesnikov in pisateljev z okusno opremo. Slikar Bogdan Grom pa je izdal večbarvno litografsko zbirko «Slovenske ornamentike» tudi v samozaložbi. Izdaje najvažnejših elementarnih motivov ljudske ornamentalne umetnosti v sistematični obdelavi je bilo zelo koristno za naše prilike, bodisi za šolske ali umetniške obrtne praktične vsakdanje potrebe. Zal se je moral naš izdajatelj, zaradi skrcenega obsega publikacije omejiti na najnujnejše primere in ni mogel podati in praktičnejši obliki vzorcev za vse tehnike umetniške obrti, kot je to storil Albert Sič. Vendar bodo pedagog, vezilje, šivilje, dekoraterji, pridom porabili in sestavljali svoje vzorce za praktične potrebe, ko že dolgo let ni bilo na vsem slovenskem knjižnem trgu nobene slične izdaje. Vsekakor nam dela zelo okusno prirejena izdaja čast tudi pred tujim svetom, kateremu je deloma tudi namenjena.

jo pa lahko tudi samo posamezne umetniške šole, skupine in predstavniki programsko obeležene struje z določeno stilno smerjo itd.

Pri nas se uravnava razstavno življenje dirigrano in plansko, v kolikor je mogoče po tej poti zajeti živo, spremenljivo, iz spontanega življenja nastajajočo tvornost, kakršna je po svoji naravi vsekdar neposredno umetniško izživeljanje sleherne človeške družbe. Sicer pa je popularizacija likovne umetnosti dobro napredovala in vzbudila mnogo zanimanja.

Prvo bi se ozrli na ustvarjanje naše sodobne umetnosti. Društvo slovenskih upodablajočih umetnikov je kot celota zadnjič nastopilo v preteklem letu 1948, v letošnjem letu pa je imela Ljubljana v svoji sredini prireditev zveznega obsega, in sicer I. razstavo Zveze upodablajočih umetnikov FLR Jugoslavije, ki je bila odprta v počastitev 100 letnice Prešernove smrti 6. II. v naši Moderni galeriji. Razstavljenih je bilo 134 del slikarstva, grafike in kiparstva Jugoslavije (53 slikarjev, 8 grafikov in 21 kiparjev). Med njimi so razstavljali najpomembnejši slovenski umetniki svoja najnovejša dela ter v njih dokazali visoko stopnjo svoje umetniške zmožljivosti, ki se je v splošnem izražala v izrazitejši barvni kulturi, v preciznejši risbi, odlični grafiki in v boljsem pretehtanju slikarskih in kiparskih vrednot kompozicije. V številnem sorazmerju je bilo slovensko zastopstvo napram ostalim narodom vsekakor

KAKI

Naša novoletna črtica

Marica, moja mala sestra, do danes nisem vedel, zakaj so mi ta jabolka tako zoprna. Saj so lepa, in vrh tistega visokega zidu so bila, ko se je zbral v njih ves ogenj zatona, kakor zlata jabolka iz pravljice. Tisti zid - kakor zid trdnjave; in naša gmajnica pod njim ob openskem tramvaju! Zemlja, ki smo jo vso razrihali, ko smo kopali okope; in drevo z divjimi rožiči in mi, ki imamo pokrivala iz kurjih peres in smo Indijanci; plazimo se po trebuhu, napenjamo loke in prožimo puščice iz zasede...

«Povej mi kaj», si rekla.

Evo, saj ti pripovedujem. Da, ker ležiš in si bolna, tvoji lasje niso več tako bujnordeči kakor nekoč, a ti si vedra, zaradi nas, ki nečemo misliti, da nas boš zapustila. Kakor otroček želiš, da bi te ujekal, da bi iz človeške nežnosti spet poglale barve življenja, ki se ti izmikata.

«Povej mi kaj!»

In jaz ji pravim: «Nekoč si bila majčkena in mi smo te zaprli v nočno omarico; pozabili smo nate. Sele Berta te je našla; čepela si v zaprti nočni omarici in spala».

Toda sedaj je na tvoji nočni omarici pladenj s kaki; seveda, ker poletje je proč in kmalu bo jesen prinesla na tržaške griče rumene, bakrene in oranžno barve. Tudi morje se bo začelo počasi ohlajati; ne vabi nas več; morje po malem postaja odmaknjen in gosposki pastel, ki ga bo prva burja docela zresnila. Stojnice na Ponterošu pa so polne kakijev. Zato so tudi na omarici ob tvoji postelji; toda šele sedaj, ko me prosiš, naj bom dober in naj napolnim tvojo samoto, sem jih opazil. Morebiti mi niso všeč, ker sem nekoč vgriznil v nezrel sad, pa mi je jedek sok zvezal usta. Morda. Odslej pa mi bodo še bolj zoprna, zato ker so tuj svetla, kakor iz motnega rdečega stekla ob tvojem smehljaju ki se je posinjil, ki je zmeraj bolj blede.

A sedaj sedim ob tvojem vznožju in hočem biti igriv, da, tudi hudo mušen, kakor takrat, kosva se jaz bosonogi deček, ti mali rdečelasi škrt, igrala na gmajnici. Ko te jaz nosim ciciguci na hrbtni in ti poganjaj mene, svojega konjiča, po kamnitem klanecu ob tračnicah navzdol, rumena mašina pa poriva openski tramvaj navzgor po rebri, in zobčasto kolo pod njo zasaja svoje črne zobe v vrsto črnih zob, ki se vzpenja sredi tračnic.

O, ti veš za Rika, seveda veš! Na oknu se je zmeraj igral in lasje je imel rumene kakor banana. Riko se nikoli ne igra z nami, ni naš bosonogi in razkuštrani tovariš na kampanjeti; tudi on ne biva v kleti kakor mi, njegova hiša ima okraske na pročelju; njegovo okno pa je nad stopnicami, salita Trenovica, tam, kjer imajo stopnice svoj prvi, kamniti mostovž. In okno ni visoko od tal, skoraj pritiho okno je in s stopnic, in z rebri je prav lahko videti Rikove igrače na oknu.

Toda ti ne veš, koliko ur preživim jaz, tvoj ponosni konjič, pod tistim oknom: kako izdajam našo svobodno gmajnico. O, saj me je sram. In morda prav zaradi tega, zato da bi vsaj pred njim skrili svoje izdajstvo, sedam na železno ograjo, ki je tik ob tračnicah. Mirnodušno sedim in zatikam boso nož za železen drog in se z dlanmi oprijemljem zgornje šine. In tedaj si nadevljem tržo ravnodušnega opazovalca.

A nisem ravnodušen, ne. Kako naj bo desetletni deček hladnokrven pred miniaturnimi stroji, pred žerjavom, ki jih Riko sestavlja iz jeklenih paličic iz jeklenih ploščic.

Ali more biti ravnodušen pred ključem, s katerim mali inženir zavija vijake? pred žlebastim kolesecom, ki se vrti na koncu žerjavovega vratu? Kakor resničen žerjav v lukji je! O, niti zavidati Rika se ne drzneš, samo strmiš, samo občuduješ prikazen iz neznanega sveta. Za nas nepoznan svet, seveda, ker mi z našega podzemskega okna prožimo puščice v zavaljene podgane na dvorišču. In mi, kako se mi že igrajo? Mi z

metlo klestimo grozde, ki jih je mama obesila na vrvice pod strop, zato da bi imela o božiču cibibe. Pa nas nato mama lovi z iztepacem v roki in mi begamo po temnem prostoru in javkamo: «Ne bomo več, mama, ne bomo nikoli več!»

Tudi je imel Riko nalivno pero, ki je bilo ovito v zlato. Viš, Marica, še vem, kako je bilo ime per-

Boris Pahor

esu: Morisson. Viš, za znamko peresa vem, to je zato, ker ga je Riko prinesel oče s potovanja v Ameriko; pa tudi zato, ker sem jaz rekel Riku: «Dal ti bom denar, tudi meni naj tvoj oče kupi tako pero!» Seveda, ali naj mali bogec misli, da mi ne moremo kupiti takega peresa? Takega z zlatimi rezbarijami ki je znamke Morisson? O, pet bom hodil vse zimo v Rojan v šolo, peš tja in peš nazaj - tako bom zbral denar in mu dal za pero... Toda potem je burja, je dež z burjo: kdo naj hodi peš v ledeni burji iz Rojana domov? Pa tudi je za vrati pod zemljo zmeraj pripravljen mamini iztepac,

dore. Potem je položil vlaček na tračnice; lokomotivo, vagonček z ogljem pa še enega pa še enega. Potem se električne lučke zasvetijo in vlak zdrdra, železje prijetno škreblija, žužnja, sklepi drobno sklepetajo pod drobnimi kolesci, ki se veselično nenadnega potovanja. Da, kajti to je potovanje malega vlačka po tračnicah na rumenih parketih, a je zame neverjetna risba neslutene pokrajine, zlate pokrajine kakor so zlati parketi, kakor je v meni zlata podoba dežele, v katero potuje Rikov oče, v kateri so zlata peresa Morisson; zlata zemlja, na kateri živi Riko, njegovi parketi, njegova plavalasa mama. Zlata planjava, na kateri stoji deček Riko z malce razkrednimi nogami kakor gospodar: pod njim teže vlaček, on pa je uprl peščice v bok in ga nadzoruje; deček - gospodar, ki je vlaku ukazal naj zdrdra, naj zaropče v predoru, spet v novem predoru.

Zdaj mali bogec ustavi svoj vlak.

«Čakaj», je rekel, «zdajšali bomo prog».

Odprl je vrata in nesel šop tračnic v sosednjo sobo. Da, kar šop novih tračnic ima v roki in koraka po rumeni planjavi. Zdaj spet

pa zmeraj naredi spet pravilno in razumljivo to, kar kdaj skuša biti za hip nepravilno in nerazumljivo.

Tisti popoldan je dejal Riko: «Pridi k meni».

Na železnem prsobranu ob tračnicah sedim; on ima na oknu svojega žerjava iz jeklenih ploščic, jaz sem bos. Naj grem k njemu? Tisti hip se je razblinila ravnodušna drža, ki je kljubovalni, otroški ponos; njegovo vabilo me je zmedlo, ves razburjen sem. Kakor da je njegovo vabilo nepričakovano, čudežna nagrada za trdovratno vztrajnost.

«In tvoja mama?»

«Čakaj, bom vprašal mamo», je rekel.

Njegova mama je plavalasa gospa v rožnati pižami, o, vidim jo vsakikrat, ko se prikaže za Rikovim hrptom. Ona ne hodi, sanko se, narahlo, nežno in spoštljivo se sanko in to je zaradi tega, ker ima pod podplat štrikotne krpe iz blaga; o, njegova mama ne riba stopnic kakor naša.

«Pridi», je rekel Riko. Potem sem stekel v vežo, potem je odprl vrata stanovanja; tedaj sem stal pred rumenimi parketi kakor pred rumenim morjem. Kakor Rikovi lasje so bili rumeni parketi, kakor lasje njegove mame in gladki pod kožo mojih stopal kakor prozorno steklo. Stojim in me ni samo sram, da sem bos, nisem samo v zadregi; ujet sem, nisem več svoboden kakor na ograji pod oknom. Nisem več prejšnji konjič, ki nosi na svojem hrstu majčkeno Marico in zarežeče zato da se bo čudila in se smejala sredi svobodne gmajnice.

«Vlak ti bom pokazal», je dejal Riko.

Potem je razpredej dolgo vrsto ozkih tračnic po svetlih parketih; o, kar celo mrežo tračnic je razpotegnil. Potem je postavil postajice; potem lučke. Potem signale in pre-

razporeja proge po tej komaj razvzeti zlati zemlji, ker on gospoduje nad zemljo in tračnicami, samo odloči, pa je. On se lahko kar v šal nečesa domisli - pa je. Kajti, viš, drobna koleska se sedaj spet vrtijo in nesejo vlak iz sobe; vlak za hip izgine, ostane skrit, a nato spet pridrvi. In rdeče lučke veseli in igrivo mežikajo, zato ker se vlak vrača, zato ker je tako majčken, a vendar tako pridno in modro brzli.

Da, Marica, toda ali ti nisem imel povedati o kakih, o teh krvavoredeh jabolkih Menda jim pravijo tudi japonska jabolka, pa so mi res zmeraj kakor japonska, tuja in nič razumljiva. Sedaj vem, od kdaj so mi zoprna; od tistega popoldneva z vlačkom. Kajti tisti popoldan sva tudi bila pod visokim zidom nad našo gmajnico greva svobodna in spodaj pod nama morje kakor vse dni objema svoje pomole. In tudi jaz sem počasi spet svoboden; ti pa ne veš nič o tračnicah niti o rumenih parketih, niti o dečku, ki je stal na njih in kakor v ogledalu opazoval svoje ponižanje. Spet sem tvoj konjiček in ves breg je najin.

Toda potem sva pod zidom, pod neverjetno visokim zidom; klanec strmo pada v široki ovinek in niže ni niže se spušta klanec - višji in višji je zgoraj zid. Tam zgoraj pa, tam, kjer je zid najvišji, za tri nadstropja visok - tam moli drevo-svoje veje čezenj. Pozno popoldan je in kake se svetijo v žarkih kakor da so krogle iz rubinasto rdečega marmorja. Oh, ne iz marmorja, ne, saj ta jabolka so mehka. Tak sluzasti sad, ki se razvleče kakor paradiznik, če pade na tla! In mi paglavci večkrat lučamo kamenje v sadowe nad visokim zidom in skimi jabolki in tuidi s kazal-rdeči kakor da se se pobarvali v paradiznikovi mežji.

NAZAJ V NAFTALIN

Tovarišica Nevenka je gnala polkovnika Jendeka nekajkrat v štab in tam so ga nekaj mladi ljudje vsemogoče spraševali. Ponudili so mu klopco, da sede in ga zdaj vprašali o letališču, zdaj zopet o organizaciji vojske in o operativnih načrtih, tretjič o Nemcih itd. Polkovnik Jendek je nekaj klepetal in se izgovarjal, a v glavnem ni vedel ničesar, razen da je črnil, kjer se mu je nudila prilika, generala Ivičiča in ga opisoval kot bedaka in zločinca kar pa tovariše v štabu ni posebno zanimalo. Sicer pa ni vedel nič važnega niti pametnega povedati.

Najprej mu niso verjeli. Za vraga, saj je vendar polkovnik v tem tako imenovanem ministristvu oboroženih sil, pa da bi prav o ničemer ne imel pojma! Rekli so mu naj premisli in naj se ne igra z usodo.

Kakor je znano, je polkovnik Jendek imel določene pojme o časti in dolžnosti častnika, vse še popisanih in nenapisanih zakonih in pravih nekdanje carske in kraljeve avstrijske vojske. Ker ni gospod Jendek niti malo cenil poglavnika Paveliča in njegovih ustašev in je generala Begiča in Ivičiča mrzil in preziral, je verjetno, da ne bi zaradi njih tvegati življenja. Morda bi našel kak primeren način, da se izmaže in si reši glavo in čast. Toda sam je bil presenečen, ko je videl, kako nič ne ve in bilo ga je nekoliko sram, da je bil videti tako bešen in neumen pred temi mladimi ljudmi.

Ko ga je tovarišica Nevenka zopet gnala v štab, je šel kot v mučilnico, čeprav je vedel, da mu bodo ponudili celo klopco in morda celo ščepec tobaka. Tako je tudi bilo. Toda zopet so ga spraševali i to i ono, dokler se ni opogumil in rekel:

«Poslušajte gospodje, zaman mučite sebe in mene, ker jaz res nič ne vem povedati. Izvolite me ustreliti - je dejal nekoliko patesitno, čeprav ni tako resno mislil - toda rečen vam, da tudi če bi vedel, vam ne bi nič povedal, ker mi brani čast (kasneje je bil zelo ponosen na te besede), da bi bil izdajalec. Toda jaz zares nič ne vem.

Tovariši iz štaba so se nemo spogledali, komandant ga je odpustil in nikdar več ga niso poklicali.

Cez nekaj dni je namesto stroge in neizprosne Nevenke dobil drugega čuvaja, nekakega dobrodušnega tovariša Joža. Z njim se je lahko malo bolj svobodno porazgovoril in od njega je zvedel, da so podpolkovnika von Stolpa ali kakor so mu tam kratko rekli Svaba, poslali nekam dalje, verjetno v glavni štab, šofer pa da se je prijavil v brigado. Torej družba se je razšla!

Tako je pretelko mesec dni. Mesec dni pohajkovanja. Seveda je gospod polkovnik dobil tudi malo dela. Pomagal je v kuhinji; lupil krompir, luščil grah, cepil drva, nosil vodo in se šalil z dekleti. Vojna idila!

Toda nekega dne mu to idilo pokvari ukaz iz štaba; na zaslisanje sicer ni bilo treba, pač pa je moral odložiti uniformo in kapo ter jo predati tovarišu, ki mu je v zameno prinesel neko oguljeno gestapovsko bluzo in «struksi» jahalne hlače, obledele in zakrpane v vseh barvah.

Namesto kape je dobil star in masten polcilinder. Ta polcilinder je pustil nek ustaški župnik, ko je pred partizani bežal iz svojega župniškega dvorca.

Upiral se je gospod Jendek, jezil, psoval, da to ni red in nečim; pripravljen je seveda tudi, da ga ustrelje, toda v njegovi uniformi, in pretil je, da bo uredil svoje dobro mišljenje o partizanih.

«Mi to potrebujemo, tovariš, vi pa imate v Zagrebu gotovo še kako kapo in uniformo.

Čevlje so mu pustili, ker so bili prefini za partizane, medtem ko je ostroge še sam prej smel in jih poklonil nekemu tovarišu. Dolgo je trajalo, preden se je umiril, čeprav se nikakor ni mogel potolažiti.

«Sedaj me pa še postavite v vinograd, da bom plašil vrabce! - je govoril ogorčeno. - Ne, tega ne preživim!

Posebno ga je jezil polcilinder. Vse ostalo, kakor koli je bilo oguljeno, je vendarle bilo vojaško, toda popovski mastni polcilinder na oficirsko glavo, ne, to je vendar svinjarija! Vedel je, da partizanom primanjkujejo ne le puške, čevlji in uniforme, marveč tudi čepice, toda da jo vzamejo prav njemu, to vendar ni lepo!

Nastanili so ga v nekeakšni zapuščenj kolibi zunaj vasi, prav za prav nad vasjo, tam nekje, kjer se začnajo vinogradi. Z njim sta bila še dva jetnika, navadna domobranca in se nekaj aretirancev, za katere se ni vedelo ne kdo so ne zakaj so tu. In to ga niti malo ni zanimalo. Držal se je strogo ob strani in čeprav je bil sam težko osumljen, mu družba sumljivih tipov ni bila prijetna. Ostalo mu je to še iz gosposkih časov. Ko se je znočilo, so njegovi tovariši smrčali, pihali, se čehljali (brčkone so jih grizle uši ali pa so imeli srbečice) in tudi gospod Jendek se je začel praskati, čeprav mu je doslej uspelo obvarovati se srbečice in uši (razen treh, starih, ki jih je našel in seveda takoj uničil). Tako se je premetaval na svojem slavnatem ležišču in mislil težke misli: kako živi Melita, kako se reva počuti, kdaj in kako je zvedela, da je bil zajet in kako srsmotno se je vedel general Ivičič. Potem, kdo ve, kako dolgo bo trajalo njegovo ujetništvo, kdo ve, kje se pogajajo zanj partizani in oni v Zagrebu... In kaj potem, če se ta pogajanja zavlečejo čez zime, pa morda še delj, medtem ko nima on ne pokrivala, in mu čevlji zijajo... Morda se ga bodo partizani poveljali tudi hraniti, enostavno in s kratkim postopkom ga bodo krenili po glavi...

Tako si on predstavlja in vzdihuje, medtem ko črički po vinogradih neutrudno cvrčijo in mirno diha velika poletna noč. Tajinstveno šušti orah na dvorišču in včasih se zazdi kakor da prsi drobna dež, skozi raztrgano slavnato streho pa škilijo in se smehljajo zvezde z vedrega neba. Včasih prileti iz bližnjega gozda sova, se grozljivo zasmeye, gospodu Jendeku pa se slisne praznoverno srce, nazar sam sebe živo prepričuje, da to vendar ne more biti nikako usodno znamenje. V daljavi, od Cezme, se pogosto čuje regljanje strojníc, od časa do časa tudi celi rafali. Borbe sicer ni, toda domobranci, ustaši in gestapovci streljajo, da bi se onabrili. Z druge strani, še z večje daljave, pa je slišati od časa do časa zamolklo bobnenje. Minerji verjetno razstreljujejo progo. In zopet se oglašijo strojnice.

Sedaj sva sama, Marica, in ti strmiš kvišku, da se ti lasje usipajo na ramena. Gledaš veje z japonskimi jabolkami in tudi s kazalcem kažeš. Tedaj se je ob drevesu tam zgoraj prikazal Riko. Nikoli ga nismo videli tam! A ta popoldan je bil povsod, kakor gospodar, ki je povsod priučujoč, zdaj na tem zdaj na onem koncu svojega postranskega posestva: zdaj ob žerjavih, ob vlahih in postajah, zdaj v svojih skrivnostnih in visokih sadovnjakih.

«Vrzi», si ga prosila.

«Pojdiva», sem rekel in te prijel za roko.

Toda ti si iztrgala svojo ročico iz moje.

«Čakaj!»

Saj, ti, Marica, nisi vedela o vlačku, o meni, ki sem bos in poražen sredi parketov sredi tračnic in žerjavov; nisi vedela o popol-

dnih pred njegovim oknom. Nisi vedela o zlati planjavi, ki je kakor ogledalo, o meni, ki sem bosonog in ujet na ogledalu. Tedaj je Riko utrgal sad in ti ga vrge! Tedaj je rdeče jabolko padlo z visokega zidu kakor z neizmerno oddaljenega sveta na kamniti klanec. Razkralo se je, se razlilo in krvava želatinstava sluz se je razvlekla po skrli.

Tedaj si ti petletno otroče, počepnila k skluzasti kepi na tleh in tvoji laski so ti viseli ob licu. Vtknila si kazalec v rdečo mežgo na skrli in nato polizala kazalec.

Se in še, Teda, sem krilni, ko da se je bosonogi deček na rumenih parketih šele tedaj prebudil, in te pograbil za roko in te vlekel proč. Potem sva tekla in ti si se upirala in se drla. A tekla sva in meni so lica gorela; bolj sem bežal, bolj so mi lica gorela.

NAZAJ V NAFTALIN

NOVELA Napisal. SLAVKO KOLAR

Ilustriral. IVO REŽEK

Tako mu mine marsikatera neprespana noč in šele pred zarjo ga uspava enolična hoja in glasno zdehanje stražarjev.

Prišel je tako tudi avgust slive so postale višnjeve in grozdje je pričelo zoreti. Sadovnjaki in vinogradi pa še zdaleka niso tako urejeni kakor bi bilo treba in kakor jih urejuje gospod Jendek na svojem posestvu; pri tem se zaplete v razmišljanja, kako bi bilo treba poučiti našega kmeta. Ob tem pa ga obide želja, da utrga ali celo ukrade grozd. A tega ne bo napravil in tudi ne sme noben partizan, kaj šele on, ujetnik. V tem pogledu je bilo zelo strogo in gospod Jendek se ni mogel načuditi tej disciplini. Kaj takega ni bilo niti v njegovi cesarsko-avstrijski vojski. Nenavadni. Ljudje, ti partizani...

Prišel je torej avgust in nekega lepega jutra so poklicali gospoda polkovnika v štab. Ker ga že dolgo niso tja povabili, se je vznemiril. Kaj naj bi to bilo. In tako hodi s tovaršem Jožo vstric in ne več pred njim ter vprašuje sebe in Jožo, kaj naj bi to bilo. Joža seveda samo skomiga z rameni, češ da to ni njegova stvar, a gospodu Jendeku se prične vzbujati dobra slutnja. Upa, da ga ne bodo več zaslisevali. Z njega so že unaknili roke. Verjetno so pregovori zaključeni in sedaj mu bodo sporočili. Gospod polkovnik, za vas smo dobili v zameno dvajset svojih tovarišev! Svečena zamenjava bo tu in tu...

Tako paradno si je to zamišljal gospod Jendek in nekaj od tega se je tudi izpolnilo.

— Gospod polkovnik, so mu rekli v štabu — pustili vas bomo domov.

Staro Jendekovo srce je zaigralo. Vendar je dočkal tudi ta dan! — Hvala vam, hvala lepa, je jeljal in niti ni pustil komisarju, da dokonča stavek, temveč se je ves vznemirjen vpliel.

— Torceč, če smem vprašati, koliko vaših ljudi boste dobili zame, za zamenjavo?

— Zamenjavo? Tovariš komisar ga čudno pogleda. — Nikakršne zamenjave ni. Mi je za vas nismo zahtevali niti predlagali.

— Niste zahtevali? se je razjezil gospod Jendek. — Kako to?

— Paa, kako naj vam povem, v kolikor smo mi informirani, oni vaši, tam, nimajo posebnega zanimanja za vas!

— Hm, mogoče, zamrma zmedeno gospod polkovnik in pomisli, da bi bilo generalu Ivičiču popolnoma prav, če bi Jendek tu pustil svoje kosti — Potemtakem, vi me pustite kar tako, ohne weiteres?

— Nimamo razloga, da vas tu zastoj hranimo, nimamo pa niti razloga, da vas likvidiramo, mu reče komisar trdo in zasmehljivo. — Zato je najbolje, da greste domov. Lepo jih pozdravite in recite jim, da bomo kmalu prišli k njim v Zagreb!

Tako mu reče tovariš komisar in ne da bi ga še kaj pogledal, vzame v roke drugo delo.

Gospod polkovnik se je vrnil razočaran in užaljen.

Torej, toliko je vreden! Niti ga ne vprašajo, koliko svojih ljudi bi mogli zanj dobiti! A na drugi strani se jim ne zdi niti vredno, da bi kroslo potrosili zanj! Nihče nima zanj interesa.

Vsa čast partizanom, priznati jim mora, da so junaki in borci, da vedo kaj je disciplina; priznati jim mora, da so se nasproti njemu v glavnem dostojno obnašali (razen tkrat, ko so mu vzeli kopo in mu dali polcilinder), toda te žalitve jim ne more oprostiti! Seveda onim svojim tam v Zagrebu pa še manj!

Ni se mogel čisto potolažiti, niti ko so mu, v ekonomatu vrnil popolnoma v redu vse njegove dokumente in ves njegov denar, točno vsako kuno, deset tisoč pet sto in deset kun, zlato uro in srebrno tobacnico. Naj vrag vse to razume! Da, dobil je celo partizansko propustnico!

Ko je naslednje jutro šel na pot, na pot v svobodo, mu je bilo v duši nekako pusto. Res je, ni imel za čem zalovati, kajti spati na slami, lupiti krompir, iti pod stražo ena strana, ni ravno ugodno življenje, toda niti ta svoboda, v katero gre, ga ne veseli. Umazano je to vse skupaj; ustaši so razbojniki, domobranci zaspanci in bojazljivci. Tukaj zopet nekakšna demokracija, nekakšna svoboda, niti to mu ne ugaja. Nikakor se več ne znajde v tej zmedli in ne preostaja mu drugega, kakor da pošlje k vragu službo, čast in svojo politiko. Vse to se je zrušilo in zamotalo v nekakšen umazan klopič. Drugega zatocišča in tolažbe nima razen doma in žene!

Polagoma in oprezno se je spuščal po vijugasti stezi. Jutro je bilo hladno, toda obetalo je zopet vroč dan.

Tovariš Jože se pred njo ustavi in mu reče:

— Tovariš, sedaj pa kar sami! Razloži mu, kod in kako naj gre ter kako naj se obnaša. Gospod Jendek mu je hotel s silo potisniti v žep dva tisočaka, toda Jože jih nikakor ni hotel vzeti.

— Kaj hočem s tem? Vi vendar veste, da partizan ne potrebuje denarja.

Se dolgo je bilo treba hoditi po prašnih poteh, skozi nezname vasi, kjer so bili ljudje nezavpljivi in kjer so ga psi nepadali; imeli so ga verjetno za popotnika. Tako je utrujen in prašen končno prispel na železniško postajo Novoselec — Križ in tu so ga vprašali za legitimacijo. Nastane osuplost in začudenje.

— Kaj, vi ste domobranski polkovnik?

Teško je bilo to verovati. Gospod Jendek jim je pripovedoval in razlagal, kako je to bilo, pokazal jim je vse svoje dokumente, celo partizansko propustnico; toda prav to je bilo sumljivo, kako da partizani pustijo na svobodo nekega polkovnika, kakor tako, brez zamenjave in vrednotenja. Pa še zlato uro in srebrno tobacnico mu vračajo. Tu nekaj ni v redu. Malo je manjkalo, da ni padel v ustaški zapor, da bi ga zaslisevali. Toda nekoliko siva in plešasta glava, starost, nekaj pa tudi štirje tisočaki, katere je stisnil v roko ustašu, je rešilo gospoda Jendeka novih muk.

Dolgo se je vozil, a še daljša se mu je zdelala ta pot. Vlak se je

vlekel počasi in oprezno in prihod na vsako postajo je pomenil nekatšno čudo. Pa vendar je bil srečen, niti enkrat samkrat niso zavezili na mino.

Hotel je že izstopiti na postaji Maksimir, toda ni se mogel odločiti. Tam se mu je zdel nevaren neki agent, ki je legitimiral ljudi. Zato mu je bilo prav, ko se je vlak ustavil pri tako imenovani «švercarski» postaji pri tovarni papirja. Oprezno je prišel do prve tramvajске postaje in se tu skromno, najbolj skromno povlekel v kot tramvajskega voza. Izstopil je na Zrinjevcu, zakrožil je skozi Gajevo ulico in se splazil, prikradel do Berislavičeve ulice, kjer je bila njegova lastna hiša in stanovanje.

Zagreb se mu je zazdel tuj, čudni se mu bili ljudje, a posebno smešni in neumni so bili videli oni, ki so se samozavestno in važno čepirli in uniformah. Budala, kajne vidijo, da jim je odklenalo?

Ko je prišel pred hišo, mu je srce udarjalo kakor izgubljenemu sinu, ki ne ve, kako ga bodo sprejeli. Zdelo se mu je, da ga že deset let ni bilo doma. Stotič se mu ponavljajo vprašanja, ki si jih je na potovanju neprestano postavljal. Kaj jez Melito, jo bo našel doma, je zdrava, kako je vse to prenesla, kako se bo držala, ko ga zagleda takega?.. Kaj bo Barica? Ga bo spoznala?..

Počasi in utrjeno se je vzpenjal po stopnicah v prvo nadstropje. Tu je srečal svojo najemnico iz drugega nadstropja, gospo Jakobovič, profesorico. Sla je njuno njega, ne da bi se ji zdelo vredno pogledati ga.

Dospe pred svoja vrata, oddahne se in počaka, da se odpočije, da se mu srce pomiri. Toda zaman. Tedaj s polnim pljuči zajame zrak in z drhtečo roko pritisne na gumb zvonca. Zaslisi drsanje Baričinih copat, vidi, kako je pokukala skozi okence, nekaj zamrmrale in se vrnila. Gotovo po oni dve kuni kakor je bil pri njih predpiz, da se je da beraču.

Resnično, pomislil v tem trenutku kakor osramočen, — dve kuni nista danes niti za prosjaka mnogo!.. Toda njih je mnogo!.. Vendar bi bilo treba povisati takso.

Zares, spet se začuje drsanje Baričinih copat, vrata se odpro in pride do tega pričakovanega, s strahom pričakovanega trenutka. Barica mu proži dve kuni. On jih zvame (to bo za sponim, danes — jutri!) in z drhtečim glasom zajecla:

— Barica! Kaj me ne poznate?

Barica na široko odpre oči in zazija.

— Jo-oi! zavrisne, kakor da je zagledala prikazen. — Gospod polkovnik! odbeži in na ves glas kriči: — Milostljiva! Milostljiva!.. Gospod so prišli!

Gospodu Jendeku, ki je ostal pred vrati, so klecnila kolena in ramena so se mu tresla — globoko se je sam sebi zasmilil — a ko je gospa Melita pritekla in kakor okamenela ostala na pragu, je glasno in neobgleno zajokal kot majhno dete. Tedaj ga žena divje objame, zajoče skupaj z njim in ga nežno povleče v predsobo. Zalostno in sramotno je, da se gospod polkovnik, ki je poleg tega še bogat in umirjen meščan, vrača domov kot najslabši berač. Kdo bi se ne razjokaj? Pa zopet, niti jokati ni častno, ni moško!..

Kljub temu je vse to hitro minilo. Srečno in blaženo so se vsi oddahnili. Vendar se je vrnil živ in zdrav! Res je, močno je propadel, postal se je, shušal, osivel popolnoma, ves ohromel, toda popravi se bo še. Korenina je!

Gospa Melita ga je gledala s pomilovanjem in z roko skrbno čistila svojo obleko, kakor da bi z nje ostresala praš.

— Ti se bojiš, Melita, da sem ti prinesel uši, pripomni gospod Jendek.

— Ne, nisem, ne boj se! Se jutraj sem vse točno pregledal. Bodi brez skrbi!

Toda vse to prepričevanje ni koristilo. Moral je takoj v kopalnico, se hitro slekel in vse te strgane cape je celo Barica strahom in gnusom vzela v roke in jih odnesla na kuhinjski balkon na sonce.

Gospod polkovnik se je opral, oblekel čisto pižamo in se ves nekako prerodil, čeprav se še vedno ni prav znašel. Vprašal je to in ono, sprehajal se po hiši, pogledal zdaj sem zdaj tja, vživiljal se je.

Mnogo stvari ga je zanimalo, toda gospa Melita je tekala in se smukala okrog, kakor da ima «veliko pospravljanje» in kadar je šla mimo njega, ga je potrepljala po ramenih.

— Samo da si doma, stari moj! Samo da si živ in zdrav!

Sedel je, da se obrije, toda ko opazi, kako gospa Melita jemlje iz omare uniformo, se namrdne in naježi.

— Melita, kaj boš s tem?

— Uredila ti jo bom in zlikala!

— Vzeml ven in pripravl mi civilno obleko, a to vse, — je začel rotiti, skoro kričati — vse to kar je vojaškega, vse nazaj v naftalin!.. Nazaj v naftalin!.. Se danes bom napisal ostavko!

— Ne jezi se, stari moj. Razumem te. Morda bi bilo najbolje, če bi je iz naftalina ne vždel!.. mu odgovori gospa Melita in skrbno spravi uniformo nazaj v omaro. Obstane in se zagleda.

Nabralo so se tam stare in nove uniforme in njej se zazdi, da bo s to vojaško robo, ki je bila vendarle spomin na staro slavo, odšlo v naftalin še ono malo lepega življenja in gospodarstva, pa tudi njen bedni Ruco in ona sama. Vzdihne in solze ji zalijejo oči.

Prosveta
med ljudstvom

SNG-TRST

«SNEGULJICA» MED ODRASLI
MI IN MALIMI V GLEDALISCU
«FENICE»

Dne 11. decembra je bila matineja Golice «Sneguljice» v gledališču «Fenice». Na širokem in globokem odru in med razmaknjenimi stenami prostorne dvorane so se igralci kar sprostiti, njihova beseda je prišla kljub ne predobri akustiki gledališča do večje veljave in igra je postala tako še bolj bleščeča. Predvsem smo videli na bolj bleščeča. Predvsem smo tvorijo okolje k igri, kar napravi igro verjetnejšo in popolnejšo. Ti statisti pa so bili igralci, ki sicer igrajo večje pomembnejše vloge. Tako je npr. dvornega norca nepristiljeno postavil na oder tov. Jože Bahič, režiser in igralec. Za zrcalom je resnično in prepričljivo tolmačila tajne, pravilne sile Lelja Ržorjeva.

Stari in mladi so uživali ob lepoti igre in dela. Na stotine ljudi pa je moralo oditi, ker je bilo gledališče že popolnoma razprodano.

BRANISLAV NUSIC
«SUNLJIVA OSEBA»

V petek 3. decembra je SNG uprizorilo zadnjo premiero v sončnem letu 1949. Uprizorilo je Nusičevo «Sunljivo osebo», satiro na omejenost, lakost, podkupljivost, strahopetnost, brezvestno sebičnost in na strah pred novimi naprednimi idejami pokvarjenega politično - upravnega aparata stare Srbije.

Igralci Modest Sanci, Valerija Silova, Zlata Rodoškova, Stane Raztresen, Milan Košič, Srečko Košir, Joško Lukeš, Julij Guštin, Belizar Sanci, Anton Požar, Božo Podkrajšek, Josip Fišer so s pristno ljudskim humorjem po pisateljevi zamisli smiselno pretiravali smešne strani oseb te komedije in tako ustvarili vrsto živih komičnih figur in spravili do veljave pisateljeve u. in njegovo kritiko nezdravih razmer. Prikazali so nam v nošah in odrski opremi ter govorici srbsko okolje.

Občinstvo se je zelo zabavalo in je izkazalo igralcem svoje priznanje za dobro uprizoritev.

RISTORI-KOPER

V četrtek 8. decembra so proslavili Slovenci iz koprškega okrožja 40 letnico umetniškega odrskega delovanja Angele Rakarjeve. Ob tej priložnosti je pozdravil jubilatko v imenu ministrstva za kulturo in umetnost dr. Bratko Kreft. V imenu njenih bivših ljubljanskih tovarišev sta ji čestitala igralca tov. Sever in tov. Mira Danilova. Pozdravili so jo tudi zastopnik Slovensko-hrvaške prosvetne podzveze in zastopnica žena ter predstavnik koprškega gledališča. Občinstvo se je zahvalilo jubilatki z navdušenim aplavzom za njeno delo in trud in za umetniški užitek, ki jim ga je nudila.

DOMAČE KULTURNE NOVICE
KOROŠKI PEVCI MED TRŽASKIMI
SLOVENCMI.

V prvih dneh prejšnjega tedna 1950 in 21. decembra so bili gostje tržaskih Slovencev pevci s Koroške. Ogledali so si Trst, spoznali so se z našimi ljudmi in prijatelji. Odnegli so s seboj pozdrave našega ljudstva in prepričanje, da se naše ljudstvo prav tako živo zanima za njihove probleme kot za lastne. V sredo so peli v dvorani na stadionu «Prvi maj» koroške narodne pesmi. Obenem so nastopili tudi Komorni zbor pod vodstvom tov. Vrabca, «Slavko Skamperle» pod vodstvom tov. Venturinja in «Ivan Cankar» pod vodstvom Vladimira Svara. Občinstvo jih je navdušeno pozdravljalo. Zastopniki naših prosvetnih ustanov so gostom podarili lepa simbolična darila in spomin na njihov obisk v Trstu in na tržaške Slovence.

Novoletno branje

★ ASTRONOMSKE ZANIMIVOSTI

P. KUNAVER

★ novega leta 1950

Leto 1950 je navadno leto in se prične po polnoči 31. decembra 1949. Uporablja ga večina kulturnih narodov.

1. januar 1950 julijanskega koledarja, ki ga rabijo še mnogi pravoslavni se prične 14. januarja 1950.

Zidje bodo pričeli šteti 5711 leto ob sončnem zahodu dne 11. septembra 1950 naše ere ali po gregorijanskem koledarju.

Muslimani bodo začeli šteti leto 1370. leto muslimanske ali Hegira ere dne 12. oktobra 1950. I. naše ere ob sončnem zahodu.

Poleg Zidov in Muslimanov pa je še mnogo drugih narodov in veroljupov, ki še vedno ne uporabljajo štetje po naši eri oz. po gregorijanskem koledarju. Morda bo nekateri bralce zanimalo, katera leta bodo začeli šteti nekateri drugi narodi.

Japonci bodo dne 1. januarja 1950 naše ere začeli šteti 2699. oz. leto 25. periode Showa.

Nekatere sekte Sirijcev bodo praznovali začetek 1. 2262 grške ali selevidske ere dne 1. septembra ali pa dne 1. oktobra 1950 naše ere, in sicer po sekli, kateri pripadajo. Nekdaj so pričeli privrženci grške ere šteti svoja leta na dan začetka jeseni oz. ob jesenskem ekvinočju ali enakočju.

Astronomi uporabljajo v nekatere namene samo štetje dni. Tako se bo dne 1. januarja opoldne 1950 naše ere pričel 2.433.283. julijanski dan.

Za zgodovinarje in mnoge druge je uporaben tudi začetek 2703. leta po ustanovitvi Rima. Začne se 1. januarja 1950 julijanskega koledarja.

L. 7459 bizantinske ere se prične 1. septembra 1950 naše ere.

L. 2610 Narbonasarjeve ere se prične 23. aprila 1950 naše ere.

L. 1667 Dioklecijanove ere se prične 29. avgusta 1950 naše ere.

Letni časi 1950

Dne 21. marca ob 5 h 36' stopi Sonce v znamenje Oвна. Tega dne je pomladansko enakonočje in pričetek POMLADI.

Dne 21. junija ob 24 h 37' (22. I. 0 h 37') stopi Sonce v znamenje Raka. Teda bo poletni solsticij ali poletni sončni obrat. Začetek POLETJA.

Dne 23. septembra ob 15 h 44' stopi Sonce v znamenje Tehtnice. Teda bo jesenski ekvinočij ali jesensko enakonočje. Pričetek JESENI.

Dne 22. decembra ob 11 h 14' stopi Sonce v znamenje Kozoroga. Takrat bo zimski solsticij ali zimski sončni obrat. Začetek ZIME.

Na južni poltuli imajo začetek jeseni

ob začetku naše pomladi, začetek zime ob začetku našega poletja, začetek pomladi ob začetku naše jeseni, začetek poletja ob začetku naše zime. Dne 21. marca na severnem polu Sonce vzhide in prične se nepretrgani šestmesečni dan. Na južnem polu tega dne Sonce zaide in začne se nepretrgana šestmesečna noč. Tega dne je po vsej Zemlji enakonočje — dan in noč sta enako dolga.

Dne 22. junija je na severnem polu že tri mesece dan. Na severnem tečajniku (66 1/2°) traja dan 24 ur. Sonce ne zaide, imajo polnočno Sonce. Na južnem polu je že tri mesece noč. Na južnem tečajniku (66 1/2°) traja noč 24 ur. Sonce ne vzhide.

Dne 23. septembra na severnem polu Sonce zaide, je konec šestmesečnega dne in začetek nepretrgane šestmesečne noči. Na južnem polu Sonce vzhide, je konec šestmesečne noči in začetek nepretrganega šestmesečnega dne. Po vsej zemlji je enakonočje, noč in dan sta po 12 ur dolga.

Dne 21. decembra je na severnem polu že tri mesece noč. Na severnem tečajniku (66 1/2°) je tega dne 24 ur noč, sonce ne vzhide. Na južnem tečajniku (66 1/2°) je 24 ur dan; Sonce ne zaide in Sonce sije tudi opolnoči.

Na ekvatorju ali polutniku je vse leto enakonočje. Dan in noč sta si vse leto enaka.

LUNA:		d h m	d h m	d h m	d h m	
☾ Polna Luna	Januar	4 8 48	April	2 21 49	Junij	29 20 58
☾ Zadnji krajec		11 11 31		9 12 42	Julij	7 3 53
☾ Mlaj		18 8 59		17 9 25		15 6 5
☾ Prvi krajec		26 5 39		25 11 40		22 11 50
☾ Polna Luna	Februar	2 23 16	Maj	2 6 19		29 5 17
☾ Zadnji krajec		9 19 32		8 21 32	Avgust	5 20 56
☾ Mlaj		16 23 53		17 2 54		13 17 49
☾ Prvi krajec		25 2 52		24 22 28		20 16 35
☾ Polna Luna	Marec	4 11 34		31 13 43		27 15 51
☾ Zadnji krajec		11 3 38	Junij	7 12 35	Septemb.	4 14 53
☾ Mlaj		18 16 20		15 16 53		12 4 29
☾ Prvi krajec		26 21 9		23 6 12		18 21 54
☾ Polna Luna	April	2 21 49		29 20 58		26 5 21
☾ Zadnji krajec		9 12 42	Julij	7 3 53		4 8 53
					Septemb.	26 5 21
					Oktober	4 8 53
						11 14 33
						18 5 18
						25 21 46
					November	3 2 0
						9 24 25
						16 16 6
						24 16 14
					December	2 17 22
						9 10 28
						16 6 56
						24 11 23
						32 6 11

Lunini mrki

2. aprila 1950 bo POPOLN LUNIN MRK. Videli ga bodo v Evropi, skoraj po vsej Aziji, Afriki, Avstraliji in v srednjem in južnem delu Južne Amerike. Mrk se bo pričel ob 20 h 9'. končal se bo ob 23 h 19'. Torej bo zelo ugoden čas za opazovanje.

Dne 26. septembra 1950 bo POPOLN LUNIN MRK. Viden bo po vsej Evropi razen na skrajnem vzhodnem delu; dalje v Severni in Južni Ameriki, v Arktidi in Antarktidi, v Afriki in jugozahodni Aziji in seveda na pripadajočih delih oceanov. Luna bo vstopila v jedro Zemljine sence ob 3 h 31', konec mrka pa bo ob 7 h 01'. Čas je torej precej neugoden in konec mrka jih pri nas ne bo mnogo videlo, ker bo Luna zahajala že ob sončnem vzhodu. Potrebno bo torej prav posebno jasno nebo na zahodni strani.

Sončni mrki

Dne 18. marca bo kotobarasti sončni mrk. Le malo krajev na Zemlji ga bo videlo, in sicer bo viden le na skrajnem južnem delu, na koncu Južne Amerike, v južnem Atlantskem oceanu, na jugovzhodnem koncu Afrike ter na Antarktidi. Naši mornarji, ki ga bodo videli, če bodo zašli v one kraje, bodo deležni redkega užitka. Luna bo namreč tako daleč oddaljena od Zemlje, da ne bo popolnoma pokrila Sonca, ki bo vidno okoli temne Lune kakor žareč prstan.

Dne 12. septembra bo popoln sončni mrk, toda tudi v zelo oddaljenih krajih. Popolnoma ga bodo videli le tisti, ki bodo slučajno na skrajnem severnem delu tihega Oceana, na Čuhotskem polotoku severovzhodne Azi-

je in severni medvedje v bližini severnega pola. Delni sončni mrk pa bodo videli v severovzhodni Evropi, Sibiriji, severni Kitajski, Koreji, Mandžuriji, Japonski in na skrajnem zahodnem delu Severne Amerike.

O Luninih mrkih bomo ljubiteljem

neba še ob svojem času posebej sporočili podrobnosti in točne čase.

Ker raste zanimanje za pojave na nebu tudi med širokimi množicami, posebno pa med dijaštvom, pričujemo še nekoliko važnih podatkov o lepih prizorih na nebu.

JANUAR:		d h m		
1	12	—	Merkur je v največji vzhodni elongaciji (zvečer)	19° 29'
3	7	—	Zemlja je vperiheliju (najbliže Soncu)	
3	12	35	Uran in Luna sta v konjunkciji, Uran	-4 39
9	5	53	Saturn in Luna v konjunkciji, Saturn	+0 12
11	7	27	Neptun in Luna v konjunkciji, Neptun	+2 25
19	6	19	Jupiter in Luna sta v konjunkciji, Jupiter	+3 56
25	14	—	Venera in Jupiter sta v konjunkciji, Venera	+7 16
30	19	38	Uran in Luna zopet v konjunkciji, Uran	-4 46
FEBRUAR:		d h m		
5	10	47	Saturn in Luna v konjunkciji, Saturn	+0 25
7	3	10	Mars in Luna v konjunkciji, Mars	+3 53
10	16	—	Merkur v največji zapadni elongaciji (zjutraj)	25 53
16	2	34	Jupiter in Luna v konjunkciji, Jupiter	+3 35
27	3	52	Uran in Luna v konjunkciji, Uran	-4 55
MAREC:		d h m		
6	7	36	Mars in Luna v konjunkciji, Mars	+4 7
6	20	6	Neptun in Luna v konjunkciji, Neptun	+2 49
6	27	—	Venera v največjem sijaju.	
7	6	—	Saturn v opoziciji s Soncem.	
14	18	57	Venera in Luna v konjunkciji, Venera	+9 11
15	21	5	Jupiter in Luna v konjunkciji, Jupiter	+3 12
21	5	36	Sonce stopi v znamenje Oвна, začetek pomladi.	
23	7	—	Mars v opoziciji s Soncem; najugodnejše opaz.	
31	23	55	Saturn in Luna v konjunkciji, Saturn	+0 8
APRIL:		d h m		
2	0	37	Mars in Luna v konjunkciji, Mars	+2 38
2	—	—	Popoln Lunin mrk.	
3	5	8	Neptun in Luna v konjunkciji, Neptun	+2 46
5	12	—	Venera in Jupiter v konjunkciji, Venera	+2 19
11	10	—	Venera v največji zapadni elongaciji, Danica,	46 21
22	20	24	Uran in Luna v konjunkciji, Uran	-4 57
23	3	—	Merkur v največji vzhodni elongaciji (zvečer)	20 13
28	23	55	Mars v konjunkciji z Luno, Mars	+9 46
MAJ:		d h m		
10	4	42	Jupiter in Luna v konjunkciji, Jupiter	+2 9
13	2	55	Venera in Luna v konjunkciji, Venera	-1 58
16	21	36	Merkur in Luna v konjunkciji, Merkur	-5 5
20	4	32	Uran in Luna v konjunkciji, Uran	-4 50

25	15	32	Saturn in Luna v konjunkciji, Saturn	+0 7
26	12	50	Mars in Luna v konjunkciji, Mars	+0 1
JUNIJ:				
6	17	37	Jupiter in Luna v konjunkciji, Jupiter	+1 33
10	4	—	Merkur v največji zapadni elongaciji (zjutraj)	23 45
21	23	43	Saturn in Luna v konjunkciji, Saturn	+0 25
22	—	37	Sonce stopi v znamenje Raka, začetek poletja.	
JULIJ:				
4	3	37	Jupiter in Luna v konjunkciji, Jupiter	+1 5
5	23	—	Zemlja v apheliju — najdalje od Sonca.	
13	23	7	Uran in Luna v konjunkciji, Uran	-4 45
17	1	—	Mars in Neptun v konjunkciji, Mars	-2 3
28	15	—	Venera in Uran v konjunkciji, Venera	-0 52
AVGUST:				
11	15	46	Venera in Luna v konjunkciji, Venera	-4 43
15	21	1	Saturn in Luna v konjunkciji, Saturn	+1 11
17	20	2	Neptun in Luna v konjunkciji, Neptun	+3 27
19	5	1	Mars in Luna v konjunkciji, Mars	+2 31
21	12	0	Merkur v največji vzhodni elongaciji — zvečer	27 24
26	8	—	Jupiter v opoziciji s Soncem.	
SEPTEMBER:				
20	33	6	Uran in Luna v konjunkciji, Uran	-4 54
12	—	—	Popoln sončni mrk (neviden pri nas).	
14	4	43	Neptun in Luna v konjunkciji, Neptun	+3 35
16	4	—	Saturn v opoziciji s Soncem, najugodnejše opaz.	
23	15	44	Sonce vstopi v znamenje Tehtnice, pričetek Jeseni.	
26	—	—	Popoln Lunin mrk.	
OKTOBER:				
4	6	2	Uran in Luna v konjunkciji, Uran	-4 54
10	3	28	Saturn in Luna v konjunkciji, Saturn	+1 57
15	10	—	Mars in Luna v konjunkciji, Mars	+3 52
20	16	27	Jupiter in Luna v konjunkciji, Jupiter	+1 33
NOVEMBER:				
6	19	38	Saturn in Luna v konjunkciji, Saturn	+2 26
8	4	38	Neptun in Luna v konjunkciji, Neptun	+3 48
10	10	47	Merkur in Luna v konjunkciji, Merkur	+3 45
13	4	34	Mars in Luna v konjunkciji, Mars	+3 44
17	0	3	Jupiter in Luna v konjunkciji, Jupiter	+1 22
27	18	8	Uran in Luna v konjunkciji, Uran	-4 35
DECEMBER:				
4	9	24	Saturn in Luna v konjunkciji, Saturn	+3 1
12	2	19	Mars in Luna v konjunkciji, Mars	+3 1
15	16	—	Merkur v največji vzhodni elongaciji (zvečer)	20 29
22	11	14	Sonce stopi v znamenje Kozoroga, začetek zime.	
24	22	4	Uran in Luna v konjunkciji, Uran	-4 30
29	19	—	Uran v opoziciji s Soncem.	
31	18	57	Saturn v konjunkciji z Luno, Saturn	+3 36

Pripombe

KONJUNKCIJA je srečanje Lune s kakšnim planetom ali planeta s planetom. Poučna so posebno srečanja Lune s planeti, ker jih tako najlaže najdemo in spoznamo. Ena stopinja (1°) je premer dveh Lun.

OPOZICIJA je taka lega planeta, da stoji Zemlja ravno med njim in Soncem.

ELONGACIJA: Pri planetih Mer-

kurju in Veneri opozarjamo na največjo oddaljenost — elongacijo, od Sonca, ko sta posebno dobro vidna. Če sta v vzhodni elongaciji, sta vidna zvečer, če pa v zahodni, zjutraj.

PERIHELIJ ali prisočje; na svojem potu okoli Sonca pride Zemlja enkrat na točko, ki je najbliže Soncu.

AFELIJ ali odsončje je točka na zemeljski poti, ki je najdalje od Sonca.

Due, tri a

Cas nima ne začetka ne konca, človek pa je kljub temu kratko dobo življenja, ki mu je usojena, že zgodaj začel deliti na oddelke, na mesece in leta. Privadil se je na te svojim potrebam prilagojene delitve tako, da pozdravljajo mnogi ljudje dan novega leta v veri, da je ta datum ostra naravna meja, ki loči neizprosno tekoča leta kakor črte, ki jih zariše kak precizni stroj. V resnici pa je novo leto sicer sporazumno, toda samovoljno izbrana ločnica let, ki so jo praznovali ne le v preteklosti ob drugih datumih kakor danes, temveč jo mnogi narodi še danes praznujejo na drug dan kakor mi. Tako so n. pr. Rimljani imeli začetek novega leta dolgo časa na dan prvega marca, popolnoma v skladu s pričetkom tamojšnje pomladi. Konzula, vsako leto na novo izvoljena najvišja predstavnik rimske republike, sta na ta dan nastopala svojo službo. Golo naključje je napolnilo Rimljane, da so od 1. 153 dalje začeli praznovati novo leto s 1. januarjem. Konec 1. 154 so se namreč Španci uprli Rimljanom, naloga konzulov pa je bila, da zadušita upor. Z menjavo konzulov 1. marca 153 bi se bilo kajpak spremenilo tudi vodstvo v borbi proti upornikom in da to prepreči, se je rimski senat odločil za nastop novih konzulov že s 1. januarjem. Tako so leto 154, ki bi bilo moralo trajati normalnih 12 mesecev, skrajšali na 10 mesecev, nato pa šteli od 1. januarja dalje zopet 12 mesečno leto; novo leto 155 je bilo zopet 1. januarja. Pri tem so ostali in je ta datum, da si zelo pozno, prevzel tudi krščanski koledar.

Pri mnogih narodih je navada, da se obdarujejo ob novem letu, posebno pa, da obdarujejo otroke.

Drugod se vrši podobno obdarovanje o božiču, v Italiji pa ob prazniku treh kraljev (befana). Zanimivo je, da ima tudi novoletno obdarovanje sorodnikov, prijateljev in znancev svoj izvor v rimski dobi in sicer v zvezi s praznovanjem Saturnovega dne 17. decembra. Saturnus je bil prvotno baje kralj Lacija ali morda vse Italije in je bila njegova doba, kakor pripovedujejo rimski pesniki, srečna, zlata doba tega polotoka. Pozneje je Saturnus postal božanstvo in sicer so ga imeli za boga setve. Po njem se še danes imenuje planet Saturn.

Na njegov dan so rimski duhovniki žrtvovali pred njegovim templjem, nato pa je bila obča ljudska pojedina na državne stroške. Sodnije, šole in celo sužnji so imeli ob saturnalijah — tako so imenovali ta praznik — prost dan; to praznovanje se je pozneje razširilo na 3, 4 in končno celo na 5 dni. V starejši, še nepokvarjeni dobi so rimski gospodarji takrat celo stregli svojim sužnjem v spomin na tisto pravljico Saturnovo dobo, ko so bili vsi srečni in ko še ni bilo sužnjev. Po hišah so pekli, pili in peli pa tudi kockali za denar, kar je bilo izven saturnalij prepovedano. Ob teh zimskih praznikih je bil v Rimu tudi semenj, kjer so kupovali darove: lutke in konjičke za otroke, za odrasle pa tudi prav dragocene stvari, nikakor ne navadnih sejmjske robe; večinoma so darovali razno drobnjavo, drobne kipce, izbrana jedila itd. Med darovi so bile mnogokrat tudi sveče, kar je bil vsekakor simboličen dar, saj pomeni luč toliko kakor življenje in srečo. Navada je bila, da so si ljudje voščili drug drugemu, rekli bi, vesele saturnalije — pozdravljali so se namreč z vzkliki kakor slo sa

Gnojenje travnikov

V zadnji številki smo govorili o oskrbovanju travnikov in slišali smo, kako se travniki sčasoma izčrpajo na rasilinskih rešilnih snoveh, ki jih izgubljajo s pridelki. Te pa moramo od časa do časa nadomestiti z gnojenjem, ako si hočemo ohraniti rodovitnost zemlje.

Kaj je gnojilo? Vse tiste tvarine, ki vzdržujejo zemljo rodovito ali nje rodovitnost izboljšujejo. Vsake mu kmetovalcu je gotovo znano, da potrebuje vsaka rastlina prav tako živeža za svojo rast in obstoj kakor živali, tem več koristi imaš od nje: Ravno tako pravilo velja za rastlino. Če morajo rastline po njihavi in travnikih ob slabem in nezadostnem živežu le životartiti, ne smemo pričakovati bogatih in dobrih pridelkov.

Po vsaki košnji postane travniška zemlja bolj revna z vsemi tistimi snovmi, ki so v travi, ki smo jo očepeljali s travnika. Ko bi naše travnike le kar kosili leto za letom in nič gnojili, bi ti travniki tako opešali, da bi postali polagoma nerodoviti. Zato bo vsak pameten gospodar od časa do časa svoje travnike gnojil s kakršnim koli gnojem. Kakor povzdigemo s pravišnim gnojenjem pridelke na njihavih, tako in še veliko bolj povečamo z gnojenjem košnje na travnikih.

Kako koristno vpliva gnoj na rast travniških rastlin, o tem se je gotovo že vsak naš kmetovalec prepričal; opazil je kako ugodno deluje gnojilnica na travnik, kako lepo raste trava na takih mestih in kako bogato košnje nam daje. Travniki, dobro pognojeni z umetnimi gnojili, nam dajo po dva do trikrat tako bogato košnje kakor poprej. Travniki, ki dajo brez umetnih gnojil samo eno košnjo, pa še to slabo, nam dajo gncjeni z umetnimi gnojili po dve košnji in še jeseni pašo.

Travniki ne opešajo v svoji rodovitnosti tako hitro kakor njive. Ker rastejo na travnikih najrazličnejše rastline; te imajo različne potrebe, nekatere se v rasti podpirajo (na pr. detelje in trave), druge se pa zadovoljujejo tudi s sla-

bin prostorom (kakor razna zelišča in travniški plevel)

Na vsak način pa se lahko prepričamo, da nam travniki v svoji rodovitnosti pešajo, če jih zanemarjamo. V deževnih letih nam dajejo taki travniki že še nekoliko boljše krmo kakor v suhih, na splošno pa ne moremo biti zadovoljni s pridelki tako zanemarnjenih travnikov. Brez gnoja nam koristijo tisti travniki, katere pognojijo v jesenskem in spomladanskem deževju voda, ali pa travniki v kotlinah in nižjih legah, na katere se odteka deževnica, ki prinaša s seboj veliko gnojilnih snovi iz bližnjih, višje ležečih leg. V takih primerih nam narava sama kaže da gnojenje našim travnikom koristi. Drugod, kjer niso travniki v takih pogojih, da bi jih narava sama oskrbovala z gnojilnimi snovmi, tam moramo sami skrbeti, da ohranimo travnike rodovite.

Res je, da nam gnoj tudi povsod enako dobro ne zaleže. Vzrok te-

mu pa niso gnojila, pač pa premokri travniki ali pa napačno gnojenje. Premokre travnike je treba najprej osušiti, ker preobilna vlažnost rastlinam škoduje pa naj jim še tako gnojimo. Kjer rastejo kisle trave, jih ne bomo pregnojili z gnojenjem, pač pa le z osuševanjem; in če hočemo na takih travnikih izboljšati sedanje slabe košnje, jih moramo najprej osušiti in šele potem gnojiti s primernimi gnojili.

Za gnojenje travnikov lahko rabimo raznovrstna gnojila. Oglejmo si več načinov gnojenja travnikov.

Hlevski gnoj je prav dober, le da deluje preeno-transko, ker ima v primeri z duškom in kalijem

premalo fosforne kisline v sebi, ki je pravem važna za detelje in strocnata zelišča; zaradi tega tudi vidimo, da se po travnikih, ki jih gnojimo sam s hlevskim gnojem, prikažejo nevshečne kobulnice, ki dajejo v prvi zlasti pa še v drugi košnji velike trdih stebel, bolj pripravnih za kurjavo kot pa za krmo. Čo takih z duškom prepojenih travnikih se širijo krebulica, dežen ali brše razne trebelje, skoraj sam suh plevel. Take rastline bi morali zatirati s tem da bi jih ob času njih cvetja obželi, ker narejajo silno veliko semena, s katerim se množe po travnikih. Te rastline bi zelo hitro zginele s travnikov, ako bi jih gnojili z gnojili, ki vsebujejo fosforne kisline, t. j. Tomaževo žlindro (600 kg na 1 ha), ali pa z raznimi superfosfati (300 kg na 1 ha).

S hlevskim gnojem gnojimo predvsem jeseni pa tudi v zgodnji pomladi, da ga spomladansko deževje razluži ter tako redilne snovi spravi v zemljo. V mesecu marcu še lahko gnojimo s hlevskim gnojem, katerega pustimo na travniku do srede aprila, da pograbi- mo ostanke gnoja in očistimo travnik. Gnoj raztrosimo kolikor mogoče na drobno in enakomerno. Da nam hlevski gnoj po travnikih čimveč koristi, je treba dosti dežja in snežnice. Na splošno pa nam ne njihavih veliko bolj koristi. Veliko boljše gnojilo za travnike kot hlevski gnoj je gnojilnica. Ta je izvršten gnoj posebno za trave, katerih je največ na travnikih. Gnojilnica deluje sicer tudi enostransko kakor hlevski gnoj; tudi njej manjka fosforne kisline, ki je deteljam in drugim strocnatim rastlinam potrebna, dočim je bogata z duškom in kalijem. Zato vidimo, da tudi med njo izvrstno rastejo trave in razne kobulnice, detelja pa ne. Popolnoma uspe gnojenje z gnojilnico le tedaj, če s pomočjo kakoga drugega gnojila dodamo fosforne kisline. Najbolje storimo, če pognojimo travnike eno leto s hlevskim gnojem ali gnojilnico, drugo leto pa z umetnimi gnojili, t. j. s Tomaževo žlindro in z raznimi superfosfati, in sicer v taki množini, kot smo jo navedli zgoraj pri hlevskem gnoju. Za 1 ha je treba do 50 sodov gnojilnice; če držiš sod 500 litrov, tedaj skupaj do 250 hg gnojilnice. Prednost gnojenja z gnojilnico je v tem, da deluje hitro, ker so redilne snovi v njej že raztopljene; gnojilnica pomaga v vsakem primeru tudi v suhih legah. Pravi čas za gnojenje z gnojilnico na travnikih je sredi aprila, ko pršne trava zeleneti, pa če le mogoče v vlažnem vremenu.

Izred vseh doma pridelanih gnojil je za travnike najboljša in najpopolnejša gnojilo kompost. To je izvršten gnoj za travnike, ki je toliko boljše čimveč je v njem stranišnega gnoja in pepela. Kakovost komposta je odvisna tudi od tega, čim starejši je, vsaj tri leta se mora predelavati. Kompost je v tem primeru bogat z duškom, fosforne kisline in kalijem. Kot tak deluje izvrstno na travno, detelje in druga koristna zelišča. Kompost mora biti dobro predelan in brez kaličevga plevelnega semena. Zvo- zimo ga jeseni ali pa v zgodnji pomladi na travnike in ga raztro- simo čim enakomerno po travniški površini.

Zelo dobro gnojilo va travnike je tudi tako imenovani suhi kom- post, katerega napravimo iz odpadkov malih živali t. j. perutnine zajcev in peptin ter vse to zmes z lopatami do dobra premešamo. S takim gnojilom gnojimo tam, kamor ne moremo z vozom navoziti hlevskega gnoja in gnojilnice.

Suhim kompostom lahko gnojimo v vsakem letnem času. Pa tudi drugace si lahko pomagamo. Od- padke malih živali in čiste odpadke govedi in konj v primeri jami razredčimo in razlužimo z vodo; tedaj dobimo tako tekoči kompost ali če nočemo, umetno gnojilnico. Najlaže delamo te vrste gnojilo v izpraznje- ni gnojilni jami. Da dobimo pri- merno količino tega tekočega kom- posta, zmešamo na 1 kg odpadkov s pepelom najmanj 5 litrov vode. Vso to zmes pustimo v gnojilni jami vsaj mesec dni, da dozori, na- kar jo kot gnojilnico zvo- zimo na travnike ali deteljišča.

Pepel sam je tudi prav dober gnoj za travnike, ker pospešuje rast detelj in trav. Pepel je dober uničevalec mahov. Tukaj mislim samo na lesni pepel; pepel premoga ali koksa je pa škodljiv. Posebno koristen je pepel na vlačni in mrzli zemlji. S pepelom gnojimo ob vsakem času. Za 1 ha površine je treba 300 do 500 kg pepela.

Cestno blato, apno, lapor, sip iz starega zidu so primerna gnojila za kisle travnike. Apno se spaja s ki- slino, ki je v zemlji mokrih trav- nikov in ji vzame njen škodljivi vpliv. Izkušnja nas uči, da se po takem gnojenju prikaže več sladkih zelišč in dobrih trav. Seveda nam tako gnojenje le deloma koristi. Ako hočemo škodljivi vpliv pre- obilne kisline popolnoma zatreti, je treba premokre travnike osušiti. Le s takim izboljšanjem naših travnikov, bomo lahko pridelali čimveč dobre krme za živino, ki je stebel našega kmetijstva!

post, katerega napravimo iz odpadkov malih živali t. j. perutnine zajcev in peptin ter vse to zmes z lopatami do dobra premešamo. S takim gnojilom gnojimo tam, kamor ne moremo z vozom navoziti hlevskega gnoja in gnojilnice.

Suhim kompostom lahko gnojimo v vsakem letnem času. Pa tudi drugace si lahko pomagamo. Od- padke malih živali in čiste odpadke govedi in konj v primeri jami razredčimo in razlužimo z vodo; tedaj dobimo tako tekoči kompost ali če nočemo, umetno gnojilnico. Najlaže delamo te vrste gnojilo v izpraznje- ni gnojilni jami. Da dobimo pri- merno količino tega tekočega kom- posta, zmešamo na 1 kg odpadkov s pepelom najmanj 5 litrov vode. Vso to zmes pustimo v gnojilni jami vsaj mesec dni, da dozori, na- kar jo kot gnojilnico zvo- zimo na travnike ali deteljišča.

Pepel sam je tudi prav dober gnoj za travnike, ker pospešuje rast detelj in trav. Pepel je dober uničevalec mahov. Tukaj mislim samo na lesni pepel; pepel premoga ali koksa je pa škodljiv. Posebno koristen je pepel na vlačni in mrzli zemlji. S pepelom gnojimo ob vsakem času. Za 1 ha površine je treba 300 do 500 kg pepela.

Cestno blato, apno, lapor, sip iz starega zidu so primerna gnojila za kisle travnike. Apno se spaja s ki- slino, ki je v zemlji mokrih trav- nikov in ji vzame njen škodljivi vpliv. Izkušnja nas uči, da se po takem gnojenju prikaže več sladkih zelišč in dobrih trav. Seveda nam tako gnojenje le deloma koristi. Ako hočemo škodljivi vpliv pre- obilne kisline popolnoma zatreti, je treba premokre travnike osušiti. Le s takim izboljšanjem naših travnikov, bomo lahko pridelali čimveč dobre krme za živino, ki je stebel našega kmetijstva!

Setev zgodnjega graha

Prisel je čas za setev prvih pomladanskih povrtin, predvsem graha. Grah na bolje uspeva v topli ne pretežki zreti zemlji (ne sme se mu gncjiti s svežim gnojem). Grah spada med rasiline, ki črpajo dušik iz zraka s pomočjo posebnih bakterij, ki živijo na njegovih koreninah.

Vendar je treba mladim, še nerazvitim rastlinam pognojiti z dušičnimi gnojili. V splošnem zelo ustrežemo vsem stročnicam (grah, fižol, bob) s fosforjimi in kaličevi- mi gnojili (na 100 kv. m. vzamemo do 40 kg superfosfata in 20 kg 40 odst. ne kaličeve soli.)

Imamo tri vrste graha, in sicer dve nizki in eno polvisoko, ki iz- borno uspevajo v naši zemlji. To so čudežni iz Amerike, mali Pro- vencial in pa ekspres. Pred leti smo navadno sejali te zgodnje vrste graha tja v drugi polovici januarja ali prve dni februarja. Ze nekaj let pa potkušajo setev omenjenih vrst kakih 20 dni pred običajno setvijo. Uspeh je očividni. Grah izborna kljuba, e mrazu, posebno se. če o pravem času utrdi svoj koreninski sistem, kar dosežemo ravno z zgo- dnjim sejanjem. Zgodnja setev kori- sti vsem trem vrstam, posebno pa ekspresu, ki v ugodnih prilikah do- zori kakih 8 do 10 dni prej kakor pa pri normalni setvi!

Grah sadimo do 10 cm globoko, v jarke zrno od zrna v razdalji 2 do 3 cm, vrsta od vrste pa pri nizkem grahu v razdalji po 30 cm. Pri sa- jenju v kupčkih morajo biti ti po 50 cm narazen, a v vsako luknjico posadimo 5 do 6 zrn. Čim seme vz- kljuje, moramo njive dobro opleti. Ko zraste na rastlini tretji list, jo okopljemo in osipamo, visokemu grahu pa postavimo suhe veje v oporo!

KAKO KRMIMO IN NAPAJAMO KONJE

Konj ima en želodec in se hrani s travo, senom, otavo, slamo, zrnjem in vodo. Izmed vseh živali se le konj zadovoljuje tudi s kisljo krmo, katero prav dobro izkoristi. Paziti pa moramo, da konju, ki je vajen kisle krme, ne damo naenkrat sladke krme in obratno, ker bi dobil lahko neprijetne pre- bavnne bolezni.

Da je plesniva krma konjskemu zdravju škodljiva, že vemo. Tudi preperel in plesniv oves je škod- ljiv. Da malo omilimo njegovo škodljivost, ga škropimo s slano vodo. Nov oves draži prebavne or- gane, je težko prebavljiv in pov- zroča kolike. Zato uporabljamo oves šele tretji mesec po žetvi. Če je oves še premlad, ga neposredno pred uporabo opravimo, da ne škoduje.

Poleg ovsu pa lahko krmimo tu- di ječmen, rž, pšenico in koruzni zdrob. Čim težje konj dela, tem več in tečnejšo hrano mora dobivati; to velja posebno za pomlad, ko žival menjava dlako.

Srednje težki konj potrebuje dnevno približno:

I. primer: 5 kg sena, 6 kg ovsu, 1 kg rezanice. Lažjim konjem po- lagamo nekaj manj, težjim nekaj več te hrane. Pri težjem delu stop- nujemo obilico krme, pri lažjem pa zmanjšujemo.

II. primer: 4 kg ovsu, 10 kg se- na, pol kg šečke (rezanice).

III. primer: za nagle konje: 5 kg ovsu, 4 1/2 kg sena.

Če konji, ki težko delajo, kakšen dan slučajno počivajo, jim mora- mo hrano prikrajšati, da ne zbolijo na tako imenovani «medeljski bolezni».

Težkim in srednjim konjem pok- ladamo lahko namesto ovsu ko- ruzni zdrob. V toplem času pokla- damo lahko tudi zeleno krmo, za prehod pa vedno pred travo malo sena. Preden spustimo žival na pa- so, ji dajmo tudi malo suhe krme. Bolnim konjem z vročino ne sme- mo dajati ne ovsu ne otave. Seno je redilnejše kot pa otava. Konjem dirkačem pokladamo zaradi pote- nja samo suhe krme.

Nadomestna krmila: korenje da- jemo konjem zaradi sladkorja, ki ga vsebuje, posebno če zbole na dihalnih organih. Dnevno poklada- mo 6 do 8 kg korenja, katerega moramo zrezati. Od začimb rabimo

sol, posebno spomladi, ko menja žival dlako in se nagiblje h kata- ralnemu obolenju.

Pitna voda sme imeti 10 do 12° C, premrzla voda draži dihalne or- gane, želodec in čreva.

Običajno napajamo konje tri- krat na dan, v vročem poletnem času pa tudi štiri do šest krat dnevno.

Če prideš z vročim, prepotenim konjem domov, ga najprvo malo sprevačaj, da se mu umiri srce, se- veča te takrat če ni vetrovno. V nasprotnem primeru ali če ti pri- manikuje časa, razprezi konja in ga temeljito zdrgni s slamo. Ne zadostuje pa, da ga drgneš samo po vratu, plečih in zgornjih bed- rih, temveč po celem telesu. po- sebno po trebuhu in prsih ter no- gal tako, da postane popolnoma suh. To delo traja najmanj 15 do 20 minut; v mrzlem času ali če si na prepihu pokrij konja z odejo, nato mu položi sena. Nekateri konji zahtevajo pred hrano napoj. To pa je razvada, ki je vedno v to- liko škodljiva, da voda odplavi v želodec vso želodčno kislino, ki manjka pri kasnejši prebavi. V nekaj primerih se to ne opazi, sčasoma pa se ta način napajanja bridko mašuje.

Med potuješ, moraš včasih posta- viti konja v tuj hlev in ne veš, kakšen prednik je stal na mestu, kamor boš namestil svojega konja. Ni izključeno, da je bil bolan. Če je zobal oves, so padale sline in izcedki iz nosa v jasli, s tem je dana prilika, da se tvoj konj oku- ži. Svetujemo, da jemljete na pot zo- bačo, v kateri lahko odmerite množino ovsu ali zdroba, obenem pa preprečite, oziroma zmanjšate nevarnost okužbe. Ta nasvet velja posebno za sejmske dneve, ko se pripeljejo vozniki iz različnih krajev.

novem letu

turnalija ali «Bona saturnalia», to je: živele saturnalije, dobre, srečne saturnalije! Kar je za nas pomemb- no, pa je to, da so v poznejši dobi sa- turnalije preložili in njih prazno- vanje združili s praznovanjem no- vega leta. Tako žive ti starorimski prazniki še danes, posebno živo v Franciji, kjer se staro in m'ado ob- daruje ob novem letu z darili, ki jih imenujejo étrennes: ta beseda pa je rimskega izvora, saj se imenuje v stari latinščini prav novoletno darilo strena.

Pripomni ti, da saturnalije ni- so v nikaki zvezi z božičnimi praz- niki; tudi naša božična darila ne ustrezajo saturnalijem darovom. V prejšnjih časih obdarovanje ob božiču sploh ni bilo v navadi ali pa je bilo zelo skromno: oroči, so pač dobivali od staršev jabolk in ore- hov, torej edino sadje, ki so ga ime- li pozimi.

Kakor marsikaj drugega, tako je bilo v srednjem veku tudi prazno- vanje novega leta tako neurejeno, da je včasih bilo videti, da bo po krščanstvu združeni del človeštva razpadel na več ločenih in ozko omenjenih kulturnih krogov. 1. jan- nuar je kot novoletni dan začel v pozabo, ker je krščanstvo hotelo čim bolj zabrisati antične običaje in verovanja. V Srednji Evropi, tudi v naših krajih, so novo leto posebno radi praznovali 25. decembra, torej na dan Kristusovega rojstva; ta dar je kot novoletni dan zapisan v mnogih listinah še v drugi polovi- ci 16. stoletja. Posebno temeljiti so bili Angleži, ki so se držali pravilo rimskega prava, da velja bodoči otrok za že rojenega; zato so praz- novali novo leto že devet mesecev prej, 25. marca, torej na dan Ma- rtičnega oznanjenja. Pri tej navadi so ostali vse do 1. 1752. Zelo ne-

praktični: so bili v Franciji, kjer so do 10. stoletja praznovali novo le- to na božični dan, pozneje pa tud. 25. marca. Vendar pa so bile vmes dobe, ko so vezali novoletni dan na premakljivo velikonočno nedeljo, tako da so s tem ustvarili kar moč neprikladno, namreč različno dolgo leto. Ta zmešnjava je trajala vse do 1. 1564, ko je Karel IX. uvedel zo- pet 1. januar kot novoletni datum.

V 16. stoletju so tudi druge ev- ropske države polagoma sprejele gregorijanski koledar, tako da je sčasoma povsod obveljal sedanji novoletni dan. Izjemo je dolgo ča- sa delal pravoslavni, vzhod, ki se je dosledno držal in se v cerkvenem praznovanju še danes drži julijan- skega koledarja. V Rusiji so ta ko- ledar odpravili 1. 1917, istocasno pa se je odločil za to tudi ekumenski patriarhat v Carigradu v sporazu- mu s turško vlado. L. 1919 sta stori- li isto pravoslavni cerkvi v Jugo- slaviji in Komuniji, medtem ko so se Grki šele 1. 1923 odločili za gre- gorijanski koledar. Nazadnje, šele 1. 1940, je tudi sveti sinod v An- tiohiji sklenil, da opusti julijanski koledar. Tako je koledarska refor- ma, ki jo je bil s 1. januarjem 45 let pred našim štetjem uvedel Julij Ce- zar, imela veljavno skozi 1985 let.

Vstopamo v januar 1950. Od kod neki ima januar ime? Verjetno zo- pet po rimskem bogu, namreč po Janu (Janus), ki je bil bog sončne poti ali, kakor menijo nekateri, bog hišnih vrat (ianua), torej bog vho- da in izhoda oziroma v prenesenem pomenu začetka in konca. Zato so tega boga upod bljali z dvojno gla- vo, ki ji en obraz gledal naprej, dru- gi pa nazaj. Slovenci se prvi me- sec leta imenuje prosinec. Ze v pr- vem zapisu slovenskih imen mese- cev, v loškem rokopisu iz 1. 1466, je

Ali se lahko obvarujemo ženskih bolezni?

(Nadaljevanje iz prejšnje številke)

Nadaljni vzrok težke, dolgotrajne in deloma z bolečinami spremljane boleznii rodil in plodil je kapavica. Tudi kapavica ima za posledico žensko jalovost. Varujmo se te spolne bolezni, ki povzroča tako huda bolezenska dogajanja v rodilih in plodilih, da postane žena celo nesposobna za materinstvo. Varujmo se te bolezni z osebno zaščito, posebno pazimo, da ne zanesemo spolne bolezni v zakon. Priporočamo, da se pred poroko tako žena kakor tudi mož zdravniško pregledata. V primeru, da je žena spolno bolna, naj se začne takoj zdraviti, da bolezen pri ženi ne preide globlje v rodila in plodila. Če je kotičkaj mogoče, naj zdravljenje prevzame specialist, saj je zdravljenje z novim zdravilom «penicilinom» zelo hitro in uspešno.

Nepravilnih in nerednih krvavitv v dobi spolnega dozorevanja in v dobi mene se ne moremo obraniti. Te krvavitve povzročajo spreminjeno delovanje jajčnikov. Če se že teh krvavitv ne moremo obraniti, pa vendar s primernim načinom življenja poleg zdravljenja lahko preprečimo, da bi se to bolezensko stanje poslabšalo. Skrbimo za pravilno prehrano (sočvrje, sadje) in redno odvajanje. Ne priporočamo alkoholnih pijač, ne črne kave, ne čaja; priporočamo sprehode na svežem zraku in le zmerezi šport. Enako varujemo svoje zdravje tudi med mesečnim perilom (perilom). Maternica je med periodo odprta in brez sluznice. Naravno je, da je nevarnost obolenja žene v tem času večja, ker slično kot pri splavu lahko bolezenske klice zaidejo globlje v rodila. Varujmo se prehlada in prevelikega napora ob upoštevanju načel higijene. Umivanje spolovil s toplo vodo ob menjavanju mesečnih predlog priporočamo, nedopustne pa so sedežne kopele v hladni ali vroči vodi. Izpiranje nožnice je nevarno. Spolno občevanje v tem času je neestetsko in zdravju škodljivo.

Bul (novotvorba), nedolžnih in nevarnih, se žena ne more obraniti, ker sploh ne vemo, zakaj bule nastanejo. Verjetno je vzrok v našem telesu samem. Če se bul že ne moremo obraniti, pa vendar lahko preprečimo, da se bula ne razrašča in ne širi na okolje. Preprečujemo lahko huda krvavitve in s tem v zvezi slabljenje srca in telesnih moči. Poleg pravilnega načina življenja je najbolj uspešno zdravljenje z operacijo in sicer ob pravem času. Operacija je vedno uspešna,

ako jo izvršimo pravočasno. Nevarna postane za operiranko operacija šele tedaj, če je bula že zastarana, zaraščena, bolezen zanemarljena in telo oslabelelo.

Isto kot za bule velja tudi za raka na maternici, najbolj nevarno bulo pri ženi. Posebno je treba poudariti, da je uspeh zdravljenja raka na maternici odvisen od pravočasnega spoznanja in zdravljenja te zahrbtna bolezni. Rak na maternici je ozdravljiv; toda z zdravljenjem moramo pričeti pravočasno in dovolj zgodaj. Zato priporočamo, da se žena po tridesetih letih starosti da večkrat zdravniško pregledati, posebno pa v dobi mene. Ne smemo zamenjavati krvavitve v meni s krvavitvijo pri raku in se tolažiti, da bo že samo od se-

be prešlo. Ne smemo odlašati in zanemarjati zdravniškega pregleda iz strahotljivosti in strahu pred zdravnikom. Prvi znaki raka so neznatne krvavitve, zlasti pri občevanju in pa krvavkast, nekoliko smrdeč iztok iz spolovil, brez posebnih bolečin. Kadar se pojavijo bolečine, je rak navadno že neozdravljiv. Čeprav vemo, da je bolečina kruta in nezaželena spremljevalka vsake bolezni - bi bila pri raku zaželena, če bi se pojavila takrat, ko je še dana možnost ozdravljenja in bi marsikatero ženo napotila pravočasno k zdravniku.

Iz povedanega sledi, da se lahko obranimo večine ženskih bolezni, ker vemo, zakaj in na kak način žena oboli. Preprečimo pa lahko tudi poslabšanje vsake druge vrste ženskih bolezni, celo tistih, katerih vzrokov ne poznamo.

Utrujimo si s primernim življenjem zdravje, ki nam ga je poklonila narava, branimo se boleznii ker s tem ne koristimo le sebi, temveč tudi naši skupnosti.

MLADI MAMICI

Med našimi bralkami si ena izmed mnogih tudi ti, ki nestrpno pričakuješ rojstvo svojega prvorojenčka. Prižna pripravljaj dojenčkovo ebulo in hitiš, da boš imela proti koncu sedmoga meseca že vse pripravljeno, če te morda presenetijo prezgodnji porod.

S svojimi rokami hočeš sešiti, naplesti in pripraviti srajčke, majice, čepice, rokavičke, pleničke itd. Toda si pri izbiri krojev kar najbolj praktična? Lepe čipke in nepotrebnih pentlje naj te nikar ne premetajo, ker so dojenčkovi obleki le v okras in ne v korist! Ne smeš pozabiti, da novi zemljanček ni igračka, ampak živo bitje, ki zna energično brcaiti z nožicami, gibati ročice in se obračati zdaj sem, zdaj tja.

Kot vsaka mlada, a vestna mama boš pripravila 12 srajčic iz lahkega platna, ki jih prekrizlaš otroku na hrbtu in zavežeš s trakci:

na ramenu, 6 majčic 6 životkov, 24 pleničk, 6 trikotnih pleničk, 6 povojev (visokih 10 cm in dolgih 1 m), 6 sinčnikov, ki jih zavežeš za vratom in ob pasu (glej sliko!) in 4 čepice, ki pa jih uporabljaj le v skrajni sili; kajti najbolj zdravo je, če otroku ne pokrivalo glave. Povojev naših babic se gotovo nisi lotila ker veš, da so otroci, ki so poviti od nog do glave, podvrženi rahlitsu, se hitreje prehlade, posebno, če leže ure in ure v mokrih povojih.

In kje bo ležal tvoj mali? Morda si si zaželela ljubko košarico na koleca, ki naj bi jo okrasila ob robu z visokim naborkom in ji napravila zastorček. Vse lepo in prav za oko, praktično pa to ni. Pripravi svojemu otročku raje lepo posteljico, ki mu bo prišla prav tja do solske dobe, ali pa še celo nekoliko deljši. Ogrodje take posteljice naj bi bilo iz položene pločvine in s prav tako mrežo, ki jo veliko hitreje očistiš, kakor pa mrežo iz urvice. Zimnico napravi iz žime in ne iz volne! Blaznice v začetku ne uporabljaj, kasneje pa naj bo čim nižja. Posteljo postavi na sončen in zraven prostor. Niž hudega ni, če mu ne moreš nuditi posebne sobe in mora spati otrok v sobi staršev. Važno je le, da dete spi samo ta ne v skupni postelji, kjer bi ga lahko po nesreči zadušila. Koliko takih primerov se je že pripetilo!

Za vsakodnevno kopanje mu pripravi prostorno banjico, medicinsko milo, mehke frotirke, četke za glavico ter škatico smukeca in stekleničko mandeljnovnega olja. Vse drobne predmete daj v lična košarico, ki jo pokrij s svežim prtičem. Tako boš imela vse te predmete vedno pri roki.

S pripravljanjem vseh teh malih, a ljubkih stvaric ti bo čas hitreje minil do tedaj, ko se boš vsa srečna zadržala v žive očke in napeta lička.

Lovorjevo listje

Knjiga za gospodinje piše: Posušeni lovorjevi listi so dovezetni za vlago, kar izrečno veleva shranjevanju jih na suhem. Ker izredno močno diše, jih ne smemo hraniti v soseski občutljivih živil, da se ta ne navzamejo duha. Vsako gospodinjstvo ima suhe lovorjeve liste. Povsod, kjer ne raste lovor, prodajajo lovorjeve liste kakor druge dišave. To se mogoče pri nas, ki nam raste lovor pred nosom, malo čudno sliši, vendar nekeje ga gospodinje morajo dobiti. Saj tudi kjer raste poper, ne bomo hodili ponj v trgovino, marveč si ga bomo lepo nabrali kar na grmu.

Lovorjevi listi imajo močan duh in prav zaradi tega vonja jih zelo cenijo in so v nekaterih jedeh skoraj nepogrešljivi. Pomislimo na razne zakuske, mesne jedi, divjačino, okusno žolico; nekaj jim manjka, če ni lovorjevega lista zraven.

Vsa lovorjeva rastlina ima ta močan vonj: listi in plodovi. Ta vonj dajejo posebna hlapljiva olja. Poleg tega imata list in plod še mnogo drugega olja. Plod je jagoda temno rdeče barve, ki je v začetku zelena. Jagoda je neužitna, ima oster okus, zelo diši, v ustih pusti bidek občutek in jih stisne kakor tudi listi. Lovorjeve dele uporabljajo še kot zdravilo za živali, kot zdravilo za človeka pa redko. Nekateri pravijo, da čaj iz listov ali pa posušen prah zelo dobro denejo za želodec in so dobro čistilo za ledvice. Tudi mazilo, narejeno iz delov lovorike, je častin zelo slovelo kot zdravilo proti hemeroidom. Nekateri niso mogli prebraviti olja iz lovorike, s katerim so drgnili revmatične ude in razna vnetja.

Dandanes je lovor le še revež, ki se potika po kuhinjah in še iz zdravilstva ga izrivajo, če ga še niso. Teda doživel je svoje in če je kakatera rastlina prehodila slavno pot, jo je lovor.

Največjo čast pa je doživel oni, ki so ga imeli za vrednega, da mu z lovorjevim listi ozaljšajo glavo. Bil je to zmagovalci in največji umetnik.

Vse mine in vsak gre prej ali slej v pozabo, srečni lovor pa se je ohranil vsaj še v kuhinji. Tudi kuhinjska čast ni čast, ki bi jo človek zametaval, le nevaležni svet jo čeni samo takrat, kadar je lačen. T. P.

Za NOVOLETNI smuk

Potrebujete 300 g svetlo sive volne, ki jo pleteš dvojno, 40 g bele in 60 g živomodre volne, ter pletilke št. 3 Za rob na pasu in rokavih vzemi pletilke št. 2 1/2.

Zadajnik: namuj 84 z. in napleti rob 2 d 2 1, visok 9 cm s svetlo sivo volno. 1 cm pa z modro. Narasti nato na eni sami pletilki 18 z. in napleti desno 30 cm, nakar snemi za rokavni izrez najprej 4 z. potem pa 2, 2 in 1 z. na vsaki strani. 20 cm od rokavnega izreza snemi 28 z. za ramena v 4 presledkih, srednjih 28 z. pa snemi hkrati.

Prednjik: pleteš kakor zadnjik, le ko si napletla 18 cm od rokavnega izreza, razdeli delo na polovico in snemi za ovratni izrez srednjih 18 z. naenkrat, nato pa pleti vsak del posebej in snemi za izrez še 2, 2 in 1 z. Zanke, ki so ti preostale, snemi za ramena, kakor pri zadnjiku.

Rokav: namuj 58 z. napleti najprej z belo volno 9 cm 2 d 2 1, nato pa z modro 9 cm 2 d 2 1, nakar narasti v prvi vrsti 8 z. in pleti desno. Ob straneh narasti polagoma še 10 z. Ko imaš 56 cm, prični snematina na vsaki strani po 1 z., dokler nisi napletla vsega skupaj 72 cm; nato snemi vse zanke hkrati.

Dokončane dele položi na likalno desko, jih na narobni strani pokrij z vlažno krpo in polkaj z neprevočim likalnikom (Robove: 2 d 2 1) ne smeš likati! In uvezi vzorec na prednjik in rokave z belo in modro volno, kakor kaže slika. Potem sešij in naberi na 4 pletilkah na ovratnem izrezu 120 z. (70 z. spredaj, 50 z. zadaj). Pleti 9 cm 2 d 2 1 z belo volno, snemi rahlo in ovratnik obrni.

NASVETI

POLPETE IZ RIZOTE

V rizoto, ki ti je preostala od kosila, vmešaj 1 do 2 rumenjaka. Posebej napravi nadev iz 10-15 dkg sesekljanega telečjega mesa, 5-6 dkg nekuhane sesekljane ginja in ščepca muskatelca. Levo dlan s dobro potresi z moko in daj ganje žlice rizote; napravi v sredi jamica, jo napolni z nadevom in pokrij z rizoto. Polpeto povaljaj najprej v stopenem jajcu potem pa v drobtinah. Tako pripravljene polpete ocvrni na maslu.

POLJUBCKI

Napravi testo iz 15 dkg moke, 15 dkg sesekljanih mandeljnov, 15 dkg sladkorja, 7,5 dkg masla, 2 jajc in nekaj sesekljane limonine lupine. Testo razvaljaj za 1/2 cm debelo in izreži okrogle piškote, ki jih peči v srednje topli pečici.

JABOLČNI SIRUP

Vzemi poljubno množino kanadskih jabolč ali pa kutin, jih neolupljene razreži na tanke krihje in napolni z njimi lonec do polovice; nato dolij vode in pusti, naj vre toliko časa, da se vse skupaj skrči na tretjino posode. Potem preredi skozi platneno krpo in ta sok stehaj. Posebej stehaj prav toliko sladkorja, mu doli nekoliko vode in zkuhaj, dokler se tekočina ne vleeče; nato prideni sok in pusti, naj vse skupaj nekaj časa počasi vre. Ko bo tekočina dovolj gosta, jo odstavi z ognja in daj na

za tržaško kuhinjo

Tekočine za nego las

V izloženih oknih drogerij vidite obilico raznovrstnih steklenic, ki vsebujejo tekočine za nego las. Na trgu so najrazličnejši proizvodi, s katerimi naj bi si izboljšali lasišče. Prebereš etiketo steklenice za videti, čemu vse naj služi taka tekočina: zveča ti lesk las, prepreči njih izpadanje, nadalje ti celo zboljša rast las, odstrani prhljaj in še marsikaj drugega. Vsekakor je mično, da si s kemijskimi sredstvi olepšamo lase ter odpravimo njih napake; V njih so namreč hormoni in razne hranilne snovi ki povzročajo, da nam v starosti lasje prehi-

tro ne izpadajo. Vendar pa se na take proizvode ne smeš preveč zanašati. Mnogim izpadajo lasje zaradi raznih bolezni, pri drugih je izpadanje las podedovano. Kakor hitro je vzrok izpadanja podedovan, se ne bomo mogli več ubraniti te neprijetnosti. Če so te tekočine dobri izdelki, nam nis škodujejo, vedno nam pa koristijo, če si z njimi masiramo lasišče.

Mogoče vas zanima, kaj vse je v teh tekočinah. Nekatere se odlikujejo po tem, da vsebujejo raztopljeno holosterina. Ta snov je v človeškem in živalskem organizmu. Največ ga je pa v žolčnih kamnih. Mnogi polagajo na holosterin zelo veliko važnost. Pravijo namreč, da pospešuje ta snov rast las. V nadaljnjih proizvodih te vrste opažamo raznovrstne rastlinske soka, predvsem kapravin sok. Panavodi so v teh vodah tudi razkuževalne snovi ter razni dodatki, ki blagodejno vplivajo na bolno kožo. To bi bili salicilna kislina borova kislina, žveplo, organske žveplove spojine, kmin, tinktura kantaridina in še drugo. V vseh omenjenih proizvodih so pa še večje ali manjše množice alkohola.

Neprijeten pojav, ki ga opažamo na laseh, pa je prhljaj. Na laseh so pojavljajo bele luske, kar ni nič drugega kakor odmrli deli kože povrhnice. Te neprilike se najbolje iznebimo tako, da lase redno izpiramo. Pogoj vsega zdravlja je čistoča; če je lasišče čisto, se prhljaj ne pojavlja, in lasje ne izpadajo.

Nasveti in odgovori ljudskega zdravnika

A. Z. iz Kolonkovca: Niste mogoče tudi nizke postavne in bi radi nekoliko zrastle? Kadar bomo tako dobro poznali človeški ustroj, da bomo kar z nekaj kapljicami ali kroglicami po mili volji, zrasti, postali bolj suhi ali bolj debeli, potem tudi vam ne bo treba jokati nad vašo hibo; dotlej se pa masirajte vsako jutro z mokro brisačo in telovadite. Dosti pa ne bo pomagalo, kakor tudi tistim ne, ki se stiskajo v tesne modrčke, da komaj dihaajo, v upanju, da bi tista obilica ne bila preveč občutna.

M. V. iz Dobravej = Ajdovščina: Prosim vas, svetujte mi, če je za granulom res nujna operacija, ali pa je še kakšen drug uspešen način zdravljenja?

Odgovor: Granulom raste okoli zobne korenike. Odstraniti ga moramo zato, ker je žarišče bacilov, ki povzročajo razna težka obolenja kakor so sklepni revmatizem, vnetje obisti, vnetje žil itd. Zobozdravnik ozdravi granulom navadno tako, da najprej izdere zob, potem pa postrže in očisti rano v diessu. Lahko pa zob ohranimo in odstranimo granulom z operacijo. (Ker se je vaše prvo vprašanje po nesreči izgubilo, vas prosimo, da nam oprostite in še enkrat vprašanje napišete. Op. ur.)

ZVEZA DRUŠTEV ZA TELESNO VZGOJO NJENI NAPORI, BORBE IN USPEHI V L. 1949

Zveza društev za Svobodno tržaško ozemlje obstaja od leta 1945. Z vztrajnim in požrtvovalnim delovanjem vodstva in članov se je širila, si pridobivala novih pripadnikov in postala masovna progresivna demokratska organizacija. Nešteto ovir in napadov sovistične reakcije ni moglo zadržati njenega mogočnega razvoja. Z redno pripravo in stalnim porastom članstva si je pridobila ugled in se utrdila kot najmočnejša športna organizacija našega ozemlja, ki je ob vstopu v 1949 leto imela 114 društev, 9855 članov organiziranih v 11 različnih športnih odsekih.

V tem letu pa so se tudi v ZD TV pripetili dogodki, ki so pretiili njenemu obstoju in hoteli uničiti vse njeno delovanje v coni A tržaškega ozemlja. Čeprav je ZD TV nepolitična organizacija, katere namen je edinole telesna vzgoja progresivnih demokratskih množic in čeprav je njena uprava soglasno zlenila, da se politični razdor, ki je nastal med tukajšnjimi demokratskimi množicami ob zloglasni resoluciji Informbiroja ne unaša v ZDTV, so Videljci pristali začeli z razdiralno akcijo tudi med športniki, ovrnali delovanje zveze in uničevali sadove vztrajnega dela.

Njih je bolelo športno sodelova-

nje zveze z Jugoslavijo in tovarišvo med člani Slovenci, Hrvati in Italijani; predvsem pa jim ni bilo prav, da se zveza ni priključila Videljci frakciji; in se ni podredila njihovim zahtevam.

To uničevalno delovanje je trajalo vse do kongresa ZDTV 7.VIII. t. l., na katerem frakcionarji niso hoteli sodelovati, ampak so za isti dan sklicali svoj nelegalni kongres. Od tedaj sta dve zvezi društev za telesno vzgojo, legalna pa je lahko samo ona in to ona, ki sledi programu ki so ga postavili na ustanovnem občnem zboru, in ki deluje v obeh conah tržaškega ozemlja, kar sledi že iz njenega imena.

Tako moramo ob zaključku leta deliti delovanje zveze v razdobje do kongresa, 7.VIII.1949 in razdobje po kongresu.

Obsežno delovanje ZDTV je lahko razvidno iz delovanja posameznih odsekov.

Najaktivnejši je bil nogometni

odsek, ki je v času od oktobra 1948. do julija 1949. vodil nogometno prvenstvo, v katerem je igralo 65 moštev obeh con. Odigrano je bilo 1404 tekem s skupnim številom 1948 igralcev. Poleg tega je bilo odigrano več prijateljskih nogometnih tekem.

Kolesarski odsek je organiziral 14 kolesarskih dirk s skupnim sodelovanjem 350 dirkačev. Odsek za košarko je organiziral moški in ženski prvenstveni turnir, na katerem je 25 čet odigralo 189 tekem. Poleg tega je organiziral še 7 manjših turnirjev s skupnim sodelovanjem 47 čet. Telovadni odsek je pripravil telovadne nastope: dne 1. maja je v Trstu nastopilo približno 1000 in istega dne v Kopru približno 4000 telovadcev. Dne 5. junija so nastop v Trstu, ponovili toča z več in bolj pripravljenimi telovadci. Dne 19. junija je bil telovadni nastop v Kopru, na katerem je ponovno nastopilo še 4000 telovadcev in telovadk. V dneh 26. in 27. junija pa je 326 tržaških telo-

vadcev z velikim uspehom nastopalo na Fizikturnem zletu na Reki in končno je manjša skupina telovadcev sodelovala na nastopu v Sovodnjah pri Gorici. Odsek za odbojko je organiziral 2 turnirja s sodelovanjem 24 čet, odigrali so 28 tekem. Lahkoatletska sekcija je organizirala 7 tekov čez drn in strn, 3 tekme v hitri hoji, 5 lahkoatletskih mitingov s skupnim sodelovanjem 356 atletov. Odsek za zimске športe je organiziral 4 tekme v Sapadi s skupnim sodelovanjem 128 smučarjev. Aktivnost odseka za boks je bila prikazana v dveh mednarodnih tekmovanjih, odseka za namizni tenis pa v turnirju za pokal ZDTV. Zelo uspelo je bilo delovanje šahovskega odseka, ki je v več turnirjih dokazal, da razpolaga z mnogimi in odličnimi šahisti. Končno so se tudi balincaři izkazali s 4 turnirji.

V izvedbi vseh teh prireditev je bilo zaposlenih 9855 članov in članic ZDTV. V drugem razdobju t. j. po kon-

gresu 7.VIII. t. l., je bilo delovanje ZDTV v coni A oslabljeno, v coni B pa ni utrpelo nobene škode. V coni B se telesna vzgoja uspešno razvija in zavzema vedno vidnejšo vlogo med ljudstvom. Ljudska oblast nudi vse podporo za razvoj športa. Tam se kaže vedno večja potreba po novih strokovnih kadrih in zato so ustanovili v Kopru enoletno fizikturno šolo, ki vzgaja nove moči za delo telesne vzgoje.

Novi odbor ZDTV se ni ustrelil stanja, ki je nastalo po kongresu. Še večjo voljo in upornost je se je oprijel dela in tudi rezultat takega prizadevanja niso izostali. Danes ima že v coni A 19 reorganiziranih in novoustanovljenih društev, v coni B pa 41. Ta društva so pokazala svojo aktivnost v več javnih manifestacijah.

Nogometni odsek je organiziral nogometno prvenstvo, ki je še v teku; do sedaj so odigrali 76 tekem s skupno 1672 igralci. Kolesarski odsek je izvedel dve domači kolesarski dirki s skupno 34 dirkači, 4 mednarodne kolesarske dirke s skupnim sodelovanjem 106 naših, italijanskih in jugoslovanskih dirkačev. Na mednarodni dirki po Sloveniji in Hrvaški, ki jo je organizirala Jugoslavija septembra meseca, si je moštvo Trsta v teku konkurenca Jugoslovancem, Avstrijcem, Italijanom in Francozom priborilo prvo mesto. Odsek za košarko, ki po kongresu ni javno nastopal, se z uspehom organizira in bo v zgodnji pomladi, čim bodo to dopuščale vremenske prilike, začel z javnim telmovanjem. Odsek za odbojko šteje danes 8 društev, ki igrajo prvenstveni turnir. Zanimanje za odbojko je veliko in pojavljajo se še nova društva. Telovadni odsek organizira vedno telovadbo po društvi in pripravlja program za nastope v letu 1950. Oktobra meseca je manjša skupina telovadcev sodelovala na nastopu ob priliki tabora O. F. v Sovodnjah pri Gorici. Lahkoatletski odsek je s svojo delavnostjo pokazal v več tekmovanjih. Organiziral je 2 tekme v hitri hoji, 2 štafetni tekmi, prvenstveni lahkoatletski miting, gostovanja na Jesenicah in v Pulju in jesenski kros; na teh tekmah je sodelovalo 236 atletov. Šahovski odsek je v številnih turnirjih doma in na gostovanjih v Jugoslaviji pokazal razmah in dobro igro svojih članov.

Razumljivo je, da se ZDTV ne more zadovoljiti s temi uspehi, ampak mora še bolj pospešiti svoje delovanje predvsem v ustanavljanju društev, vzgoji novih strokovnih kadrov, posvečati mora več pozornosti športnikom in preskrbi novih igrišč ter telovadnic. Telesna vzgoja mora ponovno postati masovna. V svojem bodočem programu ima ZDTV nalogo, da v svoje vrste zbere čim več mladine, jih vzgoji v zdrave ljudi, polne fizičnih in moralnih lastnosti. S. M.

Pređen gremo na „dilce“

Pred dobrim tednom dni smo imeli susedens, kolesarski konec jeseni in s tem tudi začetek zime. Marsikdo izmed nas je začel uživati zimske lepote že prej, ko je sploščal sneg tam, kamor zima hitreje pride; drugi pa so zopet počakali, da bodo prvi natakli smuči v dneh okrog Novega leta.

Prav tem, ki se v teh dneh pripravljajo na prvo letošnje srečanje s snegom, smo namenili nekaj nasvetov, ki jim bodo pri izpopolnitvi smučarske opreme prav gotovo pomagali.

Recimo, da smo si lani zlomili smuči, ali pa da letos prvič smučamo. Vsakdo izmed nas se bo vprašal: «Kakšne smuči naj si nabavim? kako dolge itd?». Dobro smuči je težko izbrati, če se nanje dosti ne razumeš. Začetnik naj gre kupovat smuči z izkušenim smučarjem. Terenske smuči naj bodo dolge največ 215 cm. Tekmovalci na primer uporabljajo v večini smučke, dolge 208 cm. Siring terenskih smuči znaša 90 mm, v sredini 72 mm, na koncu ali na repu pa 82 mm. Debelina smuči v sredini naj znaša 27 do 32 mm. Smuči naj bodo iz lesa redke rasti; les gostih rasti je navadno bolj kratak, pri smučanju pa ga sneg tako izliže, da ima polno brazd. Les rednih rasti je prožnejši in bolj gladak. Razumljivo je tudi, da les ne sme imeti grč.

Na terenske smuči spadajo tudi robniki, ki naj bodo iz kakršnega koli prožnega jela. Robnike montiramo daleč v konico (do 5 cm od samega začetka konice) in do 4 cm pred zadnjim delom smučke.

Smuči morajo biti tako izdelane, da imajo v sredini 5-7 cm loka, če jih sestavimo s drsnima ploskvama. Zelo je tudi važno, da smuči niso trde in upogibanju. Smuči naj imajo samo tako trden lok, da moč tega loka lahko premagamo s pritiškom ene roke, desne ali leve. Ne smejo biti iz mehkega lesa. Les, ki se da raziti z nohtom, ni kaj prida, ker je premehak. Teža terenskih smuči s stremenom vred se giblje od 5 do 6 kg.

Začetniki naj si izberejo smuči, dolge 205 cm. Smučarji, manjši od 160 cm, naj si izberejo dolžine izpod 200 cm, velikani iznad 180 cm pa naj se poslužijo smučke od 215 do 220 cm. Daljših smučk danes na terenu ne uporabljajo več.

V zadnjem času vidimo veliko li-manjih hickory smučk. To so odlične smuči, vendar imajo to napako, da jih ne moremo popraviti, če se nam zlomijo.

Pri izbiranju stremen imamo v glavnem dve izbiri: kandahar in bildstein streme. Kandahar si je močno utrl pot v svet. Ima samo to napako, da ima na vesti precej zlomljenih členkov, ker je sestavljen ves iz kovinskih delov, medtem ko so bildstein streme raztegne pri težkih padcih in s tem da nogi pristo pot. Nekateri smučarji se še vedno drže bildstein stremen in pravijo, da morejo doseči z njim isto kot s kandaharjem, seveda če ga dr-

že v redu. Ostali pa pravijo, da igra veliko vlogo pri izbiri stremen navada.

Večina modernega okovja je prirejena tako, da prstni jermen ni potreben, ker je tako izoblikovano, da pritiska podplat čevlja trdno v okovje.

Praksa pa uči, da je jermen koristen, kajti okovje brez jermena kvari čevlje. Dobra stran prstnega jermena je tudi, da se počuti noga varneje v stremenu, če čuti pritisk jermena čez prste.

Okovje montiramo tako, da je ravnotežje na prstnem jermenu. V novejšem času montirajo tekmovalci okovje malo naprej, ker je s tem v zvezi bolj ekonomična izrada pravilne smeri v kristalinih na tekmovalni prog. Čevlji naj gleda 1 do 2 cm izven prstnega jermena. Čevlji namestimo na smučke tako, da bo peta normalne noge (42-43) ležala z notranjim robom (npr. levi rob desnega čevlja na desni smučki) za spoznanje preko lovega roba smučke, nasprotni rob pete (desni) pa lahko štrli več preko roba.

Glede palice bomo spoznali, da so palice iz bambusa in tonkinga najlažje (aluminijaste palice se ruče ukrižijo in jih ni mogoče izravnati, zato jih ne priporočamo), nekateri mojstri pa dajejo prednost jelencam, ki so najmočnejše.

Palica turnega in alpskega smučarja naj bo dolga od tal do komol-

Na novoletni smuki

ca prsto višee volke. Krpljica naj bo enostavno pletena, ker jo lažje popraviš, koš kovinasto. Pritrjena naj bo na palico vsaj 14 cm od kon-

ca. Krpljica, ki je pomešano pritrdjena se rada spodrse.

O mačah, o najboljših čevljih in obleki za smuk - pa prihodnjič.

Jugoslovanski športniki visoko dvigajo čast svoje socialistične domovine

Knjiče na 4. mestu, v veleslalomu pa so skoraj vsa prva mesta zasedli Jugoslovani. Na Kaninu je bil Stefe na 6. mestu.

Jugoslovanski lahkoatletci so letos potolkli 62 krat stare rekorde v 20 disciplinah lahke atletike. Dvignili so jugoslovansko atletiko na evropsko višino. Nastali bomo samo nekaj rezultatov, ki imajo evropsko vrednost: 3.000 m Segedin 9:05,2 (drugi najboljši na svetu, 200 m Sabulović 22,0, strok Zagore 14,31, disk Zerjal 51,61, kladivo Gubijan 55,0, kopje Vu. jačić 64,73, 10.000 m Mihalič 31:30,8, 800 m Ceraj 8:31,2 itd. Jugoslovanski lahkoatletci so premagali Avstrijo s 125:76 točkami, Belgijo s 117:95, Luksemburg s 70:35. Partizan je premagal Rancing (Pariz) z 88:54. Na troboju v Beogradu je bil zopet prvi Partizan pred Rancingom, ki mu je vrnil obisk s 174 točkami, Rancing jih je dobil 145, Union Saint Giloise (Belgija) pa 100 točk. Svico je premagala jugoslovanska reprezentanca s 127:74. Jugoslovanske lahkoatletke so dosegle poveljen uspeh v dvoboju

z Italijo, ko so dosegle 48 točk proti 38.

V nogometu so dosegli jugoslovanski športniki celo vrsto pomembnih uspehov. Na mednarodnih srečanjih so izvojevali 62 zmag, 18 tekem je bilo neresenih in samo 9 so jih izgubili. Posebno so važne zmage Partizana na Norveškem in Hajduka v Avstraliji. Državna reprezentanca je premagala Norveško s 3:1, v tekmah za finale svetovnega prvenstva pa je prvič premagala Izrael s 6:0 in 5:0, dvakrat igrala s Francijo neodločno 1:1 in jo slednjič premagala s 3:2 ter se tako plasirala za sodelovanje na svetovnem prvenstvu. Avstrija pa je premagala Jugoslavijo s 5:2. Spomladanski prvak državnega prvenstva je bil Partizan (90 tekem, milijon gledalcev). Tekmovanja za Titov pokal se je udeležilo nad 1400 moštev, prvak tekovanja je bila Crvena zvezda.

Jugoslovanski teniški igralci so sodelovali na številnih mednarodnih srečanjih. Važne uspehe so dosegli v Parizu in Wimbledonu. Sedaj gostujeta Brano-

vič, Mitič in Palada na indijskem turnirju, kjer so se plasirali v finale. V tekovanju za Davisov pokal so Jugoslovani premagali Avstrijo s 4:1 in po težkih borbah tudi Švedsko s 3:2. Nadalje sodelovanje na tem prvenstvu je Jugoslaviji preprečila v letošnjem letu zelo močna Italija.

V namiznem tenisu imajo Jugoslovani tudi aktivno bilanco. V Stockholmu so dosegli na svetovnem prvenstvu 7. mesto. Taborja Harangozo imajo za devetega najboljšega igralca namiznega tenisa na svetu.

Plavalci so dosegli v letošnjem letu 33 novih državnih rekordov. Štipetič san. dr. 21 kar štiri državne rekorde. Državna reprezentanca se je srečala z Italijo in jo premagala z 80:72. Juniorji so v srečanju z italijanskimi juniorji tudi dosegli zmago. Jugoslavija je danes med najmočnejšimi državami v plavanju na svetu. Nekaj rezultatov: Cerer 100 m prsno 1:12,2, 200 m prsno 2:13,0, Skanata 300 m prsno 58,4.

(Nadaljevanje na 28. strani)

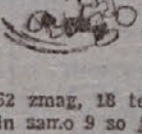
ljena in ena neresena. Razlika v goilih je bila 22:25.

Jugoslovanski skakači so dosegli v inozemstvu sledeča važnejša mesta: V Insubrucku in Kusbuechlu je bil Poldo prvi, v Trbižu je bil Klančnik drugi, v Trbižu je bil Klančnik drugi (prvi Bradl) v Mitschutenu (Norv.) je bil Poldo šesti, v Holmenkolmnu pa 67. V Planici je bil v prvem dnevu tekmovalj Poldo drugi, naslednjo nedeljo pa prvi. Na skupno sedmih velikih mednarodnih tekmovanjih so Jugoslovani zasedli tri prva, tri druga, tri tretja, dve četrti, dve peti, dve šesti, deseto, štirideseto, petdesetostmo, šestdesetsedmo, sedesetostmo in tridesetostmo mesto v skupnem plasmaju.

V St. Moritzu je bil Mulej 11. Na mednarodnem teku v Planici je bil

Knjiče na 4. mestu, v veleslalomu pa so skoraj vsa prva mesta zasedli Jugoslovani. Na Kaninu je bil Stefe na 6. mestu.

Jugoslovanski lahkoatletci so letos potolkli 62 krat stare rekorde v 20 disciplinah lahke atletike. Dvignili so jugoslovansko atletiko na evropsko višino. Nastali bomo samo nekaj rezultatov, ki imajo evropsko vrednost: 3.000 m Segedin 9:05,2 (drugi najboljši na svetu, 200 m Sabulović 22,0, strok Zagore 14,31, disk Zerjal 51,61, kladivo Gubijan 55,0, kopje Vu. jačić 64,73, 10.000 m Mihalič 31:30,8, 800 m Ceraj 8:31,2 itd. Jugoslovanski lahkoatletci so premagali Avstrijo s 125:76 točkami, Belgijo s 117:95, Luksemburg s 70:35. Partizan je premagal Rancing (Pariz) z 88:54. Na troboju v Beogradu je bil zopet prvi Partizan pred Rancingom, ki mu je vrnil obisk s 174 točkami, Rancing jih je dobil 145, Union Saint Giloise (Belgija) pa 100 točk. Svico je premagala jugoslovanska reprezentanca s 127:74. Jugoslovanske lahkoatletke so dosegle poveljen uspeh v dvoboju

Jugoslovanski teniški igralci so sodelovali na številnih mednarodnih srečanjih. Važne uspehe so dosegli v Parizu in Wimbledonu. Sedaj gostujeta Brano-

POT V RIO JE PELJALA SKOZI FIRENCE

(Reportaža našega posebnega dopisnika o nogometni tekmi Jugoslavija - Francija v Firencah)

Firenca, to mesto umetnosti in umetnin ni moglo zadnje dni prejšnjega tedna na obiskovalca delovati subjektivno. Kratki dnevi, zaviti v megleno mračnost, iz katere se je vsak čas ulil dež, po tleh skoraj blatna brozga. Niti žarka sonca, ki bi osvetlil črni in beli marmor stolnice in Giottovega stolpa ali kipe pred Palazzo Vecchio, ki bi človeka zvalil na Frescole uživati krasen razgled na mesto in pokrajino ali pa vsaj v Certoso, kjer izdelujejo menihli odlični liker.

Kakor koli smo krožili, naš cilj je bil vsakokrat Hotel Savoy. Že v začetku prejšnjega tedna se je v njem naselila jugoslovanska nogometna reprezentanca s svojimi voditelji. Bila jih je kar precejšnja družina. Poleg igralcev in rezerve še bivši slavni igralci, ki sedaj zavzemajo važne funkcije v jugoslovanski zvezi, kot ing. Arsenjevič Mikica in Tirnanič, ki sta nastopila prvi 56 krat in drugi 52 krat kot državna reprezentanta; nato Kračič, Vrhovec, trener Bročić, Rato Dugonjič, predsednik jugoslovanske fizikulture zveze, pa je odšel v Rim, od koder se je vrnil v soboto popoldne. Tam se je dogovoril tudi za nastop reprezentance Beograda proti ojačenemu moštvu rimskega Lazia.

Jugoslovanski igralci so se hoteli privaditi podnebnju in se pri svojem bivanju v Firenci niso hoteli preveč naprezati. Tekma z rezervo Fiorentine v sredo, nato trening v petek popoldne in s tem so bile zunanje priprave za tekmo zaključene. Drugače so si pa igralci natančno ogledovali znamenitosti mesta. Bil je po vseh muzejih in galerijah, pa tudi po lastni volji so odšli po mestu kakor so hoteli, le da so se ob uri kosila ali večerje vrnili v hotel. Po večerji so odšli v kak kino, potem pa spat. Za igralce seveda ni bila določena ura za spanje.

Jugoslovanska državna reprezentanca

Hotel Savoy je v centru mesta, minuto od stolnice, na Trgu Republike. Kakih deset minut daleč ob Arnu pa je Hotel Excelsior. Tamkaj pa so se po svojem prihodu v petek zvečer nastanili francoski igralci. V njih spremstvu je bilo krdo novinarijev.

V soboto dopoldne kratak trening Francozov. Vsi so v dobri kondiciji,

zdravi, ničesar ni opaziti, kar bi lahko pomenilo malce upanja za nasprotnike. Marokanec Librir odbija in lovi žoge, ki mu jih tovariši streljajo z vseh strani. Sezul si je celo čevlje ter rdeče nogavice in bos skače v kolu. Tudi pri njem zaman iščemo šibkih točk. Drugega torej ne kaže kot igralci bolje od Francozov in zmagati z boljšo igro. Sicer pa izražajo francoski voditelji upanje v uspeh svojega moštva, češ, ako že šlo.

V nedeljo postajamo že nervozni. Stari gostilničar, kjer smo kosili, nam pa še izraža svoje mišljenje, da bo zmagala Francija. Da bi ga vrag — doslej še nihče ni tega dejal, temveč nasprotno. (Res je sicer, da so Fiorentinci spretni gostitelji, ki tučja ta, koj poznajo in vedo, kaj naj rečejo, da mu bo prav). Okrog 13 ure je pred hotelom Savoy množica ljudi. Med njimi je mnogo Jugoslovancev s poslanstvom iz Rima in od drugih.

Pulman, na katerem se peljemo z igralci, si komaj utre pot med avtomobili. Pred seboj zagledamo policaja na motornem kolesu, ki ustavlja ostali promet in dajeja znamenja našemu soferju, da lahko vozi čim hitreje in ne oziraje se na druga vozila. «Vidiš, i kod nas moramo ovako», je takoj pripomnil eden igralcev.

Pred stadionom je vse pripravljeno kakor je navada za mednarodne tekme. Že za dohod k stadionu je treba skozi prvo kontrolo. Lepe vstopnice, ki jih je za tekmo pripravila italijanska nogometna zveza kot gostiteljica, imajo dva kontrolna listka. Drugega nam utrgajo na stopnicah, ki vodijo na tribuno za tisk. Novinarjev je zelo veliko. Zdi se, da so prišli vsi italijanski športni novinarji, ki po službenosti niso bili vezani, da se udeležijo

tekem italijanskega prvenstva. Seveda so bili potem še številni Francozi, Jugoslovanci in novinarji iz drugih držav. Stadion nudi veličasten pogled; impozanten je že po svoji velikosti, zraven tega je pa še okrašen z zastavami. Poleg jugoslovanskih in francoske zastave na častnih mestih je še polno italijanskih in florentinskih zastavic.

Tekmi prisostvujejo jugoslovanski in francoski diplomatski predstavniki, funkcionarji italijanske nogometne zveze in predsednik svetovne nogometne zveze, ki je Francoz.

Prireditelji so računali z možnostjo, da bi bilo treba igrati podaljšek, zato so začetek nastavili že ob 14.15, da se igranje ne bi zavleklo v temo. Toda da bi se tekma končala tudi tretjič neodločeno — kdo bi na to mislil. Ne, ne, tokrat se bo odločilo in verjetno že v prvem polčasu.

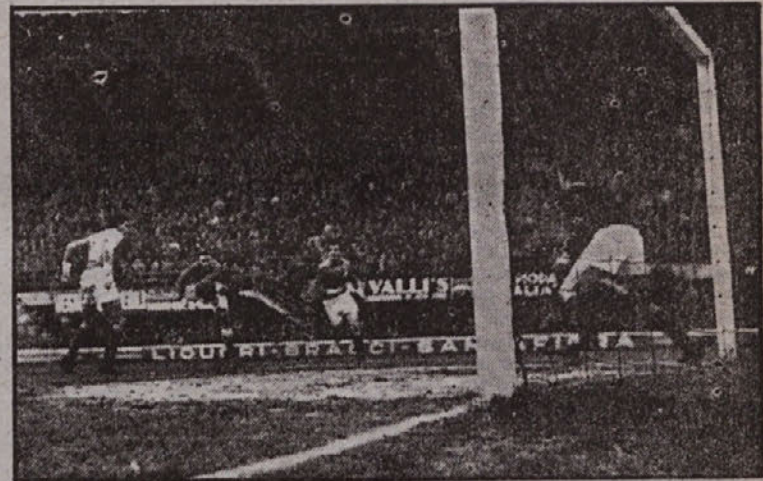
Odigrali so himne, najprej jugoslovansko, nato marseljsko, žrebali so za prostor, množica fotografov je napravila stotine posnetkov in tekma se je pričela.

Bliskovito se premikajo po zeleni preprogi na kratko porezane trave igralci v modrih (Jugoslovanci) in rde-

lov na francoski gol je šlo mimo in čez. In bili so strelci iz krasnih situacij, ko je gol prav za prav neizogiben. Tu in tam so pa tudi Francozi imeli malo smole.

Igra je dospela že proti koncu, ko streljajo Francozi korner iz gneče pred golom odbije nekdo žogo v polje, toda prav na nogo Luciano, ki je tam stal, kakor da samo opazuje. V naslednjem trenutku je žogo mimo Mrkušića v golu. Luciano se od veselja prekopicuje kot cirkuški klovn, Francozi na tribuni pa mečejo v zrak klobuke, na igrišče pa blazinice, na katerih so sedeli. Seveda mislili so, da je s tem stvar končana: 2:1 oseni minut pred koncem drugega polčasa. A gotovo jim je bilo za blazinice še presneto žal...

Komaj je žoga šla v sredino, že je hotel francoski branilec odvrniti nevarnost, ki je nastala pred golom s tem, da je zrušil jugoslovanskega napadalca nekaj metrov pred golom. Sodnik Galeatti je prisodil enajstmetrovko. Občinstvo vstaja od navdušenja, ker se vidi izenačenje in novo borbo. Nam pa prihajata na misel dve rastreljani enajstmetrovki proti Avstriji v Beogradu in tresemo se od

Nevarna položaj pred jugoslovanskim golom

čih (Francozi) majicah. Ni treba mnogo in igralci ugotove, da igrajo bolje Jugoslovanci. Toda tudi Francozi imajo nekaj, kar jih dela enakovredne tekmece.

Kmalu se pokažejo individualne oblike. «Čik mali» — kakor pravijo tovariši kričel Zlatku Čajkovskemu — s številko 4 na hrbtu, postane v kratkem idol publike. On je povsod; komaj je bil na skrajnem levem krilu blizu nasprotnikovega gola, do koder je peljal žogo in že ga pol minute za tem vidiš, kako je na diagonalno nasprotnem koncu odvzel nasprotniku žogo in teče z njo proti sredi.

Italijanski novinarji okrog nas ne štedijo s priznanji in tudi publika se je avtomatično opredelila za Jugoslovance. Sploh je na stadionu zelo živahno — proti pričakovanju, se lahko reče, kajti tekma se publike ne tiče direktno: v borbi sta dve tuji reprezentanci in občinstvo se ne bi moglo ogrevati niti za zmago prvega niti drugega. In vendar je tekmo ves čas spremljalo hrupno navijanje.

Kdor bo prvi dal gol, bo zmagal, — je bilo splošno prepričanje. Končalo se je sicer res tako, a koliko je bilo treba prej prestati... Dva rajsa minute igre, lepa kombinacija Jugoslovancev, žogo dobi Mihajlovič in že se mreža potrese: 1:0 za Jugoslavijo. Navdušenje pri publiku in igralci; nadaljujejo se bolj bliskovito. Žogo je hiter in spreten. Uspe mu preigrati nekaj nasprotnikov in že je rezultat izenačen: 1:1. Komaj pol minute se je držal rezultat 1:0. Dve «sedmici» (desni krič) sta v isti minuti dali vsaka svoj gol.

Spet gre tekma za to, kdo bo prišel v vodstvo. Jugoslovanci igrajo lepo, toda le do kazenske črte, komentirajo italijanski novinarji okrog nas. In res, rezultat bi moral že dražati jugoslovansko zmago, a polčas preneha, ko je še vedno 1:1. Nekaj krasnih stre-

vznemirjenosti. Toda tokrat strel obse, Mihajlovič je avtor tega drugega gola. Zopet torej dva gola v isti minuti. Rezultat 2:2 in do konca igre manjka samo še sedem minut. Kdo bo zmagal? Noheden! Po Beogradu in Parizu se je tudi tretja tekma v Fiorentini končala neodločeno.

Potreben je torej vendar podaljšek. Igra se nadaljuje brez večje pavze najprej 15 minut. Grizemo si nohte. Francozi oblegajo jugoslovanski gol, Jugoslovanci pa kakor da ne znajo več igrati nogometa. Obramba komaj rešuje in Mrkušić se mora ponovno izkazati. Vendarje vzdržijo. Prvih 15 minut je rezultat 0:0. Nato zamenjajo prostore in brez odmora igrajo dalje. Jugoslovanci igrajo zopet, kakor da so šele pričeli. Bo vendar že padel zmagonosni gol?

Vsi priznavajo, da bi morala Jugoslavija že prvih 90 minut zmagati. Nepravilno bi bilo, če bi morala sedaj izgubiti ali pa še celo prižebu. Toda odločitev je le prišla. Gol, ki je odločil zmago, je bil sicer tako čuden, toda bil je vendar popolnoma pravi neoporečen gol. Treba je bilo vzdržati še osem minut in rezultat 3:2 je ostal končni rezultat igre, ki je trajal 120 minut in je odločil, da bo šla drugo leto maja meseca v Brazilijo Jugoslavija, medtem ko bo Francija morala ostati doma.

Ko so se jugoslovanski igralci po tekmi vračali v pulman po mestu v svoj hotel, so veselo prepevali jugoslovanske partizanske pesmi. Razume. li smo veselje: s svojo zmago so počastili svojo domovino, a zmaga jim je omogočila, da se bodo za čast svoje domovine borili še naprej, ko bodo prihodnje leto v Braziliji igrali finalne tekme za svetovno nogometno prvenstvo. Jugoslovanski nogometaši so se pa tudi lahko veselili, ker jim nihče ni mogel oporekati zaslužene zmage. To so jim veličodušno priznali tudi Francozi sami.

RADO RAUBER

Jugoslovanski športniki visoko dvigajo čast svoje socialistične domovine

Nadaljevanje z 27. strani

100 m. hrbtno 49,0 Stipetič Marjan 1.500 m. prosto 19:32,7, 1.000 m. prosto 13:02,2 itd. Plavalna reprezentanca «Mladost» je gostovala na Holandskem, kjer je waterpolo najmočnejši na svetu. Dosegla je celo vrsto zmag, premagala najboljšo moštvo Z.I.A.N. in dosegla pravo zaprepačenje z različno golov 11:4.

Tudi v boksu Jugoslovanci stalno napredujejo. Na prvenstvu Evrope (Stockholm) so imeli za nasprotnike skoro same finaliste in so vendar od 11 dvobojev 4 dobili in 7 izgubili. Uspešno je bilo tudi gostovanje «Lokomotiva» v Avstriji. Partizan pa je premagal belgijsko državno reprezentanco.

Po športni vrednosti so velikega pomena tudi uspehi jugoslovanskih strelcev na svetovnem prvenstvu v Buenos Airesu. Strelska ekipa je zasedla v streljanju z vojaško puško drugo mesto. Med posamezniki je Kratochvil dosegel prvo mesto, drugo in tretje mesto pa sta zasedla Jugoslovanci Prauhart in Tošnič.

Za svoje uspehe so bili najboljši jugoslovanski športniki tudi pohvaljeni in nagrajeni. Prehodni pokal je dobil Marjan Stipetič.

Uspehi, ki so jih jugoslovanski športniki dosegli v tem letu, najbolje potrjujejo dejstvo, da so danes v Jugoslaviji usmerili šport tako, da služi ljudstvu in njegovemu zdravju. Športniki, ki so pa šli v inozemstvo, so dali vse iz sebe za svojo socialistično državo in dokazali, da se more šport samo v socialistični državi razviti v tako kratkem času do takšne stopnje.

Tržaško nogometno prvenstvo

Strunajst dni tekovanja za tržaško prvenstvo v nogometu je precej izpremenilo stanje na kvalifikacijski lestvici. Arrigoni je zopet na vodstvu, trenutno je Piran na tretjem mestu, Aurora pa se je morala zadovoljiti celo s tretjim mestom. Preteklo nedeljo so se tekme takole končale: Sv. Ana-Brtonigla 6:0, Piran-Montebello 5:0, Aurora-Gorica 11:0 Arrigoni-Opčine 7:0, Novi grad-Umag 3:1, Ponzianina-Sv. Iva 3:0. medtem ko napovedane tekme med Međuzo in Novo Gorico niso odigrali.

Na božič in Novo leto bodo moštva, ki igrajo v tržaškem prven-

stvu počivala. Odigranih bo samo nekaj prijateljskih tekem.

Kvalifikacijska lestvica je sedaj naslednja:

Arrigoni	12	9	1	2	57	8	19
Piran	11	8	2	1	28	7	18
Aurora	12	9	0	3	36	9	18
Sv. Ana	12	7	2	3	29	17	16
Ponzianina	12	7	1	4	34	20	15
Sv. Iva	12	4	4	4	15	24	12
Međuzo	11	4	4	3	15	15	12
Novi grad	11	4	2	5	27	16	10
Nova Gorica	10	4	1	5	26	24	9
Umag	12	4	1	7	27	33	9
Brtonigla	12	2	3	7	7	36	7
Opčine	12	3	0	9	16	47	6
Gorica	8	2	1	5	12	29	5
Montebello	11	1	0	10	10	44	2

RAZNE VESTI

Na božični dan je bila v Bruxellesu tekma v košarki med Partizanom iz Beograda in Racing Clubom iz Bruxellesa. Tekma je bila polna lepih akcij. V njej so Jugoslovanci prevladovali in ob koncu zaslužen zmagali z 48:25.

Z letalom je odpotovalo iz Beograda nogometno moštvo Crvene zvezde. Gostovalo bo na Malti. Prvo tekmo bo Crvena zvezda odigrala z domačo «Sileno». V Saarbruecken pa so prispeli nogometaši Hajduka iz Splita. Hajduk bo odigral vsega skupaj 5 tekem v Posarju Belgiji in Luksemburgu. Prvo tekmo bo odigral v Neukirchenu. Lokomotiva pa je preko Marsella odpotovala v Alžir.

Pol milijarde lir kreditov je dala občina v Helsinkih za bodoče olimpijske tekme.

Za letošnje svetovno prvenstvo v smučanju v lake Placidu (ZDA) se je za sedaj prijavilo 10 držav: Avstrija, Danska, Finska, Francija, Jugoslavija, Kanada, Norveška, Švedska, Svica in ZDA.

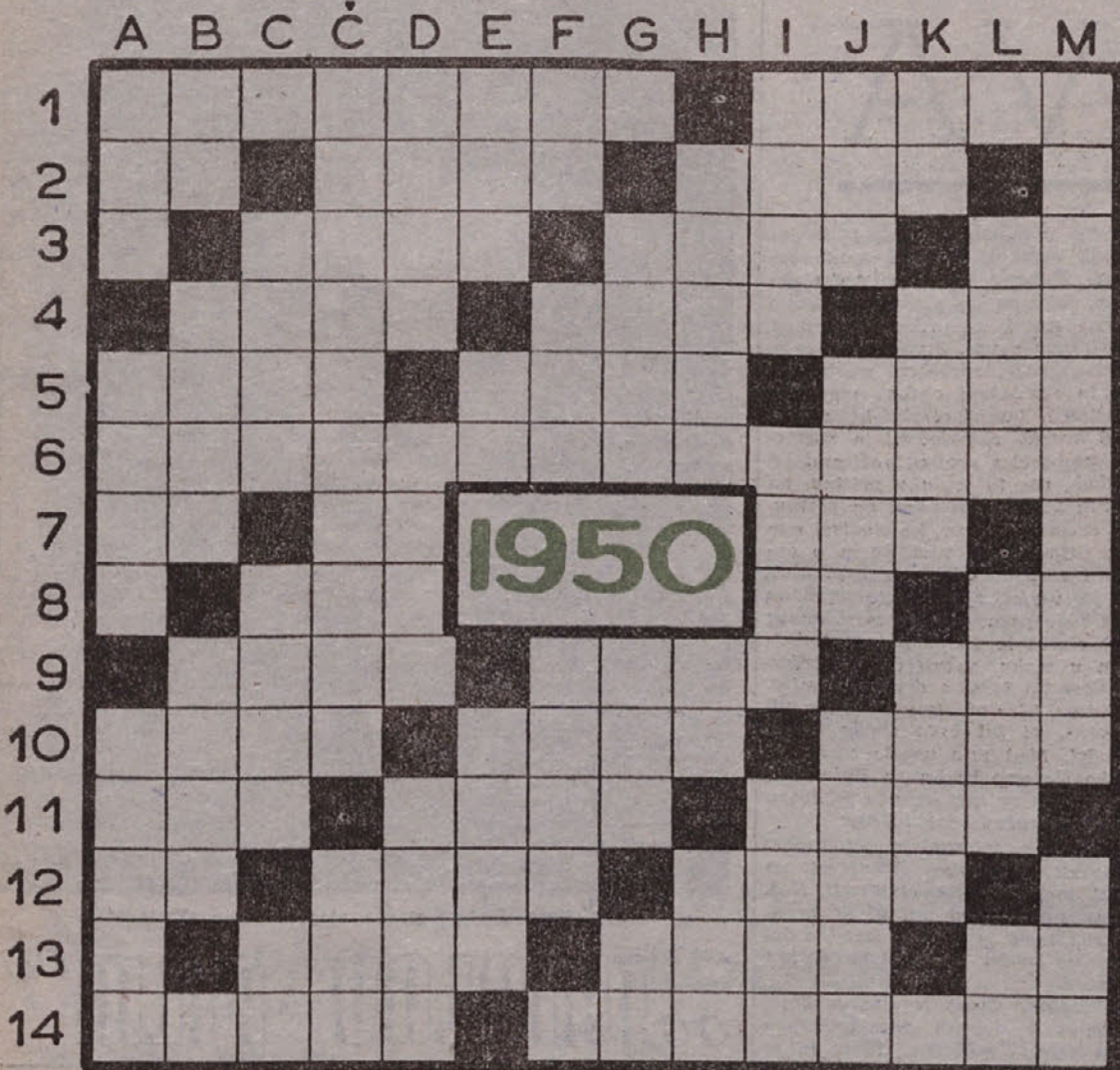
Izbrani so igralci, ki bodo sestavljali jugoslovansko državno reprezentanco na izbirnih tekmah za svetovno prvenstvo v košarki v Nizzi. Košarkarji so opravili trening, ki je trajal cel mesec. V reprezentanci je 7 članov Crvene zvezde, 4 člani Partizana in dva člana Železničarja iz Beograda. V Nizzo bodo prišli konec tega meseca. Francoska košarkarska zveza je objavila, da bo na prvenstvu v Nizzi sodelovalo 7 držav. Med temi bodo Belgija, Finska, Italija, Jugoslavija, Nizozemska, Španija in Svica.

V prvih dneh januarja bo v Beogradu mednarodno srečanje med ženskimi reprezentancama v košarki Italije in Jugoslavije. Italijo bo zastopal klub «Indomit» iz Rima, ker bo v istih dneh italijanska reprezentanca v Nizzi, kjer se bo srečala s Francijo.

Mrkušić učistia

NOVOLETNA KRIŽANKA

Vodoravno: 1. znanstven spis - evelni prah; 2. dej voza - židovski učnik - uboga; 3. sorodnica - padavina - predlog; 4. živilo - žensko ime - pripadnik slovanskega naroda; 5. reka v Franciji - krasota - žival; 6. voščilo; 7. kazalni zaimek - nikalnica - kača; 8. vrsta žita - pesnitev - glina; 9. ptica - kamen - dan v rimskem koledarju; 10. žival - zločin - prevozno sredstvo; 11. kraj ob Tisi - del telesa - zemljiška mera; 12. predlog - obrtnik - načrt; 13. kraj na Gorenjskem - grm - veznik; 14. kemična prvina - član brigade.

Navpično: A. glasbilo - kraj v Italiji - ptica; B. igralna karta - prtok Drave - rudnina; C. mesto v stari Grčiji - poškodba - kraj blizu Ljubljane; C. premica - del glave; D. jugoslovansko moško ime - žensko ime - ptica; E. kraj v Nigeriji - predlog - kovina; F. osebni zaimek - kraj v Dalmaciji - orientalsko moško ime; G. moško ime - znoj - kratka za akademski naslov; H. del obleke - ploskovna me-

ra - predlog; I. poljski pridelek - vaginal - rusko moško ime; J. žensko ime - vodopad - poljedelško orodje; K. romanski spolnik - znamenje - pokrajina v Aziji; L. palica - malik - oziralni zaimek; M. optična priprava - iglasto drevo.

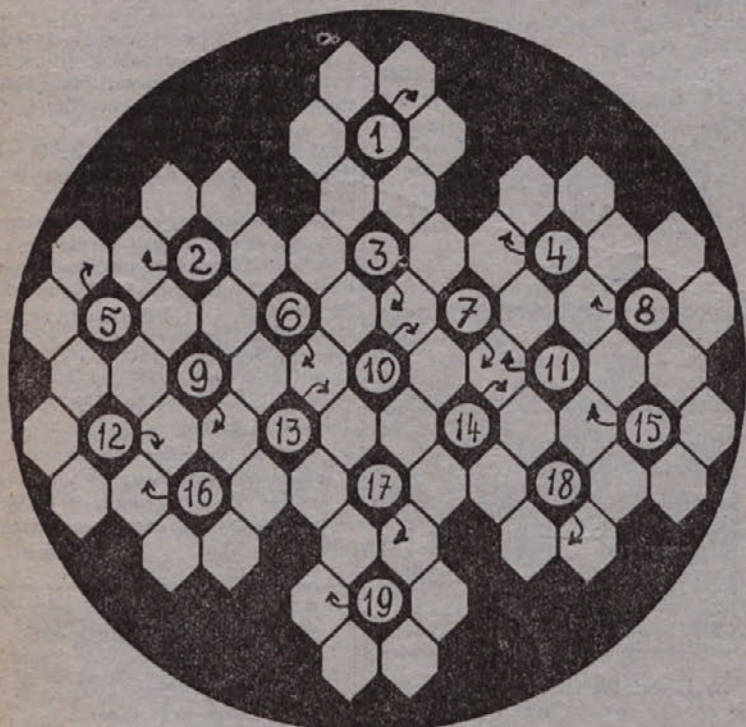
Rešitev

Vodoravno: 1. kulak; 2. ožina; 3. pirat; 4. Atena; 5. če, ar; 6. kobra, kos, opeka; 7. oblaki, klepar; 8. mraz, kajza, Soze; 9. nagota, preran; 10. Azori, akt, ukana; 11. km, RK; 12. Ravel, 13. stena; 14. teden; 15. Arara.

Navpično: A. Komna; B. obraz; C. blago; C. Razor; D. ak, ti; E. kopač, lka, krsta; F. užitek, amater; G. lire, Osjek, veda; H. ananas, trener; I. katar, kap, Klana; J. ol, ru; K. Pesek; L. opora; M. Kazan; N. arena.

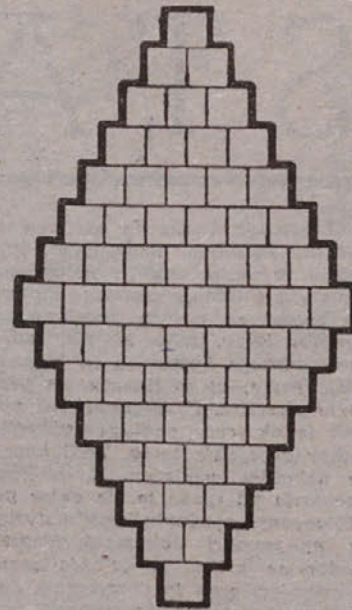
Kvadrati (vodoravno in navpično):
I. 1. tokaj; 2. opera; 3. kemik; 4. arija; 5. Jakac;

KROG

1. tovariš; 2. zamisel; 3. 2. ime; 4. kraj v Sloveniji; 11. Ameriška država; 12. delokrog; 13. zanikanje vere; 14. jugoslovanski športnik; 15. kraljica v španju; 16. azijska država; 17. domače živali; 18. mesni izdelek; 19. pravilni cvet.

Besednica

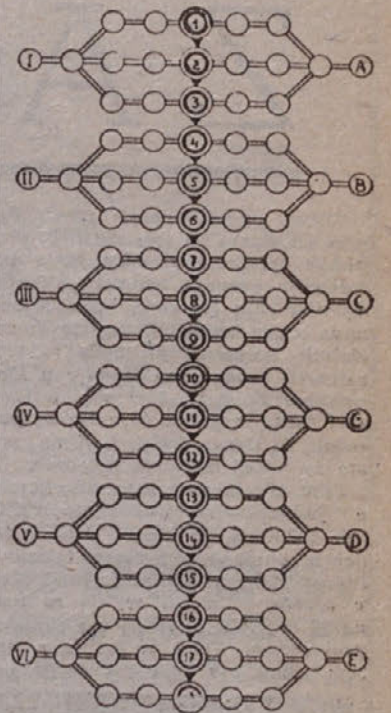

Predlog, zaimek, del obraza, žival, sobana, pridobivališče važne rudnine, posoda, jezikovni učbenik, skupina sorodnih narodov, moško ime, reka v Evropi, moč, poželenje, kvarta, veznik. (Vsako naslednjo besedo sestaviš iz črk predhodne besede, ki jim dodaš oziroma odvzameš po eno črko.)

Katero pot moraš izbrati, da prideš do sredine?

VERIGA

I-2 kovaško orodje; I-3 ljudstvo; II-4 otok v Sreozemskem morju; II-5 del obleke; II-6 glasbena tvorba; III-7 ptica; III-8 gnoj; III-9 domača žival; IV-10 smisel; IV-11 služabništvo; IV-12 srčnost; V-13 staroslovansko božanstvo; V-14 mornarska priprava; V-15 neumrljiv; VI-16 vojak; VI-17 glasbena umetnost; VI-18 literarna tvorba;

1-A razvoj; 2-A to kar odsekamo; 3-A plačilo; 4-B obrtnik; 5-B astronomsko znamenje (ozvezdje); 6-B m. ime; 7-C m. ime; 8-C površna slika; 9-C ustanovitelj teniške nagrade; 10-C dišava; 11-C eg pčansko božanstvo; 12-C 2. ime; 13-D padavina; 14-D zapreka; 15-D prša; 16-E pot; 17-E izbrana družba; 18-E dišeča rastlina; 1-18 (navpično) bereš naslov slovenskega romana.

Novoletna jelka

Vodoravno: 2. števnik; 4. zarotitev; 5. pogansko božanstvo; 7. snažilna priprava; 8. drevesa; 10 + N + 11 oseba iz Manzoničevega romana «Zaročenc»; 12. versko dejanje; 14. slovenska gora; 16. pijača; 19. nezdrava kritika.

Navpično: 1. simbol otroškega praznika; 2. literarna tvorba; 3. poglavar bojevitega naroda; 5. delec tvarine; 6. jed v pločevinasti posodi; 8. besedica, ki znači starost; 9. doba; 12. zadnja avstrijska cesarica; 13. planka; 14. velika država; 15. ruska reka; 17. veznik; 18. Jožefova samoglasnika.

Dopolnjevanje

S	1	-	-	-	-	-	-	-	-
-	S	T	-	-	-	-	-	-	-
-	-	S	T	-	-	-	-	-	-
-	-	-	S	T	-	-	-	-	-
-	-	-	-	S	T	-	-	-	-
-	-	-	-	-	S	T	-	-	-
-	-	-	-	-	-	S	T	-	-

doba, znanstvenik, kraj v Sloveniji, svoboda, državnik, starešina, število. Namesto črtic postavi črke: A A A A A E E E E I I J J J L M M N N N O O O O O O O P P P R R R S S T T T T.

SEDMI JUGOSLOVANSKI UMETNISKI FILM

ZASTAVA

Sedmi jugoslovanski umetniški film «Zastava» je izdelalo hrvatsko filmsko podjetje «Jadrani» po scenariju znanega hrvatskega književnika Joža Horvata. Film obravnava borbo hrvatskih partizanov za Kalnik, borbo ki je imela namen ustvariti osvobodeno ozemlje v Hrvatskem Zagorju. Ker smo o vsebini filma v našem časopisu že poročali, bi danes dodali k filmu samo še nekaj kritičnih pripomb.

Film «Zastava» pomeni nov korak v jugoslovanski kinematografiji, ker dokazuje, da filmski delavci že dobro obvladajo filmsko tehniko. Pomanjkljivosti se kažejo predvsem v scenariju in zdi se, da so scenariji najšibkejša točka vse filmske proizvodnje. Tako n. pr. je v našem filmu vsa teža prenesena na

prikazovanje borbe in sta oba v začetku nakazana motiva: Marijin motiv in motiv zastave potisnjena v ozadje. Puščanje glavnega motiva ob strani se odraža posebno na zgradbi likov, tako Marije, dalje partizanskega komisarja in komandirja Petra, ki so linearni in premalo plastični. Prav zaradi teh napak je okvirna podlaga vidnejša kakor dogajanje samo. Tudi konec je nekoliko razvlečen. K odlikam scenarija pa spada to, da avtor pri oblikovanju zgodovinskega materiala ni zapadel dokumentarnosti. Avtor ne prikazuje dejanja samo z nizanem scen in posameznih dogodkov, temveč skuša postaviti izoblikovano zgradbo, da si mu to popolnoma še ne uspe.

Režiser Branko Marjanovič je sc-

narista v marsičem podprl in dopolnil. Vseskozi je ostal zvest realizmu. Nekaj scen je mojstrsko obdelal; tako na pr. gledalec globoko občuti sceno, ki prikazuje prihod partizanov v vas. Živahno vrvenje, pozdravljanje, sproščeni smeh, vedri in navdušeni obrazi, vmes pa cepetanje bosih otrok, ki segajo med krepko stopajočimi in nasmejanimi barci s svojimi ročicami po puškah, vse to je tako pristno, da človek zaživi z osebami na platnu. Ali vzemimo prizor, ko sivolasi možak pripoveduje partizanom o čudoviti zemlji Sibiriji, kjer pšenica, ki jo vseješ zjutraj, do opoldne zraste do pasu. Ob pripovedovanju tega starca in ob razgovoru z dedkom v vlaku, začuti človek trdno zraslost teh ljudi z domačo zemljo.

Prizor, kjer piruje ustaški hrulik Vuksan, bi bil brez škode lahko izpadel. Med zelo uspele scene pa lahko štejemo borbo za Kalnik in še nekaj scen, pri katerih je dobro izraženo nočno razpoloženje.

Snemalec je znal s fotografijo podpreti vsebinsko stran, ni pa ostal dosleden stilni enotnosti. Najmanj zadovoljivo rešen je zvok. Glasba sama je posneta izredno dobro, ne mogli bi pa tega reči o dialogu.

Skladatelj Cipra je s svojo kompozicijo z dobrim razumevanjem znal ustreči zahtevam filma in je mojstrsko podprl scenarija ter režiserja.

Sonja Kastl je vloga Marije, ki je dokaj težka in zahtevna, kot igralka — začetnica v glavnem srečno rešila. Marjan Lovrič kot komandir Peter je od prvega filma «Stavica» lepo napredoval. Ob plastičnejši vlogi bi lahko dal iz sebe mnogo več. Prav tako je scenarist prikrajšal pri vlogi komisarja, ki ga je z velikim razumevanjem izoblikoval tov. Gregorin. Nehvaležna in teška vloga ustaškega kronika je bila poverjena tovarišu Nalisu. Nekoliko zadržana igra bi bila gotovo koristna. Isto velja za nemškega komandanta.

Tri uspele epizodne figure, ki se odlikujejo s pristnostjo in torlino, so bile še: gledališki rekviziter Tutek, kmetič v vlaku in vaščan, ki pripoveduje o Sibiriji.

Film «Zastava», ki ga igrajo po jugoslovanskih kinematografij, gledalci povsod pristno in navdušeno sprejemajo.

Sonja Kastl, ki igra glavno vlogo v filmu «Zastava»

TRIGLAV-FILM

v preteklem letu

Slovensko filmsko podjetje «Triglav film», ki je že v letu 1948 pokazalo z vrsto dokumentarnih filmov in s prvimi slovenskimi umetniškimi filmom «Na svoji zemlji» vidne uspehe, je svoje delo v letu 1949 še poglobilo in razširilo. Ze do 29. novembra — Dneva republike — je izpolnilo letošnji petletni plan produkcije dokumentarnih filmov.

Poleg več kratkometražnih in dolgometražnih filmov pripravlja podjetje snemanje drugega umetniškega filma. V pripravi sta tudi dva kratkometražna umetniška filma; za prvega, ki bo prikazoval življenje pionirjev in njih sodelovanje pri socialistični preobrazbi vasi, je napisal scenarij mladinski pisatelj Josip Ribičič, a drugi film, ki bo prva jugoslovanska humoreska iz sodobnega življenja, bodo snemali

po scenariju Frana Milčinskega — Ježka.

Največjo aktivnost je podjetje pokazalo pri ustvarjanju dokumentarnih filmov. Nedavno so izdelali dolgometražni dokumentarni film «Voda nam bodo pokornost, ki ga je režiral Ernest Adamič. Film prikazuje gradnjo velikih jugoslovanskih hidrocentral in borbo delavcev za pravočasno izpolnitev plana. Nekako nadaljevanje tega je dokumentarni film «Melioracija», ki prikazuje melioracijo polj in regulacijo jugoslovanskih rek. Kmalu bo gotov tudi dokumentarni film «Ustvarjalcem petletke», v katerem spoznamo skrb ljudske oblasti za izboljšanje življenjskega standarda delavca in njegov kulturni razvoj.

Med kratkometražnimi dokumentarnimi filmi pa so naslednji: «Tridesetletnica slovenske drame», «Ivan Cankar», «France Prešeren», «Prekmurje», «Pluj». Filmsko podjetje «Triglav film» je izdelalo tudi več športnih filmov in sicer: «Planica 1948», «Titovi fizikurniki v Pragi» ter «Med jadranci in padalci».

Izven plana pa so snemali dva dokumentarna filma: «Neš films», ki kaže razvoj slovenske filmske industrije in «Kurentovanje», film o starih slovenskih ljudskih običajih. Značno je tudi število kratkometražnih poučnih filmov in obzornikov.

Zaradi obsežnega dela in stalnega razvoja so dosegli prostori slovenskega filmskega podjetja postali pretesni in zato se je delovni kolektiv odločil, da si zaradi nove prostore. 75 članov podjetja se je prijavilo na delo in s 14.000 urami prostovoljnega dela pripomoglo, da je bil nov laboratorij zgrajen še pred določenim časom.

V januarju bo v Lisboni teden italijanskega filma; prikazovali bodo 8 celovečernih in še več dokumentarnih filmov.

Slika iz sedmega jugoslovanskega umetniškega filma «Zastava»

Filmska KRONIKA

V Beogradu so pričeli prikazovati največji jugoslovanski umetniški film »Povest o tovarnis, ki obravnava borbo delavcev tekstilne tovarne za večjo produktivnost dela, hkrati pa njih borbo proti kapitalističnim ostankom. Scenarij je napisal Vladimir Pogatič, glasbo pa Milan Ristič.

V Milanu, kjer prikazujejo vsako nedeljo sovjetske filme, so igrali film »Beli se osamjeno jadroz ter »Cirkuški otroka, ki obravnava rasi problem. Za sovjetske filme se v Milanu izredno zanimajo.

Režiser René Clair, ki je dokončal v Rimu snemanje filma «Vrag», je odpotoval v Francijo. V razgovoru, ki ga je imel pred odhodom z rimskimi časniki, je izjavil, da je Gerard Philippe največji francoski igralec za Fresneyem. O italijanskem filmskem igralcu de Sici pa je rekel, da je najpomembnejši filmski fenomen po Charlesu Chaplinu. Omenil je tudi, da se bo v Hollywoodu marsikaj spremenilo, toda le do neke mere, ker proizvajajo preveč tega, kar želi ameriško ljudstvo. O novorealističnem filmu pa meni, da lahko živi poleg filmov, ki jih izdelajo v laboratorijih; oba filmska tipa sta življenjska, če skušata prikazovati resnico.

Pisatelj Hemingway zapeljuje Hollywood. Sedem filmskih podjetij se namreč poteguje za njegov bodoči roman, za katerega nima niti še naslova.

Za angleški filmski festival, ki bo leta 1951, bodo zgradili dvorano, ki bo imela le 400 prostorov, toda bo najpopolnejša na svetu. V njej bodo predvajali tudi televizijske predstave.

Francoski režiser Henry Decoin pripravila film, v katerem bodo nastopili nenokleni igralci. Film bo prikazoval poštnega sluga, ki izgubi tri brzočive ter se bo godil na pariških ulicah.

V Hollywoodu so pričeli izdelovati epizodne filme, ki trajajo približno

četrt ure. Te vrste filmov niso proizvajali že 30 let, zdaj pa ko preživlja Hollywood finančno krizo, se je režiserju Katzmanu zadelo primerno znova oživiti te vrste filmov. Včasih je epizodni film spremljal vsak nemi film, v času zvočnega filma pa so epizodne filme igrali le enkrat ali dvakrat tedensko za mladino. Zdaj pa, pravi režiser Katzman, kažejo ljudje zopet veliko zanimanje za kratke filme. Ti epizodni filmi so zgodovinski ali pa zajemajo dogodke iz vsakdanjega življenja, resne in komične, zelo radi pa prikazujejo pustolovščine izmišljenega junaka.

Staroindijska obramba

Iz šampionata FLAD v Zagrebu prinašamo tole kratko in teoretično interesantno partijo:

Staroindijska obramba

Beli: Pirc Črni: Janošević
 1. Sg1-f3 Sg8-f6
 2. g2-g3 g7-g6
 3. Lf1-g2 Lf8-g7
 4. 0-0 0-0
 5. d2-d4 d7-d6

Črni je izbral sistem staroindijske obrambe, ki se v zadnjem času na turnirjih opušta. Le kdor ima smisel in potrpljenje s pasivno igro, lahko z uspehom preizkusi ta način obrambe. Čudno je le, da se Janošević, ki je sicer močan napadalen igralec, poslužuje take obrambe.

6. e2-c4 Lc8-f5?
 Z namenom, da zasede važno središčno polje e4. Poteza pa ni dobra, ker prenapljeni razvoj lovca oslabi točko b7, ki ga lahko beli lovec na g2 napada.

7. Sb1-c3 Sf6-e4
 8. Sf3-h4 Se4-c3
 9. b2-c3 Lf5-c8

Pirc je na enostaven način prisilil črnega lovca na umik v začetni položaj. Novost, ki jo je hotel v ta sistem

vesti Janošević se ni obnesla. Črni je v otvoritvi izgubil preveč dragocenege časa s premikanjem istih figur. Zato pa lahko beli takoj izkoristi nevarno akcijo z napredovanjem kmetca, da razbije črni položaj pred kraljem.

10. f2-f4! e7-c5
 1. Dd1-d3 Sb8-c6
 12. Lc1-e3!

Mnogo bolje kot e3. Čeprav zaostane kmet je važnejša aktivnost lovca. Po e3 bi bil pa lovec popolnoma izven igre. Takšen način pri katerem figura zastavi pot kmetu, je posebno rad rabil znani češki mojster Reti, ki je pred 20 leti umrl. Bil je predstavnik hipermoderne šahovske šole. V Retijevem sistemu otvoritve je namenoma zadržal e kmetca, ker bi sicer ovrval figuram pri manevriranju.

12. Dd8-c77

Črni se ne zaveda groženj, ki mu prete. Bolje je bilo cd4: z malo slabšo igro za črnc.

13. f4-f5 Lc8-d7
 14. f5-g6: h7-g6:
 15. Sh4-g6:!!

Zelo leba žrtvo konja, ki popolnoma razruši vso obrambo pred črnim

kraljem. Črni si je nakopičil skoro vse svoje figure na damskem križu, ki sedaj ne morejo priskočiti na pomoč svojemu kralju, nahajajočem se v motni mreži.

15. f7-g6:
 16. Dd3-g6:
 Sedaj preita dva grožnji Lh6 in Ld5, krkor Lc4. Vsega pa črni ne more preprečiti.

16. e7-c6
 17. Lg2-e4 Tf2-f5
 18. Tf1-f5: Črni se vda. Po ef5

bi sledilo: 19. Ld5+ in mat na D17 ali Dh5 oziroma Dh6.

—o—

—o—

—o—

—o—

—o—

—o—

—o—

—o—

—o—

—o—

—o—

—o—

—o—

—o—

—o—

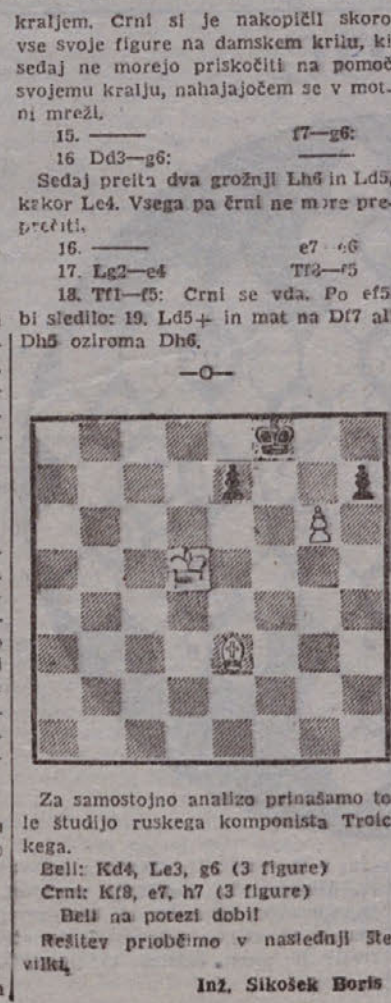
—o—

—o—

—o—

—o—

—o—

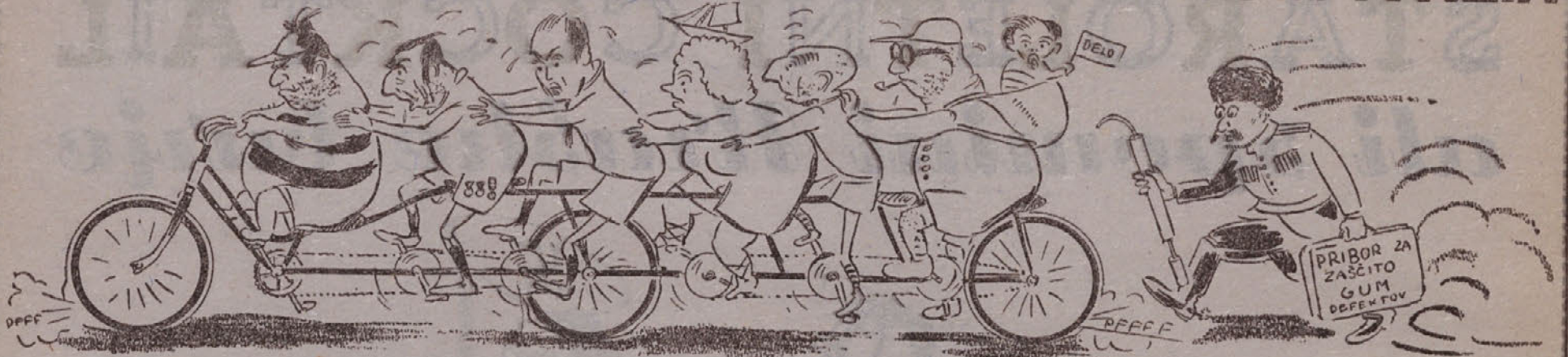

Za samostojno analizo prinašamo tole študijo ruskega komponista Trockega.
 Beli: Kd4, Le3, g6 (3 figure)
 Črni: Kf8, e7, h7 (3 figure)
 Beli na potezi dobil
 Rešitev priobčimo v naslednji številki.
 Inž. Sikošek Boris

Odgovorni urednik
 KAVS FRANC
 Fiska z dovoljenjem AFS-2
 Trzaski tiskarski zavod
 v Trstu ulica Montecchi 6
 Rokopisi se ne vračajo

VIDALIJEVO MOŠTVO ZA LETOŠNJI «GIRO D'ITALIA»

Predstavljamo vam kolesarsko ekipo tržaških kominformistov, ki bodo zastopali svoje barve na prihodnji dirki okrog Italije. Če bodo tako hitro dirkali kot znajo lagati, jim je prvo mesto zagotovljeno

piše

PEPI

Draga Pepal!

Kakor veš, tiskarne v Trstu nekaj dni so počivale, to je tudi vzrok, da medre, nisva pisem si pisale.

Cas pa teče kakor ura, čisto nič se ne ustavi, kot bi trenil Novo leto na tej zemlji se pojavi.

S čim Vidalija bi najbolj Novo leto obdarila? Če tržaško bi ozemlje se k Italiji nagnilo!

Moskva pa ni želela, od srca bi privoščila, da postala obsodna bi lastnica Beograda.

Jaz Vidatiju in Moskvi od srca b privoščila, da politiko bolj z glavo v Novem letu bi vodila.

Ce slovenskemu teatru Novo leto bo kaj vdano, mu prineslo uvidevno v centru mesta bo dvorano.

Pri «Sneguljki» se je jasno ta potreba izkazala, saj je tisočglava masa pred dvorano godrnjala.

A dvatisoč je Slovencev v «Feniceju» sedelo in si sleherno nedeljo lepe umetnosti želelo.

Iz Kitajske v novem letu se Čangkajšek bo odpravil, na ameriške bo stroške si zrahljane živce zdravil.

A kitajska bo dežela končno zopet mir doživla in pod vodstvom Maozetunga socializem si gradila.

Vatikan za novo leto ceremonije pripravlja, da naj bo to Sveto leto vernikom po zemlji javlja.

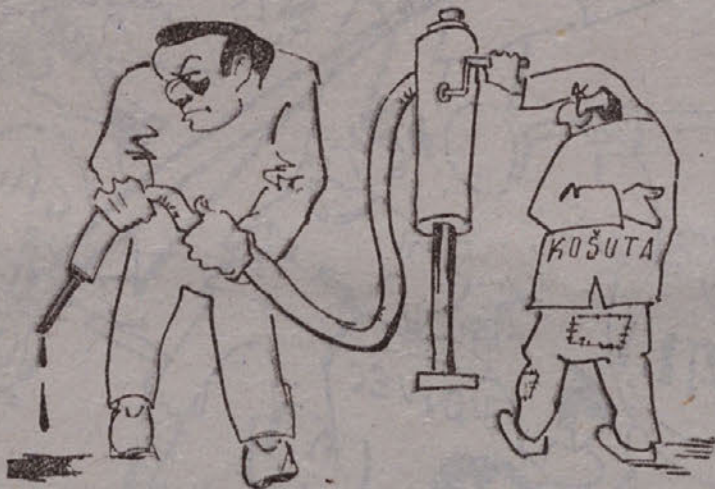
Razni čudeži verjetno bodo se okrog godili, da bi nenasične žepi z lricami napolnili.

Boj kot svetovni bi želela, da bi Mirno leto bilo, da bi brez atomskih pokov, brez krvi in muk minilo!

Te dni Novoletno jelko sem lepo si okrasila in nečakom svojim malim sem darove nakupila.

Stari oče pa dobil bo lepe, tople, spodnje hlače in tako bo za darila šlo pravej trinjaste plače.

VSAK PO SVOJIH MOČEH

To, kar zmore cenzurniška kultura...

Dober nasvet

Nek trgovec je tožil, da ima vedno prazno trgovino. Pa mu je dal znanec takle nasvet: Prosi časopis «Unita», naj napiše dolg članek o tem, kakšen fašist si, da si pristaš Titove klike in nevreden član človeške družbe. Potem naj «Unita» občinstvu tudi pojasni, naj te zaradi tvojega grdega političnega stališča vsi bojkotirajo in naj nihče ne prestopi praga tvojega lokala, pa se ti bo pred trgovino drenjalo toliko ljudi, kot se jih je v Firencah na nogometni tekmi Jugoslavija-Francija.

Pamet ga je srečala

V začetku decembra je predsednik nove zapadno-nemške vlade Adenauer, izrazil željo, da bi se Nemci zopet oborožili. Ta izjava je izzvala zelo neprijeten in odklonilen odmev pri zapadnih vladah. Koj nato so listi javili, da bo šel Adenauer konec decembra

Tudi nate, draga moja, nisem smela pozabiti, na kosilo brezpogojno morala boš k meni priti.

Ob pijači in jedachi bova se pogovorili, vse najboljše v novem letu druga drugi si voščili.

Te pozdravlja
Tvoja Juca.

v Rim na obisk k De Gasperiju.

Tako je prav! Vendar ga je pamet srečala! V šolo naj gre nemška neroda! De Gasperi je pravi mojster. Ta že zna, kako je treba postopati, da prideš na površje kljub vojni palomjadi. Če bo Adenauer poslušal De Gasperija, bo Nemčija kmalu imela svojo vojsko, a poleg tega bo v Anglijo lahko pošiljala živilske pakete, kakor zdaj Italija!

Čemu se jezi

«Lunedia» z dne 19. decembra poroča, da so se v Benetkah po zidovih na ulici pojavili sovražni napisi proti ezulum. Navaja dva taka napisa: «Veneziani, difendete la città dai terroristi e dai profughi giuliani!» (Benečani, branite svoje mesto pred južnjaki in pred juljskimi begunci!), ter nadalje: «I Giuliani, parassiti della città, spediteli nel Meridione!» (Pošljite Julijce, zajedalce našega mesta, na jug!).

«Lunedia» posveča temu pojavu dolg članek in se močno jezi nad takim očitnim dokazom nestrpnosti in pomanjkanje gostoljubja, nosti.

Mogoče pa tu ne gre za nestrpnost in pomanjkanje gostoljubja, temveč zgolj za logičen zaključek praktičnega Benečana. On vidi in bere, da se tam daleč na Siciliji nekemu banditu Giulianu prav imenitno godi. Zatorej izraža željo, oziroma nasvet, naj se «Giuliani» odpravijo k svojemu imenskemu bratu. Staro geslo je: Svoji k svojim! Torej: Giuliani k Giulianu!

Božična številka

Imeli smo že pričko poudariti, da velja revija «OGGI» za resno publikacijo. Tiska se baje v nekoliko sto tisoč izvodih. Ta revija je izdala božično številko. Na prvi — celi — strani je fotografija bandita Giuliana, ki se prijetno smehlja v krogu svojih vrlih banditskih pomagačev. V notranjosti lista še tri cele strani samih fotografij Giuliana in seveda primeren tekst. Na eni sliki vidimo Giuliana, kako z zanimanjem prebira stvarno revijo «OGGI». Kakšna kolosalna reklama za list! To je prav božična številka. O božiču je namreč navada, da uboge pogostijo, da se tako vsaj enkrat na leto nasitijo. Zakaj torej ne bi k bogati banditovi mizi pristopil kak ubožec? Tudi če je ubožec na duhu?! S to imenitno božično številko revije «OGGI» v roki bodo vladni možje lahko prisostvovali slavnostni otvoritvi Svetega leta!

Statistika o uradih

«Messaggero Veneto» z dne 14. decembra je objavil kratko statistiko o uradnikih, zaposlenih pri tržaški občini. S strahom ugotavlja, da se je njihovo število v petih letih — od leta 1943 do 1948 — podvojilo. Leta 1943 jih je bilo namreč 1.340, leta 1948 pa 3.700.

Razumemo «messagerovo» preplašenost spričo te ugotovitve. Toda sam si je kriv, ker misli samo na številke, ne pa tudi na delo. Če je namreč število uradnikov na tržaški občini danes dvakrat tako visoko kot je bilo leta 1943, gre pa zato dvakrat bolj — počasno naprej!

Le počasi

Tajnič: Ekscelenca, ta bandit Giuliano postaja že pravecat svetovni škandal. Moramo kaj ukremiti!

De Gasperi: Sedaj imamo važnejše opravke. Giuliano naj lepo počaka, da mine Sveto leto!

Mihec in Jakec

Mihec: V Zgoniku so za neko ograjo našli 18 min za možnar kalibra 41 cm. Izkazalo se je, da so jih vojaki pozabili tam o priliki zadnjih vaj. Ali ni to čudno?

Javec: Prav nič ni čudno. Kaj pa hudeč? Ni bilo pač prostora v Jeep-lu. Saj vendar ne boš zahteval, da bi pustili za zgoniškim ograjami svoje — senjorine!

ODNOSI MED OBLASTJO IN TRŽAČANI

Včasih je lušno blo, zdaj pa ni več tako. Včasih smo zavezniki bli, dans pa nas komandirajo... (Prosto po narodni)

STAROLETNI COCKTAIL ali spomini Kraške burje

